שיעורים באורות הקודש

כרך ג: מוסר הקודש

סדר ג'- הרצון הכללי הפועל

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

נכתב בחבורת לומדים: ישיבת ההסדר עכו תשפ"א

אורות הקודש חלק ג

למרן:

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל.

מוסר הקודש.

הרצון הכללי הפועל

שיעורים באורות הקודש: נכתב בחבורת לומדים, ישיבת עכו.

לא עבר הגהה: מהדורה ראשונית.

להערות:

מייל:

Nerya.poper@gmail.com

פלא':

0587100979

תוכן

פסקה כט. הרצון הכללי (עמוד לט') 3
פסקה ל. הרצון הפועל (עמוד מ') 10
פסקה לא. כח הרצון הטוב (עמוד מא') 18
פסקה לב. יכולת החפץ (עמוד מב') 27
פסקה לג. הרצון היסודי היוצר (עמוד מג'-מד') 35
פסקה לד. הבעת הרצון הפועל (עמוד מה'- מו') 45
פסקה לה. התפשטות הרצון בתפלה (עמוד מז'- מח') 58
פסקה לו. התרוממות הרצון בתפלה (עמוד מט'- נא') 71
פסקה לז. פעולת הרצון התפלה (עמוד נב') 87
פסקה לח. סגלת הרצון הכללי (עמוד נג'- נד') 91
פסקה לט. משך החיים הרצוניים בתפלה (עמוד נה'- נז') 100
פסקה מ. הרצון והדבקות האלהית (עמוד נז'- נח') 113
פסקה מא. הרצון והסכמת החיים (עמוד נט'- ס') 120
פסקה מב. הרצון והאחריות המוסרית (עמוד סא'- סב') 130
פסקה מג. ההשקפה המוסרית האחראית (עמוד סג'- סד') 140
פסקה מד. המוסר הישראלי הפועל (עמוד סה'- סו') 150
פסקה מה. סגולת ישראל היוצרת (עמוד סז'- סט') 160
פסקה מו. הרצון לגאלה (עמוד סט') 174
פסקה מז. צפית הישועה היוצרת (עמוד ע'- עא') 177
פסקה מח. צפיה לישועה עולמית (עמוד עב') 190
פסקה מט. צמיחת הרצון והשכל הכללי (עמוד עג'- עד') 196
פסקה נ. צמיחת הרצונות (עמוד עד') 203
פסקה נא. הישרת הרצון ועזו (עמוד עה') 208
פסקה נב. שבירת הרצון ושכלולו (עמוד עו') 212
פסקה נג. אמוץ הרצון (עמוד עז') 218
פסקה נד. תור חזוק הרצון והגוף (עמוד עח'- עט') 221
פסקה נה. התגלות גדולת הרצון (עמוד פ') 229
פסקה נו. תקומת הרצון (עמוד פא'- פב') 233

פסקה כט. הרצון הכללי [1] (עמוד לט')

אי אפשר להבין את פליאת הרצון של האדם, בכל פאר חופשו, רק בתור ניצוץ אחד מהשלהבת הגדולה של הרצון הגדול שבכל ההויה כולה, הופעת רצון רבון כל העולמים, ברוך הוא. בהתקדשותו של הרצון הרי הענף דומה לשרשו הגדול, יונק ממנו ומתחבר אליו ומתמלא מאורו שפעת חייו, מתמלא אותו המילוי הנצחי והשלם שלו.

ובהעתק הרצון הפרטי, בהשתקעותו בהקטנות והפרטיות של השביה החלקית שהוא אסור בה, הרי הוא מנתק את רצונו ממקור החיים שלו, ומביא בזה אפסיות, חלישות כח, וחשכה על מהותו היותר פנימית של עצמיותו, שהוא רצונו, שהוא כבודו.

וכל עמל המוסר, וכל ההופעות הרוחניות שבעולם, מכוון הוא למטרתה העליונה של גאולת הרצון, והשבתו למקור חייו היסודיים, להשתל בבית ד', לשא ענף ופרי, ולהציץ ציצים ופרחים, ורב תבואות, להתאחד באחדות שלמה וחיה באמתת הרצון הכללי, שהוא אור ד' וכבודו, אשר בנשמת היקום כולו.

נושא הפסקה- גאולת רצון האדם נוצרת על ידי חיבור לרצון הגדול.

ביאור הפסקה-

סדר זה באורות הקודש, מתעסק במהות הרצון ובכלליותו. הרצון הוא הכח העליון המוביל את חייו האישיים של האדם. לאחר שבסדר הקודם עסקנו ביחס בבחירה וביחס בין הבורא לנברא בהכרח ובבחירה. כעת הרב מתחיל לתאר את החלק העליון של האדם. החלק המסוגל לבחור, הרצון.

תפיסתו של הרב שהרצון הכללי הוא הרצון העיקרי, מופיע גם בספרי הפילוסופים מן העת החדשה. לדוגמא הפילוסוף זא'ק רוסו טען את יסודו שחירותו של האדם נמדדת על פי מסירת רצונו הפרטי לרצון כללי. היינו לרצון

[1] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ג' פסקה מז'.

של כלל החברה. רוסו פיתח את שיטתו סביב גילוי הרצון הכללי, ולפי זה הסביר את הצורך בהקמת חברה מתאימה הפועלת לפי הרצון של הפרטים. הרב לוקח את המושג רצון כללי, מושג שהשתמש בו רוסו. אבל הרב כדרכו מגביה את המבט בצורה הרבה יותר גדולה מאשר סתם אוסף של פרטים.

אי אפשר להבין את פליאת הרצון של האדם- הרב מכנה את הרצון של האדם כדבר פלא. ובאמת התבוננות בכוחו של הרצון, זה פלא שלא מצאנו בשום נברא.

לכאורה אי אפשר להסביר למה האדם רוצה דברים מסויים. למה אדם אחד רוצה דבר אחד, וחברו רוצה דבר אחר. אומנם יש פסיכולוגים שניסו לתת כללים מה מניע את הרצון. יש שניסו להסביר שבאמת אין בחירה רצונית, אלא כל ההחלטות תלויות בתהליכים והורמונים במח. אבל היהדות וודאי שהרב קוק, התנגדו לשיטה הזאת. לפי שיטתנו ישנו פלא אלוקי, הנותן לאדם בחירה חופשית. אותה בחירה היא באמת פלא שהאדם יכול לרצות דברים. כל אחד יש לו יכולת אישית לבחור[2].

בכל פאר חופשו- לרצון יש פאר, ישנם כמה משמעויות למילה פאר. נראה שכאן הרב מדגיש את הפאר לשום פארות. היינו לרצון החופשי יש הרבה פארות, תוצאות. כמו ענפים. וכך מסביר המלבי״ם את המילה להתפאר.

מלבי״ם ביאור המילות ישעיהו פרק ס פסוק כא

[2] בסדר הקודם הרחבנו בהסבר למה הרצון זה חידוש פלאי. הבאנו שזה חידוש גם מהצד האמוני פילוסופי. כיצד יכולה להיות בחירה חופשית למרות שהקב״ה יודע את כל המציאות.

נוסיף כאן נתון נוסף לפלא של הרצון, שהקב״ה נתן לאדם כח לבחור. ועל פי בחירתו של האדם הקב״ה עושה פלא ומנהל את העולם לפי בחירתו של האדם. לכאורה זה תהליך הפוך מכל העולם. בכל העולם ההנהגה היא רק מלמעלה מלטה, ואילו כאן ההנהגה היא מלמטה למעלה. בעניין זה הרחיב הרמח״ל, וכך כותב הרמח״ל.

דרך ה׳ חלק ב פרק א

- *ג. ואמנם בהיות שנשתנה המין האנושי מכל שאר המינים, שניתנה לו הבחירה והיכולת במה שהוא לו קניית השלמות או חסרון, ונמצא בבחינה זו פועל ומניע ולא נפעל, - גם ההשגחה עליו מוכרחת שתשתנה מההשגחה על שאר המינים, כי הנה יצטרך להשגיח ולהשקיף על פרטי מעשיו, להמציא לו כדרכיו וכפרי מעלליו, ונמצא שיושגחו מעשיו כולם ותולדותיהם, וישוב ויושגח עליו כפי הראוי לתולדות המעשים ההם בפרט, ומידה כנגד מידה, וכמו שזכרנו לפנים. וזה ממה שאין שייך בשאר המינים, שאישיהם נפעלים ולא פועלים*

- *להתפאר מענין פארות וישלח בדים ויעש פארות. וכן לקמן (ס"א ג'):*

לפי זה פאר הרצון, הוא הכח של הרצון להוציא הרבה תוצאות הנובעות ממנו.

רק בתור ניצוץ אחד מהשלהבת הגדולה של הרצון הגדול שבכל ההויה כולה, הופעת רצון רבון כל העולמים, ברוך הוא- את הרצון צריך לתאר רק בצורה כזאת[3]. הבנת פליאת הרצון אפשרית רק בחיבור הרצון אל הרצון הגדול. הרצון הגדול הוא הרצון המוביל את כל ההויה כולה. הרב מסביר שהרצון הגדול הזה מופיע אצל הקב"ה, רבון כל העולמים.

ישנו רצון גדול כללי הקיים בעולם. האדם הפרטי הוא מושפע ויונק מאותו רצון כללי. ההשפעה היא כעין ניצוץ, היינו כח קטן הנובע מהאור העליון הגדול. היתרון בניצוץ שהוא ממש לקיחת חלק מהדבר הגדול. הוא בעצם כביכול אותה איכות בכמות קטנה. אם כן רצונו של האדם הפרטי, היא ממש לוקחת חלק אחדותי מהרצון הכללי הגדול.

בהתקדשותו של הרצון הרי הענף דומה לשרשו הגדול, יונק ממנו ומתחבר אליו- הרצון הפרטי יכול לעלות ולרדת. קידוש הרצון הוא נעשה על ידי שהאדם מחבר את רצונו לשורש העליון. כשאדם מקדש את רצונו הוא מוריד את הרצונות של הקב"ה אל המציאות.

הרב ממשיל את הרצון הפרטי, לענף של עץ. הענף יונק באופן ישיר מן הגזע. התכונות הקיימות בגזע יופיעו בענפים. הענפים הם מוציאים אל הפועל את מה שקיים בשורש. יש לרצון יכולת להרומם מעל המציאות הקטנה האישית, ולרצות את הרצונות והשאיפות הכלליות הקיימות בגזע.

ומתמלא מאודו שפעת חייו, מתמלא אותו המילוי הנצחי והשלם שלו- ברגע שהענף מחובר לגזע יש לענף כוחות חיים. כשיש רצון המחובר לשורש לרצון יש ייעוד המלא כוחות חיים. יש מילוי של רצונות ניצחיים.

אדם שאינו מחובר אל השורש, הרצונות שלו מקוטעים. אלו רצונות קטנים שאינם מבטאים את גדלות הרצון. ברגע שהאדם יגלה את רצונו לדברים קדושים, הוא ימלא את הייעוד ועומק חייו של הרצון. המילוי זה הוא יהיה מילוי נצחי ושלם.

---

[3] כדי להבין יותר טוב מבחינה תחבירית את דברי הרב. אפשר להוסיף מילה אחת לפני המילה רק, להוסיף את המילה אלא. היינו- אי אפשר להבין ... **אלא** רק בתור ...

ובהעתק הרצון הפרטי, בהשתקעותו בהקטנות והפרטיות של השביה החלקית שהוא אסור בה- יש מציאות בה האדם משתמש ברצון שלו רק לגילוי דברים פרטיים קטנים.

אדם המשתמש ברצונו רק בשביל לשכלל את החיים הפרטיים שלו. אדם המשתמש ברצון של בהעתקה ממקור חייו של הרצון, השימוש הזה הוא כמו להשאיר את הרצון בשביה.

הרצון הוא כח חופשי שבמהותו הוא נמצא מעל האדם. הוא כח אלוקי המרחף מעל הפרט. אלא שכל פרט קיבל את הכח בשביל לחבר כל פרט אל הכלל. הלקיחה שכל פרט לוקח מן הרצון הכללי, הוא מעין שביה שהרצון הכללי נשבה. אותה שביה, היא פוגעת ברצון. כשאדם משתמש עם הרצון שלו בשביל הצד הפרטי, הוא ממשיך ומעמיק את אותו שבי של הרצון.

לדוגמא אדם יכול לקחת את הרצון שלו ולהשתמש רק במימוש של רצונות ותאוות פרטיות. אדם יכול להשתמש ברצון רק בשביל להחליט איזה עוגה לאכול. במציאות הזאת, הרצון פועל, אבל זה שימוש שאיננו הייעוד לשמו נוצר הרצון. זה שימוש בכלי הרצון בשביל מימוש דברים נמוכים. השימוש הזה הוא המשכת השבי בו נמצא הרצון.

הרי הוא מנתק את רצונו ממקור החיים שלו, ומביא בזה אפסיות, חלישות כח- רצון כזה הוא נחלש. האדם יכול להרגיש חלק במהלך החיים שלו, כיון שהוא לא מרומם אותם לרצונות גדולים.

כשהאדם עובר מדבר קטן לדבר קטן אחר הוא נחלש. אדם כזה הרצון שלו לא מחיה אותו. החיות של הרצון נובעת רק כשיש מטרה ואידיאל גדול. כשיש אידיאל קטן, האדם לא מרגיש כוחות חיים. הסיבה שאין כוחות חיים, כיון שהרצון לא מצליח לינוק ממקור החיים.

וחשכה על מהותו היותר פנימית של עצמיותו, שהוא רצונו, שהוא כבודו- כשהרצון מנותק ישנה החשכה על מהותו של האדם. הסיבה שיש החשכה כיון שמהותו הפנימית של האדם נובעת מן הרצון. הרב מסביר שהרצון הוא כבודו של האדם. דברי הרב מבוססים על פתגם, 'רצונו של האדם הוא כבודו'. מקור משפט זה הוא מהירושלמי.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פאה פרק א הלכה א

- *אמו של ר' ישמעאל באת וקיבלת עלוי לרבותינו אמרה להן גיערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי בכבוד באותה שעה נתכרכמו פניהם של רבותינו אמרו איפשר ר' ישמעאל לא נהג בכבוד אבותיו אמרו לה מה עביד ליך אמרה כד דו נפק מבית וועדה אנא בעי משגז ריגלוי ומישתי מיהן ולא שביק לי אמרו לו **הואיל והוא רצונה הוא כבודה***

בירושלמי מבואר שאמו של ר' ישמעאל רצתה לבזות את עצמה בשביל כבוד בנה. ר' ישמעאל לא הסכים לבזות אותה כפי רצונה. אמרו חכמים לר' ישמעאל, אם זה רצונה ממילא זה כבודה[4].

אדם שלא מגלה רצון עליון מחשיך את עולמו הפנימי. כיון שהרצון מבטא את השורש הפנימי של כבוד האדם. כבודו של האדם הוא מבטא את מכלול העצמיות של האדם. כשפוגעים בכבוד האדם, נפגעת עצמיותו של האדם. אם כן הורדת הרצון, מחשיכה את המהות הפנימית של האדם.

וכל עמל המוסר, וכל ההופעות הרוחניות שבעולם, מכוון הוא למטרתה העליונה של גאולת הרצון- הרצון העליון נמצא בתוך האדם.

המצב הזה לכאורה הוא לא טבעי. הוא מעין שבי לרצון הגדול. כדי לתקן את הירידה של הרצון צריך לחבר את הרצון למקורו העליון. לפעול שהאדם ירצה את עצמיותו הפרטית, אלא את הרצון הכללי. ככל שהאדם יחשוב יותר על הכלל, הוא יגרום שהרצון יצא ממאסרו. גאולת הרצון זה הוצאת הרצון ממקורו הנמוך באדם, אל מקורו העליון.

הדרך כדי לגאול את הרצון זה על ידי עבודה מוסרית, והופעה רוחנית.

המוסר הוא ביטוי מעשי לתיקון חברתי של האדם. המוסר דואג וגורם שהאדם יפעל כלפי הסביבה במידות טובות. המוסר גורם שמידותיו של האדם ישפיעו

---

[4] וכך פוסק ספר חסידים להלכה בהלכות כיבוד הורים.

ספר חסידים (מרגליות) סימן קנב

- *רצונו של אדם זה הוא כבודו ואפי' לכיבוד אב ואם שאם לא כן אפי' צדיק גמור לא יוכל להנצל מן העבירה כיצד אביו ואמו יושיטו לו הכוס או ימזגו וכמה דברים שאין אדם יכול להשמט מהם. ולכן טוב הוא לכל יראי ה' שימחלו לבניהם את כבודם אף בלא ידיעתם כדי שלא להענישם כי הא דרב הונא קרע שיראי באפי רבה בריה להקניטו לראות אם יכעוס ומחל לו.*

שפע טוב, שפע שאיננו שואף לאגואיסטיות. אומנם המוסר עוסק בתיקון הפרטים, אבל מתוך הפרטים מתגלה החיבור אל הכלל.

לעומת המוסר יש את ההופעה הרוחנית, החוויה הדתית. כשאדם מרגיש שיש לו משמעות רוחנית לחיים, הוא פועל בשביל אותה הופעה. האדם מקשר את נשמתו למקום עליון רוחני. ההשפעה הזאת גורמת בעצמה גאולה לרצונותיו של האדם.

והשבתו למקור חייו היסודיים, להשתל בבית ד'- גאולת הרצון תלויה בהחזרת הרצון למקורו. מקורו של הרצון נמצא בבית ה', כיון שהרצון הוא כח אלוקי עליון. המקום בו יש הכי הרבה שפע של רצון עליון, הוא בבית ה'. בבית ה' יש תורה, התורה היא גילוי רצונו של הקב"ה.

הרב משתמש בביטוי שתול בבית ה', דברי הרב מבוססים על הפסוק.

תהלים פרק צב פסוק יד

- *שְׁתוּלִים בְּבֵית יְקֹוָק בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃*

משמעות השתילה, כמו צמח, המקור ממנו האדם מתחיל את היניקה שלו. הקרקע היא מקום הגידול של הצמח. אדם שנשתל בבית ה', מרכז חייו הוא הקדושה. מתוך המרכז הזה, ממקום הגידול הוא מצליח לפרוח ולהשפיע.

לשא ענף ופרי, ולהציץ ציצים ופרחים, ורב תבואות- כיון שמדובר כאן על שתילה. דבר שתול הוא דבר חי, מציאות שהמסוגלת להתרחב.

הצמיחה מגלה מולידה כוחות שונים. יש כח של ענף, ויש כח של תוצאה סופית היינו פרי. יש תוצאה של ציץ שזה ההכנה לפרח, ויש את הפרח שזה גילוי יופי. יש גם דבר שהוא תבואה, היינו עצם האוכל המרכזי של האדם. אם כן שתילת הרצון בבית ה' משפיע על כל סדר חייו של האדם. כל חייו של האדם תולדותיו מושפעים משתילת הרצון.

להתאחד באחדות שלמה וחיה באמתת הרצון הכללי, שהוא אור ד' וכבודו, אשר בנשמת היקום כולו- גאולת הרצון באה לידי ביטוי שהאדם חי באחדות מלאה. כל החיים שלו מנווטים לפי אותו רצון כללי. הוא נמצא תמיד באור ה'. כיון שהרצון שלו מכוון לרצון ה', ממילא הכבוד הממלא אותו הוא כבוד היקום כולו. הוא לא דואג לכבודו הפרטי אלא לכבוד של כלל הבריאה. הדאגה שלו לכללה הבריאה, היא דאגה לנשמה של הבריאה. לכל העולם יש

תכלית פנימית, בעולם לצד פיתוחו החומרי צריך פיתוח רוחני. הפיתוח הרוחני של העולם הוא נשמת היקום כולו.

פסקה ל. הרצון הפועל[5] (עמוד מ')

הרצון הטוב, החפשי מכל מועקה, רוח אלהים הוא המרחף בכל ההויה, מתגלה הוא בלבם של צדיקים וישרים בכל הודו, לפי הערך שהם מקבלים אותו, פועל הוא את פעולת ובלי הרף, בונה הוא את העולמות במגמתו, מחריב אותם במשפטו, חוזר ובונה אותם בצורה יותר מזהירה, מלאה התאמה וצדק מוחלט. ונשמתנו אנו כולה ספוגה מאור ישר דנא, כולה מתענגת היא על טובו, המסורת הקדושה קוראה אותנו להתקשר כולנו, בכל הויתנו, בכל ארחות חיינו, באור חיים עליונים הללו, שהם חיים מן העולם עד העולם.

הננו קרואים להתרומם מעל מעגל קסמים הצר של חשבונות פעוטים. ועם זה כל חשבון קטן נמצא ומתמצה, מצרפים אנו את הצירופים, מחברים אנו את נתוקי החיים אל היריעה הגדול ה של החיים, אל האור כשלמה, שיוצר החיים לובש אותה מראש מקדם, עטה אור כשלמה, נוטה שמים כיריעה.

נושא הפסקה- אנו קרואים להתעלות לרצון האלקים הבורא את העולמות.

ביאור הפסקה-

הרצון הטוב, החפשי מכל מועקה- הרצון העליון הוא הכח המגלה את הטוב. כח הטוב הוא השורש ממנו הקב"ה התחיל את בריאת העולם. המטרה של בריאת העולם הוא גילוי הטוב. וכך כותב הרמח"ל במסילת ישרים.

דרך ה' חלק א פרק ב

- *א. הנה התכלית בבריאה היה להיטיב מטובו, יתברך שמו, לזולתו.*

[5] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ ד' פסקה צה'.

*והנה תראה, כי הוא לבדו, יתברך שמו, השלמות האמיתית ... **ועל כן בהיות חפצו, יתברך שמו, להיטיב לזולתו**, לא יספיק לו בהיותו מטיב קצת טוב, אלא בהיותו מטיב תכלית הטוב שאפשר לברואים שיקבלו, ובהיותו הוא לבדו, יתברך שמו, הטוב האמיתי, לא יסתפק חפצו הטוב אלא בהיותו מהנה לזולתו בטוב ההוא עצמו שהוא בו, יתברך שמו, מצד עצמו, שהוא הטוב השלם והאמיתי.*

לפי זה מובן למה הרצון הטוב הוא הרצון החופשי, כיון שהרצון הוא ההתחלה ממנו התחיל העולם. אותה התחלה היא מבטאת חופשיות גמורה. כלפי שורש הבריאה אין שום הכרח המחייב את הבורא לברוא עולם, כיון שאין כלפי הקב״ה שום הכרח ממילא במקום גבוה זה, מקום התחלת בריאת העולם אין שום הגבלה.

רוח אלהים הוא המרחף בכל ההויה- דברי הרב מבוססים על הפסוק בספר בראשית.

בראשית פרק א פסוק ב

- *וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם **וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת** עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃*

משמעות אותו ריחוף שמעל המציאות תמיד ישנו כח רוחני המחיה את העולם. אותו כח רוחני הוא הרצון לטוב. הכח הזה הוא מעין כח מקיף שוויוני הקיים בכל ההויה כולה.

מתגלה הוא בלבם של צדיקים וישרים בכל הודו, לפי הערך שהם מקבלים אותו, פועל הוא את פעולת ובלי הרף- אותו כח רוחני נמצא במציאות, אלא שבכל המציאות הוא נמצא בצורה מקיפה. הדרך בה אותו רוח משפיע תלוי בקליטה של הרוח בתוך בני האדם. הדרך לקלוט את הרוח הזה נעשית על ידי הצדיקים. הצדיקים מצליחים לגלות את הרצון הזה בתוך ליבם. הם מרגישים קישור פנימי אל הרצון הטוב הזה.

הרב מדבר על צדיקים וישרים, שני אלה מובילים את העולם לטוב. התכונה והיכולת להתחבר אל הרצון גורמת שמחה[6]. לכן הפסוק בספר תהילים מתעסק בשמחה הקשורה לצדיקים והישרים.

תהלים פרק לב פסוק יא

- *שִׂמְחוּ בַיקֹוָק וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃*

הצדיקים דרכם העולם מושפע, בטוב. ככל שיהיה קישור בין הרצון העליון למציאות, כך תהייה גאולה לעולם. הרצון הזה פועל תמיד במציאות. הכח הזה פועל תמיד. הוא מעין כח המחיה את המציאות תמיד.

התפיסה שהחיות האלוקית לא רק בראה את העולם בזמן עבר, אלא כל רגע ורגע מחיה את המציאות מובאת באריכות בספרי החסידות. הרב בחלק ב' של אורות הקודש מקדיש סדר שלם לבאר את החיות האלוקית. וכך מובא שם.

אורות הקודש ח"ב עמ' שכט' פסקה א'- החיות האלהית העולמית

- *זיו אור אלהים הממלא את העולמים כולם, מחיה ומרוה אותם ... הזיו החי בעצמו מופיע הוא בהודו על כל, ועיני כל פונים אליו ...*

בונה הוא את העולמות במגמתו, מחריב אותם במשפטו, חוזר ובונה אותם בצורה יותר מזהירה- הרצון מסוגל לשנות את המציאות. כמו שאומרים כלפי רצונו של האדם, אין דבר העומד בפני הרצון. כך גם כלפי הרצון האלוקי. לרצון האלוקי יש מגמה. כיון שלרצון יש מגמה ממילא הוא משפיע על הנהגת העולם. לפעמים יש צורך להחריב את העולם בצורתו הראשונית כדי שיהיה אפשר לגלות את צורתו היותר עליונה.

הרב משתמש במושג בונה עולמות ומחריבן, זה המובא בספרים כתהליך ושלבים לפני בריאת העולם. וכך מבואר במדרש.

קהלת רבה (וילנא) פרשה ג

[6] הקשר בין גילוי הרצון לשמחה, והקישור לצדיק ולישר מובא בהרחבה לקמן בפסקה עב עמוד קה'. (ראוי לציין שהשמחה נובעת מהשחרור מהמועקות וההגבלות)

- *א״ר אבהו מכאן שהיה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו ואמר דין הניין לי יתהון לא הניין לי*

אומנם כבר המהר״ל התייחס למדרש זה, וכתב ודאי שאין הכוונה כפשוטו, שהרי לא יתכן שכביכול היה איזה טעות בזמן יצירת העולמות. הרי לא יכול להיות שהקב״ה שהוא מקור השלמות טעה והיה צריך להחריב את מה שהוא בנה. וכך מסביר המהר״ל.

ספר באר הגולה באר הרביעי פרק טז

- *והמדרש הזה הוא לקצת בני אדם בתכלית הרחקה, שיהיה בורא ורואה לעולם שאינו טוב ומחריב אותו ויברא אחר, אף לאומן בשר ודם אין ראוי דבר כזה, כל שכן בבורא עולם, אשר לא ייעף ולא ייגע, ואינו בן אדם ויתנחם, איך אפשר לומר כזה. אבל בני אדם לא ירדו לפנימית המאמר הזה, ולא עמדו בסודו. וזה כאשר תמצא בכל הנבראים אשר ברא השם יתברך אותם, היה בורא עולמות ומחריבן, ואמר דין יהניין לי, יתהון לא יהניין לי. וזה כי מתחלה ברא הנבראים, ובשעה שנבראו ולא היה בעולם מציאות אחר, היו אותם הנבראים עיקר הבריאה, ושֵׁם המציאות עליהם. עד שברא השם יתברך את האדם, שהוא עיקר המציאות, ואמר דין יהניין לי, יתהון לא יהניין לי, ובזה נחרבו שאר הנמצאים, כאשר בחר השם יתברך באדם, שהוא עיקר המציאות, כלומר שאין שם מציאות נופל עליהם. וכמו כן הוא בכל מעשה אלקים, שמתחילה היו בעולם האומות, והם היו המציאות של עולם הזה כאשר לא היה עדיין העם אשר בחר בו השם יתברך. וכאשר היו ישראל, לא היו נבחרים האומות, ושוב לא יחשבו מציאות כלל, וזהו שאמרו שהיה בונה עולמות ומחריבן.*

לפי המהר״ל מתבאר שהחרבת העולמות אינה כפשוטו. העולם ממשיך כל הזמן להתנהג לפי איך שהקב״ה תנהיג אותו. אלא ההחרבה היא שברגע שמגיע המציאות של האדם, כשמגיע המציאות של תכלית הבריאה, נראה כאילו המציאות הקודמת היא נחרבת.

אם כן אפשר להבין שזה כוונת הרב בונה עולמות. היינו הרצון הוא מגלה מגמה יותר גבוה ויותר משוכללת. יש תהליך שהעולם מתקדם לקראת גילוי הרצון של הטוב המוחלט. בכל רגע שהעולם מתקדם כביכול אפשר להגיד שהעולם שהיה קיים לפני זה הוא נחרב ובטל ביחס למציאות שהייתה קודם לכן.

אפשר לתת דוגמא לעניין כמו אדם שקיבל מתנה והוא נהנה ממנה, האדם נהנה מהמתנה. לאחר זמן האדם קיבל מתנה יותר משוכללת ויותר חשובה, בשלב

הזה אפשר להגיד שהמתנה הראשונה היא כביכול בטלה ביחס למתנה השניה המשוכללת[7].

אם כן מגמת הרצון מקדמת את העולם לקראת תיקונו. התיקון והשכלול הזה יוצר מצירות הפועלת בלי הרף. העולם תמיד מתקדם. ההתקדמות הזאת מחריבה את המציאות הראשונה ובונה מציאות חדשה.

מלאה התאמה וצדק מוחלט - ההתקדמות של העולם מבטאת התאמה יותר גדולה. ההתאמה היא מבטאת שאין פערים בתוך המציאות. יש התאמה והתייחסות בין כל השלבים במציאות. אותה התאמה היא גורמת שיש צדק מוחלט במציאות.

החסרון של המציאות כשאין התאמה ואין צדק. כשישנם כוחות שמקבלים דבר שלא מגיע להם, כשיש חוסר התאמה שיש כוחות שלוקחים יותר ממה שמגיע להם. המציאות הזאת היא מבטאת חוסר התאמה. כל עוד העולם לא הגיע לתיקונו יש חוסר התאמה וחוסר צדק בעולם.

ונשמתנו אנו כולה ספוגה מאור ישר דנא, כולה מתענגת היא על טובו - הנשמה שלנו היא משוייכת אל האור העתידי. אותו אור מתאים לנשמה, כיון שהנשמה היא נוצרה מהאור העליון. מהרצון הטוב. לכן אותה נשמה מצפה ומתענגת מאותה ישרות, מאותו טוב.

המסורת הקדושה קוראה אותנו להתקשר כולנו, בכל הויתנו, בכל ארחות חיינו, באור חיים עליונים הללו - הרב מסביר שהחיבור אל אותו אור, הוא מתגלה בתוך המסורת. היינו בתוך התורה והמצוות.

התורה והמצוות הם הדרך לקשר את האדם אל אותו רצון. הקישור הוא נעשה בצורת החיים המעשית שלנו. אותו חיבור הוא לא רק בצד המעשי הטכני, אלא באורחות החיים, משמעות אורחות חיים היינו צורת החיים הכללית שהאדם חי. כמו כן זה משפיע כל כל הויתנו, היינו המציאות בה האדם בכללותו חי. כל

[7] מצאנו בחז"ל את הדיון הזה לגבי הגאולה האחרונה ביחס לגאולת מצרים וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד ב

- *גמרא. תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! - אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו.*

זה משפיע אור חיים עליונים על האדם עצמו.

שהם חיים מן העולם עד העולם- הרב מסיים בלשון הפסוק שהוא מקשר בין העולם הזה לעולם הבא. וכך מובא בפסוק.

תהלים פרק קו פסוק מח (וכן מובא בדברי הימים א' טז' לו')

- *בָּרוּךְ־יְקֹוָק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם/ וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּ־יָהּ׃*

המשנה במסכת ברכות מביאה דיוק בפסוק הזה. הפסוק מבטא שהתיקון והקדושה הוא בין בעולם הזה ובין בעולם הבא.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד א

- *כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים: עד העולם. משקלקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד - התקינו שיהו אומרים: מן העולם ועד העולם.*

אם כן המצוות והמסורת, הם מובילים את העולם אל תיקון. התיקון הזה פועל גם על העולם הזה וגם על העולם הבא. שתי העולמות יכולים לקבל תיקון מהמסורת, מהמצוות והתורה.

הננו קרואים להתרומם מעל מעגל קסמים הצר של חשבונות פעוטים- האדם באופן טבעי חי בתוך מציאות מצומצמת. מציאות המגלה חשבונות קטנים. האדם דואג לחיים הפרטיים שלו. אותה דאגה היא שייכת למעגל המזין את עצמו בצורה של צמצום.

על ידי שאיפה לרצון העליון האדם מרומם את עצמו. הוא מגלה שחייו לא רצופים רק ברדיפה וחיפוש של צד נמוך, אלא רצון להתקדם לרצון עליון.

השימוש במושג מעגל מבטא שייכות אל העיגולים. בפנימיות מבואר שיש שתי כוחות המשפיעים על המציאות. ישנה מציאות כללית, הנותנת חיות לכלל העולם. אותה חיות היא משפיע גם למקומות הנמוכים. וישנה מציאות של אור אלוקי, החודר לתוך המציאות. ישנו אור שנמשל לקו. אותו אור חודר לתוך המציאות ומרומם אותה.

אפשר שהרב מסביר שהרצון הוא חודר לתוך המציאות ומרומם אותה מהטבעיות העגולה שלה. מעגל הקסמים המצומצם הוא המעגל הנשאר בתוך המציאות הרדודה והפשוטה. המציאות המתעגלת ומסתובבת בקביעות סביב חיות בסיסית נמוכה. האור העליון שנכנס הוא מרומם את העולם.

ועם זה כל חשבון קטן נמצא ומתמצה, מצרפים אנו את הצירופים, מחברים אנו את נתוקי החיים אל היריעה הגדול ה של החיים- ההסתכלות העליונה לא מבטלת את המעגל הנמוך אלא מרוממת אותו.

ישנם החושבים שהקדושה מבטלת את החשבונות הקטנים. יש הסוברים שברגע שיש קדושה אין מקום להתעסק בדברים קטנים. אבל הרב מסביר שההבדל במציאות לא יגרום ביטול של המקומות הנמוכים. אלא להיפך יתן לאותם כוחות נמוכים חיבור אל הקדושה. אותו חיבור הוא יגרום שהמציאות הנמוכה כבר לא תהייה מנותקת. ברגע שהאדם מחבר גם את המקומות הנמוכים אל הקדושה כל המציאות כולה מתרוממת. הרצון מסוגלת לתת כוחות לכל יריעת החיים.

אל האור כשלמה, שיוצר החיים לובש אותה מראש מקדם, עטה אור כשלמה, נוטה שמים כיריעה- דבר הרב המתאר את הקדושה, כמשפיעה על כל החיים, מתאימים ללשון הפסוק. וכך מובא בתהילים.

תהלים פרק קד פסוק ב

- *עֹטֶה־אֹור כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃*

המדרש דורש שכביכול הקב״ה לובש את האור. וכך מובא בפרקי דרבי אליעזר.

פרקי דרבי אליעזר פרק ג

- *וּמִנַּיִן שֶׁמֵּאוֹר לְבוּשׁוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר [תהלים קד, ב] עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה.*

האור הזה הוא מלביש את כל העולם כולו ברצון האלוקי. הלבוש הוא מכסה את כללותו של האדם. כך הרצון מצליח לחבר את כל המציאות כולה אל האור האלוקי. להפוך את הקטעים המנותקים ליריעה אחת שלמה. החסרון של הרצונות הנמוכים, זה בגלל שהם מנותקים מהאריגה הכללית.

לדוגמא הרצון לאכול, לכאורה הוא רצון נמוך. אבל השאלה האם האדם צריך לבטל רצון זה ? ודאי שלא. המשמעות היא שהרצון הזה נראה נמוך, אם הוא מנותק מהמטרה הכללית. אדם שאוכל רק בשביל לאכול. הפך את האכילה למטרה מנותקת זה מסמל על חסרון ונמיכות רוח. אבל כשהאדם מחבר את הרצון לאכילה, לרצון כללי עליון. כשהאדם הופך את האור הזה למכלול גדול, לאריגה כללית, מתבאר שהרצון לאכול הוא רצון המתאים לטוב הגדול.

פסקה לא. כח הרצון הטוב[8] (עמוד מא')

הרצון הטוב ההולך במעלות קדשו למעלה למעלה, המגיע עד מרומי החופש של המרחב העליון, במקום שכל עין של תבונה מתעששת, הוא הוא הכח היותר פועל, בכל עת, גם בהיותו במעמד הטמיריות, וקל וחומר בהגלותו בתכונה אלהית, של גילוי רצון לתורה ומצוה, ומוסר טהור של הדמות הצורה ליוצרה, שהוא המשכת האדם להטוב המוחלט והעדין.

כל מה שיתברר יותר הדברים, וכל מה שהתרבות האנושית תתבסס יותר ויותר, תהיה יותר ראויה לשמש לחומר לגלות על ידה את הוד הגוונים העשירים מלאי החיים, של הפעולות העולמיות, השופעות והולכות מפלגי נחלי שפעת הברכה, של עזוז כחו של הרצון הטוב והקדוש, שאוצריו מתגלים בנשמותיהם של צדיקים, כבירי כח לב, יסודי העולם, מעדניו ומאיריו, באור אלהי עולם, אלהים חיים, ההולך ואור עליהם תמיד, על פי התפתחות עדינות רצונם, ההולך ועולה, המתיחד ומתאחד ברצון קונם, המתברך בטל החיים של חסד עליון, אשר בו עולם יבנה, אשר ממנו חיים מתגברים, אשר מתוכו עדנים מתפשטים, אשר ממקורו שמחות וגילות לאין חקר הולכות ומתנשאות. שמחו בד' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב.

נושא הפסקה- הרצון הטוב הוא הכח הפועל במציאות, כח זה מתגלה בנשמת הצדיקים.

ביאור הפסקה-

הרצון הטוב ההולך במעלות קדשו למעלה למעלה, המגיע עד מרומי החופש של המרחב העליון- גם בפסקה זאת הרב ממשיך לבאר את מעלת שורשו ומקומו של הרצון הטוב.

[8] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ ב' פסקה שנג'.

הרצון הטוב שורשו מגיע עד מרומי החופש העליון. יש בעולמות העליונים מציאות של חופש מוחלט. מקום בו אין הגבלה. הרב קורא למקום הזה מרחב עליון. מרחב הוא כינוי לנקודת בסיס עליה אפשר לבנות מציאות.

אפשר שכוונת הרב ה'מרחב העליון' הוא מרמז על מקום שהוא נמצא לפני הצמצום. כשהקב"ה בא לברוא את העולם הוא היה צריך ליצור צמצום. המרחב העליון הוא מקום שאין בו כלל צמצום. זה מקום בו כביכול האפשרויות האין סופיות קיימות.

במקום שכל עין של תבונה מתעששת- הרב מבאר שבאותו חופש העין מתעששת. המושג מתעששת מופיע ברש"י על מסכת בבא בתרא וכך כותב רש"י.

רש"י מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א

- *אידוותא דימא - גלי הים [שהם נעים ונדים והעין מתעששת בראייתן].*

רש"י מבאר את דברי הגמ' העוסקת ביופי של כתלי בית המקדש. יופי הכתלים זה יצר דמיון של גלי ים. כשהעין רואה את הכתלים היא מתעששת. נראה שפירוש המושג היינו העין מתרחבת בגלל ההסתכלות הזאת. על ידי ההסתכלות הזאת העין מתחזקת[9].

אם כן חיזוק הרצון הטוב מרחיב את ההסתכלות של עין התבונה. עין התבונה היא תוצאה של הבינה. ידוע ההבדל בין החכמה לבין הבינה. החכמה היא השורש, וההרחבה של החכמה היא הבינה. הבינה מפרטת את החכמה. אבל ישנו מושג נוסף והוא התבונה. הרב באורות הקודש חלק א' מבאר מה היא התבונה.

אורות הקודש חלק א' עמוד נג' פסקה לח'

- *מרחפים הערכים של **הבינה העליונה** על הפרטים הרבים, כיונה זו **שמרחפת על קנה**, להוציא מן הכח אל הפועל את החיים והאור הגנוז*

[9] מצאנו את הביטוי הזה בעוד מקומות בדברי הרב. לדוגמא מצאנו בעין איה.

עין איה שבת פרק ב' פסקה קט'.

- *ע"כ קולם כקול ד' בכח יוצא מגבורת האמת, וכקול רעם בגלגלי הוא חודר והולך עד החוג היותר רחב ויותר רחוק אשר כל עין טרוטה מתעששת מהביט שמה. אשר אמנם לפי הכבידות שיש בההתרוממות הזאת, כן אין היסוד ההכרחי של אשיות המוסר הכללי המוכרח להתרחב על כל החברה האנושית תלוי בזה*

*בכל פרט ופרט, ע"י **תבונה חודרת**, השואבת מהבינה העליונה, ומענקת עושר לפרטים הרבים, בהמון שינויי גווניהם.*

לפי פסקה זאת מתבאר שהשורש היא הבינה. הבינה נמצאת בשורש העליון, הירידה למציאות נעשה על ידי התבונה. אם כן עישוש עין התבונה, זאת המציאות שהתבונה בעצמה מגלה ומתרחבת בשורש שלה. על ידי שהעין עולה לינוק ממקור המשפיע את התבונה. דבר זה יוצר הרחבה וחיזוק לתבונה.

הוא הוא הכח היותר פועל, בכל עת, גם בהיותו במעמד הטמיריות- בפועל לא תמיד מצליחים לראות כיצד הרצון האלוקי לטוב פועל בעולם. הרבה פעמים נראה שהעולם לא מתקדם בטוב. נראה כאילו יש עיכובים במהלך של פיתוח הרצון לטוב. אבל בעומק הכח של הטוב הוא הכח היותר משמעותי. הוא הכח שממשיך לפעול בלי הפסקה. אומנם כח זה הוא לפעמים פועל בצורה טמירית, היינו בצורה סגולית. הסגולה זאת מציאות שלא תמיד רואים את התוצאות שלה בצורה גלויה.

וקל וחומר בהגלותו בתכונה אלהית, של גילוי רצון לתורה ומצוה- הרב עורך קל וחומר. אם הרצון פועל על המציאות תמיד, קל וחומר שהוא פועל על העניינים הרוחניים הקיימים בעולם. הרצון העליון הוא מתגלה בצורה גלויה בענייני תורה ומצוות. מטרת התורה הוא לגלות ולהוציא את הפועל את הרצון לטוב. המקום הגלוי בו אפשר לגלות את הרצון האלוקי לטוב הוא בתורה.

ומוסר טהור של הדמות הצורה ליוצרה, שהוא המשכת האדם להטוב המוחלט והעדין- המקום בו אפשר להרגיש בצורה משמעותית אל הרצון לטוב הוא ההדמות של האדם ליוצרו. המטרה של האדם להדמות לבוראו. זה אחד מהיסודות של המוסר. כמו שדרשו חז"ל, וכן נפסק ברמב"ם.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ח

- *והמצוה השמינית היא שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכלתנו והוא אמרו (תבוא כח) **והלכת בדרכיו**. וכבר כפל צווי זה ואמר (עקב י ויא) ללכת בכל דרכיו ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי (ס"פ עקב). וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (ראה יג) אחרי י"י אלהיכם תלכו ובא בפירוש גם כן (סוטה יד א) שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רב:*

אם כן ההליכה בדרכי ה' היא הדמות האדם הנברא, הצורה, אל הקב"ה שהוא היוצר. ההידמות הזאת היא גורמת המשכה של טוב בעולם. וכך כותב הרמח"ל בהקדמתו למסילת ישרים.

ספר מסילת ישרים פרק א

- *וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך, והוא מה שהיה דוד המלך אומר (תהלים עג): ואני קרבת אלקים לי טוב. ואומר (שם כז): אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית - ה' כל - ימי חיי וגו', כי רק זה הוא הטוב. וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא נתעה. אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצות.*

לפי דברי המסילת ישרים הדרך לקבל את הטוב האלוקי הוא על ידי דבקות בקב"ה הדבקות יכולה להעשות על ידי קניית המצוות. קניית המצוות היא הדמות למעשיו של הקב"ה[10].

ההדמות לקב"ה היא פועלת חיבור והמשכה בין האדם לבין הטוב המוחלט. האדם על ידי ההדמות לקב"ה יכול לקנות את תכונת הטוב המוחלט.

כל מה שיתבררו יותר הדברים, וכל מה שהתרבות האנושית תתבסס יותר ויותר, תהיה יותר ראויה לשמש לחומר לגלות על ידה את הוד הגוונים העשירים מלאי החיים- כיון שהקב"ה ברא את העולם על ידי רצון טוב. ממילא כל פיתוח העולם הוא נקרא מימוש הטוב. כל שכלול של צורת

[10] הקשר בין מצוות לבין המוסר מבואר בהקדמה של הרמח"ל למסילת ישרים. וכך כותב הרמח"ל בהקדמה.

ספר מסילת ישרים הקדמה

- *ההליכה בדרכיו כולל כל ענין יושר המדות ותקונם. והוא מה שביארו ז"ל (שבת קל"ג): מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'. וכלל - כל - זה שינהג האדם כל מדותיו וכל מיני פעולותיו על - פי היושר והמוסר. וכללו חכמינו ז"ל (אבות פ"ב): כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, דהיינו: כל ההולך אל תכלית ההטבה האמיתית, דהיינו, שתולדתה חזוק התורה ותקון אחוות המדינות. האהבה: שיהיה נקבע בלב - האדם אהבה אליו יתברך עד שתתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו, כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאמו, ויצטער אם חסר זה מצדו או מאחרים ויקנא על זה - וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה. שלמות הלב הוא: שתהיה העבודה לפניו יתברך בטוהר הכוונה, דהיינו: לתכלית עבודתו בלבד ולא לשום פנייה אחרת. ונכלל בזה שיהיה שלם בעבודה ולא כפוסח על שתי הסעיפים או כעושה מצות אנשים מלומדה, אלא שיהיה כל לבו נתון לזה. שמירת כל המצות: כמשמעו, דהינו: שמירת כל המצות כלן בכל דקדוקיהן ותנאיהן.*

החיים הוא עוזר לגילוי הטוב. אומנם הפיתוחים של התרבות, הם לא עצם הטוב אלא רק ה'חומר' של ההרצון הטוב. העולם השלם יהיה כשהחומר יהיה שלם, לצד טוב רוחני שלם.

הפיתוחים של המדע, של התרבות הם מרחיבים את הגוונים והיופי הקיים בעולם. כשיש פיתוח טכנולוגי זה יוצר עולם יותר נעים. זה יוצר מציאות היותר מגלה טוב.

תפיסה זאת של הרב היא תפיסה הנותנת מקום לפיתוחו של העולם. אין מטרה להילחם בעולם החומר. הרוח בא על גבי העולם החומרי. כנגד כל פיתוח חומרי יש יותר אפשרות לגלות כח טוב רוחני. הכוחות הרוחניים והחומריים באים משולבים זה עם זה.

תפיסה זאת היא חולקת על תפיסות שונות בעולם היהודי, הטוענות שאין מקום לפיתוח חומרי. התפיסות האחרות סוברות להיפך, ככל שהחומר יגדל כך הרוחניות תפגע. הרב אינו סובר כך, הרב סובר שעושר הגוונים הוא עוזר לעולם הרוחני להופיע.

הרב נוקט בעמדה שהעולם מתקדם לקראת גילוי הרצון הטוב. וכך גם כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה תקפא.

- *יש בעולם תוכן טוב ההולך ומתעלה, וזה התוכן מתגלה הוא ברצונו ובטבעו של האדם גם כן. בעבר היה הטבע והרצון האנושי יותר פראי ממה שהוא כעת, ולימים הבאים יהיה יותר נוח וטוב מההווה. בעבר היתה מהות התורה והמוסר פונה ביותר לביטול כח הרצון הטבעי, מפני שהרע היה מרובה בו, ולעתיד הולך הדבר ומקבל צורה חדשה, עד שהדרישה של החופש הרצוני תובעת תביעות מוסריות שיניחו את הרחבתה המבוקשת, שאז תראה כמה טובה צפונה בה.*

לפי דברי הרב בתחילת יצירת העולם, הרצון והטבע האנושי היה פראי. לכן היה צריך להחליש את כוחות הרצון. בשלב הזה הטבע היה מנגד אל הקדושה. הייתה מלחמה בניהם. אבל ככל שהעולם מתקדם הרצון יותר מתוקן, והעולם יותר נוח וטוב. בשלב הזה אפשר לחזק את הרצון, ישנה מעלה דווקא לקדם את העולם דרך חיזוק הרצון, וחיזוק הטבע הקיים בעולם.

של הפעולות העולמיות, השופעות והולכות מפלגי נחלי שפעת הברכה, של עזוז כחו של הרצון הטוב והקדוש- הרב מבאר שכל ההתקדמות

הקיימת בעולם בעומק היא נובעת מאותם נחלי ברכה שיש ברצון הטוב. אילולי שהיה רצון להשפיע טוב העולם לא היה משתכלל. כל השכלול הוא ברכה אלוקית. הברכה הזאת נובעת בעקבות חיזוק כח הרצון הטוב.

הרב מוסיף כאן שהרצון הזה הוא לא רק טוב, אלא גם קדוש. המושג קדושה הוא מבטא יכולת לחיות את החיים בצורה מרוממת. נאמר בפסוק.

ויקרא פרק יט פסוק ב

- *דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ** כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְקֹוָק אֱלֹהֵיכֶם׃*

רמב״ן ויקרא פרשת קדושים פרק יט פסוק ב

- *ולפי דעתי אין הפרישות הזו לפרוש מן העריות כדברי הרב, אבל הפרישות היא המוזכרת בכל מקום בתלמוד, שבעליה נקראים פרושים׃*

והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, א״כ ימצא בעל התאוה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה׃

לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט במשגל, כענין שאמרו (ברכות כב א) שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין, ולא ישמש אלא כפי הצריך בקיום המצוה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו

לפי הרמב״ן מתבאר שהצווי לקדושה הוא צווי לעשות את ענייני החומר בצורה נכונה. לגלות קדושה בתוך העשיה החומרית, אין המטרה היא לפרוש סתם מן העולם.

נראה שלכן הרב מחבר כאן את המושג קדושה אל הטוב. הקדושה הזאת היא מסוגלת להוביל תוספת כוחות לעולם החומרי, לפיתוחו הפיזי הגשמי של העולם.

בשמונה קבצים הרב משרטט תמונה מה היא הקדושה, וכך כותב הרב.

קובץ ג' פסקה לז.

- *כיצד היא הקדושה? מאירים את הדעת בבירור ההכרות היותר טהורות ועליונות, מתוך מילוי האורה של ההכרה בא החפץ הקבוע להיות תמיד שרוי בספירה כזאת **שחיי הרוח העליונים שולטים שם**. ... **חושי הבשר הולכים ומתעדנים**, ... **החיים הרגילים אינם מתבטלים מתכונתם**, השיג והשיח האנושי הרגיל, חיי הגוף היחידי, וחיי החברה, הנימוס והכבוד, אינם מתטשטשים, **אבל הם עולים במעלה אידיאלית**. מהות החיים מתרוממת ...*

שאוצריו מתגלים בנשמותיהם של צדיקים, כבירי כח לב, יסודי העולם - הכח לפתח את העולם מבחינה מעשית מתגלה על ידי אנשי המדע, אנשי הפילוסופיה וההגות. אבל בעומק הכח לפיתוח הזה תלוי בצדיקים.

דרגת הצדיקים שהרב מתכוון כאן הם צדיקים יסודי עולם. צדיק יסוד עולם הוא צדיק שכל העולם נשען עליו. הצדיק הזה דרכו יורד השפע לעולם.

משלי פרק י פסוק כה

- *כַּעֲבֹר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם׃*

ובגמרא מובאת דרשת חז"ל, שכל העולם עומד על הצדיק. וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יב עמוד ב

- *רבי אלעזר בן שמוע אומר׃ על עמוד אחד, וצדיק שמו, שנאמר וצדיק יסוד עולם.*

אם כן יסוד כל העולם, כולל הצדדים החומריים תלוי בעובדתו של צדיק יסוד עולם.

מעדניו ומאיריו, באור אלהי עולם, אלהים חיים, ההולך ואור עליהם תמיד - הצדיק פועל כיון שעיקר העונג שלו, עיקר האור שלו נובע מהקשר אל אלהים חיים. ההבדל בין סתם אלהים, לאלהים חיים. הוא שסתם אלהים, הוא שופט חיצוני עליון, שאינו נכנס לכל מהלך החיים. אלהים חיים ונמצא בנשמת הצדיק, זאת מציאות שהצדיק חי בכל רגע מחייו בקישור אל האלוקות.

הביטוי הזה מופיע מספר מקומות בתנ"ך, הוא מופיע במתן תורה.

דברים פרק ה פסוק כג

- *כִּי מִי כָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל **אֱלֹהִים חַיִּים** מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כָּמָנוּ וַיֶּחִי׃*

כאן הביטוי הזה מלמד על היכולת להרגיש אלוקות בצורה מוחשית, בתור דיבור. דבר שלא מצאנו בשום אומה אחרת. אנחנו האומה בעלת 'הבשר' היחידה שמצליחה לשמוע את אלהים חיים, ולהשאר בחיים.

ביטוי זה מצאנו גם בנבואת ירמיה.

ירמיהו פרק י פסוק י

- *וַיקֹוָק אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא־אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם מִקִּצְפּוֹ תִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וְלֹא־יָכְלוּ גוֹיִם זַעְמוֹ׃ ס*

הנבואה מדגישה שהקב"ה הוא אמת, אבל האמת הזאת לא נשארת למעלה. אלא יורדת לתוך המציאות. מלכות ה' היא מתגלה בתוך העולם הזה.

אם כן הצדיק מצליח לקבל את חיותו מאותו כח של אלהים חיים. זה העונג והאור העיקרי המאיר על הצדיק.

על פי התפתחות עדינות רצונם, ההולך ועולה, המתיחד ומתאחד ברצון קונם- הצדיק עובר תהליך של התפתחות. הצדיק כל הזמן הולך מחיל אל חיל. הפיתוח העיקרי של הצדיק הוא שכלול רצונו. להפוך את רצונו להיות שווה לרצון העליון. העילוי הזה הוא לא רק עילוי ברצון אלא גם איחוד בין הרצון הפרטי של הצדיק לרצון של האלוקים.

הצדיק הפועל עילוי הוא מגלה כיצד אין לו רצונות אחרים חוץ מהרצון האלוקי. יש כאן ביטוי כפול, איחוד, היינו זה אותו רצון מעין שותפות בין הרצונות. אבל יש כאן גם ייחוד, היינו לכוון את הרצון הפרטי להתכוון לרצון העליון. על ידי הייחוד, שהאדם מכוון לרצון העליון, הוא מגלה איחוד. הצדיק מגלה לאחר זמן שהרצון שלו מתאחד עם הרצון העליון.

המתברך בטל החיים של חסד עליון, אשר בו עולם יבנה, אשר ממנו חיים מתגברים- כיון שהצדיק מתאחד עם הרצון העליון ממילא הוא שואב כוחות מטל עליון. הטל הוא כח המחיה את העולם. הטל הזה מוביל את העולם לתחייתו.

הרב מסביר שהחסד העליון הוא בונה את העולם. דברי הרב מבוססים על הפסוק.

תהלים פרק פט פסוק ג

- *כִּי־אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם/ תָּכִן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם׃*

אומנם אפשר להסביר שפשט הפסוק הוא כלפי האנשים. המציאות בין האנשים יכולה להשתכלל ולהבנות על ידי החסד שהאדם מגלה לחברו. אבל כאן נותן משמעות לגבי החסד האלוקי. הקב״ה ברא את העולם בחסד, לכן הגברת כוחו של העולם נעשה על ידי תגבורת החסד בעולם.

אשר מתוכו עדנים מתפשטים, אשר ממקורו שמחות וגילות לאין חקר הולכות ומתנשאות. שמחו בד׳ וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב- הרב מסיים את הפסקה כיצד אותו אור שצדיקים משפיעים פועל בכל העולם. הפעולה היא הוספת שמחה וגיל לעולם. הרב מבסס את דבריו על הפסוק בספר תהילים.

תהלים פרק לב פסוק יא

- *שִׂמְחוּ בַיקֹוָק וְגִילוּ צַדִּיקִים ׳וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃*

השמחה תלויה בצדיקים. אותה שמחה היא משפיע על העולם כולו שמחה וגיל. כשיש צדיק בעולם המגלה חיבור אל הרצון האלוקי כל העולם כולו מושפע מאותו אור. ההשפעה היא השפעה רוחנית נפשית של שמחה. אבל גם השפעה מעשית חומרית שהעולם כולו מתפתח ומתקדם.

פסקה לב. יכולת החפץ[11] (עמוד מב')

היכולת האלהית בחפצו קשורה, והיכולת האנושית נועדה היא לבא להמדה האלהית הזאת, להיות קשורה בחפצו, אני אמרתי אלהים אתם. ועל כן לא נשלל לגמרי רושם זה של יכולת החפץ מהאדם, והוא הולך ומוכר, עד כדי המדה של ותגזר אמר ויקם לך.

זוהי מדת הצדיקים, ולפי צדקו של אדם הוא מתדמה ליוצרו, יוצר כל באומר, ואין אדם בעולם שלא יהיה בו קורטוב של צדקות, והמיעוט הכמותי הוה הוא היסוד האיכותי שלו, שהוא פועל ברצונו על כל היקום, והוא גוזר ומקיים, וממנו יצמח הכל, הוא היסוד החיוני של הלוז, אשר ממנו הכל יקום ויפרח בתחית המתים, בעלמא דעתיד לאתחדתא.

וכפי ההתנערות של היסוד הרצוני במדת הצדק, להיות כלול במהות הצדקות, ככה היא הופעת הפעולה הרצונית בגבורתה, בהשיגה מדת תחית המתים,שבאו אליה כל מנחלי תורה שבעל פה, זוטרא דאית בכו מחיה מתים.

נושא הפסקה- ככל שהאדם ידמה ליוצרו, כך יוכל להשפיע על המציאות.

ביאור הפסקה-

היכולת האלהית בחפצו קשורה- בפסקה זאת הרב ממשיך להתעסק בעבודה של האדם לקשר את רצונו לרצון האלהי. אלא שבפסקה הזאת הרב בעיקר מתמקד במושג חפץ. החפץ הוא הגילוי המעשי של הרצון.

הרצון הוא המציאות העליונה המופשטת המקדימה את המציאות, ואינה מתגלה בפועל. החפץ הוא גילוי הרצון בצורה היותר קרובה אל הצורה המעשית.

[11] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ה' פסקה רכז'.

האור החיים הקדוש מתייחס גם להבדל בין הרצון לחפץ, והוא מביא הסבר קצת שונה.

אור החיים ויקרא פרק יח פסוק ב

- *והוא כמאמרם ז"ל (ב"ר פל"ד) שאמרו הצדיקים לבם מסור בידם והרשעים הם מסורים ביד לבם. הכוונה בזה כי החפץ והחשק ישנו בלב האדם והרצון הוא במוחו והם ב' מדריגות שנתן האדון בבני אדם*

לפי דברי האוה"ח הקדוש, ההבדל החפץ הוא שייך יותר למידות לעולם הרצון שהוא שייך יותר העליון השכלי. אומנם בשיחות הרצי"ה נראה שהוא מסביר את ההבדל כמו שכתבנו, וכך מובא בשיחות הרצי"ה.

שיחות הרצי"ה כרך ה', חומש דברים (עמוד 108).

- *המשותף להם הוא מצד פסיכולוגי דק, מצד נפשי עדין. אמנם למלה חפץ יש מובן של דבר מסוים. החפץ פונה יותר אל הממשיות, הוא רצון מגובש עובדתי, ריאלי. לכן הוא יותר גדול ואדיר. אצל רבי חנניא רצה, ואצל ישעיהו הנביא חפץ. חפץ הוא יותר מרצון, הכח הפנימי שלו יותר גדול שכבר נעשה לחפץ.*

הרצי"ה מסביר שהחפץ הוא קרוב יותר אל הגילוי המעשי. ודווקא בגלל זה יש לו יתרון, עצם זה שהוא מצליח לרדת למעשה הדבר מוכיח שיש בתוכו יותר כח.

הרב מבאר שהיכולת, זה הגילוי המעשי בפועל הוא תלוי בחפץ האלוקי. אצל הקב"ה אין הבדל בין רצון למעשה, בין מחשבה דיבור ומעשה הכל מאוחד. לכן גילוי היכולת שהקב"ה מגלה ויוצר את עולמו הוא תלוי בחפץ. היינו צד הרצון היורד לידי מימוש בעולם המעשה.

והיכולת האנושית נועדה היא לבא להמדה האלהית הזאת, להיות קשורה בחפצו, אני אמרתי אלהים אתם- כמו שהיכולת האלהית תלויה בחפץ האלוקי. היינו הגילוי של העולם כמו שהוא נראה בעולם המעשי הוא תלוי בחפץ. כך גם היכולת האנושית.

כדי שהיכולת האנושית תוכל להוציא את עצמה לפועל היא תלויה בקישור של האנושות אל החפץ האלוקי. המטרה של בני האדם להיות קרובים למעלת היוצר. הקרבה הזאת הופכת את האדם להיות מעין אלוקים. והרב מחזק את דבריו מלשון הפסוק בספר תהילים.

תהלים פרק פב פסוק ו

- *אֲנִי־אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃*

ועל כן לא נשלל לגמרי רושם זה של יכולת החפץ מהאדם, והוא הולך ומוכר, עד כדי המדה של ותגזר אמר ויקם לך - אצל הקב״ה אין פער בין החפץ ליכולת. כל מה שהקב״ה רוצה ליצור מיד הוא מתקיים. אין שום מונע ושום הבדל בין החפץ למציאות. לעומת האדם, כיון שהוא נברא יש מניעות, הרבה פעמים האדם חפץ במשהו והוא לא מצליח בגלל שאין לו יכולת.

בכל זאת הרב מסביר כיון שיש מימד מסויים שהאדם הוא מעין אלוקים, ממילא נשאר רושם המשפיע על האדם שישנה מציאות שהאדם יכול להופיע את חפצו גם במקרה שכביכול אין יכולת. גם במקום בו הטבע לכאורה לא נותן ליכולת להופיע, בכל זאת יש מעלה של האדם שהוא יכול להגיע לדרגה שהוא יגזור ומיד זה יתקיים.

הדרגה הזאת מתוארת בפסוק בספר איוב כלפי מעלת הבורא.

איוב פרק כב פסוק כח

- *וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר׃*

הרב מחדש שיש רושם שהאדם עצמו יכול לינוק מאותה דרגה. ישנה מציאות רוחנית שהאדם מגיע למצב שכל מה שהוא רוצה מיד הוא מתקיים ומתגלה בפועל ביכולת. אין לאדם במעלה כזאת צורך להתמודד עם הפרעות שהחפץ לא מסתדר עם היכולת.

נראה שהחידוש כאן הוא בשתי דרגות.

דרגה א׳- במצד המידותי. אצל אותם צדיקים מה שהם מכירים שנצרך, מה שהם מכירים שצריך להיות בחפץ מיד הם מקיימים. המידות שלהם מיושרות וכל מה שנראה להם נכון על פי החפץ, המידות עוזרות להם להשיג את זה.

דרגה ב׳- שהצדיק פועל לא רק במישור הנפשי המידותי, אלא גם בתוך המציאות של העולם. מה שהצדיק חושב שהוא נצרך, מה שהצדיק חפץ. מיד הוא גוזר והדבר מתקיים. יש לו יכולת לשלוט על הטבע המגביל. ממילא כל חפצי הצדיק כלולים מיד ביכולת שלו לעשות ולקיים את מה שהוא חפץ.

זוהי מדת הצדיקים, ולפי צדקו של אדם הוא מתדמה ליוצרו, יוצר כל באומר - הרב מבאר שהדרגה הזאת קיימת לפי מעלת האדם. צדיקים קנו מעלה זאת. ההבדל בין המדרגות תלוי עד כמה האדם השווה את צורתו לבורא.

ככל שהוא דומה לבורא, ממילא הוא נהפך להיות מעין אלוקים שמיד באמירתו העולם נוצר. כמו שידוע שאצל הקב"ה לא היה צריך פעולה ממשית כדי לברוא את העולם, אלא מיד באמירתו העולם נוצר. כמו שחז"ל אמרו בעשרה מאמרות נברא העולם[12]. עצם הדיבור האלוקי יצר מיד את המציאות. אין הפרש וצורך לשלבים באמצע. מיד שמחשבת הקב"ה התגלתה במציאות נוצרה המציאות.

ואין אדם בעולם שלא יהיה בו קורטוב של צדקות, והמיעוט הכמותי הוה הוא היסוד האיכותי שלו - הרב מוסיף עומק מעשי. המעלה הזאת של הצדיק, היא לא מעלה השייכת רק בצדיקים. אלא יש מימד שאצל כל אדם יש קורטוב (קצת) צדקות.

כל אחד יש לו איזה נקודה שם הוא באמת צדיק. מעלת צדיק לעניין זה לא חייבת להיות צדיק בכל מהותו ובכל דרכיו. לענין זה מספיק מימד של צדקות, מצוה, תכונה או אפילו תנועה קטנה שהאדם עושה בצורה נקיה זה עצמו נחשב נקודת הצדיק הקיימת אצל כל אדם. הרב מבאר שאותה נקודה יכולה להיות מבחינה כמותית קטנה, אבל מבחינה איכותית היא משפיע על האדם. אותה נקודה היא היסוד האיכותי של האדם.

עניין זה שבכל אדם יש נקודה טובה ואפילו אצל הרשעים, מובא בליקוטי מוהר"ן בתורה רפב'.

ליקוטי מוהר"ן תורה רפב

- *אעפ"כ צריך אתה לחפש ולבקש למצוא בו מעט טוב ששם אינו רשע וזהו ועוד מעט ואין רשע, שצריך אתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדיין, ששם אינו רשע, כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדיין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו, ועי"ז*

[12] כך מובא במשנה באבות

משנה מסכת אבות פרק ה משנה א

- *בעשרה מאמרות נברא העולם ...*

שאתה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות, עי״ז אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות ...

וכן צריך האדם למצוא גם בעצמו ... ואף שכשמתחיל להסתכל באותו הדבר הטוב, הוא רואה שהוא ג״כ מלא פצעים ואין בו מתום, היינו שרואה שגם המצוה והדבר שבקדושה שזכה לעשות, הוא ג״כ מלא פניות ומחשבות זרות ופגמים הרבה, עכ״ז איך אפשר שלא יהיה באותה המצוה והדבר שבקדושה איזה מעט טוב, כי עכ״פ איך שהוא, עכ״פ היה איזה נקודה טובה בהמצוה והדבר טוב שעשה, כי צריך האדם לחפש ולבקש למצוא בעצמו איזה מעט טוב, כדי להחיות את עצמו

ר׳ נחמן מסביר שהעבודה למצוא את הטוב זאת לא עבודה טכנית רגילה. זאת עבודה עמוקה המרוממת את האדם. זאת התבוננות שאינה מחפשת את הכמות אלא מחפשת את האיכות. לכן למרות שהאדם מצא טוב בעצמו הוא ממשיך להתבונן באותו טוב, ורואה אותו מלא חסרונות. עד שהאדם מגיע לשורש בו הוא מכיר נקודה איכותית טובה.

הסיבה שנקודת הטוב הקיימת באדם היא חשובה, כיון שהיא מגלה שבעצם בנקודה הזאת האדם מתדמה לבוראו. כל החפץ ורצון הקב״ה הוא לגלות את הטוב. לכן נקודת הצדיקות הקיימת באדם היא נקודת האמת שהאדם באמת רוצה טוב. יש בתוכו רצון פנימי לגילוי טוב. זה אומנם מיעוט כמותי, אבל הוא מביא לאדם יסוד ובסיס לחיים. הרצון לטוב הוא מניע את כוחותיו של האדם. בזה שהאדם משתמש בנקודה הזאת הוא נהפך להיות יוצר כל, בדומה לבורא.

שהוא פועל ברצונו על כל היקום, והוא גוזר ומקיים, וממנו יצמח הכל- באותו רצון אמיתי שיש באדם, מאותו מקום האדם יכול להתקדם. הסיבה שהאדם לא מצליח להתקדם כיון שהוא לא מתמקד בנקודה היסודית האיכותית הקיימת בו. האדם תולה את מהלך חייו בגילויים הטבעיים, אותם גילויים הם מרובים בכמות. הם מבלבלים את האדם ואז הוא שוכח מה הוא רוצה באמת.

במציאות של שכחת הנקודה האיכותית האדם לא פועל ולא יוזם. במצב כזה האדם מתקדם עם טבע המציאות. ברגע שהאדם חוזר לנקודה הפנימית של הרצון הטוב, הרצון הדומה לאלוקים. הוא מתחיל לנווט ולקדם את האישיות שלו לפי הרצון הפנימי האמיתי.

הוא היסוד החיוני של הלוז, אשר ממנו הכל יקום ויפרח בתחית המתים, בעלמא דעתיד לאתחדתא- חז״ל אומרים שישנה עצם לוז ממנה

האדם ניזון לאחר פטירתו. אותה עצם לא תתבטל ומאותה עצם תגיע תחיית המתים. וכך מופיע במדרש על אותה עצם לוז.

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כח סימן ג

- *אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא א״ל מהיכן הקדוש ברוך הוא מציץ את האדם לעתיד לבא, א״ל מלוז של שדרה א״ל מנין אתה יודע א״ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך, טחנו ברחים ולא נטחן, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה, נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום.*

וכך מסביר המלבי״ם בחזון העצמות בספר יחזקאל.

מלבי״ם יחזקאל פרק לז פסוק א

- *וכבר התבאר בדברי האלהיים כי נשאר בעצמות המת קוסטא דחיותא או הבלא דגרמי שיעשה כשאור בעיסה בזמן התחיה וממנה יבנה הגוף מחדש, עוד אמרו חז״ל עתידי צדיקי דהוי עפרא, כי לפני התחיי׳ בהכרח ישוב העפר על הארץ ויתבלה הגוף הראשון לגמרי, ואז יצמח מן העפר גוף חדש מעולה מן הראשון ככל דבר שהעדר קודם להויה, ולא יעשה האפרוח עד אחר בלות הביצה, והחטה אחר בלות הגרעין בעפר, ורק **עצם אחד שמו לוז ממנו יצמח** בצירוף העפר הבלוי בנין החדש.*

הרב מסביר שהגילוי של עצם הלוז בא לידי ביטוי במידת הצדקות הפנימית הקיימת בכל אדם. בדיוק כמו שהאדם מת ואין לו תקווה, כל גופו נאבד. בכל זאת יש עצם פנימית ממנה הכל חי. כך גם כל אדם באשר הוא, אומנם האדם לא מצליח בחייו האישיים לגלות את הנקודה הפנימית. האדם מתייאש מגילוי הטוב. אבל האדם צריך להאמין שלא משנה מה יקרה עדיין יש לו נקודה טובה איכותית שהיא תמיד קיימת אצל כל אדם. הנקודה הזאת ממנה האדם יכול לחזור ולקבל תחיה מחדש. בנקודה הזאת האדם דומה לקב״ה היוצר. בנקודה הזאת אפשר להתחיל לברוא עולם ולשלוט על המציאות, הנפשית והפיזית.

הרב מכניס כאן את המושג תחיית המתים, תחיית המתים היא מסמלת את היכולת של העולם להגיע לתכלית להגיע לתיקון. במצב של תחיית המתים היכולת לא מפריע לרצון. כל המציאות מופיע בדיוק כמו שהחפץ האלוקי רצה. האפשרות להגיע לדרגה הזאת נוצרת על ידי קורטוב הצדקות הקיים אצל כל אדם.

וכפי ההתנערות של היסוד הרצוני במדת הצדק, להיות כלול במהות הצדקות, ככה היא הופעת הפעולה הרצונית בגבורתה, בהשיגה מדת תחית המתים- היסוד הקיים אצל כל אדם הוא נמצא בתרדמה. הוא נמצא במעין מצב של מוות, כמו השלב לפני תחיית המתים.

הדרך לפעול בעולם, הוא יעשה על ידי שהאדם ינער את הרצון שלו. היינו יגלה את נקודת הרצון הקיימת בו. שהאדם יכיר שיש לו כח לבחור בטוב.

כשהאדם יתן תקווה, שיש לו כוח לשנות ולפעול טוב במציאות. ככל שהתנערות תהייה יותר חזקה, ממילא נקודת הצדיק הקיימת בו תתעורר ותשפיע עליו ועל כל המציאות. כילוי הרצון בגבורה מעשית תוי בהתנערות הכח הקיים בתוך האדם.

כשהכח הזה מתעורר, האדם יכול להגיע לתחיית המתים כפשוטו. האדם יכול לפעול במציאות וממש להחיות מתים. היכולת להחיות מתים מסמלת שאין מניעה ואין הפרש בין הרצון ליכולת. אפילו דבר שהוא נגד המציאות הצדיק הזה יכול לעשות. ברגע שיש חפץ, מיד התוצאה היא מופיע ביכולת המעשית.

שבאו אליה כל מנחלי תורה שבעל פה, זוטרא דאית בכו מחיה מתים- הרב מבאר שהמעלה הזאת קיימת אצל כל מעבירי התורה שבעל פה. היינו האמוראים והתנאים, שהם העבירו אלינו את התורה שבעל פה. הם נמצאים במעלה הזאת להחיות מתים. היה להם חיבור לאותו רצון. כמו שמצאנו בסיפור בין אנטונינוס לרבי, שם רבי החיה מתים. ועל זה אמר אנטונינוס.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף י עמוד ב

- *אמר: ידענא, זוטי דאית בכו מחיה מתים*

נראה שהסיבה שהתורה שבעל פה תלויה בצדיקים שמסוגלים להחיות מתים, זה לא סתם דרגה שהאמוראים קיבלו. הסיבה היא כיון שבסופו של דבר התורה שבעל היא נשארת ומלווה אותנו כל זמן הגלות. היא תוביל אותנו לתחיית המתים[13].

[13] אפשר שיש כאן מימד נוסף, כיון שבתורה שבעל פה אנחנו ממשיכים את היצירה. היינו ממשיכים לגלות מה הקב״ה רוצה. החיבור הזה לרצון גורם שמעבירי התורה יודעים כיצד להרחיב ולפתח את התורה. כיון שיש להם חיבור לאותו רצון, התוצאה שהם יכולים להחיות מתים.

פסקה לג. הרצון היסודי היוצר[14] (עמוד מג'-מד')

מכירים אנו את הרצון הטוב ליסוד ההויה, והמציאות כולה היא מיוסדת על תמציתו, מתגלה יסוד עולם זה ברצונו של אדם, השפעתו מתגדלת כל מה שהוא מפתחו יותר.

אותו הטוב הרצוני, המונח בעומק אמונת ד', זהו הגרעין שהכל צומח ממנו, שרשיו, גזעו, ענפיו, עליו ציציו ופריו, הנם המעשים, והתורות, הם הם המרבים כלים להוסיף לשד חיים לכל ההויה כולה, לכל הנשמות, ולכל המעשים. נקודת הצדקות שבכל לב היא מכון החיים ויסוד קיום העולמים. וכשהנקודה משתלמת בלב יחידי סגולה, עד שהיא מתרחבת על כל המאויים, ומתעטרת בכל שטח המדע והדמיון של הנפש, זהו באמת האדם היסודי, שכל טוב העולם בידו, ואור ד' לאמץ כח החיים של כל היקום על ידו מופיע. והקב"ה קרא ליעקב אל, שנאמר ויקרא לו אל, ומי קראו כך אלהי ישראל.

כל דבור היוצא מנקודת הטוב של הרצון, שהמוסר האלהי שרוי בו, לפי עומק אמתתו, לפי גודל התפשטותו במעשים, ולפי רום הכרתו בשכל, כך הוא יוצר ופועל. משך החיים של ההויה, יצירת ברואים, עגלא תלתא, וגברא, הנם באים על ידי התעלות החפץ של קדושת נקודת הרצון לרום גבהו. הלימורים הרזיים, דבספר יצירה, עוזרים הם לבסס את הרצון, להוציא כלי למעשהו.

אנו עולים בערך הרצון הגבה למעלה, עד שאנו אומרים, סבת חיוב המציאות הוא טוב הרצון המוחלט, צדיק ד, לעולם, יסוד עולמי עד. ודרך הרצון הכל מתעלה, ואי בעו צדיקי ברו עלמא, שנאמר עונותיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם, הא אי ליכא עונות, אין הבדלה. והכל עולה באחדות עליונה, אושר ותענוג, למעלה מכל אחדות

[14] פסקה זאת מורכבת משתי פסקאות המופיעות ברצף בשמונה בקבצים. אלא שבשמונה קבצים חלק של של הפסקה מופיע כפסקה הקודמת לחלק א' של הפסקה. הפסקאות מצויות, בקובץ א' פסקאות תשפט'- תשצ'.

ומכל צחצחות, שורש נשמתן של צדיקים, אשר עם המלך ישבו במלאכתו.

נושא הפסקה- הרצון הטוב יסוד הבריאה ומשפיע על המציאות כולה.

ביאור הפסקה-

מכירים אנו את הרצון הטוב ליסוד ההויה, והמציאות כולה היא מיוסדת על תמציתו - כמו שהבאנו כבר בפסקאות קודמות, הסיבה שהעולם נברא הוא בשביל להיטב לנבראיו. אם כן היסוד ממנו העולם נברא הוא הרצון לטוב. אילולי גילוי רצון זה, העולם לא היה נוצר.

הרצון לטוב משפיע על ההויה בצורה של יסוד. הרצון הוא הבסיס ממנו התחיל העולם., אבל הוא משפיע גם בצורה של תמצית. בתוך המציאות כולה אפשר למצוא בצורה מרוכזת תמציתית את הטוב הזה.

התמצית זה מעין כח נקודת חיות הממשיכה להשפיע. זה לא כמו ההבנה הפשוטה שהרצון הזה הוא רק יסוד שהיה ונגמר, אלא זה תמצית. כמו תרכיז הנמצא במיץ המשפיע על כל המים כולם, ומתערב בכל המים כולם.

החשיבות של הרצון כיסוד ההויה, וממילא אסור להחליש את הרצון, מופיע גם בשמונה קבצים.

שמונה קבצים קובץ ח' פסקה כח.

- *הרצון יסוד החיים הוא, הוא מוכרח להיות פועם בחיים.*

מתגלה יסוד עולם זה ברצונו של אדם, השפעתו מתגדלת כל מה שהוא מפתחו יותר - המקום בו האדם יכול לגלות את הטוב בצורה נקיה הוא ברצון של האדם. באופן טבעי האדם שואף ברצונו לטוב. המקום העליון של האדם הוא הרצון. כיון שהרצון הוא הצד העליון של האדם, לכן אותו צד מחובר אל הרצון העליון לטוב. במידות הנמצאות מתחת לרצון שם מתחיל קושי לממש את הרצון. במידות לא תמיד מתגלה שורש הטוב, לכן הדגש לעבוד על נקודת הרצון.

פיתוח וגידול של הרצון גורם להשפעה גדולה של הרצון הטוב בעולם. הרצון הטוב קיים בעולם אבל ככל שנתחבר לאותו רצון נקבל בפועל את השפע הנמצא ברצון הזה.

אותו הטוב הרצוני, המונח בעומק אמונת ד', זהו הגרעין שהכל צומח ממנו - האמונה מבטאת את הקשר של האדם לבורא. המאמין בבורא עולם מפתח מערכת יחסים בחייו האישיים, בין הבורא לבין הנברא.

הרב מחדש שהאמונה לא יכולה להיות רק אמונה רחוקה שיש בורא. האמונה כוללת בתוכה הכרה בטוב. הטוב הוא כח שהוא מצמיח תוצאות. הטוב הוא מתגלה בתחילה כנקודה גרעינית, אלא שכמו גרעין באדמה צריך האדם לפתח את הגרעין הזה. הפיתוח הוא גורם שכל המציאות צומחת מאותו יסוד.

שרשיו, גזעו, ענפיו, עליו ציציו ופריו, הנם המעשים, והתורות - הרצון הטוב יש לו כח לגדול. הרצון הזה מתגלה כמו עץ. כמו שלעץ יש שרש גזע ענף, עד שבסוף מגיע לתוצאה של פרי. כך הרצון התוצאה הסופית של הרצון שהוא יוביל למעשה ותורה הנובעת מהרצון. על פי תוצאות הפרי של הרצון ישנה מעשה המתגלה במציאות.

הרב מדגיש את כל השלבים של הגידול, כדי להסביר שאי אפשר לקפוץ לתוצאה המעשית בלי השקעה בדרך. כמו עץ צריך להשקיע בכל שלב, לכל חלק בעץ יש תכלית הגורמת לתוצאה בפרי. כך הפיתוח והקישור אל הרצון הטוב זה דבר הדורש השקעה בדרך. האדם צריך ללמוד כיצד לפתח את הרצון. רק פיתוח נכון יוביל לשינוי של מעשה וגילוי נכון של התורה.

הם הם המרבים כלים להוסיף לשד חיים לכל ההויה כולה, לכל הנשמות, ולכל המעשים - נקודת הרצון כשהיא מגיעה למעשה, היא מוסיפה כוחות חיים למציאות.

כל המציאות כולה משתכללת לפי גילוי הרצון. גילוי הרצון לא יכול להשאר בעולמות רוחניים. השכלול במציאות צריך להופיע דרך הוספת כלים. הוספת הכלים נעשה על ידי המעשים הטובים הנובעים מהרצון הטוב. ברגע שיש בעולם יותר תורה ויותר מעשים טובים ממילא יש יותר כלים להוספת כוחות חיים במציאות. ההוספה הזאת משפיע על הנשמות, ועל צורת החיים המעשית של האנושות כולה.

נקודת הצדקות שבכל לב היא מכון החיים ויסוד קיום העולמים - הרב מבאר שאותה נקודת רצון גרעינית, היא קיימת בכל לב. כמו שהבאנו בפסקה

קודמת לכל אדם יש נקודת רצון איכותית. אותה נקודה היא משפיע חיות לכל המציאות.

וכשהנקודה משתלמת בלב יחידי סגולה, עד שהיא מתרחבת על כל המאויים - ההבדל בין אדם רגיל ליחידי סגולה, הוא בשכלול של אותה נקודה. אם האדם ישקיע בפיתוח אותה נקודה. יהפוך את הנקודה למעין עץ, גילוי העץ הזה ישפיע על המציאות. אדם רגיל משאיר את הנקודה כשהיא איננה מפותחת בעקבות כך הנקודה נשארת שורשית, ואינה משפיע כוחות חיים.

יחידי סגולה אין להם מאויים חוץ מאותה נקודת רצון לטוב. ברגע שלאדם אין תאוות חוץ מנקודת הרצון, סימן שהרצון שלו הגיע לשיא פיתוחו. רצון שצומח משפיע על כל המאויים של האדם. המאויים הם נובעים מהרצונות של האדם. ישנו אדם שהמאויים שלו, היינו התאוות שלו נובעים ממקום נמוך. לעומת יחידי סגולה שמגיעים למצב שכל תאוותיהם מכוונים לנקודת רצון הטוב.

ומתעטרת בכל שטח המדע והדמיון של הנפש - הפיתוח משפיע לא רק על התאוות המעשיות, אלא גם על העולם הפנימי של האדם. שכלול הדמיון המחשבות של נפש האדם. המדע היינו הכח החושב המשכיל הוא גם חושב סביב נקודת הרצון. העיטור של הרצון משמעותו לתת לו מלוכה ומשמעות המובילה את המחשבה והדמיון של נפש האדם.

זהו באמת האדם היסודי, שכל טוב העולם בידו - הרב מתאר כאן את האדם השלם. האדם השלם הוא צדיק יסוד העולם, לכן הרב מכנה את האדם הזה, כאדם יסודי. הצדיק מחזיק את טוב העולם בידו, משמעות הדבר שדרכו עובר השפע לעולם. כמו שמופיע בשמונה קבצים.

שמונה קבצים קובץ ב' פסקה קנג'.

- *וצדיקים חכמי יסודי עולם ... ואת הכל הם מעדנים ומטהרים. מכח בעלי רצון הללו, שאור ד' הוא כל בסיס חייהם, העולם כולו וכל הגות קדשו עומד, וכל ההויה עליהם תלויה. וצדיק יסוד עולם.*

כל הקדושה וחיות העולם תלויה בצדיק יסוד עולם. לכן נקרא כאילו טוב העולם בידו, היינו עובר על ידו.

אומנם יש כאן עוד משמעות, כיון שהצדיק דבק בטוב ממילא נחשב כאילו הוא אוסף לתוכו את כל טוב העולם. הוא בעצמו חי מהטוב של כלל המציאות.

הסיבה שהוא משפיע לעולם כולו, כיון שהוא עצמו מקושר אל טוב השייך לכל העולם.

ואור ד' לאמץ כח החיים של כל היקום על ידו מופיע. והקב"ה קרא ליעקב אל, שנאמר ויקרא לו אל, ומי קראו כך אלהי ישראל- כיון שהצדיק משפיע על כלל העולם כח של חיים, ממילא הצדיק בעצמו נחשב כמו אל של העולם. כמו שמצאנו בגמ' שיעקב קיבל את שמו של הקב"ה.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יח עמוד א

- *ואמר רבי אחא אמר רבי אלעזר: מנין שקראו הקדוש ברוך הוא ליעקב אל? - שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל. דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב אל - ויקרא לו יעקב מיבעי ליה, אלא ויקרא לו ליעקב אל, ומי קראו אל - אלהי ישראל.*

וכן מסביר הרמב"ן על פסוק זה.

רמב"ן בראשית פרק לג פסוק כ

- *ועל דרך האמת הוא כמדרש רבותינו שדרשו רבותינו במסכת מגלה (יח א) מנין שקראו הקדוש ברוך הוא ליעקב אל, שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל. ויש בענין הזה סוד גדול הזכירוהו עוד בבראשית רבה (עט ח) בלשון אחר, אמר לו, אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים. ירמזו למה שהם אומרים תמיד שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד. והכונה שהשכינה שורה בארץ ישראל. והמשכיל יבין:*

אם כן יש מתבאר שיש אל בעליונים, היא האלוקות. ויש בתחתונים את הצדיק שוהא שולט ומשפיע את השפע הרוחני כלפי מטה.

כל דבור היוצא מנקודת הטוב של הרצון, שהמוסר האלהי שרוי בו, לפי עומק אמתתו, לפי גודל התפשטותו במעשים, ולפי דום הכרתו בשכל, כך הוא יוצר ופועל- אנשים פועלים ומביאים דיבורים למציאות. הכח של אותם דיבורים תלוי בקישור אל נקודת הטוב. ככל שאותו דיבור מלא במוסר אלוקי, כך הדיבור ישפיע יותר.

הקישור למוסר תלוי מצד אחד בעומקו ההגיוני. היינו האם הדיבור הזה בתוכו קשור אל המוסר האלוקי. בנוסף הדבר תלוי עד כלפי כמה מעשים הדיבור הזה קשור. היינו ככל שהתובנה והדיבור יהיו כלליים, כך יהיה להם יותר השפעה.

כמו כן ההשפעה תלויה גם בהשכלה השכלית, היינו ככל שהאדם יכיר בשכלו שאותו דיבור מלא מנקודת הטוב כך תהייה יותר השפעה.

משך החיים של ההויה, יצירת ברואים, עגלא תלתא, וגברא- אצל אותם אנשים גדולים, כל הדיבורים שלהם קשורים בקשר מהותי עם הרצון. הקשר הוא בכל הרמות שהרב תיאר קודם. גם קישור שבתוכו יש מוסר אלוקי, גם הדיבור כולל עומק והתפשטות מעשית ביחד עם הכרה שכלית. כיון שזאת המציאות הקיימת אצל הצדיקים, לכן הצדיקים בדיבורם יכולים לברוא וליצור מציאות.

כמו שמצאנו שהתנאים יכלו לברוא בני אדם וכן עגלא תלתא, כמו שמופיע בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סה עמוד ב

- *רבא **ברא גברא**, שדריה לקמיה דרבי זירא. הוה קא משתעי בהדיה, ולא הוה קא מהדר ליה. אמר ליה: מן חבריא את, הדר לעפריך. רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה, ומיברו להו **עיגלא תילתא**, ואכלי ליה.*

הסיבה שהם הצליחו לברוא, כיון שהם עסקו בשורשי המציאות. הם היו מחוברים אל השורשים, על ידי קישור לספר יצירה. אותו חיבור היה בשביל שבת, בשביל השורש האלוקי הקיים בטוב האלוקי הנמצא בשבת קודש.

הנם באים על ידי התעלות החפץ של קדושת נקודת הרצון לרום גבהו - הצדיקים בוראים בריות חדשות בעולם בזכות התעלות חפצם. יש נקודת רצון שנמצאת אצל האדם, הצדיק מצליח לקדש את הרצון שיהיה רק רצון כלפי גילוי הקדושה, גילוי הטוב. כיון שהם קידשו את החפץ שיהיה מחובר אל הרצון הקדוש, לכן הם מסוגלים לברוא דברים חדשים.

הלימודים הרזיים, דבספר יצירה, עוזרים הם לבסס את הרצון, להוציא כלי למעשהו - ספר יצירה בעצמו לא יכול לפעול. מה שספר יצירה פועל הוא בצורה כזאת שהאדם מבסס את רצונו.

על ידי ספר יצירה האדם לומד כיצד להגיע לנקודה הפנימית של הרצון. על ידי הבסיס הקיים בספר יצירה הצדיק יכול להוציא את מה שכתוב בספר יצירה לתוצאה מעשית. אילולי הביסוס הרוחני של הרצון העיסוק הטכני בספר יצירה לא יצליח לברוא בריות חדשות. הרב מדגיש כאן, שכל מטרת הלימוד הרזיי, הוא בשביל לבסס את העולם הפנימי הרצוני של העוסק ברזיות. לימוד פנימיות

בצורה טכנית זה לא יכול להיות מטרת הלימוד.

גם המהר"ל באותה גמ' מסביר שהיכולת לברוא תלויה דווקא בטהרה, וכך כותב המהר"ל.

חידושי אגדות למהר"ל סנהדרין דף סה עמוד ב

- *רבא ברא וכו'. כאשר היה **מטהר עצמו ועוסק בספר יצירה** בשמותיו של הקדוש ברוך הוא, בזה היה מתדבק בו יתברך וברא גברא.*

אנו עולים בערך הרצון הגבה למעלה, עד שאנו אומרים, סבת חיוב המציאות הוא טוב הרצון המוחלט- כאן מתחיל החלק השני של הפסקה, החלק הזה מופיע בשמונה קבצים, כפסקה נפרדת קודמת לחלק הראשון שממנו התחילה הפסקה כאן באורות הקודש.

הרב מבאר שהאדם מתקשר אל הרצון, על ידי זה הוא מכיר את העילוי הנמצא ברצון. בתוך הרצון יש גילוי של טוב. האדם מתוך הקישור אל הרצון מגלה שברור שהעולם נברא בטוב. ככל שהאדם יתחבר אל הרצון יכיר כיצד באמת העולם בנוי על טוב.

יש אנשים הרואים את העולם בצורה שלילית ורעה. אבל כאן מתבאר שככל שהאדם מחובר אל הרצון, הוא יגלה שהטוב הוא ההכרח היחיד הקיים במציאות. הטוב הוא המציאות היחידה שקשורה אל הרצון המוחלט. כל הגילויים המסובכים המראים כאילו יש רע בעולם, הם לא שייכים אל עצמיות הרצון המוחלט. הסיבוכים הם תוצאה צדדית לרצון העליון המוחלט.

צדיק ד, לעולם, יסוד עולמי עד- הכרת רצון ה' המתגלה מובילה שהאדם יכיר כיצד הקב"ה הוא צדיק של העולם. הוא הצדיק המוביל את העולם לטוב.

מצאנו ביטוי לזה בפסוק בתהילים.

תהלים פרק קמה פסוק יז

- *צַדִּ֣יק יְקֹוָ֣ק בְּכָל־דְּרָכָ֑יו וְחָסִ֖יד בְּכָל־מַעֲשָֽׂיו׃*

הצדק של הקב"ה הוא בכל הדרכים. העילוי שהאדם מגלה ברצון, הוא עילוי שהאדם מכיר כיצד כל המציאות היא נובעת מהקשר הגדול אל הרצון הטוב הקיים במציאות. ההכרה היא שיסוד העולם כולו נובע מאותו רצון. הכרת

הרצון הזה פועלת שאין שום דבר שיוצא החוצה מאותו רצון. הכל מתכנס ונכלל בתוך הרצון הגדול של הטוב.

ודרך הרצון הכל מתעלה- העילוי נעשה כיון שהאדם מגלה כיצד יש קדושה בכל המציאות. אפילו דברים שליליים, הם חלק מהתהליך הגדול של גילוי רצון ה'. כיון שזה חלק מהתהליך הגדול ממילא כל המציאות כולה מתעלה.

כדי להבין כיצד הרצון מעלה את העולם. אפשר להביא משל לאשה מעוברת. היא נמצאת בתוך תהליך גדול של הבאת חיים לעולם. בתוך התהליך הזה היא סובלת צער של הריון וכדומה. הדרך לרומם את ההרגשה נעשה על ידי חזרה וזכרון של המטרה. ברגע שנבין שכל הסבל הוא הכרחי ועוזר בשביל פיתוח העובר ממילא ההרגשה תתעלה.

יש לציין שההבנה צריכה לחדור לתוך המציאות. היינו לא מספיק להגיד שבסופו של תהליך יהיה טוב, אלא העילוי יעשה דווקא כשהאשה תכיר שאותו סבל הוא עצמו בשביל טובת העובר. כיון שהיא מכירה שזה לטובת העובר ממילא היא שמחה באותו סבל. השמחה הזאת היא מעין עילוי אותו דבר שלילי לדבר גדול וחיובי.

ואי בעו צדיקי ברו עלמא, שנאמר עונותיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם, הא אי ליכא עונות, אין הבדלה- הרב מביא כאן את דברי הגמ' בסנהדרין המבארת את מעלת הצדיקים. וכך כותבת הגמ'.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סה עמוד ב

- *אמר רבא: אי בעו צדיקי ברו עלמא, שנאמר כי עונותיכם היו מבדלים וגו'.*

וכך מסביר המהר"ל בגמ' זאת.

חידושי אגדות למהר"ל סנהדרין דף סה עמוד ב

- *אי בעו צדיקים ברו עלמא. כי הצדיק אשר הוא צדיק גמור הוא כל העולם, לכך אי בעו צדיקים כלומר שיהי' צדיקים ביותר. ואין לומר כי דבר זה נמנע אצלם, כי אין הדבר הזה כך (אי) [כי] אפשר לאדם להתדבק בו יתברך לגמרי עד שהיה אפשר להם לברא עולם. כלל הדבר שאם האדם מתדבק לגמרי בו, אפשר שיהיה מתדמה אל הש"י בדבר זה שיברא עולם ג"כ. ודבר זה הוא בצדיקים ולא במלאכים, כי אין המלאכים קרובים אל*

הש"י כמו שהם צדיקים כאשר ידוע. ולכך אי בעו צדיקים שיהיו הצדיקים גמורים כי לא ננעל שערי הצדק מלפניהם, ואם היו נכנסים לפני ולפנים היו מתדמים לבוראם בזה, והיה אפשר להם לברא העולם כי מעלת הצדיקים על העולם כאשר ידוע.

מעלת הצדיק הוא שורש העולם, והוא דבק בקב"ה לגמרי, עד שאפשר לו לברוא עולם. מה שמפריע לגילוי הבריאה הזאת הם העוונות.

והכל עולה באחדות עליונה, אושר ותענוג- על ידי חיבור אל הרצון העליון, הצדיק מגלה אחדות מלאה. אותה אחדות היא מביאה לאדם אושר. הסיבה שיש אושר כיון שכל מה שקורה במציאות הצדיק מרגיש שזה מחבר אותו אל הקדושה. האחדות הזאת היא למעלה מכל אחדות, כיון שכל אחדות טבעית יש לה הפסק. אין מציאות של אחדות מלאה, אבל בגילוי הרצון בכל מציאות אפשר לחיות את אותה אחדות. כיון שהרצון מקיף את כל המציאות כולה, לכן אפילו דברים הנראים שליליים בסופו של דבר הם בתוך אותה אחדות. האחדות הזאת היא מביאה לאדם אושר חיצוני ותענוג פנימי.

למעלה מכל אחדות ומכל צחצחות- הרב מסביר שאותה אחדות אינה קיימת אפילו במקום הצחצחות. מקום זה הוא נמצא מעל כל העולמות. זה המקום בו האור האלוקי מופיע בצורה הכי צחה וזכה. המילה צחצחות כוללת בתוכה ביטוי של פעמיים צח. כמו שאומרים המקום נקי בן נקי. היינו נקי לגמרי. כך ישנו מקום שהוא צח לגמרי. בשערי קדושה מגדיר את המקום הזה, וכך כותב שערי קדושה.

שערי קדושה חלק ג' שער א'.

- *והאציל חמשה עולמות, זה נשמה לזה וזה לזה, והן, אדם קדמון הנזכר בספר התקונים ובלשון הגאונים נקרא אור צחצחות. השני עולם האצילות, השלישי עולם הבריאה ...*

אם כן הרב מסביר שהצדיק באחדות של הרצון מגיע למקום הנמצא מעל האחדות הקיים באדם קדמון. אפילו במקום הנמצא מעל עולם האצילות יש עדיין הפרש וחוסר אחדות מלאה. אבל הצדיק מסוגל לעלות למקום הנמצא מעל הצחצחות.

שורש נשמתן של צדיקים, אשר עם המלך ישבו במלאכתו- הצדיקים מגיעים לשורש נשמתן. הרי שורש נשמתו של כל יהודי היא למעלה מכל נברא. כמו שנאמר בזוהר ומבואר בספר התניא על מעלת הנשמה.

תניא ליקוטי אמרים פרק ב

- *ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש כמ״ש ויפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי וכמ״ש בזוהר מאן דנפח מתוכיה נפח פי׳ מתוכיותו ומפנימיותו שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיחתו בכח׃*

אם כן הצדיקים מגיעים לאחדות, כמו שהנשימה של האדם מאוחדת עם גופו. כך הצדיקים חוזרים למקור של הנשימה ולכן הם מאוחדים עם האור האלוקי.

עניין ישיבת הצדיקים עם הקב״ה מובא במדרש.

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ח

- *ויטע ה׳ אלהים גן בעדן מקדם, וגדרה, על שם (ירמיה ה) אשר שמתי חול גבול לים, עם המלך במלאכתו ישבו, עם המלך מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ישבו נפשות של צדיקים שבהן נמלך הקדוש ב״ה וברא את העולם.*

והדבר מרומז בפסוק בדברי הימים.

דברי הימים א פרק ד פסוק כג

- *הֵמָּה הַיּוֹצְרִים וְיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם־הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם ׃ ס*

פסקה לד. הבעת הרצון הפועל[15] (עמוד מה'- מו')

מסתכלים בצורה הנפלאה של רצון האדם, זהו האור הרוחני העשיר, החובק בכחו המון כחות, והמון תולדות, זהו האור המעופף במרץ כל כך נפלא, יורד תהומות ועולה שחקים, זהו המתקטן ומזדער עד אין גבול ותפיסה, והמתגדל ומתרחב עד אין קץ למרחב. כשרואים את זהרוריו הרבים, את סעיפיו, עולמיו הנפלאים, כל החן ההוד והתפארת, כל הגבורה החכמה והמלאכה, כל הישות והעצמות, איך הכל בו קשור וחבוק, מיד עומדים על שייכותו העצמית למקורו, למרום הקודש.

והננו משיגים, כי רצון זה, שאנו פוגשים אותו בתוכיותנו בצורתו הזעירה, ספוג הוא בצמצומו מרצון של מעלה, מרצון אור העולמים, ובהיותו עומד בקרבנו חבוש במאסריו, שרשו נטוע אלי החופש והאור העליון, הרינו מתעלים עמו ומעלים אותו, הרינו אוחזים דרכי חיים, דרכי מחשבה ותאורי הגיון, ארחות פעולה, לרוממו ולשגבו.

הבעת הרצון במבטא מלא עולמים הוא חודר, נפלא הוא הדבור, ברק החפץ, נורא הוא בפעולתו, המון חביונות, רזי יצירה בו כלולים.

וסוף האדם להתעלות עד כדי הכרת רצונו, עד כדי התודעותו אל עצמו, עד כדי התפיסה העליונה של האושר אשר בעשיית רצונו כרצון קונו, מפני שרצונו איננו כי אם רצון קונו. וכל מה שההכרה הזאת היא יותר חודרת, יותר היא מגלמת את הויתה.

בישראל נטוע הוא חפץ זה, מוסר עולמים זה, אור יראת שמים, ואהבת שמים, אור היכולת וכבוד הביטוי, הקול קול יעקב, פעולת התפלה והברכה.

והעולם עוד יאזין וישמע, כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, יעקב ידבר בקולו, ויגיד לאדם את ערכו, ימצא את האדם האבוד אחרי אבדו, יקים את הנופל, את הנכשל, אחרי נפלו והכשלו, ישכיל ויוכיח,

[15] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ה' פסקה סט'.

וגוים רבים יזה, תפלתו תפלה וברכתו ברכה, ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים.

נושא הפסקה- הבעת הרצון במילים פועל בעולם.

ביאור הפסקה-

בפסקאות הקודמות הרב הבהיר את גדולת רצון האדם ואת קישורו לרצון העליון. בפסקה זאת הרב חוזר על יסוד זה ומוסיף את החשיבות הגדולה של ביטוי הרצון בדיבור.

מסתכלים בצורה הנפלאה של רצון האדם, זהו האור הרוחני העשיר- כאן הרב חוזר אל רצון האדם. רצונו של האדם הוא מלא פלא. בפסקאות קודמות ביארנו את הפלא הגדול הנמצא ברצון. הרב מוסיף שהפלא הזה מלא עושר רוחני.

עושר הוא מבטא מגוון וכמות גדולה של גוונים צורות ואפשרויות. בתוך הרצון יש עושר אין סופי. כשאדם חושב על האפשרויות העומדות בפניו בגילוי רצונו הוא מגלה עושר גדול. העושר הזה מתבטא בעיקר בצד הרוחני. הרוחניות היא לא מוגבלת ולכן הרצון מגלה את גדלות האור הרוחני.

החובק בכחו המון כחות, והמון תולדות- כח הרצון הרוחני כולל גם כוחות וגם תולדות מעשיות. הכוחות זה השורשים כשהכח מתגלה במציאות הוא מוליד תולדות שונות.

זהו האור המעופף במרץ כל כך נפלא, יורד תהומות ועולה שחקים- במחשבה האדם יכול להיות בזמן אחד במקום אחד ומיד אחריו להיות במקום אחר. רצונו של האדם הוא קל לחשוב. האדם יכול לרצות המון דברים בכל רגע נתון. את קלות מעופו של הרצון הרב קורא בשם אור מעופף.

המעוף והקלות שהרצון יכול להגיע ממקום למקום ומנושא לנושא, גורם שהרצון יכול לעלות ולרדת. אדם יכול בשעה מסויימת לרצות קדושה ומיד אחר כך להתעסק בענייני חומר. אדם ברצונו יכול להיות מרוכז ברצון רוחני לגדילה בתורה, ומיד אחר כך פתאום הרצון יופיע על איזה תאווה.

זהו המתקטן ומזדעד עד אין גבול ותפיסה, והמתגדל ומתרחב עד אין

קץ למרחב- הרב מבטא את מרחבו של הרצון. בדברי הרב מתבאר כיצד הרצון הוא אין סופי. הוא כח שמצד אחד יכול לרצות דברים קטנים בלי גבול. לתפוס ולהגיע למקומות קטנים, מצד שני האדם יכול לרצות אין סוף של מרחבים.

נראה שדברי הרב כאן אין כוונתם בדווקא לרצון קדוש ועליון מול רצון נמוך. אלא יותר הכוונה כאן ליכולת להתעסק בפרטי פרטים, לרצות להתבונן בהם עד אין גבול של קוטן. מול הגדלות שהרצון מתרחב עד אין קץ לדברים גדולים אין סופיים.

ביטוי דומה לאין סופיות הזאת מצאנו בדברי הרב המתאר את הגדלות האלוקית. וכך כותב הרב.

עין איה שבת פרק ה' פסקה יב'.

- *עוצם הגדולה, כשם שהיא מתראה ומתגלה בדברים הגדולים והכלליים, כך היא מתגלה בדברים היותר קטנים, הפרטיים, דוגמת מעשה ידי יוצר כל, שכשם שאנו קוראים "מה גדלו מעשיך ד'" , כך אנו מרחיבים להשתומם השתוממות של הדר וזיו אורה לאמר "מה קטנו מעשיך ד'"*

אם כן ההתבוננות האלוקית, היא נובעת גם מהגדלות וגם מהקטנות. כמו שהאלוקות מופיע בגודל ובקוטן, כך גם הרצון. אם כן הפלא הגדול של הרצון הוא הגדלות והקטנות שלו.

הדבר הזה מזכיר את שורשו של הרצון. כמו שביארנו בפסקאות קודמות, הרצון הוא שורש שממנו התחילה הבריאה. אם כן הרצון הוא המקור שנמצא מעל הצמצום מצד אחד. מצד שני הרצון חודר לתוך המציאות. אם כן הרצון הוא מתגלה גם באור הנמצא לפני הצמצום, האור האין סופי. וגם באור הנמצא לאחר תהליך הצמצום, היינו המתגלה לאחר הצמצום בתוך העולם.

כשרואים את זהרוריו הרבים, את סעיפיו, עולמיו הנפלאים- כדי לראות את פלא הרצון לא צריך לראות את עצמות הרצון. אפשר להכיל רק את הזהרורים, היינו האור המצומצם שהרצון יוצר. התוצאות הרחוקות שהרצון יוצר. הזהרורים מתחלקים לחלקים רבים. כמו אור השמש שמתחיל משורש אחד יסודי, והאור מתגלה ומופיע במגוון מקומות שונים.

הרצון יוצר עולמות רבים, כל העולם שלנו והעולמות העליונים כולם הם תוצאות של הרצון. גם בגילוי האדם יכול לרצות עולמים אין סופיים. האדם ברצונו יכול לברוא אין סוף אפשרויות ועולמות.

כל החן ההוד והתפארת, כל הגבורה החכמה והמלאכה, כל הישות והעצמות- כשהרב רוצה לבטא את מרחבי הרצון הרב משתמש בביטויים המראים גודל וגוון לצד הגבלה וקוטן.

החן הוא הכח המתגלה במציאות. הרב בעולת ראיה מסביר כך.

עולת ראיה ח״א עמ׳ עט׳.

- *ותננו היום ובכל יום לחן, ולחסד, ולרחמים, בעיניך ובעיני כל רואינו.*

*עניני הסגולות הטובות והקדושות שאנחנו מבקשים שימצאו בנו, ובסביבה המתיחשת לנו, יש בהם שאנו מבקשים שיהיו בפעל, ויש מהם שאנו מבקשים שיהיו בכח. מה שאנו **מבקשים את החן**, את החסד ואת הרחמים היום, היינו **שבפעל תהיינה המדות הללו** מתעוררות ובאות לידי גילוין הטוב ביחוסינו, ... **החן הוא הגודל והפאר הנפשי, המתגדל ע״י הכרה לטובה**, שהאדם מכיר איזה חזון, איזו מציאות, אע״פ שהרושם הזה, של הגודל והפאר, אין בו כלל משום נטיה מעשית לטובה ממשית ולכבוד להנושא ההוא ...*

ההוד הוא הכח הנמצא מעל הגילוי המעשי. הוא כח הקרוב אל המעשה. האדם מגלה הוד בנפשו, יופי מתומצת במקום מסויים. ההוד במידה מסויימת הפוך מן התפארת. תפארת זאת ספירה הכוללת כמה ספירות בתוכה. בשונה מן ההוד שזה מעין צמצום למקום מסויים, התפארת היא מכלול הספירות. פאר הוא גורם ריבוי גוונים שונים.

הגבורה זה הכח המצמצם, זה הכח הנמצא מעל המידות, הגבורה מחליטה כמה שפע יורד. מעל הגבורה יש חכמה. החכמה הוא הכח המניע תהליכים. זה הרעיון הנמצא מעל המציאות. אותו כח הוא מסמל ניגוד מסויים לגבורה. הגבורה הוא כח המבטא צמצום לכל החכמות. החכמה צריכה לעבור את הגבורה כדי להביא את כל השפע למציאות. הגילוי של החכמה והגבורה גורמים בסופו של דבר לגילוי של המלאכה. מלאכה היא התוצאה.

כל הישות זה מכלול החפץ, מכלול האדם. ואילו העצמות הוא השורש העצמי של אותו חפץ.

איך הכל בו קשור וחבוק- הרצון הוא מצליח לכלול בתוכו את כל העושר המלא ניגודים. הרב מתאר את הקשר בין הרצון לתכונות האלה בשם של חיבוק וקישור. קישור הוא דבר הכרחי, שמבטא כפיה. יתרונו בזה שהוא מעולם לא

נפרד. אבל חיבוק הוא בא לידי ביטוי כשיש רצון לחיבוק. היתרון של קישור הרצון על ידי חיבוק, שהרצון רוצה ומעוניין בכל אותו עושר.

מיד עומדים על שייכותו העצמית למקורו, למרום הקודש- ההתבוננות בגדלות הרצון, ביכולת של הרצון להתקשר למכלול כזה גדול, כל זה מגלה עד כמה הרצון הוא קשור למקום עליון. המקור העליון הוא מכונה בשם מרום וקדוש. דברי הרב מבוססים על פסוק בספר ישעיה.

ישעיהו פרק נז פסוק טו

- *כִּי֩ כֹ֨ה אָמַ֜ר רָ֣ם וְנִשָּׂ֗א שֹׁכֵן֙ עַד֙ וְקָד֣וֹשׁ שְׁמ֔וֹ **מָר֥וֹם וְקָד֖וֹשׁ** אֶשְׁכֹּ֑ן וְאֶת־דַּכָּ֣א וּשְׁפַל־ר֗וּחַ לְהַחֲיוֹת֙ רֽוּחַ֙ שְׁפָלִ֔ים וּלְהַחֲיוֹת֖ לֵ֥ב נִדְכָּאִֽים׃*

הגדלות האלוקית, מכונה בשם מקום וקדוש. היכולת של המרום והקדוש להיות במרומים אבל גם לרדת למציאות של דכא ושפל רוח. השפלות הזאת היא מתאימה בדיוק לרצון העולה למרומים ויורד למציאות הנמוכה. גילוי יכולת הרצון לעלות ולרדת מגלה שבעומק הרצון מקושר אל המקור העליון.

והננו משיגים, כי רצון זה, שאנו פוגשים אותו בתוכיותנו בצורתו הזעירה, ספוג הוא בצמצומו מרצון של מעלה- לאחר ההכרה שמקור הרצון הוא עליון. כעת הרב מוריד את הכרת הרצון לגבולות שאנו מכירים.

אנחנו רואים כיצד הרצון הוא מתגלה בתוך המציאות. הרצון הפרטי שלנו הוא מופיע בצורה זעירה מהרצון העליון. רצונו של האדם איננו מנותק מהרצון העליון. צמצום הרצון העליון יורד אל האדם ומשפיע עליו. כיון שרצון האדם הפרטי נובע מהרצון העליון מיסוד זה נובע יכולת הרצון להגיע לאין סופיות.

מרצון אור העולמים, ובהיותו עומד בקרבנו חבוש במאסריו, שרשו נטוע אלי החופש והאור העליון- הרצון נובע מאור עולמים, האור העליון הבורא את העולם. אבל הוא מתגלה בתוכנו בצורה של מאסר.

הרצון מבחינת תעופתו רוצה לעוף מעל הגבולות של האדם. לכן ההגבלה שהרצון מצמצם בתוכנו היא כמו מאסר לכוחות הקיימים ברצון. אומנם הרצון נמצא במאסר אבל המאסר הוא טכני עדיין בשורשו הרצון חי מהחופש העליון. הצד המחיה את הרצון המצמצם של האדם, הוא אור עליון המלא חופש.

הרינו מתעלים עמו ומעלים אותו, הרינו אוחזים דרכי חיים, דרכי מחשבה ותאודי הגיון, ארחות פעולה, לרוממו ולשגבו- כיון שהרצון

שורשו עליון, אנו יכולים לפעול פעולות כדי להוציא אותו מן המאסר. ביכולתנו לרומם את הרצון. העילוי של הרצון נעשה על ידי שאנו אוחזים ביסודות של החיים, דרכי החיים משמעותם לא רק החיים הפיזיים המעשיים, אלא דרכי החיים עצמו.

ידיעת דרכי המחשבה, המחשבה היא הכח הנמצא מעל הצמצום שקיים בעולם. המחשבה הוא כח מנביע, לכן ככל שהאדם יתעסק במחשבה הוא ירומם את הרצון.

גם כאן הרב לא מתעסק בעצם המחשבה ועצם ההגיון, אלא בעיקר בדרכים. היינו הדרך עצמה היא יותר חשובה מעצם המחשבה. כשאדם אוחז בדרך, כשהאדם מנסה לקנות את שורשי המחשבה. את ההליכה עם מחשבה והגיון זה עצמו מרומם את הרצון.

ההגיון הוא מברר את המחשבה. המחשבה היא יכולה להעלות גם דברים שאינם הגיונים. המחשבה היא מעין גדר אובייקטיבי הבודק האם דבר המחשבה מסתדר במציאות. אם כן האדם צריך לקנות את תאוריית ההגיון. ככל שהאדם יכיר את צורות החשיבה של ההגיון הוא יוכל לרומם את הרצון הנמצא מעל המחשבות וההגיוניות.

דבר נוסף המעלה את הרצון, הוא אורחות המעשה. המעשה כשאדם מכיר את המציאות המעשית הוא יכול להבין מה וכיצד צריך לגלות את הרצון.

אם כן רשימת הדברים שהרב רשם שעל פיהם הרצון יתעלה תלוי בשורש המחשבתי ממנו הרב מתחיל ויורד אל המעשה. בכל ההכרות האלה העיקר הוא לא הידע אלא ההכרה של דרך הפעולה של אותו כח.

הבעת הרצון במבטא מלא עולמים הוא חודר, נפלא הוא הדבור - כאן הרב מגיע לעיקר החידוש של הפסקה. כדי שהרצון יתגלה צריך ביטוי במילים. עניין זה הוא פתיחה להמשך כל הפסקאות הבאות. בפסקאות הבאות הרב ירחיב את מעלת התפילה. התפילה היא גילוי הרצון.

החדרת הרצון לתוך המציאות נעשית על ידי הדיבור. נראה שכל ההקדמה שראינו בתחילת הפסקה, היא מסבירה למה צריך דיבור. בגלל שהרצון הוא כל כך מעופף. כיון שהרצון הוא תזזיתי הרצון יכול לעלות ולרדת. כדי לתת לרצון תוקף מעשי בשביל זה צריך את כח הדיבור.

ברק החפץ, נורא הוא בפעולתו, המון חביונות, רזי יצירה בו כלולים - כמו שראינו לעיל, החפץ הוא הגילוי המעשי של הרצון. לחפץ כבר יש ברק ממשי.

לרצון המופשט עדיין אין ברק, כיון שאין לו תיאור מעשי. דווקא התיאור המעשי המתגלה בדיבור המתגלה בחפץ גלוי, זה יוצר את הברק.

הגילוי המעשי של הרצון יוצר כח נורא בפעולתו. בתוך אותו כח מתגלים דברים נסתרים. הדברים הנסתרים הם כוללים את סודות היצירה.

הרב מרמז שהביטוי המעשי של הרצון יוצר ברק חיצוני. אבל בתוכו יש מימד סגולי נסתר. בהמשך הפרק נבאר שהתפילה יש בתוכה שתי פעולות.

יש משמעות רוחנית נסתרת לתפילה. היינו המשכת אור אלוקי. מצד שני יש בתפילה גם מעלה גלויה הבאה לידי ביטוי בחיזוק רצונו ובקשתו של האדם. לכן הרב פותח כאן בשילוב בין הדברים, מצד אחד יש כאן חיזוק נורא מבחינה מעשית. מצד שני יש כאן גילוי רזיי היצירה. וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

שמונה קבצים קובץ א' פסקה רפב.

- *שתי שיטות הן לערכה של התפילה, **השיטה המיסטית**, והשיטה הרציונלית. הראשונה מבארת את קשר העולם עם האדם ועם תנועותיו כולן, ומראה בעליל, **שהבעת הרצון** הנפשי של האדם, בהתדבקו באלהים, **הרי היא פועלת ויוצרת, מתוך המעמד הרוחני**, עלילות רבות ערך בההויה בכללה, וממילא באה הפעולה לטובה בהנוגע לחלקו של האדם ומבוקשיו. **השיטה הרציונלית** אינה מכרת את הסתרים הנפלאים הללו, והיא מכנסת את התפילה כולה לתוך המערכה המוסרית, הפסיכית, הפיוטית. **האדם יתרומם על ידי ציורי תפילתו**, נפשו תזדכך, מדותיו יתעלו. התוכן המוסרי הוא בודאי אחוז עם הגורל של האדם. בההטבה המוסרית, יוטב הגורל. ...*

וסוף האדם להתעלות עד כדי הכרת רצונו, עד כדי התודעותו אל עצמו - שלב ראשון בעילויו של האדם שהאדם יכיר את רצונו. הרבה אנשים לא מכירים כלל את הכח של הרצון. הם פועלים מתוך הכרחים טבעיים הקיימים במציאות. לכן שלב ראשון האדם צריך להכיר שישנו רצון חופשי פרטי שיכול להוביל את כוחותיו.

מתוך הכרת הרצון של האדם, דווקא מתוך החופש הגדול האדם יכיר את עצמו. ברגע שנותנים לאדם אפשרות לרצון מלא, לבחירה חופשית מלאה האדם יכול לגלות מה הוא באמת רוצה. רוב הזמן גם כשהאדם רוצה, רצון זה הוא לא אמיתי. בדרך כלל הרצון של האדם הוא מבטא גילוי נמוך של רצונות הנמצאים בתוך ההגבלה של המציאות. לכן מתוך העילוי של הרצון, הכרת כוחו של הרצון, האדם מתרומם לחופש הרצון ופתאום מגלה האדם מי הוא בעצמו.

יש הרבה פעמים ששואלים את האדם מה הוא רוצה, והוא לא עונה תשובה אמיתית מה באמת הוא רוצה. הרבה פעמים האדם עונה תשובה היותר קרובה לשאלה מה הוא צריך. אבל אם ישאלו אותו באמת מה הוא רוצה, לאדם בשלב הראשון לא תהייה תשובה. כדי שהאדם יתרומם הוא צריך להתחיל לשאול את עצמו שאלות אלו. על ידי השאלות האלה האדם יכיר את עצמו בצורה נכונה.

עד כדי התפיסה העליונה של האושר אשר בעשיית רצונו כרצון קונו, מפני שרצונו איננו כי אם רצון קונו - הרב מסביר שתהליך עיליו של האדם יוביל שאדם ירצה את רצון ה'. הרצון החופשי בצורה העליונה מוביל את האושר העליון הקיים בהשוואת הרצון הפרטי אל רצון הבורא.

הצורך שהאדם ישווה את רצונו לרצון הבורא מופיע במשנה במסכת אבות.

משנה מסכת אבות פרק ב משנה ד

- *הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך.*

הסיבה שברור שעליית הרצון תוביל לעשיית רצון ה', כיון שכל הרצון נובע מהרצון העליון. אם כן רצון מתוקן לא יכול לסתור את התכלית ואת הרצון הכללי ממנו נברא העולם.

וכל מה שההכרה הזאת היא יותר חודרת, יותר היא מגלמת את הויתה - התפיסה העליונה שהרצון נובע מהרצון העליון הכרה הזאת צריכה להיות יותר חודרת. משמעות החדירה שהאדם חי בצורה והרגשה כזאת. ברגע שהאדם יחיה כך, הוא יגשים את המטרה של הרצון. הויתו של הרצון בשביל שהאדם ירצה את מה שהקב"ה רצה. אם כן החדרת הרצון העליון לתוך המציאות, עילוי הרצון הפרטי של האדם לרצון העליון היא יוצרת גילום מעשי של הויית הרצון.

בישראל נטוע הוא חפץ זה, מוסר עולמים זה - ישראל שייכים אל הרצון העליון. כל מטרתם של ישראל לגלות את הרצון העליון. נטיעה מבטאת כח שאפשר לגדל אותו. נטיעה זאת מציאות קטנה שצריך לתת לה לגדול.

הרב קורא לרצון זה מוסר עולמים, כיון שזה לא מוסר מצומצם השייך רק להתנהגות של העולם הזה, אלא זה מוסר השייך לכל העולמים כולם.

אור יראת שמים, ואהבת שמים - הרב מבאר כיצד הגילוי המעשי של הרצון העליון. הגילוי המעשי בא לידי ביטוי על ידי שתי התכונות המלוות את עבודת

ה' של היהודי. יהודי צריך לבנות את עבודתו על שתי יסודות, על יראה ואהבה כלפי הקב"ה. היסודות האלה גורמים לאדם חיבור נכון ומאוזן אל הרצון העליון.

בתיקוני הזהר מבארים שעבודת ה' צריכה להתבסס על יראה ואהבה. וכך מובא בתיקוני זהר.

תיקוני זוהר תקונא עשיראה [המתחיל בדף כד עמוד ב]

- *ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא*

הזהר ממשיל את עבודתו של יהודי לכנפיים. כדי שהעבודה תוכל להתרומם ולעלות צריך ב' כנפיים ביחד. כדי לעבוד את ה' צריך שילוב בין אהבה ויראה. (עניין זה מובא בהרחבה גם בספרי חסידות[16]).

אור היכולת וכבוד הביטוי- עם ישראל פועל בשביל להוריד את הרצון למציאות. בישראל יש כח מעשי לגלות את הרצון בצורה מעשית הבאה לידי ביטוי ביכולת.

הדרך לגלות את הרצון הוא על ידי הביטוי, עם ישראל מבין את החשיבות ואת הסגולה הנמצאת בתוך הביטוי. ההכרה שהביטוי משפיע הרב מכנה בשם כבוד הביטוי. כיון שיש אנשים המזלזלים בתפילה בביטוי. סגולת ישראל מכירה את המיוחדות והחשיבות של הביטוי.

הקול קול יעקב, פעולת התפלה והברכה- עם ישראל כוחו בתפילה. עצם גילוי הרצון בתפילה הוא הכח המתגלה אצל יעקב. יעקב הוא עומד בשורש הרוחני של המציאות. ההשפעה של עם ישראל היא בעיקר על ידי התפילה, בשונה מעשיו שכוחו בידיו. כמו שמובא בפסוק.

---

[16] כך מובא בספר התניא.

תניא ליקוטי אמרים פרק מא

- *אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו הן תרין גדפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנקי עבודת עבד וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ המסותרת בלבו*

בראשית פרק כז פסוק כב

- *וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃*

התוצאה של התפילה הוא יצירת ברכה. התפילה פועלת לברר ולעלות את הרצון. כשאדם מוציא את רצונו בדיבור של תפילה, הרצון מתברר ומתגלה. התוצאה של הבירור הזה שנעשה כביכול מלמטה למעלה דבר זה מוליד ברכה. ברכה היא פעולה הפוכה מלמעלה למטה.

עיקר עניינו של עם ישראל לעשות בירורים. בתפילה האדם מעלה בירורים מעולם העשיה. אנו מעלים את הרצונות שלנו כלפי מעלה. ברגע שיש עליית בירורים התוצאה היא הורדת שפע מלמעלה למטה.

מעין מה שראינו לעיל במשנה במסכת אבות בזכות שעשינו רצוננו כרצונו ממילא התוצאה היא הורדת שפע למטה שהוא יעשה רצונו כרצוננו.

בפנימיות מבארים שהתהליך הזה נקרא העלאת מיין נוקבין, היינו כשהנברא מעל בירור ורצון לדבקות מלמטה כעין נקבה הפועלת מלמטה. הדבר יוצר פעולה נגדית של הורדת שפע, מיין דכורין. נוצר ירידה ורצון אצל האלוקות הנמשלת לזכר, לתת ברכה ושפע לנבראים.

והעולם עוד יאזין וישמע, כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל - דברי הרב מבוססים על הפסוק שאמר בלעם.

במדבר פרק כג פסוק כג

- *כִּי לֹא־נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל׃*

אצל עם ישראל הפעולה הרוחנית היא לא דרך קסמים. הפעולה היא דרך התפילה. אומנם בשלב הראשון לא מתגלה מה הפעולה הרוחנית של עם ישראל. לא מכירים את כח הרצון הקיים אצלנו, אבל בסופו של דבר העולם יכיר את המציאות הרוחנית של עם ישראל. ההכרה הזאת תגיע לכל העולם, לכן מי שאומר את הדבר הזה הוא דווקא בלעם שנקרא הנביא של אומות העולם.

יעקב ידבר בקולו, ויגיד לאדם את ערכו, ימצא את האדם האבוד אחרי אבדו, יקים את הנופל, את הנכשל, אחרי נפלו והכשלו - הכח של הרצון האלוקי הקיים בישראל יכול לרומם את כל העולם מנפילתו. בלי גילוי כח הרצון

האדם מאבד את ערכו. דווקא עם ישראל יכול ללמד לכל העולם מה הערך הגדול שלנו. על ידי עם ישראל כל העולם כולו יקבל מילוי ערכי. המילוי הזה ימלא את האבדה שהאדם איבד.

ישכיל ויוכיח, וגוים רבים יזה- הגויים יכירו על ידי עם ישראל את מעלת הרצון. הגויים יתפעלו על כח זה. הרב מבסס את דבריו על הפסוק בישעיה.

ישעיהו פרק נב פסוק טו

- *כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים עָלָיו יִקְפְּצוּ מְלָכִים פִּיהֶם כִּי אֲשֶׁר לֹא־סֻפַּר לָהֶם רָאוּ וַאֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ׃*

והרד"ק על הפסוק מפרש שהמילה יזה בפסוק מתעסקת בכח הדיבור. וכך כותב הרד"ק.

רד"ק ישעיהו פרק נב פסוק טו

- *כן יזה - ענין דבור, כמו יטיף שהוא כענין הזיה, וכענין דבור, נטפו מים לשון הזיה, אל יטיפו יטיפון לשון דבור, כן יזה ענין דבור והוא יוצא לשלישי פרלא"ר בלע"ז, אמר כמו שיתמהו על שפלותו כן יתמהו על גדולתו וידברו עליה תמיד׃*

לפי פסוק זה מתבאר שההזיה והשפע של העולם מתגלה דווקא על ידי עם ישראל.

תפלתו תפלה וברכתו ברכה, ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים- דווקא בעם ישראל מתגלה כח זה של הורדת השפע. לכן על העמים רוצים להתברך בברכת עם ישראל. הגויים מכירים שברכת עם ישראל היא ברכה אמיתית[17]. וכך מובא בפסוק.

[17] עניין זה מופיע גם בגמ' במסכת יומא.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף נד עמוד ב

- *אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאון לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? מיד הזילום, שנאמר כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה.*

בראשית פרק יב פסוק ג

- *וַאֲבָרֲכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃*

גם שם הרד״ק מפרש שהברכה תעבור לעולם דווקא דרך עם ישראל, וכך כותב הרד״ק.

רד״ק בראשית פרשת לך לך פרק יב פסוק ג

- *ונברכו בך כל משפחות האדמה - כל המשפחות שתגור בתוכם כמו ארץ כנען וארץ פלשתים וארץ מצרים, אשלח להם ברכה מיום שתגור ביניהם לזכותך, כדי שיאהבוך וינשאוך׃*

רבינו בחיי מרחיב את הביאור בהשפעה והברכה של עם ישראל. וכך מבאר רבינו בחיי.

רבינו בחיי בראשית פרשת לך לך פרק יב פסוק ג

- *וע״ד המדרש׃ (ב״ר לט, יט) ונברכו בך, הגשמים והטללים בזכותך. ונברכו בך, יעקב ברך את פרעה, יוסף גלה לו החלום, דניאל גלה לנבוכדנצר, כשהם נכנסים לצרה הם שואלים אותנו ואנו מגלים להם, הה״ד׃ ונברכו בך, ע״כ בבראשית רבה.*

וע״ד הקבלה׃ ונברכו בך, הברכה מלמעלה מדתו של אברהם תחלת המדות, ולזה רמזו במה שדרשו׃ ונברכו בך, שתהא ברכתם עוברת בך. והענין שהוא תחלה לקבל הברכה וממנו תתפשט הברכה בכל העולם, וזהו ענין שכתוב׃ (תהלים קיז, א - ב) ״שבחוהו כל האומים״, ״כי גבר עלינו חסדו״, וזה מבואר.

הרב מסיים את הפסקה במעלת מקום התפילה של עם ישראל, שהוא יהפך להיות מרכז לשפע לכל העולם כולו.

ישעיהו פרק נו פסוק ז

בגמ׳ זאת מתבאר שהגויים בעומק יודעים מה המעלה האמיתית של עם ישראל, ולכן הם מתפלאים לראות במקום הקדושה של עם ישראל את הכרובים.

- *וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃*

פסקה לה. התפשטות הרצון בתפלה[18] (עמוד מז'- מח')

יגדל רוח האדם, יסקר את החומר והרוח בסקירה גדולה אחת, המות יאבד לגמרי את ערכו, יכחד מן המציאות, מתוך הכרה בהירה וידיעה בטוחה, החיים יתפשטו על הכל, הטבע הרוחני והטבע החמרי, הטבע ונשמת הטבע, הטבע ולמעלה מן הטבע, הכל יעשה אגודה אחת.

החפץ האישי, בהיותו מבוטא במהלך עילויו למקורו, התפלה, זהו הגילוי האיתן של גודל הרוח, התוכן התופס מקום היותר חשוב בעולם משוכלל, מה שהיה נכבד כל כך מתוך נטיה אינסטינקטיבית, יכבד הרבה יותר בהכרה של מדע צלול. כדי לבוא למרומי כל מגמה בפועל בעולם הגדול ובעולם האישי, יחד עם כל הדרכים, מכשירי השכלול, שחולל המדע, החוש והרגש, הגאונות האמנותית והגבורה הממשלתית, תבא התפלה.

מה שנודע רק ליחידי סגולה, יודע לכל, וטוהר הרצון וחסנו, בנטותו בעזו לסוד אלוה, זה יהיה ראש מגדלי התרבות העתידה, שתתנוסס בתפארה מידי עם עולם, בשביל העולם כולו, וביתי בית תפלה יקרא לכל העמים.

כשמתפללים מתפשט כח הרצון, והדבר המפשט את כח הרצון ביותר הוא כשמכוונים במילוי הרצון אל ד'. כשהמחשבה דבקה באלהים, והרצון דבק בו אז בקשר מחשבתי פנימי, אז כל כחות הנפש מתגדלים מעל כל גבול, והרצון הטוב והמעולה בהתפשטו ביותר, פועל הוא את טובו.

התפלה היא פעולה ממש, ככל פעולה שהטבע שלה מורגש. אמנם הכל תלוי בגודל קדשו של הרצון היחידי של המתפלל, ושל התוכן האלהי הממלא את נשמתו, ותפלתן של צדיקים עושה מהפכה גדולה לטובה,

[18] פסקה זאת מורכבת משתי פסקאות בשמונה קבצים. חלק א' של הפסקה קובץ ב' פסקה רד. חלק ב' של הפסקה, קובץ ב' פסקה רטו'.

בערכי העולם כולו. מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן, אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת רגזנות למדת רחמנות.

אין הפילוסופיא, המבינה את העדר השינוי ברצון ד', יכולה לגעת בגובה זה, שהוא כולל בקרבו את כל השינויים בהשואה נצחית. ותנועות הרצון של האדם כלפי האלהים, בבירור טובו, הוא מופיע על ידי התגלות אור ד' באדם ובעולם לטובה, כמו שכל ההויות הטבעיות פועלות את גילויי שינוייהם, מתוך ההשואה האיתנה של המציאות כולה.

נושא הפסקה- התפילה מגדילה את רוח האדם, הרוח הזאת מתקנת ומקשרת את כל המציאות.

ביאור הפסקה-

הרב במהלך פסקה זאת מתחיל חלק חדש בביאור כח הרצון. מכאן והילך במשך כמה פסקאות הרב יקשר בין גילוי הרצון לבין כח התפילה. בפסקה שלנו, חלק ראשון של הפסקה הרב מבאר את גדלותו של הרצון. בחלק השני של הפסקה הרב מקשר אל התפילה.

יגדל רוח האדם, יסקר את החומר והרוח בסקירה גדולה אחת- הרב מתאר כאן את גדולת הרוח של האדם. רוח האדם יכולה להתעלות למצב בו הרוח משפיע על המציאות. ההשפעה הזאת גורמת שכל המציאות כולה מגיעה לתיקון.

התיקון יגיע כשהרוח מצליחה לסקור את הרוח ואת החומר ביחד. כל עוד המציאות איננה מתוקנת יש ניגוד בין החומר לרוח. יש מלחמה כיון שכל כח רוצה לשלוט על חברו. גדול רוח האדם מצליחה לאחד בין הכוחות. הרוח הגדולה מכירה כיצד כל כח הוא נצרך. האדם יכול להכיר את הרוח הזאת, כיון שגם האדם בעצמו יש לו את שני הכוחות האלה.

המות יאבד לגמרי את ערכו, יכחד מן המציאות- דברי הרב על ביטול המוות קשורים לאחד מיסודות האמונה שלנו, כמו שמובא במשנה בסנהדרין.

משנה מסכת סנהדרין פרק י משנה א'.

- *ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה*

וכן כתב הרמב"ם בהקדמה לפרק חלק.

רמב"ם הקדמה לפרק חלק עיקר יג –

- *אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה. שֶׁתִּהְיֶה תְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּעֵת שֶׁיַּעֲלֶה רָצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זִכְרוֹ לָעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים :*

הרב כאן מעמיק יותר, הרב מסביר שרוח האדם מבטלת את המוות. ביטול יראת המוות זאת שאיפה יסודית של האדם. הרבה כוחות האנושות משקיע בשביל לבטל את המוות. המדע עומל ומשקיע בדרכים כיצד להאריך את חייו של האדם. הרב באורות הקודש חלק ב' מרחיב בעניין וכך כותב הרב.

אורות הקודש ח"ה עמ' שפא' השחרור מיראת המות, פסקה מא.

- *יראת המות היא מחלת האדם הכללית, היא באה בעקב החטא. החטא יצר את המות, והתשובה היא התרופה האחת להכחיד אותו מן העולם.*

***כל עמל האדם סובב והולך להנצל מן המות, ולא יבוא האדם למטרתו כי אם בהגדילו את נשמתו, ממקורה הפנימי**... התרופות האמתיות שבהן העולם הולך ומשתחרר משעבודה מות הן גנוזות באוצר חיים ..*

אם כן הדרך להנצל מן המוות, קישור לכוחות החיים האמיתית הנשמתיים. בפסקה שלנו הרב מבאר שהגדלת הרוח. הגדלת הרוחניות בצורה בנותנת מקום מאוזן לחומר, היא משחררת את העולם מן המוות. השחרור הזה בא בעקבות תיקון חטא אדם הראשון.

הרב מבאר שיש שני שלבים בחיסול המוות, בהתחלה המות יאבד את ערכו, היינו יכירו שהמוות הוא באמת לא אמיתי[19]. ההבנה הרוחנית תהייה גבוה, כך

[19] גם עניין זה מבואר באורות הקודש ח"ב, על החזיון המדומה של המוות. וכך כותב הרב.

אורות הקודש חלק ב' עמוד שפ' חזיון המות פסקה מ'.

- *המות הוא חזיון שוא, טומאתו היא שקרו, מה שבני אדם קוראים מות הרי הוא רק תגבורת החיים ותעצומותם. ומתוך השקיעה התהומית בקטנות, אשר יצר לב האדם*

שיבינו שעיקרו של האדם הוא לא גוף אלא רוח. ולכן כלפי הרוח לא שייך מוות. לאחר איבוד ערכו של המוות, בפועל המוות יעלם מן המציאות. ברגע שתהייה תחיית המתים, התיקון השלם.

מתוך הכרה בהירה וידיעה בטוחה, החיים יתפשטו על הכל- התפיסה שהמוות הוא רק דמיון, זאת תפיסה הנובעת מהגדלת הרוח. כשאדם ירגיש הרוח הוא תופס מקום מרכזי בחיים שלו, הוא יוכל להתעלות להבנה שהמוות הוא לא אמיתי.

אדם התופס שעיקר חייו הוא הצד החומרי והגשמי. מה שהכי מאיים עליו זה המוות. כיון שאין תכלית חוץ מהחיים החומריים. אבל במציאות בו הרוח גדלה, במקום כזה האדם מבין שהנשמה ממשיכה לחיות. תפיסה כזאת גורמת שהמוות יאבד את ערכו. וממילא אפשר להגיע לשלב השני, בו החיים הרוחניים משפיעים בעול בצורה כזאת שבאמת כבר אין מוות בפועל.

התפשטות החיים על כל המציאות גורמת שהאדם מבין ששורש החיים הוא רוחני. כיון ששורש החיים הוא רוחני, עיקר העבודה של האדם היא עבודה רוחנית. מתוך העבודה הרוחנית, האדם יוכל לתקן את קלקול המוות.

הטבע הרוחני והטבע החמרי, הטבע ונשמת הטבע, הטבע ולמעלה מן הטבע, הכל יעשה אגודה אחת- הדרך שרוח האדם מתקנת על ידי חיבור בין כל החלקים הקיימם במציאות. רוח האדם מאחדת בין החומריות והרוחניות.

התפיסה שהמטרה היא תחיית המתים. התפיסה שהתיקון יגיע דווקא דרך תחיית המתים. תחיית המתים היא עצמה המטרה. המטרה שהשכר יהיה לא רק לצד הרוחני, אלא גם הצד הגשמי יתוקן בגאולה[20].

החיבור הוא לא חיצוני בין חומר לרוח, אלא זה תיקון שהדברים נמצאים אחד בתוך השני. לכן הרב מכנה את החיבור הזה בשם של טבע ונשמת הטבע. היינו אחד פועל על השני.

השקיע אותו בה, הרי הוא מצייר את תגבורת החיים הזאת בצורה מדאיבה וחשוכה, שהוא קוראה מות.

[20] יש מחלוקת בין הראשונים, האם תחיית המתים היא המטרה הוא רק שלב בתהליך. לפי הרמב"ם תחיית המתים היא לא המטרה, אלא רק שלב בתהליך. אבל רוב הראשונים רמב"ן ועוד, וכן בספרי המקובלים סוברים שתחיית המתים הוא המטרה. המטרה היא שגם העולם הגשמי יקבל את התיקון ואת העונג העליון. (עניין זה נבאר בהרחבה בהמשך הספר)

אומנם הפעולה ההרמונית בניהם כמו נשמה לגוף, עדיין יש הגדרה ברורה מי למעלה ממי. לכן החיבור יהיה בין הטבע לבין למעלה מן הטבע. בסופו של דבר הנשמה היא נמצאת מעל הטבע. כמו כן נראה שהרב מרמז כאן על עולמות יותר עליונים שכביכול הם לא יכולים כלל להכנס לעולם שלנו. האור המקיף שאינו מסוגל להכנס לתוך הנשמה, אותו אור גם יתאחד עם הטבע הגלוי[21].

הרב משתמש בביטוי אגודה אחת. זה ביטוי של שאנו מתפללים בימים נוראים. ביטוי הבא לבטא את התפילה שלנו לקראת הגאולה העתידית.

תפילת שמונה עשרה לימים נוראים.

- *וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.*

החפץ האישי, בהיותו מבוטא במהלך עילויו למקורו, התפלה- עד כאן הרב דיבר על תהליך כלל עולמי. כעת הרב מדבר על האדם הפרטי. הדרך שהאדם הפרטי יעלה את רצונו את חפצו זה נעשה על ידי התפלה. התפילה הוא כח המרומם את האדם. דווקא דרך הדיבור נעשה העילוי הרוחני של הרצון.

זהו הגילוי האיתן של גודל הרוח, התוכן התופס מקום היותר חשוב בעולם משוכלל- הרוח מבטאת את השאיפה קדימה. הרוח מכירה שהעולם יכול להתקדם, להשתחרר מכבלי החטא. ההכרה הזאת באה לידי ביטוי בתפילה. האדם מתפלל כיון שהוא מאמין שאפשר לתקן. חלק משמעותי בתפילה הוא בקשה. הבקשה גורמת לאדם להתחיל לגלות את הרצון ואת החפץ שלו. אילולי הגילוי המילולי בתפילה החפץ ישאר פנימי ומכונס. יש חשיבות דווקא לגילוי דיבורי של התפילה.

בליקוטי מוהר״ן מסביר גם מעלת הדיבור וכך מובא בליקוטי מוהר״ן.

ליקוטי מוהר״ן תורה לד

[21] בספרי המקובלים מבואר שהצד הרוחני מופיע בשני פנים. א׳ האור שיכול להכנס לתוך המציאות. זה בחינת ממלא כל עלמין. ויש את האור העליון שנמצא מעל המציאות. האור הזה נקרא אור סובב כל עלמין. הוא נמצא מעל המציאות. הרב מבאר שהתפיסה העתידית להכיר כיצד כל האורות האלו משפיעים זה על זה.

- *ה נמצא שצריך כל אחד לדבר בינו לבין קונו, כדי שיאיר בחי' נקודה, בחי' פי ידבר חכמות, להואו, שהוא בחי' והגות לבי תבונות.*

לפי ר' נחמן מבואר, שבכל אדם יש נקודת אמת. אותה נקודה היא צפונה, כדי לחזק את אותה נקודה צריך לדבר. הדיבור מוציא את הנקודה מהעולם אל הגילוי. הגילוי הזה הוא נעשה על ידי ההגיה, שהאדם הוגה ממילא יש תבונות של הלב. הנקודה מתרחבת ומתגלה.

מה שהיה נכבד כל כך מתוך נטיה אינסטינקטיבית, יכבד הרבה יותר בהכרה של מדע צלול- כעת הנטיה להתפלל היא נטיה שאיננה ברורה. האדם לא יכול להסביר לעצמו את הנטיה הזאת. נטיה זאת היא רק אינטקסטיבית, בעקבות כך הנטיה לא מספיק מפותחת.

בעתיד בעולם המשוכלל המדע יכיר בצורה ברורה כיצד התפילה פועלת. המדע הנקי יוכל לתת גדרים ברורים שהסיבה שמתרחשים דברים זה בזכות כח התפילה.

כדי לבוא למרומי כל מגמה בפועל בעולם הגדול ובעולם האישי, יחד עם כל הדרכים- הרב מבאר שאנו שואפים להגיע לתכלית. התכלית מבטאת את המגמה של העולם. המגמה משפיע על האדם הפרטי, וגם על העולם כולו. כדי להגיע למגמה הזאת צריך את התפילה. אומנם המגמה היא גדולה, היא כוללת בתוכה את כל הדרכים. וכעת הרב יתאר את מכלול הדרכים.

מכשירי השכלול, שחולל המדע, החוש והרגש, הגאונות האמנותית והגבורה הממשלתית, תבא התפלה- התפילה תביא את המגמה. המגמה תכלול בתוכה את כל השלבים שהובילו את העולם לגילוי המגמה. אומנם התפילה היא הפועלת, אבל היא משתמשת בהמון כלים כדי שהעולם יוכל להגיע לשלב הזה. כדי להוביל את העולם לשכלולו המגמתי ישנם הרבה מכשירי שכלול. המכשירים כוללים את העשיה המדעית של העולם.

הכוחות המועילים לשכלול הם החוש, הם חמשת החושים דרכם האדם מכיר את המציאות. על ידי הכרת המציאות אפשר לשכלל את העולם. אבל לא רק החושים, אלא גם הרגש. שכלול העולם לא מתגלה רק בצורה המעשית החושית, אלא גם קידום רגשי.

הגאונות האמנותית, הגאונות קשורה אל השכל. אבל אל מדובר כאן על סתם שכל, אלא גאונות אמנותית, נראה שהכוונה כאן על גאונות הבאה לידי ביטוי

באומנות. היינו בעשיה. שהאדם מצליח לגלות את התובנות השכליות שלו בצורה מעשית.

לצד הגבורה הממשלתית, הגבורה הזאת היא היכולת של האדם למשול בכוחות שלו. לא לתת לדברים לצאת בלי סדר. האדם לא מצליח לקדם את העולם, כיון שהוא לא נותן גבולות. נתינת הגבולות קשורים לגבורה. היכולת לתת סדר לפי מה שהממשלה השכלית מכריעה. אותה גבורה היא נחשבת גם ככלי לשכלול המציאות.

מעל כל הדברים המשכללים נמצאת הגבורה. התפילה היא האור הפועל מעל כל המציאות. המחשבה שאפשר לשאוף, שאפשר לבקש דברים חדשים. זה כח שאחר כך יכול להתגלות על ידי הכוחות המעשיים שהרב הביא כאן. כל השכלולים הם מגלים בפועל את הרוח הנמצא בתפילה.

מה שנודע רק ליחידי סגולה, יודע לכל, וטוהר הרצון וחסנו- כיום כח הרצון מזולזל. אנשים מחפשים רק את עולם המעשה. הצורה הרוחנית, הרצון לא תופס מקום במציאות. רק יחידי סגולה מבינים את כוחו של הרצון. אבל לעתיד יודע לכולם, כל המציאות תכיר את החשיבות של טהרת הרצון. טהרה משמעותה רצון נקי, שהאדם מצליח לגלות באמת מה הוא רוצה. התוצאה שאנשים מכירים שהרצון הזה יש לו הרבה כח, הרצון מלא חוסן.

בנטותו בעזו לסוד אלוה- חיזוק הרצון בזה שביכולת של האדם לרצות, הוא דומה ליוצר, לבורא. יש סוד אלוקי שהקב״ה הכניס בעולם, הסוד הוא העוז הנמצא ברצון.

זה יהיה ראש מגדלי התרבות העתידה, שתתנוסס בתפארה מידי עם עולם, בשביל העולם כולו, וביתי בית תפלה יקרא לכל העמים- בעתיד מה שיוביל את המציאות הוא הרוח כח הרצון. ההכרה שתפארת העולם הוא התפילה. העולם יכיר שצריך להשקיע בכח הרצון, שצריך להשקיע ברוח. ההכרה הזאת תגרום למימוש דברי הפסוק, שכל העולם יכיר בבית התפילה. כמו שמובא בפסוק.

ישעיהו פרק נו פסוק ז

- *וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃*

אפשר לראות ניצנים של תפיסה זאת. כיום מדברים הרבה על חיזוק האמונה של האדם בעצמו. העולם מכיר שכדי להצליח האדם צריך להאמין בכוחותיו. לא מספיקה היכולת, אלא צריך רצון ואמונה חזקה. שילוב של הרצון עם הרוח, רק היא תגרום לאדם להצליח בקידום שהוא רוצה ליצור.

כשמתפללים מתפשט כח הרצון, והדבר המפשט את כח הרצון ביותר הוא כשמכוונים במילוי הרצון אל ד'- כמו שביארנו בחלק הראשון של הפסקה, התפילה מחזקת את הרצון. חיזוק הרצון נעשה כיון שהרצון מתפשט. כיון שהאדם מדבר בתפילתו ממילא הרצון מתפשט בכח הדיבור. הרצון יוצר ממחשבה לדיבור מעשי. אותו דיבור הוא מחזק את כח הרצון.

הרב מבאר שהמקום בו הרצון יותר יכול להתחזק הוא כנגד הרצון האלוקי. כיון שהקב"ה הוא מקור הרצונות ממילא מול האלוקות מתחזק הרצון של האדם.

כשהמחשבה דבקה באלהים, והרצון דבק בו אז בקשר מחשבתי פנימי, אז כל כחות הנפש מתגדלים מעל כל גבול- כדי להתחבר לרצון האלקי צריך דבקות מחשבתית בקב"ה. כשאדם מניח את האלוקות במרכז החיים שלו, ממילא כוחות הנפש של האדם הפרטי מקבלים חיזוק. הקשר אל האלוקות יוצר שהאדם מתחבר למקור האין סוף. החיבור אל האין סוף, הופך את כוחותיו של האדם להיות אין סופיים.

התפלה בעצמה היא מקשרת את האדם אל הדבקות האלוקית, כיון שעצם הדיבור עם הקב"ה הוא מבטא דבקות. התפילה היא לא סתם אמירה חיצונית שהאדם רוצה לדבר ולהוכיח לעצמו מה הרצון. אלא התפילה היא מבטאת את הדיבור כלפי הקב"ה. בסופו של דבר התפילה היא קישור אל הקב"ה.

וכך כותב הרב בהקדמה לעולת ראיה.

הקדמה לעולת ראיה, פרק- התפלה המתמדת של הנשמה.

- *ה.- התפלה היא מעמקת בנו את ההרגשה העליונה הקדושה, שהיא התמצית של ספיגת אור חי העולמים בנשמתנו, והיא זורעת בנו אורות קדושים מצמיחים פרי ישועה.*

העמקת ההרגשה העליונה בגלל שאנו מתקשרים אל הקדושה, אל הקב"ה. עצם החיבור אל הקב"ה על ידי התפילה, כיוון הרצונות אל הקב"ה, יוצר תוספת הרגשה וכוחות טוב אלוקיים.

הרב חוזר וכותב בעניין גם בהמשך ההקדמה.

הקדמה לעולת ראיה- פרק דרכי פועלת התפלה ליחיד ולצבור.

- *יג.- פעולת התפלה היא מצד הדבקות האלהים שלה. הדבקות עושה את הצורה דומה ליוצרה, מובלעת בכוחה העליון. וסגולת הדבקות היא, שבאותו התיאור שהדבקות האלהית נצטירה, פועלת היא את פעולתה באופן יותר נרגש ...*

כח התפילה שהדבקות באלוקים בזה אנו מדמים לקב"ה. התוצאה של אותה דבקות שהאדם מגלה באופן נרגש, גלוי את רצונות האלוקי.

והרצון הטוב והמעולה בהתפשטו ביותר, פועל הוא את טובו - התוצאה של הדבקות, שרצונותיו של האדם מגלים דווקא טוב. האדם מגלה שהוא רוצה טוב, ולא דברים שוליים. יש אופציה שאדם יחזק את הרצונות הנמוכים והשליליים שלו. הדבקות יוצרות התפשטות של הרצון הטוב. גילוי הרצון הזה הוא פועל טוב בעולם, הגילוי הזה יכול להיות סגולי, עוד לפני התוצאות המעשיות שלו.

ההבנה שהתפילה מחזקת את כוחות הטוב, מובא בהקדמה לעולת ראיה.

הקדמה לעולת ראיה 'דרכי פעולת התפלה ליחיד ולצבור.

- *א' ... התפלה שהיא עבודה פנימית שבלב מגברת את הטוב שבכחות הפנימיים עצמם... כי הערך האמיתי של האדם ראוי להיות נערך לפי התגברות צד הטוב שבו בעצמו.*

לפי הקדמה זאת מבואר, שכוח התפילה, לא להכניס לאדם כוחות מבחוץ. מטרת התפילה לחזק את הרצון ואת הכוחות הטובים הנמצאים בתוך האדם עצמו[22].

התפלה היא פעולה ממש, ככל פעולה שהטבע שלה מורגש - הרב נותן תוקף ממשי ומעשי לתפילה. האדם רגיל לחוקי הטבע, אבל התפילה יש לה גם

[22] שם הרב מבאר שזה ההבדל בין קרבן שהוא הגברת הכוחות של האדם כלפי הכוחות החיצוניים. מה שאין כן בתפילה האדם מגביר את הכוחות הפנימיים. והרב מסביר שבזה התפילה במעלה על הקרבנות.

חוקיות מעשית הפועלת בתוך המציאות.

אומנם הרב מתעסק כאן בעדינות בקושיא ושאלה, כיצד התפילה משנה את הרצון העליון. הרב מסביר שהשינוי מתחיל מהאדם עצמו. היינו התפילה היא פועלת שינוי במעלתו הרוחנית של המתפלל. השינוי הזה הוא שינוי מעשי, כמעט כמו שינוי פיזי.

אפשר לתת משל, כמו שאדם אחרי אכילתו יש תוצאה פיזית שיש לו כח מעשי, כנגד זה יש שינוי ממשי למי שמתפלל. על ידי התפילה האדם משתנה ומעלה את קדושתו. לפי הבנה זאת מובן למה צריך האדם להתפלל בקביעות. כמו שמצד חוקי הטבע צריך פעולה קבועה, החוזרת על עצמה בכל ארוחה. כך גם כלפי התפילה צריך קביעות של שלש תפילות ביום וכדומה.

אמנם הכל תלוי בגודל קדשו של הרצון היחידי של המתפלל, ושל התוכן האלהי הממלא את נשמתו - הפעולה שהתפילה פועלת על האדם, והן התוצאות של אותה תפילה במציאות תלויה בקדושתו של האדם המתפלל.

כיון שפעולת התפילה קשורה אל פעולת הרצון, לכן מדידת כוחה של התפילה תלוי עד כמה באמת התפילה מילאה את רצונו של האדם המתפלל. לפי זה מובן למה תפילה ללא כוונה כגוף ללא נשמה[23]. מטרתה של התפילה לפעול להשפיע על רצון האדם, לכן חייבת להגיע כוונה ביחד הדיבור.

ותפלתן של צדיקים עושה מהפכה גדולה לטובה, בערכי העולם כולו - הרב מכנה את התפילה כמהפכה. יסוד התפילה הוא פלא עצום שיכול לשנות את המציאות. את הכח לשנות אפשר לקרוא כמהפכה. המציאות הייתה צריכה להתנהג בצורה מסויימת, בזכות התפילה המציאות משתנה. השינוי נקרא מהפכה.

---

[23] יש להעיר שאין ממש מקור בדברי חז"ל למשפט זה. אומנם בחובות הלבבות יש משמעות הדומה למשפט זה. וכך כתב בספר חובת הלבבות.

ספר חובות הלבבות שער ח - שער חשבון הנפש פרק ג

- *והחלק השני חובות הגופות והלבבות יחדו, כמו התפלה ולמוד התורה והשבח והתהלה לאלהים ולמוד החכמה וצוות בטוב והזהר מן הרע והדומה לזה.*

הצדיקים פועלים בעיקר את המהפכה, הפעולה הזאת מתגלה בעיקר בשורש הרוחני. כל צדיק מגלה יותר טוב בעולם. הרחבת גילוי הטוב בעולם נוצרים על ידי תפילת הצדיק.

מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן, אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת רגזנות למדת רחמנות- הרב מחזק את דבריו להבנת המהפכה שהצדיק פועל. דברי הרב מבוססים על הגמרא במסכת סוכה.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף יד עמוד א

- *אמר רבי (אליעזר) +מסורת הש"ס: [אלעזר]+ למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר? - לומר לך, מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקדוש ברוך הוא ממדת אכזריות למדת רחמנות*[24].

הגמרא ממשילה את התפילה לעתר. עתר הוא כלי מעין קלשון ההופך את התבואה. כך כח התפילה של הצדיקים הוא מהפך את המידות הקיימות בעולם.

יש התנהגות אלוקית שהקב"ה מנהיג את העולם על ידי כח תפילתם של הצדיקים ההנהגה האלוקית משתנה. ההשתנות היא הפיכת המידות בצורה מוחלטת מריחוק הבאה לידי ביטוי באכזריות ורגזנות, אל הרחמנות. הרחמנות הוא כח המבטא קישור. הצדיקים מבטאים קשר ודבקות בין הקב"ה לעולמו.

אין הפילוסופיא, המבינה את העדר השינוי ברצון ד', יכולה לגעת בגובה זה- אחת הקושיות שהפילוספיא מתקשה, משום שהיא לא מבינה איך האדם הנמוך הנברא יכול לשנות את דעתו של הבורא. זאת שאלה פילוסופית אמונית, כיצד יכול להיות שינוי ברצון האלוקי. הרי הקב"ה הוא כל יודע, כמו כן הוא המנהיג את העולם ואם כן לא הגיוני שהנברא ישנה את דעת הבוראה[25].

---

[24] יש להעיר שבגמ' שלנו הגירסא היא ממדת רגזנות למדת רחמנות, אבל הרב גורס כמו גירסת חלק מהראשונים (רא"ה ועוד) ממדת רגזנות למדת רחמנות.

[25] הקושיא של הפילוסופים היא משני צדדים. א' מצד כיצד נברא יכול להשפיע על הבורא. ב'- מצד הידיעה והבחירה אם הקב"ה יודע כיצד האדם יכול לשנות את מה שהבורא תכנן.

הרב מבאר שההבנה כיצד התפילה פועלת היפוך, תלויה בגובה גדול. הגובה הזה הפילוסופים לא יכולים להבין. האדם הרגיל לא מסוגל לתת הסבר טבעי הגיוני לפעולת התפילה.

שהוא כולל בקרבו את כל השינויים בהשואה נצחית- כדי להבין את הגובה הזה צריך להכיר שהרצון האלוקי, כולל בתוכו את ההתכנות לתפילה. היינו בתכנון האלוקי נמצא הכח של התפילה כנקודה הפועלת.

אפשר להביא משל, כמו שנגדיר שכדי שצמח יגדל בעולם צריך שהאדם יזרע אותו. אם כן גידול העץ תלוי בהחלטה של האדם לזרוע את העץ. אם כן בתכנון האלוקי העולמי כלול המציאות הפיזית האם האדם יזרע גרעין או לא. אותו דבר גם ההבנה של כוח התפילה. בתפילה כלול כח הפועל ממשיות בתוך המציאות. התפיסה שהתפילה פועלת נמצאת בתוך הרצון האלוקי, שהוא כולל בתוכו את כל שינויי הרצון שבני האדם יפעלו בתוך המציאות על ידי תפילת. לכן כלפי הרצון העליון אין הבדל בין להמשיך את הפעולה כמו התכנון שהיה צריך להיות לפני התפילה, לבין לשנות את התכנון לפי מעלת השינוי שהתפילה יצרה.

אם כן כלפי הבורא אפשר להגיד שהוא מספיק גדול גם בצורה כזאת שהוא מכניס לתוך התכנון האלוקי שלו את כח התפילה. כל צמצום האומר שהקב״ה לא יכול להשתנות זה צמצום שהנבראים בשכלם רוצים לצמצם את הקב״ה. זאת התפיסה של הפילוסופים המצמצמים את הכרת האלוקות.

ותנועות הרצון של האדם כלפי האלהים, בבירור טובו, הוא מופיע על ידי התגלות אור ד׳ באדם ובעולם לטובה- הפעולה של התפילה הוא גילוי רצון האדם וקישור הרצון הפרטי של האדם אל הקב״ה כשאדם מדבר עם הקב״ה מגלה את רצונותיו לפני הקב״ה האדם יוצר קשר אל הרצון העליון. יצירת קשר אל הרצון העליון היא מכניסה את אור ה׳ לתוך העולם. ההכנסה ונתינת המקום שהאדם פועל מול האלוקות כדי שהאלוקות תכנס לעולם היא מוסיפה אור טוב לעולם.

כמו שכל ההויות הטבעיות פועלות את גילויי שינוייהם, מתוך ההשואה האיתנה של המציאות כולה- כמו שהבאנו לעיל את המשל כלפי הגרעין של העץ. יש השוואה אלוקית, כללים של חוקי הטבע. חוקי הטבע הם שווים בכל המציאות, כל דבר גשמי במציאות כדי שיתקיים צריך לעשות את החק הגשמי המוליד את הדבר הזה. כך כלפי התפילה, היא נכנסת לתוך החוקים של המציאות. התכנון האלוקי מכניס לתוך המציאות מעין מחירון הקובע איזה רמה של קישור האדם יתקשר אל הבורא. וככל שהתפילה תפעל את אותו קישור

ממילא ההשפעה תקבע על פי אותו מחירון והשוואה איתנה של המציאות[26].

[26] אפשר שהרב מרמז כאן גם על התפיסה של בעלי הקבלה. לפי בעלי הקבלה לכל תפילה יש ייעוד וגדר איך היא פועלת. היינו יש תפילות שהם עולות לעולם אחד ויש תפילות המגיעות למקום אחר. יש תפילות שגובהם מגיע ליצר זווג וייחוד בגובה מסויים ויש תפילות שעושות ייחוד במקום אחר. ההחלטה להיכן התפילות פועלות זה דבר קבוע לפי הזמנים לפי הדור לפי סוג התפילה ומקום התפילה. דבר זה מגלה כיצד יש חוקיות קבועה בתוך התפילה. לפי אותה חוקיות פועלת המציאות הגשמית.

פסקה לו. התרוממות הרצון בתפלה[27] (עמוד מט'- נא')

התפלה היא מחיה ממש את הרוח, הבעת הרצון, כשהוא מכוון כלפי האלהות, בהוד הקדושה והאצילות העליונה, שכל רמי נשמה חשים את הדר כבודה בגלוי של הכרה והרגשה חיה, וכל קטני נפש מרגישים הערצה עליונה, בנקודת החיים היותר פנימיים ועצמיים שלהם, על ידה, אף על פי שלא יוכלו להביעה ולהסביר אף קצת ממנה, הבעת רצון כזו, מאיזה מבוקש שיהיה, מאיזה צורה של שבח ותהלה שתצויר, מאיזה תפלה והשתפכות נפש שתבולט, הכל מעורר את כל מקור החיים של החיים הרוחניים, הגנוז בחביונה של הנשמה, ואת כל יחושה לכל מלא העולמים. וקנין של הויה יותר מטוהרה, יותר מפוארה וחזקה באשיות רוחניים, מתחדש בנשמה.

כמה גדול הוא הערך של תפלת ישרים, כמה ראוי הוא להעולם התרבותי שיהא צמא לתפלה זכה, כמה צריכה היא ההתקדמות לפנות את כל המכשולים, המונחים על ארחות התפלה, כדי ליהנות מזיו של מעלה הגנוז בה. וזה בא יבא.

זאת היא עבודת ישראל בעולם, קולו של יעקב יחגר ממסגרותיו, ויבא לרוממות שאיפתו, מחנך הוא את עצמו לטיסה עליונה, כגוזל רך בתחלת אביב חייו. כל תפלת ישראל וכל תהלותיו, מאז מקדם עד בא תור השלמת אופיו, כולה מסה אחת גדולה, להוציא אל הפועל את הכשרון העליון של הוד התפלה וגבורת חייה, על כל הנשמות ועל כלה מעשים. ובא יבא המועד, יום גאולה וישועה, והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים, וכל הנשמה תהלל יה הללויה.

יסוד התפלה היא התרוממות הרצון והתגלותו. כשהמבוקש, הממלא את רצונו של אדם, מובע בקשר הרעיון והחפץ באלהים, עולה הרצון

[27] מקור פסקה זאת משתי פסקאות בשמונה קבצים. חלק א' מקובץ ג' פסקה מג' וחלק ב' מקובץ ג' פסקה יח'.

למרומי ערכו, מתאחד הוא עם הרצון הכללי, הרצון העולמי, אור חי העולמים, שבו כלולים כל המאויים. וכשהרצון הפרטי מצייר את מבוקשו בדבר הפרטי, חיי הרצון פועלים את המבוקש, על ידי מה שהרצון הכללי כולו מצייר את הפרט המתבקש, על פי פרטיותו היותר מבוררת.

ובהיות החפץ עולה למרומי הדעת, מתבררת ההכרה, שאין רצון שום בריה דבר מפורד מהרצון האלהי הכללי, המתגלה באור כל חי, וכל בריה. ולפי הערך של הדעה, המכרת את גודל האמת של ים החיים, המשתפך לפלגי הרצונות כולם, הכלליים והפרטיים, ככה מתגברת היא הפעולה הכבירה של הופעת התולדה של המבוקש.

וכל מה שההכרה יותר גדולה באחדותה הרוחנית של ההויה כולה, החיה בנשמת אלהים שבה, ככה עולה היא מדת המוסר והחכמה. והצדיק והחכם לאמתתו, הרי הוא פותח בתפלתו שערי הרצון, לסגננו בסגנון וצבע המיוחד לו, שאליו שם מגמתו, ותגזר אמר ויקם לך.

וכל מה שהדעה מתברת יותר באחדותה הגדולה של כל הישות, כשם שפעולת התפלה היא מתברת, כמו כן מתברת האמת של כל חריצות, כל חכמה וכל כשרון מעשה, כי גם כל מעשינו פעלת לנו.

וכל דעה והגיון שביב מתגלה הוא מאור אל אדון כל הנשמות, רבון כל המעשים, ובמקום שהאמונה גדולה צריכים החיים התרבותיים להתרומם, וערך החפץ האנושי, והתקדמות הסדר שבחיים, עולה הוא למדרגתו היותר עליונה, בסתר עליון וצל שדי.

נושא הפסקה- כשהרצון מתעלה על ידי התפלה מתמלא העולם ומתגלה שאין שום בריה הנפרדת מאור זה.

ביאור הפסקה-

התפלה היא מחיה ממש את הרוח- בפסקה קודמת הרב ביאר שעל ידי הגדלת הרוח האדם מתפלל. כאן הרב מתחיל הפוך, על ידי התפילה הרוח מתחיה.

יש כאן מעין ביצה ותרנגול. היינו כח אחד מניע את חברו. ישנה מציאות כשיש רוח גדול אז האדם פונה להתפלל. ויש צד הפוך, שדווקא בגלל שהרוח עדיין לא גדול, האדם פונה להתפלל ועל יד התפילה הרוח יתגדל.

בחסידות דרשו על הפסוק 'האמנתי כי אדבר' [תהילים קטז' י']. שעל ידי שהאדם מדבר, הוא קונה לעצמו את האמונה. יש דרך שהדיבור עצמו מעורר את האדם לדבקות בקב"ה. וכך מובא בליקוטי מוהר"ן.

ליקוטי מוהר"ן תורה עח

- *וזהו כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, היינו שאפילו אם האדם מונח ח"ו במקום שהוא, אפילו בשפל המדריגה מאד, אפילו במקומות המטונפים, אעפי"כ ע"י הדיבור יכול להזכיר א"ע בהש"י. דהיינו, שאפילו אם הוא במקום שהוא, אם יתחזק גם שם לדבר עכ"פ דיבורים קדושים של תורה ותפלה והתבודדות, יכול להזכיר א"ע בהש"י, אפילו שם במקומות הנמוכים, שהם בחינות מקומות המטונפים, אפילו אם נפל למקום שנפל, כי הדיבור אינו מניח אותו לשכוח את הש"י. בבחינות כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, שכל זמן שיש בו הדיבור של הש"י, שהוא הדיבור דקדושה, זה הדיבור אינו מניח אותו להיות נשכח מהש"י, כי הדיבור זוכר ומזכיר אותו להתחזק בהש"י במקום שהוא. והבן הדבר היטב, מגדול כח הדיבור. והוא עצה נפלאה ונוראה למי שחפץ באמת, לבל יאבד עולמו לגמרי ח"ו:*

הבעת הרצון, כשהוא מכוון כלפי האלהות, בהוד הקדושה והאצילות העליונה- התפילה היא פועלת על הרצון. במצב רגיל האדם מעורר רצון ומגלה רצון כלפי עצמו. גילוי הרצון לעצמו הוא לא פועל רוממות על הרצון. גילוי הרצון בצורה סתמית הוא אומנם מחזק את הרצון אבל לאו דווקא מחזק את הרצון הטוב.

כשאדם עומד בתפילה והוא בתפילתו מבקש את בקשתו, עצם זה שהוא מבקש כלפי הקב"ה זה עצמו מרומם את הרצון לטוב.

כשהאדם נמצא בתפילת שמונה עשרה, לאחר שהוא הקדים את שבחו של הקב"ה, כשהוא כבר התחבר אל הקדושה. לאחר ההתחברות אל הקדושה הוא מתחיל לבקש בקשות בצורה כזאת הרצון נמצא בעוד שיש קדושה ואצילות.

לפי זה אפשר להבין למה הבקשות שבתפילה הם נמצאות במקום הכי גבוה בתפילה. לכאורה היה מקום אולי לשים במרכז התפילה את פסוקי דזמרה שזה שבח כלפי הקב"ה, או דבר דומה. ואילו אנו יודעים שעיקר התפילה הוא שמונה

עשרה. הטעם שדווקא מתוך העליה של האדם להכרת האצילות העליונה, שם גילוי הרצון יוביל לחיזוק הרצון הטוב.

הרב משתמש כאן במושג אצילות עליונה, זה מתאים למעמדה של תפילת שמונה עשרה. כפי שידוע לפי ספרי המקובלים, התפילה היא מחולקת לפי עליית העולמות. תפילת שמונה עשרה היא נמצאת בעולם הכי עליון, בעולם האצילות. לכן דווקא בעולם כזה אפשר לגלות את הרצון.

שכל רמי נשמה חשים את הדר כבודה בגלוי של הכרה והרגשה חיה- הרב מדבר על שני סוגי אנשים. יש את האנשים רמי הנשמה, אותם אנשים שרוממו את הנשמה. אנשים שעיקר החיים שלהם הוא הנשמה. לאותם אנשים מרגישים בצורה חיה את כול התפילה. החיבור לאלוקות הוא טבעי בשבילם. לעומת זאת ישנם אנשים קטני נפש.

וכל קטני נפש מרגישים הערצה עליונה, בנקודת החיים היותר פנימיים ועצמיים שלהם, על ידה, אף על פי שלא יוכלו להביעה ולהסביר אף קצת ממנה- קטני הנפש אותם אנשים שאין להם יכולת לרומם את הנשמה, הם נקראים קטני נפש.

הרב מבטא את הקטנות של אותם אנשים שהביטוי הרוחני שלהם נקרא רק נפש, לעומת רמי הנשמה שהם מצליחים לראות את הנשמה. הנפש זה הדרגה הנמוכה של הנשמה[28].

כיון שאותם אנשים חיבורם לנפש הוא בצורה קטנה, ממילא הם לא מסוגלים להתחבר לרוח הנמצא בתפילה. מבחינתם התפילה הוא הערצה, היינו הסתכלות מלמטה למעלה. היינו הם מרגישים שיש כאן משהו עליון שהם לא מסוגלים לתפוס[29].

אומנם יש כאן הערצה אמיתית, הם מכירים שהנשמה היא נקודת חיים הקיימת אצלם. אלא שהם לא מסוגלים לתפוס ולהכיל את אותה נקודת חיים. ההבנה הזאת יכולה להסביר לנו במקצת למה יש אנשים שלא מתחברים לתפילה.

---

[28] בפנימיות ובחסידות מבואר שלאדם יש כמה דרגות של נשמה. נר״נ חי״י. הדרגה הנמוכה נפש, מעליה רוח, מעליה נשמה, מעליה חי, ומעל זאת יחידה. הדרגה הגבוה שהאדם יכול להגיע בעולם הזה הוא דרגת נשמה. ואילו הנמוכים נשארים בדרגת נפש.

[29] לפי הערה הקודמת מובן למה קטני הנפש לא מסוגלים לתפוס באמת את התפילה. כיון שהתפילה שייכת לרוח, והם נמצאים בנפש. לכן אותם אנשים תופסים את הרוח רק כמעין הערצה מלמטה.

אפשר לראות שכל האנשים מבינים את החשיבות של התפילה. אבל כשבאים להתפלל הם מרגישים שהם לא מחוברים. הם כביכול מעריצים את התפילה בצורה חיצונית, אבל להסביר אפילו קצת מאותו רצון, להיות בתוך אותו רצון הם לא מצליחים.

אפשר לתת דוגמא מהתפילה על בית המקדש, רק מי שנמצא בדרגה רוחנית גבוהה הוא מרגיש חיבור לבקשה על המקדש. אבל רוב האנשים אומנם מכירים בשכלם את החשיבות של בית המקדש, הם כביכול מעריצים של בית המקדש. אבל הערצה הזאת לא מצליחה לקבל הסבר נפשי בתוכם. לכן החיבור שלהם לתפילה הזאת הוא חיבור בדרגה נמוכה.

הבעת רצון כזו, מאיזה מבוקש שיהיה, מאיזה צורה של שבח ותהלה שתצויר, מאיזה תפלה והשתפכות נפש שתבולט, הכל מעורד את כל מקור החיים של החיים הרוחניים- הרב מבאר שאומנם אנשים אלו לא מצליחים להגיע לחיבור לדרגת רצון עליון כזה. בכל זאת אותם אנשים על ידי הדיבור, על ידי גילוי הרצון הם מעוררים את נקודת החיים הקיימת אצלם. אולי הגילוי הזה לא מורגש בפועל במעשה, אבל הוא קיים.

אותם קטני נפש, עצם זה שמביעים רצון עליון. או עצם זה שהם משבחים את הקב״ה בשבחים רוחניים שאפשר לצייר. כל זה מרומם את נקודת החיים של אותם אנשים.

הרב מוסיף שלאותם אנשים גילוי החיים, יכול להיות גם בהשתפכות נפש כל שהיא. היינו אומנם אותם אנשים לא יכולים להרגיש חיבור לשבחים מרוממים עליונים. בכל זאת יכול להיות להם השתפכות נפש לדברים שונים. הרב מסביר שכל התעוררות מכל סוג שהיא, אפי׳ התעוררות לדברים חומריים. כל התעוררות של תפילה, היא מעוררת את נקודת החיים הרוחניים. אצל אותם אנשים גם רצונות טבעיים חומריים המתחברים אל התפילה, זה גורם התעוררות של חיים.

לפי הבנה זאת מובן למה הפסקה שלנו התחילה הפוך מפסקה קודמת. כאן אנו מתחילים מעבודת התפילה. היינו גם כשאדם נמצא בדרגה נמוכה עצם זה שהוא יתפלל הדבר יגרום להגברת הרוח, גם אם בדרגתו הרוחנית הוא לא נמצא שם.

הגנוז בחביונה של הנשמה, ואת כל יחושה לכל מלא העולמים- הסיבה שגם בדרגה נמוכה יש התעוררות, כיון שבצורה גנוזה יש בנשמה כוחות חיים של רצון אלוקי. יש בתוך הנשמה נקודה הקיימת אצל כל יהודי, אותה נקודה מחברת את הנשמה לאלוקות הנמצאת בתוך המציאות. יש יחוש וקשר של אלוקות לכל נשמה הקיימת בעולם. לכן גם קטני הנפש על ידי התפילה מעוררים

את אותה נקודת חיים.

וקנין של הויה יותר מטוהרה, יותר מפוארה וחזקה באשיות רוחניים, מתחדש בנשמה- על ידי התפילה האדם מתחדש. בכל זמן וזמן שהאדם מתפלל יש התחדשות לכוחות הרוחניים הנמצאים אצל האדם. הרב מסביר שההתחדשות הזאת היא ממש קניין טהור. טהרה מבטאת מקום שאין עליו הסתרות. המקום הזה הוא חידוש הנשמה ממקורה הפנימי.

כמה גדול הוא הערך של תפלת ישרים, כמה ראוי הוא להעולם התרבותי שיהא צמא לתפלה זכה- תפילת ישרים היא תפילתם של הצדיקים. כינוי זה מובא בספר משלי.

משלי פרק טו פסוק ח

- *זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֲבַת יְקֹוָק וּתְפִלַּת יְשָׁרִים רְצוֹנוֹ׃*

הפסוק במשלי מנגיד את הרשעים מול הישרים. אצל הרשעים אפילו קרבן שזאת מציאות מעשית לא מועילה. אבל אצל הצדיקים עיקר הפעולה שלהם היא התפילה. הפסוק מדגיש שיתרונם של הצדיקים הוא בגילוי רצונם. אצל הצדיקים גילוי הרצון פועל.

הרב מחדש שפעולת התפילה של הצדיקים היא לא בשביל עצמם. התפילה היא צריכה להיות בשביל כלל העולם. כל תרבות העולם ממתינה לצמאה לתפלתם הזכה של הישרים.

התרבות מבטאת את מכלול החינוך של האנושות[30], הרב מבאר שהתרבות העולמית צריכה להכניס לתוך החינוך שלה צמאון לכח התפילה. התרבות צריכה לשאוף שבתוכה יהיה כח לגלוי רצון אלוקי, גילוי הרצון הזה יעשה על ידי התפילה של הצדיקים.

כמה צריכה היא ההתקדמות לפנות את כל המכשולים, המונחים על ארחות התפלה, כדי ליהנות מזיו של מעלה הגנוז בה, וזה בא יבא- כיון שבמציאות הנמוכה של קטני הנפש יש קושי עם התפילה. החינוך שהתרבות צריכה להשפיע לעולם היא תרבות המעריכה את המעלה של התפילה. התרבות הזאת צריכה לפעול להסיר את המכשולים הקיימים בתפילה. כיון שיש קושי

[30] הבנה מה היא תרבות מופיעה בהרחבה בספר של הרצי"ה לנתיבות ישראל כרך א' עמודים ה'-ז'.

עם התפילה צריך לפעול להסיר את המכשולים.

צריך חינוך הנמצא בתוך התרבות של העולם, אותו חינוך יגרום לעולם להנות מהזיו הנמצא בתוך התפילה. יש זיו עליון גנוז, שבגלל המכשולים האנשים לא מחוברים לכח התפילה. תרבות עולמית צריכה לשאוף לגלות את האור הזה.

זאת היא עבודת ישראל בעולם- עם ישראל החידוש שלו כלפי העולם הוא הקשר עם הבורא. להכיר שהקב״ה יכול להתגלות בתוך העולם. ההכרה הזאת הוא הכח הנמצא בתפילה. אותו כח הוא אחד הדברים שעם ישראל רואה בו חידוש שאנחנו צריכים לחנך ולהשפיע אותו לכל העולם כולו. העבודה שלנו להפך להיות בית תפילה כל העמים.

קולו של יעקב יחגר ממסגרותיו - יעקב שהוא שורש עם ישראל, בא לגלות לעולם את כח התפילה. לכן כוחו של יעקב בתפילה. כמו שנאמר בפסוק.

בראשית פרק כז פסוק כב

- *וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃*

וכך מובא במדרש.

בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סה

- *ד״א הקול קול יעקב אין יעקב שולט אלא בקולו הקול קול יעקב והידים ידי עשו אין עשו שולט אלא בידים,*

הכח של יעקב הוא העשיה הרוחנית, התפילה. לאומות העולם יש כח של עשיה, אבל הכח האמיתי שצריך לשלוט בעולם הוא הכח של התפילה.

יעקב חוגר את הכח של התפילה בעצמו, דברי הרב מבוססים על ביטוי המופיע בספר שמואל.

שמואל ב פרק כב פסוק מו

- *בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם׃*

המשמעות שהרב נותן למשפט זה כאן, משמעותו שעם ישראל חוגר את התפילה על גופו, הוא לוקח את התפילה כמעין חגורה ולבוש.

ויבא לרוממות שאיפתו, מחנך הוא את עצמו לטיסה עליונה, כגוזל רך בתחלת אביב חייו - הרב ממשיל את עם ישראל השואף לתפילה, כגוזל המנסה לטוס. שלב ראשון כדי שעם ישראל יביא את כח ההתפילה לעולם, צריך קודם להרגיל את עצמו. הרב ממשיל את זה לגוזל שלא התרגל לעוף. עם ישראל שכח את כח התפילה, צריך להרגיל את עצמנו בגדלות טיסתה של התפילה.

הרב ממשיל דווקא לגוזל צעיר, שהוא נמצא באביב חייו. האביב של החיים, הוא השלב בו יש הרבה רצונות. דווקא הגילוי הזה של הרצונות הוא חינוך שצריך עם ישראל לחנך את עצמו בצעירותו כל עוד יש רצונות חזקים.

כל תפלת ישראל וכל תהלותיו, מאז מקדם עד בא תוך השלמת אופיו, כולה מסה אחת גדולה, להוציא אל הפועל את הכשרון העליון של הוד התפלה וגבורת חייה- הרב מבאר שכל התפילות מצטרפות לאותה מטרה. במשך כל הדורות נוספו תפילות כלליות ופרטיות. כל התפילות בעומק שלהם מטרתם לחנך ולהרגיל אותנו להוציא את הרצונות לגלות את הרוח הגדולה. אותה רוח תגרום לנו יכולת לטוב. יכולת להביא הופעות רוחניות משמעותיות. אותה הופעות העולם מכנה וצמא שאנחנו נביא לו.

ההופעות האלה מופיעות בהוד, ביופי של שאיפות מצד אחד. מצד שני בגבורה, היינו כח גדול, כשהרצון מתגלה בתפילה הרצון מקבל כוח של גבורה.

על כל הנשמות ועל כלה מעשים- לא רק הנשמות רוצות את השפעת כח התפילה של ישראל, אלא גם כל המעשים. כל הנבראים ממתינים לתפילתם של ישראל. כל חיות העולם תלויה בתעופת התפילה של ישראל.

ובא יבא המועד, יום גאולה וישועה, והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים, וכל הנשמה תהלל יה הללויה- הרב מסיים חלק זה של הפסקה בפסוק המבטא את הגאולה. זאת השאיפה הגדולה שכל העמים יצטרפו לבית התפילה של עם ישראל כמו שמובא בנביא ישעיה.

ישעיהו פרק נו פסוק ז

- *וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃*

השאיפה שכל הנשמות כולם, גם אומות העולם יגלו שבתוך נשמתם פנימה גנוזה נשמה המתפללת. גנוזה נשמה שהיא בעצמה רוצה להלל ולשבח מטיבעה. כמו שמובא בפסוק בתהילים.

תהלים פרק קנ פסוק ו

- *כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ׃*

היסוד שבנשמה יש כח של תפילה מובא בהרחבה בהקדמה של הרב לעולת ראיה. ישנו פרק שלם המתעסק בתפלתה המתמדת של הנשמה.

וכל כותב הרב.

עולת ראיה ח״א פרק- התפלה המתמדת של הנשמה.

- *א׳- התפלה המתמדת של הנשמה מתאמצת היא תמיד לצאת מן העלם אל הגילוי, להתפשט על כל כחות החיים ...*

ב׳- אין התפלה באה כתקונה כי אם מתוך מחשבה שבאמת הנשמה היא תמיד מתפללת. הלא היא עפה ומתרפקת על דודה בלא שום הפסק כלל.

שם הרב מבאר באריכות נוספת על כח התפילה המתמדת הקיים בנשמה. ראוי לציין שבאות ב׳ הרב מדבר גם על תמידות התפילה של הנשמה. אבל גם על התעופה של התפילה הנמצא בנשמה. כמו שכתב הרב אצלנו שצריך לחנך את האדם להתפלל להרגיל את האדם לטיסה.

יסוד התפלה היא התרוממות הרצון והתגלותו - הכח המניע העומד ביסוד התפילה הוא הרצון. כמו שביארנו לעיל, אילולי הרצון להתקדם לא היה יכולת להתפלל. הרצון מבטא את האפשרות לתיקון ולהתקדמות. כח הרצון הוא המוליד את המחשבה של האדם לבקש דברים נוספים. הכח הזה כשהוא מתרומם כשהאדם שואף שאיפות גדולות יותר ממילא הוא מתפלל יותר. כשהרצון מתגלה ממקום הסתרתו. היינו כשהאדם מגלה את רצונו, אז מתחילה תפילה.

אדם שיש לו מטרות גדולות מתפלל על גאולת ישראל וכדומה. אדם שתחום מבטו צר, הוא לא קשור אל התפילה. אדם שדואג רק לחייו החומריים יכול להתפלל מקסימום על פרנסתו. אין לו אפשרות להתחבר לתפילה הרוצה לגאול את ישראל ואת כל העולם כולו. אדם כזה לא מוצא קשר לתפילה על גילוי

מלכות ה׳. לעומת אדם שרצונו מתרומם, אדם ששואף בעומק חייו להתחבר אל גאולת ישראל, אל מלכות שמים. בגלל הרצון הגבוה הזה, האדם מתפלל מעומק ליבו. לכן יסוד התפילה תלוי באיכות ובכמות הגילוי של הרצון.

כשהמבוקש, הממלא את רצונו של אדם, מובע בקשר הרעיון והחפץ באלהים, עולה הרצון למרומי ערכו- כשהאדם מבקש קרבת אלוקים, בצורה כזאת הרצון ממלא את ייעודו הערכי. הרצון מקורו ממקור מאד עליון. כמו שראינו לעיל, שורשו נטוע ברצון הקב״ה, ברגע שהרצון מתקשר אל מבוקש עליון בזה הרצון ממלא את ערכו העליון.

מתאחד הוא עם הרצון הכללי, הרצון העולמי, אור חי העולמים, שבו כלולים כל המאויים- הרב מתאר את גדלות הרצון העליון. הרצון העליון הוא רצון כללי של הבריאה. כל הבריאה כולה נבראת בשביל שהעולם יתקדם ויתקדש. ההבנה שכל הבריאה נועדה בשביל להתקדם לקראת האור האלוקי, דבר זה מופיע בשיטת הרב לגבי המושג תשובה.

הרב באורות התשובה מסביר שתשובה היא קדמה לעולת, משמעות הדבר שכל העולם בנוי על התקדמות ושיבה אל הקב״ה. לחזור אל הרצון האלוקי. החזרה אל גילוי אור ה׳ היא מוטבעת ביסוד הרצון של העולם.

וכך כותב הרב באורות התשובה, על גודל התשובה וקישורה של התשובה לחזרת העולם לאלוקת.

אורות התשובה פרק ד׳ פסקה א.

- *שוטפים הם זרמי התשובה, הפרטית והכללית, דמיונם כגלי שלהבות שעל גוף השמש, אשר כמלחמת-עד הם מתפרצים ועולים, והם נותנים חיים להמון עולמים וליצורים אין ספורות.*

אורות התשובה פרק ד׳ פסקה ב.

- *ע״י התשובה **הכל שב לאלהות**, ע״י מציאות כח התשובה, **השורר בעולמים כולם**, שב הכל ומתקשר במציאות השלמות האלהית*

אורות התשובה פרק ה׳ פסקה ג.

- *העולם מוכרח הוא לבא לידי תשובה שלמה. אין העולם דבר עומד על מצב אחד כי-אם הולך הוא ומתפתח*

בתוך הרצון הכללי של העולם כולו, נמצא אור ה'. אור זה כולל גם את כל המאויים הפרטיים של האדם. כל המציאות וכל הרצונות שהאדם מגלה הכל נכלל בתוך האור האלוקי.

וכשהרצון הפרטי מצייר את מבוקשו בדבר הפרטי, חיי הרצון פועלים את המבוקש, על ידי מה שהרצון הכללי כולו מצייר את הפרט המתבקש- הרב מבאר כיצד הרצונות הפרטיים נכללים בתוך הרצון הכללי. הרצון הכללי מסוגל מתוך הגדלות הגדולה, לתת מילוי גם לפרטים הקטנים. כשיש לאדם רצון פרטי הקב"ה ממלא את רצונו הפרטי, כיון שגם הרצון הפרטי הוא חלק מן הרצון הכללי. בסופו של דבר כל רצון של כל בריאה ובריאה היא יוצרת את הרצון הגדול והכולל.

כל חסרון הוא מראה שעדיין אין מילוי רצון בעולם. כיון שיש בעולם פרטים שצריכים מילויי רצון, זה מוכיח שהעולם עדיין איננו גאול. עדיין העולם ממתין לתיקון, לכן הצורך למלא את חסרונות הפרט הוא גם נכלל ברצון הכללי. אומנם הרב מדגיש שהרצון העליון ממלא את הרצון הפרטי בצורה יותר מעולה מסתם מילוי חיצוני. זה מילוי שממלא לפי הפרטיות היותר מבוררת. היינו הרצון הכללי בודק ודואג שהפרט יקבל את המילוי ואת המזון הנכון לו.

על פי פרטיותו היותר מבוררת- כאן הרב בעצם עונה תשובה לשאלה, לכאורה אם כל רצון פרטי נכלל מה עם הרצונות השליליים. על זה הרב עונה שהמילוי הוא לפי הרצון הפרטי היותר מבורר. היינו הרצון שבאמת הפרט צריך לעצמו. אם אדם רוצה דברים שהם לא מתאימים לפרטיות המבוררת שלו כאן הרצון הכללי, לא יפעל למילויו של הפרט. אלא רק יברר את הרצון ויגלה מה באמת חסר לאותו פרט.

מהות הרצון הכללי לרומם את הרצון הפרטי, לגלות במה הרצון הפרטי באמת חסר, ואיך הוא מתקשר אל הכלל. כל רצון אפילו נמוך מבטא חסרון, ולכן אפשר לברר את החסרון האמיתי המצריך מילוי.

ובהיות החפץ עולה למרומי הדעת, מתבררת ההכרה, שאין רצון שום בריה דבר מפורד מהרצון האלהי הכללי- החפץ הוא הגילוי החיצוני של הרצון, הגילוי המעשי. אפשר לרומם את החפץ אל שורשו. שורשו נמצא מעל הדעת. הדעת הוא הכח המקשר בין המידות והצרכים של האדם, אל ההכרה השכלית. ברגע שאדם מברר לעצמו את ההכרה מבחינה שכלית, במקום שנמצא מעל הדעת. מתגלה שהרצון של הבריות, הוא רצון מבורר הקשור אל השורש, אל הרצון העליון. הבקשות הפרטיות של האדם, בשורשם הם בקשות כלליות. זה דורש בירור ועבודה שכלית, כדי לזכך את נקודת הרצון.

המתגלה באור כל חי, וכל בריה- כל ייצור חי שיש בתוכו חיים. כל נברא הוא מגלה חלק מן הרצון העליון. לכן כל מילוי חסרון הוא קשור אל האור הכללי.

ולפי הערך של הדעה, המכרת את גודל האמת של ים החיים, המשתפך לפלגי הרצונות כולם, הכלליים והפרטיים, ככה מתגברת היא הפעולה הכבירה של הופעת התולדה של המבוקש- ככל שהאדם יבין את הקשר בין הים הגדול לבין ההופעה המעשית הפרטית. ככל שהים ייתן יותר כוחות לפלגיו, כך ההתגברות של האור האלוקי תופיע. כשאדם מחבר את רצונותיו הקטנים אל הים הגדול יש לאותו אדם יותר כוחות למלא את מבוקשו[31].

וכל מה שההכרה יותר גדולה באחדותה הרוחנית של ההויה כולה, החיה בנשמת אלהים שבה, ככה עולה היא מדת המוסר והחכמה- התוצאה של עליית הרצון, דבר שנעשה על ידי התפילה, שנוצרת הכרה שיש אחדות רוחנית בכל הבריאה כולה. העולם מתקדם להבנה שיש נשמה אלוקית הכוללת ומאחדת בתוכה את כל המציאות. התפיסה הזאת משפיע על המוסר והחכמה של העולם. על ידי כח רצון זה העולם מתקדם להבנה מוסרית חדשה.

התפילה פועלת תיקון לעולם, על פי הפנימיות התיקון נעשה על ידי זה שבכל תפילה ותפילה האדם פועל עליית בירורים מן העולם הזה. בכל תפילה האדם מתקן ומגלה את הקדושה הנמצאת בעולם. הרב מבאר את הדברים בצורה יותר פשוטה. התפילה פועלת שיהיה מוסר כללי בעולם.

הדרך לתיקון מוסרי של העולם, הוא להכיר את האחדות האמיתית הקיימת במציאות. שכלול המוסר, לא רק לעשות סדר בין בני אדם. שכלול המוסר האמיתי הוא להכיר שיש אחדות אמיתית בין כל הנבראים. הבנה זאת יכולה להשתכלל רק על ידי הרצון המאחד את כל המציאות.

---

[31] דוגמא לפעולת החיבור שפועלים הצדיקים מצאנו בפירושו של דגל מחנה אפרים לפרשת תולדות. שם הוא מפרש שתפילתו של יצחק על עקרות אשתו, אומנם הייתה תפילה על צרכים הגלויים בעולם הזה. אבל הפעולה הייתה למלא את החסורן הנמצא בעולמות עליונים. אותה פעולה היא עצמה נחשבת האחדות בין העולמות. והכרה כיצד הצרכים הפרטיים קשורים אל התיקונים בעולמות עליונים. וכך כותב דגל מחנה אפרים.

דגל מחנה אפרים בראשית פרשת תולדות

- *וזהו שמרומז בכתוב ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו פירוש הבין זה על ידי אשתו שאינה מולדת הדוגמא לזה שיש חסרון כביכול שם שא' חסר ונשאר עתר וזהו ויעתר לה' פירוש שהתפלל שיתחבר אלופו של עולם לעתר ונעשה מזה תרע"א שהוא שער השמים כי השמים נכנסים שמה כי שם צוה ה' את הברכה ושם מולידים והבן*

גם החכמה משתכללת לפי הבנה הזאת. שכלול המדע נעשה ככל שהחכמה יותר כללית כך היא יותר משוכללת. כשמדע מביא הסבר שהוא כולל חלקים יותר גדולים במציאות זה מוכיח על שכלולו. התאורייה של איינשטיין, יתרונה בזה שהיא מסבירה בצורה אחדותית כל הכוחות הנמצאים בעולם ואפילו ביקום כולו. ההבנה האחדותית הזאת, החכמה הזאת מושפעת בזכות שההכרת האחדותית של הרצון מתפשטת בעולם.

והצדיק והחכם לאמתתו, הרי הוא פותח בתפלתו שערי הרצון, לסגננו בסגנון וצבע המיוחד לו, שאליו שם מגמתו, ותגזר אמר ויקם לך - הרב מדבר על אותם אנשים גדולים המצליחים לגלות את הרצון.

הצדיק בטבעו הוא משויך את הקדושה. אבל הרב מוסיף גם את החכם. אומנם דווקא חכם לאמתתו, היינו ישנו חכם שמכיר את המציאות, אבל לא מצליח להגיע לחכמה המוחלטת. לא מצליח להגיע לאמתתה של החכמה. כמו שמצאנו את ההבדל בין אמת, לאמת לאמתתה. אמת זאת מציאות של אמת כביכול סובייקטיבית, לעומת אמת לאמתתה שזאת האמת האובייקטיבית המוחלטת. כך גם החכם לאמתתו, היינו החכם שעל ידי חכמתו הגיע לחכמה האמיתית.

כשיש אנשים גדולים כאלה, הם מסוגלים לתת סגנון, היינו לתת לכל כח את הצבע המיועד לו. לכל כח יש תפקיד וייעוד. החכם והצדיק יכולים להכיר מה המגמה ומה התפקיד השונה והמיוחד לכל אחד. זה מה שהצדיק מסוגל לגזור, הסיבה שהוא יכול לגזור על המציאות כיון שהוא מכיר את התפקיד של כל אחד ואחד. כמו מלך שיודע מה הצורך בכל חייל, ועל פי זה נותן ציווי, כך הצדיק והחכם גוזר.

דברי הרב מבוססים על הפסוק באיוב, הפסוק מתאר את היכולת הצדיק להשפיע על המציאות.

איוב פרק כב פסוק כח

- *וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר׃*

וכך מפרש המלבי״ם.

מלבי״ם איוב פרק כב פסוק כח

- *ותגזר אומר, גם מה שתגזר בדרך גזרה, יקם לך, כי כל הטבע תהיה נכנעת תחתיך, וכמו שגזר יהושע על השמש שתדום ואליהו שאמר אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי.*

וכל מה שהדעה מתבררת יותר באחדותה הגדולה של כל הישות, כשם שפעולת התפלה היא מתבררת- התוצאה של אותו רצון שהוא יורד לתוך המציאות ומשפיע על המציאות. החזרה שהתפילה משפיע על המציאות זה נעשה על ידי גילוי הדעת. הדעת מחברת את ההבנות העליונות אל המציאות. הדעת מסוגלת להכיר את האחדות הקיימת בכל הישות.

כל נברא הוא נקרא ישות, יש לו שורש רוחני אלוקי, שהקב״ה בעצמו נקרא הישות העליונה. הפעולה הזאת תשתכלל ככל שהתפילה תהייה יותר ברורה. שהאדם יצליח להתפלל בצורה יותר נקיה. הכרת הדעת הזאת, היא מבררת את המעשים של האנשים.

כמו כן מתבררת האמת של כל חריצות, כל חכמה וכל כשרון מעשה, כי גם כל מעשינו פעלת לנו- התפילה משפיע על הדיוק. המילה חריצות לפי דברי הרב משמעותה שיש יותר דיוק חכמתי ומעשי. בכמה פסקאות הרב מתבאר שהרב מבין שהחריצות הוא כח הפועל לדיוק ונקיון של התובנות והמעשים[32]. כמובן בתוך מילה זאת יש את הזריזות האופיינית לאדם חרוץ. התפיסה שהכל נמצא באחדות אלוקית, מוכח מתוך הפסוק שהרב מסיים את הפסקה.

ישעיהו פרק כו פסוק יב

- *יְקֹוָ֕ק תִּשְׁפְּת֥וֹ שָׁלֹ֖ום לָ֑נוּ כִּ֚י גַּם כָּל־מַעֲשֵׂ֣ינוּ פָּעַ֔לְתָּ לָּֽנוּ׃*

וכל דעה והגיון שביב מתגלה הוא מאור אל אדון כל הנשמות, רבון כל המעשים- כל החשיבות נובעות מהאלוקות המאירה את המציאות. דעה הוא הגילוי השכלי היותר קרוב אל המעשה. ואילו הגיון הוא דבר יותר פנימי. הגיון ליבי, היינו מציאות דקה רוחנית שעדיין לא התבררה כדבר מציאותי ממשי.

[32] מצאנו לדוג׳ בשמונה קבצים קבץ א׳ פסקה שפא׳.

- *ובטוהר כונתו וחריצותו*

בכל מקרה בין דעה ובין הגיון נכיל בתוכו אור מאדון הנשמות, רבון כל המעשים.

דברי הרב מבוססים על מה שאומרים בברכות השחר בסוף ברכת 'אלהי נשמה' ... רבון כל המעשים אדון כל הנשמות'. אלא שיש להעיר שבברכה אנחנו אומרים הפוך. קודם רבון המעשים ואז אדון הנשמות. והרב מסביר בעולת ראיה, שמשפט זה מלמד שההכרה האלוקית היא נמצאת בתוך המעשים ובתוך הנשמה. אם כן מתברר שמתוך המעשים ניתן להכיר את האדון וממילא את הנשמה, ומתוך זה המעשים מכירים את גדלות הנשמה. כאן הרב הופך את הסדר, כיון שכאן מדובר שהאדם מכיר את האלוקות. שהאדם מכיר את הרצון הנמצא במציאות. לכן התהליך הפוך מתוך ההכרה הנשמתית האדם יורד את המעשים.

ובמקום שהאמונה גדולה צריכים החיים התרבותיים להתרומם- מטרת האמונה שהיא תשפיע ע המציאות. האמונה מופיע על התרבות, היינו צורת ההתנהגות של האנושות. כל האנושות כולה צריכה להיות מושפעת מכח האמונה.

וערך החפץ האנושי, והתקדמות הסדר שבחיים, עולה הוא למדרגתו היותר עליונה, בסתר עליון וצל שדי- על ידי גילוי אמונה האדם מכיר את גדלות החפץ. יש אנשים שעל ידי האמונה מבטלים את חפצו של האדם. הרב סובר שהאמונה יכולה לחזק את החפץ של האנשים.

האמונה מגלה כיצד כל החפצים הם באים לקדם את העולם, בשביל לגלות יותר אור אלוקי. על ידי תפיסה זאת העולם מגיע עד מדרגתו העליונה. המדרגה העליונה להכיר שיש סתר עליון, היכן שהאלוקות נמצאת. המקום הנסתר הוא המנוע המשפיע על המציאות. הוא גורם שכל המציאות כולה נחשבת כצל כלפי הסתר העליון. הצל מבטא מצד אחד הכרה שיש מקור אחד, מצד שני צל הוא הצד ההפוך מן האור. זה הצד בו האור מסתתר. מצד אחד צד מגלה שיש אור, מצד שני על ידי הצל אפשר לקבל את התוצאות של האור בצורה נסתרת. אם כן ההכרה האלוקית, תכיר שיש אור אלוקי נסתר, ואותו אור מנהל את המציאות, כמו אור שיוצר צל.

דבר נוסף שצל הוא מציאות שתמיד מחוברת לאור הגורם את הצל. ברגע שיהיה הסתר לאור, ברגע שהאור לא ישפיע הצל יעלם. כל העולם בכל רגע ורגע צריך לקבל הארה מהאור הנסתר העליון.

דברי הרב מבוססים על הפסוק בתהילים.

- *יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃*

לפי פסוק זה מתבאר שהמציאות כולה נמצאת תחת הצל העליון. המציאות כולה מתלוננת, לשון לינה תחת אותו אור אלוקי.

פסקה לז. פעולת הרצון התפלה[33] (עמוד נב')

ודאי הוא שתכונת התפלה שהיא פועלת הוא מפני התעמקות הרצון, ורצונו של אדם הוא שביב מהרצון העליון הכללי, רצון היוצר, אשר נעשה בחפצו כל. אבל זאת הסגולה של הרצון היצירתי לא תופע כי אם לפי אותה ההשתקעות שהרצון הפרטי משתקע בשרשו. על כן אותו החפץ העמוק של השגת המבוקש המובע בתפלה, המתלקח ביותר על ידי רגשי הלב והסתערות הנפש, על ידי התפרצות החפץ וההעתרה, מצד עצמם לא היו יכולים לפעול, כי אם מצד שמקרבים את הרצון אל הבורא, אל יוצר כל, בזה הם מתגלים בטבעם, ופרטי החפצים חוזרים לכלליהם, והכל נעשה בסגולה העצמית להם, מתעצמים אז בתכונתם היסודית, שהוא החפץ האלהי, שכחו הוא כח פועל כל הפעלים, מהוה כל ההויות, יוצר כל היצירות, ממלא כל החפצים, כל אשר חפץ ד' נעשה בשמים ובארץ, והוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור.

נושא הפסקה- החזרת הרצון למקורו נותנת יכולת לפעול.

ביאור הפסקה-

עד כאן הרב דיבר על הקשר בין הרצון לתפילה ולמציאות. בפסקה זאת הרב ממשיך להעמיק ולחדד שחשוב לחבר בין הרצון הגלוי אל האלוקות שהיא נותנת את הכח לרצונות. היינו מטרת התפילה הוא לחזור למקור וממנו לשאוב כוחות לפעול.

ודאי הוא שתכונת התפלה שהיא פועלת הוא מפני התעמקות הרצון- כמו שראינו בפסקאות קודמות, פשוט הדבר שהתפילה מחדדת את הרצון. היא מגלה את הרצון במילים ובדיבור, ועל ידי זה הרצון מתעמק. הרצון נהייה יותר חודר ופועל.

ורצונו של אדם הוא שביב מהרצון העליון הכללי, רצון היוצר, אשר

[33] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ ז' פסקה נד'.

נעשה בחפצו כל- כמו כן הרצון המתעמק אצל האדם, צריך להכיר שהוא המשכה מהכח העליון. כח היצירה שפעלה ועשתה את העולם, היא מתגלה מהאור העליון. היכולת של האדם לגלות רצון חופשי זה כח הנמשך מהאור של יוצר העולם.

ההבנה שהעולם נעשה על פי רצונו של הקב״ה כפי מה שמופיע בפיוט אדון עולם.

פיוט אדון עולם.

- *לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא.*

הרב בעולת ראיה מסביר את כוחו של החפץ האלוקי העליון, וכך מסביר הרב.

עולת ראיה ח״א עמ׳ מו׳

- *אדון עולם, אשר מלך בטרם כל יציר נברא, לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא.*

המלוכה העליונה, מלכות אין סוף במובן העליון,היא היכולת המוחלטה ליצור הכל, לברא כל, והיכולת החפשית האין-סופית, המצויה תמיד בפועל בגבורה של מעלה, היא האדנות המוחלטה, והמלוכה האמתית, שהיא עומדת למעלה מכל שם, מכל בטוי ומכל קריאה...

לעת נעשה בחפצו כל.

בלא שום הכרח, בלא שום מעצור, בלא שום תכן מגביל. אור ההויה המופיע בתור עת מופיע בתור חפץ ג״כ בתור חירות רצון מוחלטה, ועשיתה עשית כל היא, והכל הזה כאין הוא נחשב לגבי הכל העליון, של הממלכה החבויה, של טרם כל יציר נברא.

החפץ העליון הוא הכח הפועל שהבורא יצר כיצירה עצמאית, העומדת בבסיס הראשוני של הבריאה. כל הבריאה כולה התחילה מגילוי החפץ האלוקי. אם כן היכולת של האדם לרצות נובעת מאותו רצון אלוקי חופשי.

אבל זאת הסגולה של הרצון היצירתי לא תופע כי אם לפי אותה ההשתקעות שהרצון הפרטי משתקע בשרשו - כדי שהרצון יפעל לא מספיק שהאדם יעמיק את רצונו, לא מספיק שהאדם רק יברר לעצמו מה הוא רוצה. כדי להצליח צריך להפנות את הרצון אל מקורו אל שורשו. חוק הבריאה מכריח

שהרצון לא יופיע בלי שהאדם יחזור אל השורש. השורש להכיר כיצד הרצון הפרטי של האדם מתקשר אל הרצון העליון. אין אפשרות להשפיע שפע אילולי שהאדם יעלה לשורש להוריד שפע.

דברי הרב מבוססים על שיטת המקובלים הסוברים שתפקידה של התפילה לעלות לשורש הרוחני ומשם להוריד שפע. המקובלים מסבירים שבכל ברכה שהאדם מברך הוא מוריד שפע לעולם. הדרך להוריד שפע מבואר שבתחילת הברכה האדם עולה לשורש עליון, ועל פי מקום העליה שהאדם עולה כך הוא מצליח להוריד שפע. לפי המקובלים מבואר שאי אפשר להוריד שפע בלי הקדמה של עליה לשורש. אם כן גם גילוי הרצון לא יוכל להשפיע אילולי חיבור לשורש הרוחני.

על כן אותו החפץ העמוק של השגת המבוקש המובע בתפלה, המתלקח ביותר על ידי רגשי הלב והסתערות הנפש, על ידי התפרצות החפץ וההעתרה- הרב מדבר על השלב הראשון של גילוי החפץ האדם צריך לבקש בעומק. לבקש בצורה המלאה רגש וסערה נפשית. אותה התפרצות היא מחזקת את החפץ והרצון של האדם. לפי דברים אלו ניתן להבין כיצד התפילה פועלת על הרצון, לא רק בגלל שיש כאן פירוט מעשי של דיבור. אלא יש כאן ממש חיבור נפשי שהאדם בכל אבריו וכל נפשו מרגיש קישור לממש את מה שהוא רוצה.

מצד עצמם לא היו יכולים לפעול- אבל למרות שהתפילה מחזקת בצורה מעשית את החפץ והרצון, עדין זה לא מספיק. התפילה היא לא רק איזה כח מדיטציה רוחנית. אומנם זה קיים בעולם אבל אי אפשר לקרוא לחיזוק נפשי של הרצון בלבד תפילה. כמו כן חיזוק זה לא יכול באמת לפעול. כיון שפעולה כזאת היא פועלת רק בחלק התחתון הגלוי של העולם. פעולה הפועלת רק בצד הגלוי של המציאות לא יכולה לפעול.

כי אם מצד שמקרבים את הרצון אל הבורא, אל יוצר כל- כדי שהתפילה תפעל צריך את החיבור אל רצון הבורא. צריך שהאדם יתקרב אל השורש ממנו התחילה הבריאה. החיבור אל השורש משפיע על האדם להתקדש. אם כן תהליך התפילה קשור אל מעלתו הרוחנית של האדם, האדם צריך לקדש את מידותיו כדי להתחבר לרצון העליון והיוצר בצורה יותר טובה.

בזה הם מתגלים בטבעם, ופרטי החפצים חוזרים לכלליהם, והכל נעשה בסגולה העצמית להם, מתעצמים אז בתכונתם היסודית- היכולת של הרצון לעלות לשורש, גורמת שהפרטים חוזרים אל הכלל. החזרת המציאות אל השורש הרוחני, נותנת סגולה עצמית לאותו חפץ יש השפעה מעשית כשכל החפצים חוזרים לשורש. כשהאדם מגיע אל השורש ממנו הוא נברא אותו שורש

משפיע השפעה סגולית על אותו פרט. כשחפץ חוזר אל השורש יש לו העצמה פרטית הנובעת מהחזרה אל השורש.

כדי להבין כיצד העצמה בשורש מחזקת את החפץ, אפשר להביא משל ממשפחת היסוד של הבן. המפגש בין בן לאביו, יוצר חיזוק לבן גם בלי קשר מעשי כמה האב נותן לבנו. כל מפגש שבן עושה עם הדורות הקודמים, אותו שורש משפיע סגולית על החלק התחתון הגלוי.

שהוא החפץ האלהי, שכחו הוא כח פועל כל הפעלים, מהוה כל ההויות, יוצר כל היצירות, ממלא כל החפצים- בתוך החפץ האלוקי נמצא הכח המהווה כל ההויה, היינו יצירה כללית של המציאות. כמו כן כח זה יוצר יצירות, היינו גילוי פרטי של המציאות. וכן חפצים, היינו הוא ממלא ברצונות פרטיים של המציאות. כל החפצים הפרטיים של האדם מושפעים מאותו רצון עליון.

כל אשר חפץ ד' נעשה בשמים ובארץ, והוא מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים, ותגזר אמר ויקם לך, ועל דרכיך נגה אור - הרב מסיים את הפסקה בפסוקים המוכיחים כיצד החפץ האלוקי משפיע לתוך המציאות. חפץ ה' מתגלה בשמים ובאץ. החפץ הזה גורם לרצונות אצל עבדיו ומלאכיו. ממילא אותם רצונות מתגלים אצל הצדיקים שיכולים לגזור דברים בתוך המציאות, כיון שהכל נובע מהשורש הרוחני.

תהלים פרק קלה פסוק ו

- *כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְקֹוָק עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃*

ישעיהו פרק מד פסוק כו

- *מֵקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו יַשְׁלִים הָאֹמֵר לִירוּשָׁלַ͏ִם תּוּשָׁב וּלְעָרֵי יְהוּדָה תִּבָּנֶינָה וְחָרְבוֹתֶיהָ אֲקוֹמֵם׃*

איוב פרק כב פסוק כח

- *וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר׃*

פסקה לח. סגלת הרצון הכללי[34] (עמוד נג'- נד')

רצונו של האדם הוא קשור ברצון האלהים, והוא נובע מזיו אורו. רק כל זמן שאין האדם מגלה בעצמו את היחש הזה, אין מתגלה ברצונו אותה הסגולה האלהית שבו. אבל כל מה שהאדם משים אל לבו לדעת, שאין לנו שום רצון אחר כי אם התגלות מאור הרצון האלהי, לפי מדת הגילוי הזה מתגלה כח הסגולה ברצונו להיות פועל, מהוה, מחדש וגוזר.

ולפי אותה המדה באה התפלה, ומראה את נפלאותיה, ובא גם כן הביטוי הרגיל ועושה נפלאות, ולפעמים גם שלא בכונה, כמו ברכת חכם וקללתו על תנאי, אף על פי שלא נתקיים התנאי, ושגגה היוצאת מלפני השליט, לטוב ולמוטב, וגם בהתגלותה של איזה תנועה, כמו שליף חד מסאניה ואתי מטרא. טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע.

צריכים להסביר את היסוד של התפלה. התפלה במובנה הרגיל, הבקשה, פעולתה היא טכנית אידיאלית, במובן מקודש עליון.

הרצון הפרטי איננו דבר בודד, סעיף הוא מהרצון הכללי, משפע הרצון המתעלה מעל לכל לראש, משפעת הרצון המחולל כל, הבורא כל עולמים, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית.

חלוש הוא הרצון המסועף, אפס היא מדת היכולת שלו, מפני שהוא בציורו נפרד מהחפץ הכללי, לפי אותה המדה של עז הדבקות אשר להרצון הפרטי בהרצון המקודש הכללי, לפי מדה זו הרי הוא מתעלה, ויכלתו מתגברת.

בעת התפלה, שהאדם פונה אל ד' מעומק רצונו, מתעלה העז המהותי

[34] הפסקה מורכבת משתי פסקאות בשמונה קבצים. חלק' מקובץ ח' פסקה רלג', חלק ב' מקובץ ח' פסקה עז'.

של הרצון הפרטי שלו. וכפי ערך הדבקות האיכותית הזאת, הרצון הזה הפרטי, שנשתחרר מפרטיותו, והוא הולך, רץ מדות, עף וטס, ומתגבר מתוך חזרתו ליסוד חייו, למקור מחצב מהותיותו, לעומק רצון ד', אדון כל, הרי הוא פועל את פעולתו, כפי רצונו וציורו.

נושא הפסקה- בתוך הרצון הכללי ישנה סגולה, המתחבר לאותה סגולה יכול לפעול בחזקה.

ביאור הפסקה-

רצונו של האדם הוא קשור ברצון האלהים, והוא נובע מזיו אורו - כמו שראינו פסקאות קודמות, הרצון הפרטי של האדם קשור למציאות יותר גדולה. ישנו רצון אלוקי עליון, האדם צריך לקשר את רצונו הפרטי ברצון האלוקי. הופעת הרצון האלהי מתגלה בצורה של קישור, היינו חיבור בצורה של השתלשלות. מצד שני יש כאן גם המשכה של אור, היינו האור העליון חודר את כל ההשתלשלות ונכנס ומשפיע על הרצון הפרטי.

האדם צריך להבין שהקשר הוא לא רק בצורה של עילה ועלול והשתלשלות, אלא בצורה שיש אור פנימי המכיל את הזיו העליון. תפיסה כזאת משפיעה על הרצון הפרטי של האדם, שהוא יחדור לעומק רצונו הפרטי וימצא בתוכו קישור פנימי אל הרצון העליון.

רק כל זמן שאין האדם מגלה בעצמו את היחש הזה,אין מתגלה ברצונו אותה הסגולה האלהית שבו - הרב משתמש במושג סגולה. מהותה של סגולה שהיא מבטאת תכונה פנימית שאינה נתנת להסבר. כמו שמסביר האור החיים לגבי המושג עם סגולה, ואלו דבריו.

אור החיים שמות פרק יט פסוק ה

- *והייתם לי וגו'. הכוונה בזה היא כי כשם שהסגולה הוא דבר שאינו כפי הטבע כי הלא תמצא כי יש עשב שטבעו קר וסגולתו לרפאות חולי הקרירות, וכן יש עשב חם וכו', וזה אינו כפי הטבע אלא דבר סגולה, וכמו כן מבטיחם ה' שיהיו סגולה גם שלא כפי המשוער ...*

תכונה נוספת בסגולה, מתוך שהיא פנימית קשה לאבד את הסגולה. לכן אצל כל יהודי נשארת הסגולה האלוקית. ואפילו יהודי שחוטא עדיין יש לו את הסגולה האלוקית. וכך כותב הרב באגרת תקנה.

אגרות הראיה ח"ב עמ' קפו' אגרת תקנה.

- *ששני דברים עיקריים ישנם שהם ביחד בונים קדושת ישראל וההתקשרות האלהית עמהם. הא' הוא סגולה, כלומר טבע הקדושה שבנשמת ישראל מירושת אבות, כאמור : לא בצדקתך וגו' רק באבותיך חשק ד' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם. והייתם לי סגולה מכל העמים. הסגולה הוא כח קדוש פנימי מונח בטבע הנפש ברצון ד' כמו טבע כח דבר מהמציאות, שאי אפשר לו להשתנות כלל, כי הוא אמר ויהי, ויעמידם לעד לעולם. והב' הוא עניין הבחירה, זה תלוי במעשה הטוב ... החלק של הסגולה הוא הרבה באין ערוך כלל, יותר גדול וקדוש מהחלק התלוי בבחירה.*

באגרת זאת הרב מסביר את כח הסגולה, הסגולה הוא כח שפועל על עם ישראל. כח זה לא יכול להתבטל.

כאן הרב מוסיף לגבי הסגולה שרצון אלקים נמצא בתוך הרצון הפרטי, סגולה זאת צריך לפעול לגלות. היינו תלוי בבחירה של האדם, עד כמה הוא מצליח לגלות את הרצון בצורה ממשית. כל זמן שהאדם לא פועל בעצמו להתחבר לסגולה הזאת, הסגולה הזאת קיימת אבל היא נסתרת וממילא היא כמעט ולא משפיעה.

אבל כל מה שהאדם משים אל לבו לדעת, שאין לנו שום רצון אחר כי אם התגלות מאור הרצון האלהי, לפי מדת הגילוי הזה מתגלה כח הסגולה ברצונו להיות פועל, מהוה, מחדש וגוזר - היכולת של הרצון העליון לפעול תלוי בנקודת הדעת שהאדם מתבונן. ככל שהאדם ישים לב מה מקור הרצון, ככל שהוא יחבר בין הרצון שלו לרצון העליון כך תהייה יותר השפעה ויותר כח לרצון העליון. ההכרה היא צריכה להיות מוחלטת להכיר ששום כח של רצון לא יכול להיות נפרד מהרצון העליון.

לפי זה אפשר לתת יסוד, שאם יש רצון שהוא סותר את רצון ה', כגון אדם שרוצה לחטוא וכדומה, כנראה רצון זה הוא לא באמת רצון. אומנם האדם קורא לזה רצון, אבל באמת זאת תאווה.

הקישור של הרצון הפרטי אל הרצון העליון גורם שהרצון העליון מופיע ומושפע על ידי רצון אותו אדם פרטי. ברגע שהרצון העליון מחובר אז הוא יכול לפעול בתוך המציאות. הוא יכול גם להוות, היינו להיות מעין בורא של הרצון העליון. הוא גם יכול לחדש דברים חדשים במציאות, או לגזור על דברים הקיימים במציאות להתנהל בצורה מסויימת.

ולפי אותה המדה באה התפלה, ומראה את נפלאותיה- התפילה הוא כח שפועל במציאות, בדיוק כמו שסגולת הרצון פועל בתוך המציאות. אלא שכמות הכח שהתפילה פועלת, היא תלויה בדרגת המתפלל. היינו ככח שהמתפלל בתפילתו יחבר בין הרצון העליון לרצונו, כך סגולת הרצון תצא לפועל ותוכל יותר לפעול. לפי אותה מדה של המתפלל האדם יוכל לראות את הנפלאות של התפילה.

ובא גם כן הביטוי הרגיל ועושה נפלאות, ולפעמים גם שלא בכונה, כמו ברכת חכם וקללתו על תנאי, אף על פי שלא נתקיים התנאי, ושגגה היוצאת מלפני השליט, לטוב ולמוטב- כיון שאצל הצדיק הרצון העליון מחובר ישירות לרצון הפרטי, ממילא כל ביטוי ודיבור של צדיק. כל פעולה שצדיק מגלה מקצת מן רצונו ממילא הוא כבר מתגלה בתוך המציאות. הקב"ה כביכול מזרז את הקשר בין הרצון הפרטי לרצון העליון. כיון שיש קשר כל כך חזק בין הרצונות לכן אפילו כשהצדיק לא מתכוון להוציא לפועל את רצונו, כיון שהוא כבר כביכול לחץ על הכפתור של התפילה כבר הדבר מופיע בתוך המציאות.

הרב מביא דוגמא מברכה וקללה של חכם, דבר זה מופיע בגמ' מכות לגבי כח הקללה של החכם אפילו שהחכם לא ממש התכוון לקלל.

תלמוד בבלי מסכת מכות דף יא עמוד א

- *אמר רב יהודה אמר רב: **קללת חכם אפי' בחנם היא באה.** מנלן? מאחיתופל, שבשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא, בעא למישטפא לעלמא, אמר: מהו לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו אדוכתיה? ליכא דאמר ליה מידי; אמר: כל היודע דבר זה ואינו אומרו - יחנק בגרונו! נשא אחיתופל ק"ו בעצמו, אמר: ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה התורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לכל העולם כולו לא כל שכן, א"ל: שרי; כתב שם אחספא שדי אתהומא, נחת וקם אדוכתיה; ואפ"ה כתיב: ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ואל) [אל] עירו ויצו אל ביתו ויחנק וגו'. א"ר אבהו: קללת חכם אפילו על תנאי היא באה. מנלן? מעלי, דקאמר ליה*

[עלי] לשמואל: כה יעשה לך אלהים וכה יוסיף אם תכחד ממני דבר, ואף על גב דכתיב: ויגד לו שמואל את כל הדברים ולא כחד ממנו, [ואפ"ה] כתיב: ולא הלכו בניו בדרכיו וגו'.

הרב מביא עוד ראיה לכח הביטוי שהצדיק מבטא על פי הגמרא במסכת מועד קטן.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף יח עמוד א

- *פנחס אחוה דמר שמואל, איתרע ביה מילתא, על שמואל למישאל טעמא מיניה. חזנהו לטופרי דהוו נפישן, אמר ליה: אמאי לא שקלת להו? - אמר ליה: אי בדידיה הוה, מי מזלזלת ביה כולי האי? הואי **כשגגה שיצא מלפני השליט**, ואיתרע ביה מילתא בשמואל.*

הרב בעין איה במסכת ברכות מסביר כיצד יכולה להיות מציאות, שאפילו טעות של חכם מתגלה במציאות, לכאורה זה חסרון. הרב מסביר שזה חלק מההשגחה האלוקית. ההבנה הזאת היא תופסת חלק בהסבר של סוגייתינו, יש קישור גדול בין הרצון של הצדיק לרצון העליון. לכן כל רושם הוא משפיע. וכך כותב הרב בעין איה.

עין איה ברכות פרק ט' פסקה קד'

- *וכאשר האדם באשר הוא אדם ראוי הוא לשגיאה לפעמים. ע"כ ודאי העמידה ההשגחה האלהית כח שלטון החכמים באופן כללי, בערך כזה שגם משגיאותיהם יש אחרית וטובה אל המציאות, ותועלת הגדלת דבריהם והוקרתם בערך ובפועל היא גדולה ומכרעת יותר מכל הפסד שתוכל לגרום שגיאה שלהם המזדמנות לעתים רחוקות. ומצד זה קללת חכם אפילו בחנם היא באה*

וגם בהתגלותה של איזה תנועה, כמו שליף חד מסאניה ואתי מטרא- הרב מרחיב על הקשר בין הרצון הפרטי לרצון העליון אצל הצדיק. הקשר משמעותי לכן אפילו דיבור ממשי לא צריך, אלא מספיק אפילו פעולה קטנה שהצדיק מגלה את רצונו. כל גילוי רצון קטן של הצדיק כבר משפיע. הרב מביא גמרא שמביאה מקרה שצדיק רצה לגזור תענית, ורק הוריד את הסנדל כבר בקשתו התמלאה.

יש להעיר שהרב כ' שהכח של הצדיק הוא גם לטובה וגם לברכה. המקור הוא על פי הגמרא שרוצה להוכיח שהדיבור פועל, היא מביאה ראיה מהדיבור של אברהם אבינו וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף יח עמוד א

- *דאמר רבי יוחנן: מנין שברית כרותה לשפתים - שנאמר ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם ואיסתייעא מלתא דהדור תרוייהו.*

על פי גמרא זאת מתבאר שאברהם כביכול פעל את זה שיצחק יחזור ביחד איתו לאחר העקידה. אם כן גם פעולה שהיא צדדית לצדיק הדבר פועל[35].

אפשר להביא משל למלך ונתינים. אם יש נתינים שקרובים אל המלך, המלך מכיר את התכונות שלהם, לכן אצל אותם נתינים כל דבר שהם פועלים אפילו בצורה קטנה המלך כבר מחובר לרצון שלהם. אבל נתינים שהם רחוקים למלך, גם כשהם ירצו המלך צריך לבדוק באמת מה הרצון שלהם. הסיבה להבדל הוא לא רק טכני שכאן המלך מכיר וכאן לא מכיר, אלא יש כאן הבדל מהותי. כשיש נתינים הקשורים אל המלך בצורה משמעותית המלך מכיר שכל רצון של הנתינים הרצון הזה הוא חלק מהרצון של המלך. אבל כשיש נתינים רחוקים מן המלך הרצון שלהם לא תמיד מגלה את רצון המלך. כיון שהוא לא תמיד מגלה את רצון המלך, המלך לא יכול מיד למלא את מבוקשם, הוא צריך לברר את הרצון שלהם.

דברי הרב שאצל הצדיק מספיק פעולה קטנה, אפילו הורדת סנדל היא מספיקה בשביל הרצון של הצדיק יתמלא וכך מובא בגמ'[36].

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כ עמוד א

- *ואילו רב יהודה, כי הוה שליף חד מסאניה - אתי מטרא*

טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע- הרב מסיים את

---

[35] עי' שם בתוס' על הסוגיא ששאל כיצד אפשר להשוות מידת הברכה של הצדיק לקללה, אולי דווקא מידה טובה מרובה ולא קללה עיי"ש.

[36] שם בגמ' מבואר שההבדל בין דורות ראשונים לאחרונים. שדורות ראשונים מסרו נפשם. לכן הם רק התחילו להתפלל כבר נענו בתפילתם. אפשר לפי דברי הרב שהיכולת למסור נפשם על קדושת ה' היא היכולת להתחבר לגמרי לרצון העליון.

החלק הראשון של הפסקה, בפסוק המבטא את כח התפילה שהיא פועלת בצורה מיידית. כמו שמובא בישעיה.

ישעיהו פרק סה פסוק כד

- *וְהָיָה טֶרֶם־יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עֹוד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע׃*

צריכים להסביר את היסוד של התפלה. התפלה במובנה הרגיל, הבקשה, פעולתה היא טכנית- הרב בא להסביר את הקושי הגדול כיצד תפלה פועלת. לכאורה הפעולה של התפילה היא דבר טכני בו האדם רק מבקש בקשות. אפשר להבין שהתפילה היא מעין כספומט שהאדם מבקש והקב״ה שומע. אבל התפיסה הזאת היא טכנית.

אידיאלית, במובן מקודש עליון- הרב מעמיק ואומר שאותו דבר טכני שפועל, באמת העומק הוא אידיאלי. בהסתכלות המקודשת הפעולה הזאת היא פעולה הקשורה אל האידיאל הגדול הנמצא בעולם[37].

הרצון הפרטי איננו דבר בודד, סעיף הוא מהרצון הכללי- הרב מסביר כיצד התפילה היא מגלה את האידיאל המקודש. הדרך שהתפילה פועלת כיון שהיא מכירה שהרצון הפרטי של האדם הוא נובע מכח רצון כללי.

משפע הרצון המתעלה מעל לכל לראש, משפעת הרצון המחולל כל, הבורא כל עולמים, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית- הרב מתאר את כח הרצון הכללי. הרצון הכללי הוא כח הנמצא מעל המציאות. הכח הזה משפיע ומחולל את כל המציאות. השפעת הרצון הכללי, היא לא השפעה שהייתה קיימת רק בבריאת העולם, זה שפע הממשיך בכל יום ויום ובכל רגע ורגע. הכח של הרצון הכללי הוא גילוי האלוקות הנמצא להחיות את המציאות בכל רגע.

הרב מחזק את דבריו לפי מה שאומרים בברכות קריאת שמע של שחרית. ׳המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית׳.

[37] יש להעיר שבפיסוק של אורות הקודש, המשפט מפוסק אחרת. במשפט שמפוסק בספרים משמע שיש לפסק טכנית אידיאלית. (נקודה) ואז במובן מקודש. לענ״ד יותר נח לשים את הנקודה בין המילה טכנית למילה אידיאלית. ולפי פיסוק זה הסברנו את המשפט.

חלוש הוא הרצון המסועף, אפס היא מדת היכולת שלו, מפני שהוא בציורו נפרד מהחפץ הכללי - כשיש רצון שהוא עומד בפני עצמו. אדם שרוצה דברים ללא קשר לרצון הכללי, אין לרצונו של האדם כח. את הרצון הנפרד מהרצון העליון הרב מכנה בשם של רצון מסועף. היינו סעיף קטן שהתרחק מן המקור. אותה הסתעפות שהתרחקה מן המקור היא לבדה לא יכולה לפעול. הכח שלה נקרא כח אפסי. הסיבה שהמסתעף לא יפעל כיון שאותו רצון נפרד מהשורש של החפץ העליון.

לפי אותה המדה של עז הדבקות אשר להרצון הפרטי בהרצון המקודש הכללי, לפי מדה זו הרי הוא מתעלה, ויכלתו מתגברת - כמו שהבאנו בתחילת הפסקה, היכולת לפעול תלויה בקישור אל הרצון העליון. ככל שהרצון הפרטי המסועף יהיה קשור אל הרצון העליון, בהכרה ובהבנה, אז אותו רצון יפעל. העז של הרצון תלוי בדבקות לרצון העליון.

בעת התפלה, שהאדם פונה אל ד' מעומק רצונו, מתעלה העז המהותי של הרצון הפרטי שלו - כשאדם מגלה את רצונו הפרטי לפני הקב"ה, כשהאדם מכיר שמקור מילוי הרצונות הוא רצון ה'. דבר זה נעשה בתפילה. על ידי התפילה האדם מצליח ליצור את הקשר בין הרצונות. הקישור הזה גורם עז לרצון הפרטי של האדם.

וכפי ערך הדבקות האיכותית הזאת, הרצון הזה הפרטי, שנשתחרר מפרטיותו, והוא הולך, רץ מדות, עף וטס - כשיש דבקות אל הרצון העליון, מתגלה שהרצון הפרטי פועל במהירות של טיסה. האדם מגלה שיש לו יכולת להרחיב את הרצון שלו. הוא מתחל מהליכה, אחר כך עובר לריצה עד שבסוף מגיע לתעופה וטיסה. הכח כל כך גדל בצורה כזאת שהרצון מתרומם גם בכמות של ריצה וגם באיכות שהוא יכול להתחיל לטוס. הטיסה מבטאת יכולת להגיע למרחבים חדשים שלו היו טמונים ברצון הראשוני.

המושג רץ מדות צריך בירור מה הכוונה מידות. אפשר שהכוונה היא שהריצה היא גדולה. כמו שמצאנו את הביטוי אנשי מידות, היינו אנשים גדולים. אם כן רץ מדות הכוונה רץ הרבה בגדלות. ואפשר שיש כאן שינוי בגירסא, בשמונה קבצים הגירסא היא רץ מדלת. גם משמעות זאת צריכה בירור, אולי הכוונה רץ מדלת היינו יוצא מהגבולות הרגילים שלו הנמצאים בתוך הדלת של הבית.

ומתגבר מתוך חזרתו ליסוד חייו, למקור מחצב מהותיותו, לעומק רצון ד', אדון כל - הסיבה שהרצון מצליח להתרומם ולרוץ ולטוס למקומות חדשים, כיון שהוא חזר ליסוד חייו. ברגע שיש חיבור אל הרצון העליון כל השערים נפתחים כל המציאות נכללת באותו רצון ונותנת לאותו אדם כח.

הרי הוא פועל את פעולתו, כפי רצונו וציודו- בצורה כזאת רצון יכול לפעול. הרצון מתגלה בתוך המציאות ומצליח לפעול כפי מה שהוא רצה או צייר. היינו יש ביטוי של רצון המתגלה בציורים שהאדם מצייר, על ידי חיזוק הרצון הציור מתגלה בצורה מעשית לפעול פעולה.

פסקה לט. משך החיים הרצוניים בתפלה[38] (עמוד נה'- נז')

התפלה, במציאותה ובאמונתה, מבססת היא את היסוד של גדולת הרצון של האדם וקדושתו. הרצון הוא היסוד לכל החיים, לכל ההגוי, ולכל הנפעל, הרי הוא מתעלה, מזדכך מתקדש ומתרומם ברוממות קדושה אלהית על ידי התפלה. גרעין אחד של תפלה נושא עמו משך של חיים רצוניים אדירים, לפניו ולאחריו. כל שטפי הרצון הקדום וענפיהם, לפני התגלותה של התפלה בנפש, הרי הם הולכים ומתרכזים במרכז הטמון של התפלה. עיקר בנין הרצון, שהוא הולך ונבנה, הולך ומשתלם, מתעלה לבא לכלל תיקון בנין ושכלול, הוא בא מיסוד התפלה. התפלה גם בעודה בכח הרי היא מעלה את הרצון, את נקודת החיים היותר עליונה ועשירה.

הרעיון, הציור של התפלה, האמונה של התפלה, הדבורים המבוטאים של התפלה הנם יחד חטיבה עולמית גדולה.

החזון העולמי היותר נשגב, יותר אידיאלי, ויותר תהומי בתהום ההכרה של הביטוי היותר נשגב ויותר חסון בחסינות האמת, הוא העולם בתור הצגה של רצון ד', התגלות רצון להים עליון קונה הכל, ורצונו של האדם הנגש אל ד' הוא כבר רצון מתעלה, רצון מתאמץ לבא לתוכן מהותיותו האמיתית. אותו הגודל האמיתי של הרצון הולך ומתגלה על ידי מה שהוא מפנהו אל ד'. והרי חוזר הוא משך החיים, משך העולמים, הד המציאות, אומץ ההויה אל יסודו, משתגב בשיגובו האלהי החסון והנערץ, והרי הוא היסוד היותר אמיץ לכל בנין, לכל מבוקש. והמבוקשים בעצמם הרי הם מתעלים על ידי התפלה, הם עושים בעד התפלה והתפלה עושה בעדם, וביחד מתעטרים הם עטרות אל חי העולמים. רצון ברצון נגש, שאיפה בשאיפה, שכל בשכל, חיים בחיים, והכל מתמלא ברכה עדי עד.

[38] פסקה זאת מקורה בב' פסקאות זו אחר זו בשמונה קבצים. קובץ ז' פסקאות קכד'-קכה'.

והנה נמצאת התפלה אותה שפעת הרצון בעצמה של יצירת עולמים, של קיום עולמים, של חיי העולמים, ואיך זה לא יושגו על ידה כל המאויים, והיא יוצרת כל, מחוללת כל. ואותה ההופעה בעצמה נערכת היא בהזרחת פעולתה, לפי מעמק הרצון, ולפי חידוד העריגה האלהית שעמה, ההולכת ביחד עם ההתבטאות, אבל בתור סעיף של קו אור מאותו אור החיים, השוטף בלא הפסק להחיות כל, הרי הוא יונק ומשתרש בשורש קיומו בתהום החפץ העליון, המלא אושר וטוב לכל, בוטש הוא הרצון הנגזר באורו ופוגש את כללותו בשורש הויתו. ומטבילת הסעיף בגזעו הרי הכל חוזר ברב חוסן לאיתניות מלאה.

ויודע הוא וחש הוא המתפלל הרענן, למתח את רצונו, לרומם את מאוייו במדה ובמשקל, בשיעור הנדרש לאותה הפגישה והבטישה. לא באימוץ עקשני של הפצרה חסרת דעת, ולא ברפיון המביא עצלתים, נמיכת המקרה ודליפת הבית, אלא בעז ובגבורה, בגילה וברעדה, כחץ מקשת יצא דבר ד', הנבטא בניב שפתים, וקולע הוא את פעליו אל המטרה הרצויה, חושף הוא את המטמונים, את גנזי החיים ורזי הרצונות, ועולמים מלאי חן, חסד ותפארת, מלאי עליזה וגודל, מלאי יפעה והוד והדר, בזיו מתחדשים, מתעלים ומתרוממים, בסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, המתפלל בכל שיעור קומתו.

נושא הפסקה- התפלה בצורתה המעשית מגדילה את הרצון.

ביאור הפסקה-

בפסקה זאת הרב חוזר ומרחיב כיצד גילוי הרצון וחיזוקו מבחינה מעשית, נוצר על ידי חיזוק התפילה.

התפלה, במציאותה ובאמונתה- הכח של התפילה לפעול על הרצון, תלוי במציאות של התפלה, ככל שהאדם יתפלל כך רצונו יגדל. אומנם ביחד עם המציאות המעשית של התפילה צריך גם אמונה בתפילה.

האדם באמת צריך להאמין שתפילה יכולה לפעול. יש אנשים שמסוגלים להתפלל שעות רבות, אבל הם באמת לא מאמינים שהתפילה עובדת. כדי שהתפלה תשנה את הרצון צריך אמונה גדולה שהתפילה פועלת ומשנה את

המציאות.

כמו אדם שמשקיע הרבה זמן בגילוי רצונותיו, בחלומותיו. אם האדם לא יאמין שהוא יכול לממש את חלומותיו, המחשבות והרחבת החלומות לא יועילו לו, כיון שאין אמונה במימושם.

כך גם התפילה, לצד מציאות התפילה המעשית, צריך אמונה פנימית בכח התפילה.

מבססת היא את היסוד של גדולת הרצון של האדם וקדושתו- כח התפילה פועל להגדיל את הרצון מבחינה כמותית ואכותית, אבל בעיקר הגדלת קדושת הרצון.

בתוך רצון האדם יש רבדים שונים. יש רצון נמוך הקשור אל הצדדים הקיומיים הרגילים של האדם. וישנו רצון השייך אל הצדדים הקדושים הקיימים באדם. על ידי כח התפלה מתגדל הצד הקדוש הנמצא ברצון. האדם מגלה בעצמו שהוא רוצה את ענייני הקדושה. על ידי התפילה לא רק שהרצון בעצמו מתגדל אלא נושאי הרצון מתגדלים.

הרצון הוא היסוד לכל החיים, לכל ההגוי, ולכל הנפעל- הרצון כולל את כל המציאות. לכן הוא יכול לכלול גם את ענייני הקדושה וגם את העניינים הטבעיים.

יסוד החיים תלוי ברצון, כיון שהחיים דורשים התקדמות וחיות. ההתקדמות והשאיפה קדימה המולידה כוחות חיים תלויה ברצון, לכן הרצון עומד ביסוד החיים. היסוד הזה נמצא בכל הגוי, היינו בכל הגה והגה, היינו בכל פעולה ופעולה. והיסוד הזה נמצא גם בכל נפעל. כל נברא באשר הוא יש לו קיום ומקום פנימי של כח רצון[39].

הרי הוא מתעלה, מזדכך מתקדש ומתרומם ברוממות קדושה אלהית על ידי התפלה- כיון שהרצון הוא יסוד חייו של כל נפעל, ממילא קידוש הרצון מעלה את אותו נפעל. העילוי נעשה על ידי זיכוך הרצון, היינו שאותו רצון של האדם מתגלה בצורה יותר נקיה. זיכוך משמעותו שהרצון נשאר, אלא ששורשו

[39] יש לדון האם הרב מתכוון בכל נפעל רק לנבראים בעלי הבחירה, היינו בני האדם. או אולי הכוונה לכל הנבראים אפילו בעלי החיים וכדומה. אם נבין כהסבר השני, צריך לומר שיש כוחות תפילה גם אצל בעלי חיים. כמו שמצאנו בפרק שירה שגם בעלי חיים אומרים שירה. היינו כל הבריאה בכללותה מגלה כוחות תפילה. אומנם כוחות אלו הם ביטויי רצון נמוכים ביחס לאדם. הם ביטוי תפילה כביכול אוטומטיים, בלי בחירה חופשית.

מופיע בצורה יותר נקיה.

לדוגמא, הרצון לאכול, יש אדם שהרצון לאכול תלוי רק בהנאת האכילה, ללא קשר למטרת האכילה. על ידי העלאת הרצון, נעשה זיכוך לרצון. הזיכוך גורם שהאדם רוצה לאכול בגלל המטרה האמיתית של האכילה, כדי שיהיו לו כוחות חיים לעצם חייו וכדומה[40].

תוצאה נוספת כשהרצון מתקדש שהרצונות של האדם מתקדשים. לא רק שאותם רצונות נהיים מזוככים, אלא מתגלים רצונות חדשים. רצונות הקשורים אל הקדושה. התוצאה של גילוי רצונות חדשים שכעת האדם מתעלה. תוכן חייו של האדם מתעלים לתוכן חדש, תוכן המכיל בתוכות מעשים יותר מרוממים.

כל התהליך הזה, נעשה בצורה משמעותית על ידי התפילה.

גרעין אחד של תפלה נושא עמו משך של חיים רצוניים אדירים, לפניו ולאחריו - הרב ממשיל את התפילה לגרעין. גרעין של עץ, הוא נקודה קטן שיש לה השפעה על העץ כולו. אם הגרעין איכותי ממילא התוצאה תתגלה בגדלות אצל העץ כולו.

ההשפעה של התפילה היא משפיעה עוד לפני שהאדם מגלה בפועל את התפילה. עצם זה שהאדם מתכונן לתפילה, חושב מה הוא צריך לבקש בתפילה. זה עצמו פועל, וקל וחומר לאחר התפילה ישנם תוצאות. התפילה היא לא נקודה שאיננה קשורה למכלול חייו של היהודי. התפילה היא חלק ממכלול חייו של היהודי, לכן ההשפעה שלה היא השפעה של משך זמן ארוך, לפני ואחרי התפילה.

כל שטפי הרצון הקדום וענפיהם, לפני התגלותה של התפלה בנפש, הרי הם הולכים ומתרכזים במרכז הטמון של התפלה - הרב מבאר שכל גילויי הרצון יש להם מטרה להופיע בצורה משמעותית במרכז התפילה. יש בתפילה נקודה פנימית שהאדם מגיע לגילוי רצונו הפנימי. בשביל אותו גילוי האדם לוקח את הרצונות שלו ומרכז אותם.

כדי להבין אפשר להביא משל. משל לאדם שקיבל רשות להכנס למלך ולבקש בקשה. לפני בקשת הבקשה האדם יתכונן בצורה משמעותית. האדם יקח את כל רצונותיו ויסדר מה הרצונות שלו. האדם יעשה רשימה של כל ענפי הרצון

[40] זיכוך הרצון לאכילה, ישפיע בסופו של דבר כיצד ואיזה מאכלים הוא אוכל בפועל.

שיש לו, לאחר סידור הרשימה האדם יחליט מה הוא יציג בעיקר הפגישה עם המלך. האדם יחליט מה נכנס לחלק המרכזי של הפגישה.

כך כלפי התפילה, כיון שהיא מפגש עם המלך, ממילא יש חלק מרכזי בתפילה, החלק הזה נצרך לגילוי לאחר שהאדם בדק וכלל את כל ענפי הרצון שלו.

עיקר בנין הרצון, שהוא הולך ונבנה, הולך ומשתלם, מתעלה לבא לכלל תיקון בנין ושכלול, הוא בא מיסוד התפלה- כאן הרב מבאר שהתפילה לא רק תוצאה של גילוי רצונותיו של האדם. אלא התפילה היא עצמה בונה את עצמות הרצון. כמו שהבאנו בתחילת הפסקה שהתקדשות הרצון מולידה רצונות חדשים, כך התפילה בונה את הרצון. היא בונה את הרצון בזה שהוא יתגלה. אבל היא גם בונה את הרצון שיעבור תהליך של שכלול. השכלול של הרצון גורם שהרצון יגיע לתיקונו.

בזמן התפילה האדם בודק מה השאיפה אליו הוא צריך לשאוף. בתפילה ישנם מקומות המדגישים רצונות עליונים, כגון בקשת הגאולה, בקשת בית המקדש, בקשה על כלל ישראל וכדומה. אותם רצונות הם באים בתפילה, וככל שהאדם יתחבר יותר לאותם רצונות כך רצונו של האדם יבנה.

על ידי התפילה האדם לומד מה עיקר המגמה של הרצון. האדם לומד אילו דברים הוא צריך לרצות. על ידי למידה מה צריך לרצות האדם גם יכול לבחון מה מצבו המוסרי והרוחני[41].

אם כן הבניין ההכרה מה ראוי לרצות, ואחר כך השכלול של אותו רצון תלוי בצורה משמעותית בגילוי כח התפילה.

התפלה גם בעודה בכח הרי היא מעלה את הרצון, את נקודת החיים היותר עליונה ועשירה- עצם זה שהאדם מכיר שהוא יכול להתפלל, גם במקום בו בפועל האדם לא מצליח להתפלל. עצם הידיעה שיש מושג כזה היא

---

[41] עניין זה מובא ב'מעין הקדמה' של הרב למוסר אביך. וכך כותב הרב.

מעין הקדמה פסקה ג.

- *... והנה התפלה היא בדיקה גדולה לאדם אם מטהר נפשו באמת כרצון יוצרו יתי' ואם הוא קרוב לעשות רצונו ברצון קונו... כי כיון שמתנחם במה שיש לו לאכול ולשבעה וכאלה ההבלים לא יצייר בהתפללו בשבח 'עלינו לשבח' ו'על כן נקווה', שיתוקן עולם במלכות שדי והאלילים יכרתו והרשים יפנו אליו יתברך. כי מה יזיקו האלילים לאשר עיניו ולבו למלאות כרסו מעדנים, ובהיות ציורי התאוה בלבבו לא ישכיל ולא יבין.*

פועלת.

כמו שראינו בתחילת הפסקה, כח התפילה תלוי במציאות בתפילה בפועל, אבל לא פחות מזה כח התפילה תלוי באמונה של האדם בתפילה. אדם המאמין שיש לתפילה כח רצונו יתעלה. גם אם בפועל הוא לא מתפלל. עצם ההכרה שהאדם יכול להתקשר לרצון עליון. עצם ההבנה שיש לאדם יכולת רוחנית עליונה, היא מרוממת את חייו של האדם למקור עליון. הרוממות למקום העליון היא מעשירה את חייו של האדם.

הרעיון, הציור של התפלה, האמונה של התפלה, הדבורים המבוטאים של התפלה הנם יחד חטיבה עולמית גדולה- הרב מבאר שכל צורות הגילוי של התפילה, הם בעצמם מחטבים ומאחדים את העולם למקור אחדות אחד.

גילוי אחדות זאת מתחילה ברעיון התפילה, היינו עצם ראשית המחשבה, שיכול להיות כח של תפילה. שהאדם יכול לפנות אל מקור עליון כדי לקבל עזרה לעשייתו.

ציור התפילה, היינו פיתוח המחשבה על הנושאים של התפילה, על הצרכים שהאדם רוצה לבקש מהקב״ה, דבר זה מחטב את הציור ומקשר אותו ליסוד אחד אחדותי.

האמונה של התפלה, אותה אמונה כוללת בתוכה שני דברים. **א׳** הכרה שהקב״ה שומע, היינו שכביכול קו הטלפון פתוח. שהאדם מרגיש מאמין שהקב״ה שומע כל דיבור. **ב׳** שבפועל אותו דיבור פועל במציאות. שהקב״ה משנה את המציאות לפי התפילה. אותה אמונה היא מקשרת ומחטבת את כל העולם אל המקור העליון.

הדבר של התפילה, הוא בפועל יוצר את הקישור. כל מה שהאדם מדבר ומשוחח בתפילתו הוא מחבר את אותו נושא אל האחדות העליונה.

החזון העולמי היותר נשגב, יותר אידיאלי, ויותר תהומי בתהום ההכרה של הביטוי היותר נשגב ויותר חסון בחסינות האמת, הוא העולם בתור הצגה של רצון ד׳, התגלות רצון להים עליון קונה הכל- הרצון האלוקי מוביל את העולם לצורתו הנשגבה. לפי מה שהקב״ה רוצה, העולם יגיע למציאות אידיאלית. לכן כשהאדם מציג את העולם בצורה המכוונת לרצון ה׳, הוא בעצם מצייר את העולם בצורתו האידיאלית. לכן המקום בו אפשר לצייר את האידיאל בצורה הכי גבוה הוא נעשה בתפילה.

ישנם הרבה חזונות הקיימים בעולם, ישנם אידיאלים המסתובבים בעולם, ישנם הכרות שונות שאנשים מכירים מציירים ומבטאים. כל אותם הכרות הצורה הכי חזקה ונשגבה שלהם זה על פי רצון ה׳.

ורצונו של האדם הנגש אל ד׳ הוא כבר רצון מתעלה, רצון מתאמץ לבא לתוכן מהותיותו האמיתית- כיון שאצל הקב״ה יש תוכנית והצגה ברורה של החזון העולמי של האידיאל העליון, כל מפגש שאדם נפגש עם האלוקים הוא מתקרב לאותו חזון.

כמו אדם הפונה אל המלך בבקשות אישיות, הוא מכיר את חזונו של המלך ומתאמץ לקשר בין הרצון שלו אל חזונו של המלך.

המפגש של האדם עם הרצון האלוקי, מרומם את האדם אל אותו חזון. אדם עובר תהליך להתקרבות אל המהות האמיתית קיימת במציאות. הרב מסביר שזה מצריך מרצון האדם מאמץ. הסיבה שצריך מאמץ כיון שצריך פעולת זיכוך והתקדשות פנימית כדי להזדהות עם הרצון העליון.

הרב מכנה את האדם הפוגש את רצון ה׳ בלשון הפסוק, ׳הנגש אל ה׳. זה ביטוי המופיע בצורה דומה בספר שמות.

שמות פרק יט פסוק כב

- *וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְקֹוָק יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרָץ בָּהֶם יְקֹוָק׃*

בספר שמות בתהליך העמידה מול הר סיני הכהנים מתקרבים יותר אל הקודש, כדי שיוכלו להתקרב יותר אל הבורא, הם צריכים קדושה. בדיוק כמו האדם הפונה אל האלוקים, הוא צריך לפעול כדי לקדש את רצונו ולהשוות רצונו לרצון הבורא.

אותו הגודל האמיתי של הרצון הולך ומתגלה על ידי מה שהוא מפנהו אל ד׳- כיון שהאדם פונה אל הקב״ה, ממילא כלפיו מתגלה הגודל האמיתי שקיים ברצון האדם. כיון שהאדם מפנה רצונו אל שורש הרצונות ממילא הוא מתאמץ לגלות רצון עליון, על ידי גילוי רצון אמיתי הקיים באדם עצמו.

והרי חוזר הוא משך החיים, משך העולמים, הד המציאות, אומץ ההויה אל יסודו, משתגב בשיגובו האלהי החסון והנערץ, והרי הוא היסוד היותר אמיץ לכל בנין, לכל מבוקש- כשאדם מתחבר אל הרצון האלהי, כשאדם מגלה רצון אמיתי ישנם כמה תוצאות. כל התוצאות הם מולידים כוחות

חיים. התוצאות מביאות המשכת חיים, המשכת כל העולמים, היינו התוכנית העולמות מופיע בתוך הרצון הקטן. תוצאה נוספת שנכנס להויה חיזוק. נכנס אומץ יסודי, חוסן נערץ. הרצון הזה מתגלה כיצד הוא היסוד הפנימי של כל הבניינים הנבנים במציאות.

והמבוקשים בעצמם הרי הם מתעלים על ידי התפלה- התפילה מרוממת, אפשר להבין שהכוונה המבוקשים, היינו הבקשות מתעלות. אבל יותר נראה שהמבוקשים היינו האנשים המבקשים את עצמן מתעלים. עצם זה שהאדם מבקש מול הקב״ה הוא בעצמו מתעלה.

הם עושים בעד התפלה והתפלה עושה בעדם, וביחד מתעטרים הם עטרות אל חי העולמים- יש כאן רצוא ושוב. האדם פועל ומתעלה כדי להתחבר אל כח התפילה. האדם מתאמץ לגלות רצונו ולהתחבר אל הבורא. והתוצאה שהקב״ה מביא שפע לפי רצונו. היינו לאחר שהאדם עלה אל התפילה, מילוי בקשת התפילה חוזרת אל האדם. החיבור הזה יוצר רצוא ושוב בין הבורא לנברא, קשר בין הרצון העליון לרצון הפרטי של האדם. החיבור הזה יוצר איחוד ולכן מעטרת את העולם. העטרה באה לידי ביטוי בזה שמתגלה רצון ה׳ בעולם.

רצון ברצון נגש, שאיפה בשאיפה, שכל בשכל, חיים בחיים, והכל מתמלא ברכה עדי עד- החיבור בין הרצונות, התפילה, יוצרת חיבורים משמעותיים בין האלוקות לבין העולם הזה. החיבור הוא מתחיל במפגש בין הרצונות, אבל לא רק בין הרצונות, אלא פתאום השאיפות, המחשבות על האידיאל, השאיפה מבטאת מימוש של הרצון, מתגלה שמימוש הרצון הפרטי מתאים למימוש הרצון האלוקי. גם השכל הפרטי של האדם מתחבר אל השכל האלוקי. האדם מתחיל לרצות את השכל העליון, לחשוב בצורה המתאימה לחשבונות שמיים. המפגש מוליד גם תוצאות של חיים, היינו ישנם כאן תוצאות של פעולות ממשיות שהם מתאימים בדיוק לצורת החיים שהקב״ה תכנן ליצור.

הקשר הזה וליד ברכה עד בלי די, כיון שיש כביכול צינור נקי ופתוח שמוריד שפע בצורה ישירה. הרצון והתפילה בנו כלי להוריד בו את השפע האלוקי.

והנה[42] ***נמצאת התפלה אותה שפעת הרצון בעצמה של יצירת עולמים, של קיום עולמים, של חיי העולמים***- התוצאה שכעת מתגלה הזדהות של האדם בתפילתו בדיוק כמו הרצון העליון. בצורה כזאת האדם מוצא את עצמו מתפלל בדיוק כמו התוכנית של יצירת העולם. העולם כביכול חוזר למקום ממנו

[42] יש להעיר שבשמונה קבצים כעת מתחילה הפסקה הבאה. אומנם בהוצאות של אורות הקודש, חיברו בין הפסקאות ואפילו לא הדגישו ולא סימנו שזה התחלה של פסקה נוספת.

התחיל בצורתו הנכונה. כמו כן החיבור יוצר שהאדם גם רוצה את המשכת תיקון העולם המשכת קיום העולם בדיוק כמו שהקב״ה בעצמו רוצה לקיים, באותה צורה אידיאלית.

ואיך זה לא יושגו על ידה כל המאויים, והיא יוצרת כל, מחוללת כל- כיון שהאדם למד לבקש בדיוק את מה שהעולם צריך בשביל תיקונו לכן ודאי כל רצונו הוא יתקבל. כמו אדם הפונה את המלך ומבקש בדיוק מה שהמלך בעצמו רוצה לתת. בצורה כזאת התפילה תפעל לחילול ולתוצאה של כל מה שהוא רוצה.

ואותה ההופעה בעצמה נערכת היא בהזרחת פעולתה, לפי מעמק הרצון, ולפי חידוד העריגה האלהית שעמה, ההולכת ביחד עם ההתבטאות- כדי שההופעה האלוקית תוכל להופיע לפי הבקשה של המתפלל. היכולת של הזרחת ההופעה שהאדם רוצה להופיע, היא תלויה במעמק הרצון. היינו שהאדם באמת ירצה את מה שהוא מבקש.

ככל שהוא יכיר שבאמת רצונו הפנימי הוא הבקשה שהוא מבקש כך תהייה יותר הזרחה המביאה תוצאות. כמו כן הדבר תלוי לפי העריגה היינו שהאדם באמת יערוג וירצה ליצור קשר עם הבורא. לא מספיק להעמיק את הרצון, אלא צריך שהרצון הזה יתחבר לבקשה פנימית לקשר עם הבורא. וכל זה פועל רק כשיש בפועל התבטאות מעשית, היינו דיבור שהאדם בפועל מבקש.

אבל בתוך סעיף של קו אור מאותו אור החיים, השוטף בלא הפסק להחיות כל, הרי הוא יונק ומשתרש בשורש קיומו בתהום החפץ העליון, המלא אושר וטוב לכל- ההזרחה שהבקשה והתפלה יוצרת, זה מעין קו וצמצום מהשורש העליון. ישנו אור עליון שהוא הרצון להשפיע, שהקב״ה רוצה לתת חיים לעולם. כל בקשה ספציפית כשהיא באה לידי ביטוי היא גורמת מעין קו, המצמצם את האור לקיום הבקשה ומילוי הרצון שהאדם רוצה. לכן אותו קו נקרא הזרחה. ההזרחה הזאת היא לוקחת את האור התמידי ומגלה את האור במציאות.

מטרת הקו וההזרחה נוצרת על ידי שהרצון מתחבר אל שורש הקיום הנמצא בחפץ העליון. ההשתרשות בשורש העליון מביאה אושר וטוב אין סופי. האלוקות היא אור אין סופי, אותה אור אין סופי הוא מלא בעצמו באושר וטוב לכל. כיון שמטרת הבריאה כולה בשביל לגלות טוב ואושר, לכן ההשתרשות באותו מקום עליון יוצרת את הדברים הטובים האלה.

בוטש הוא הרצון הנגזר באורו ופוגש את כללותו בשורש הויתו- הדרך

להורדת שפע, הוא מפגש של הרצון התחתון עם הרצון העליון. כדי לבטא את המפגש הרב משתמש בביטוי המופיע מקומות בספרי המקובלים. לדוגמא נביא לביטוי זה מספר עץ חיים.

עץ חיים שער ההקדמות פרק ה'.

- *והנה בטש מזל עליון במזל תחתון ומכח בטישה זו ... ואז יוצאים משם ה' חסדים ממזל עליון וה' גבורות ממזל תחתון.*

פירוש המושג ביטוש, היינו הכאה. מפגש בין שני כוחות או שני אורות. הביטוש יוצר יצירה חדשה.

כמשל, אם לוקחים שני כלים ודופקים אחד בשני, ישנם תוצאות למפגש הזה. התוצאה הישירה שיש רעש, כמו כן יכולים להווצר דברים נוספים כתוצאה מהמפגש. כל מפגש יוצר דברים חדשים. הורדת אור מעולם עליון נעשית על ידי שהרצון התחתון מתחבר אל הרצון העליון, החיבור בין הרצונות מוליד יצירה חדשה. לכן הרב משתמש כאן במושג ביטוש, לבטא את הצורה בה הרצון פועל. הדרך בה הרצון פועל הוא על ידי שהרצון התחתון מגיע עד השורש העליון, ואז יש חיזוק ומילוי אור.

ומטבילת הסעיף בגזעו הרי הכל חוזר ברב חוסן לאיתניות מלאה- המפגש בין הסעיף, היינו הרצון התחתון של האדם שהוא סעיף מסתעף מהרצון העליון אז אותו סעיף חוזר אל המציאות בכח גדול.

הרב משתמש כאן בביטוי של 'טבילת הסעיף'. פעולת הטבילה גורמת טהרה לאדם. הדרך שהאדם נטהר בפועלת הטבילה, כיון שהמים מבטאים את השורש העליון המקורי. האדם בטבילתו כביכול מתבטל לשורש העליון. הביטול הזה הוא נותן כוחות לאדם. הכח הזה נולד בעקבות הכניסה והביטול המוחלט למקור המים, המכסים אותו. אם כן החיבור בין הסעיף לשורשו הוא מעין פעולת טבילה, שהסעיף טובל בתוך הרצון העליון.

ויודע הוא וחש הוא המתפלל הרענן, למתח את רצונו, לרומם את מאוייו במדה ובמשקל, בשיעור הנדרש לאותה הפגישה והבטישה- לאחר שהאדם חוזר אל השורש הרצון צריך להחליט אלו כוחות הוא צריך למלא מן הרצון העליון. נראה שהרב מרמז כאן על יסוד נוסף בתפילה. כדי לקבל את מילוי הרצון מבואר על פי המקובלים שהכמות של מילוי הרצון תלוי עד איזה מקום האדם עלה.

האדם היודע להתפלל יודע איזה גובה רוחני ואיזה עולם הוא צריך להיות כדי לקבל משם כוחות למלא בקשתו. אבל הוא צריך גם לדעת איזה כח הוא רוצה להוריד. לפעמים בתפילה מורידים כח של גבורה, לפעמים הוא יגלה כח של חסדים וכדומה. הרצון צריך להתרחב לפי הצורך שהוא רוצה.

כמו אדם הבא לבקש מילוי רצון מן המלך, ככל שבעל הרצון יותר רענן הוא יודע יותר מה הוא צריך לבקש בשביל למלא רצונו. כמו אומן הרוצה לבנות משהו למלך, ככל שהוא יכיר יותר מפורט מה הוא רוצה, כך הוא יבקש בדיוק את החומרים ואת הכלים שהוא צריך. כך גם המתפלל, הוא צריך להכיר כיצד הרצונות שלו יתמלאו לפי המדה והמשקל שהוא צריך.

לא באימוץ עקשני של הפצרה חסרת דעת, ולא ברפיון המביא עצלתים, נמיכת המקרה ודליפת הבית- מי שיודע כיצד להתפלל כביכול יודע איזה כוחות צריך להפעיל כדי להצליח למלא את רצונו.

דוגמא ישנם זמנים המסוגלים לתפילה, כמו שביום חול הוא זמן מסוגל לבקש בקשות, ואילו בשבת לא מבקשים בקשות. ישנו זמן של חצות הלילה שהוא מסוגל להתפלל על גלות השכינה וכדומה. המבקש יודע מה הזמנים של כל דבר, מה הזמן המסוגל למלא בקשתו.

גם צורת עריכת הבקשה היא מצריכה לימוד. לדוגי כמו שהגמי אומרת לגבי תפילת שמונה עשרה, שקודם צריך לשבח ואחר כך לבקש בקשות. ואסור לבקש בקשות בגי ראשונות. ההכרה כיצד לבקש היא הכרחית. או דוגמא נוספת שאדם בבקשתו יתפלל בלשון רבים, לכן מובא להלכה שבתפילת הדרך יתפלל בלשון רבים. כל הדברים האלה מלמדים את האדם כיצד להתפלל נכון. אדם יכול להתפלל בהפצרות רבות, אבל הוא לא יודע את דרכי התפילה ולכן תפילתו לא פועלת.

כמשל אפשר להביא את זה לילד הבא לבקש מאביו. ילד צריך לדעת מתי לבקש את הבקשות אם הוא יבקש בזמן שאביו עסוק, או בזמן שאביו כועס, הסיכוי שהבקשה תתקבל הוא נמוך. להפך ההפצרה המרובה תוביל לחוסר הסכמה למלא את המבוקש. אבל בן חכם מכיר מתי אביו רגוע, מתי נוח לאביו לשמוע את הבקשה. בן חכם יודע שאם הוא יעשה מעשה טוב, המעשה הזה יכול לפתוח שער למלא את בקשתו.

לימוד דרכי התפילה מצד אחד גורם שהאדם לא יפציר סתם בעקשנות, מצד שני לא יגרום לו רפיון ונמיכת רוח בתפילתו. אלא הוא ילמד כיצד לבקש נכון.

הרב מכנה תפילה שהיא לא מועילה בשם של נמיכת רוח, כמו שנאמר בפסוק בספר קהלת.

קהלת פרק י פסוק יח

- *בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקָרֶה וּבְשִׁפְלוֹת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת׃*

פירוש המושג, אם האדם יהיה עצלן, התוצאה שהמקרה היינו התקרה תשתפל. התוצאה של שפלות ידים היינו חוסר מעש, שהבית ידלוף בגשמיים. הרב מביא את כמשל לתפילה, זה שיש זמנים וצורה כיצד לבקש, צורה המלמדת אותנו לא להפציר סתם, איננה אומרת שהאדם צריך להיות עצלן. העצלנות ודאי שהיא תגרום לעוד יותר נמיכות וירידה.

אלא בעז ובגבורה, בגילה וברעדה, כחץ מקשת יצא דבר ד', הנבטא בניב שפתים, וקולע הוא את פעליו אל המטרה הרצויה- התפילה הנכונה היא מצליחה לאזן בין הכוחות. היא מופיע בגבורה ועוז, עוז הוא עשיה בכח לעומת הגבורה שהיא נותנת גבולות לאותה גבורה. תפילה היא צריכה להיות בעז וכח לפי הגבולות הנכונים, על פי הגבורה. גם היחס בתפילה עצמו צריך להיות בשילוב של גילה ורעדה. אם האדם יגיע לתפילה רק בגילה או רק ברעדה הוא לא יצליח לפעול.

הביטוי גיל ורעדה מופיע בספר תהילים לגבי עבודת ה', היינו עבודת התפילה.

תהלים פרק ב פסוק יא

- *עִבְדוּ אֶת־יְקֹוָק בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה׃*

כשאדם יודע לפעול בתפילתו נכון באיזון בין הכוחות התוצאה שביטוי השפתיים שלו קולע בדיוק אל המטרה. הרב ממשיל את התפילה לחץ היוצא בדיוק אל המטרה מן הקשת.

היכולת לקרוא לדיבור בשם חץ מופיע לגבי האדם המדבר לשון הרע, וכך מובא בפסוק בירמיהו.

ירמיהו פרק ט פסוק ז

- *חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ׃*

המשלת התפילה לחץ היא יסודית. כיון שעיקר ההצלחה בחץ הוא ההכנה ליריית החץ. כדי להצליח לירות צריך לכוון למטרה, צריך לדעת כיצד לפעול. דווקא מתוך הכנה והכרת המטרה כיוון למטרה החץ יגיע לייעדו. לא מספיק סתם לדעת לירות, צריך לדעת כיצד לכוון.

חושף הוא את המטמונים, את גנזי החיים ורזי הרצונות- החץ המכוון למטרה, מצליח לקלוע בדיוק למקום שהאדם רצה להגיע. מילוי הרצון נוצר כשהאדם מצליח לחבר את רצונו למקום הגנוז המלא כוחות חיים. ישנו מקום פנימי שממנו האדם יכול לקחת מילוי לרצונותיו.

ועולמים מלאי חן, חסד ותפארת, מלאי עליזה וגודל, מלאי יפעה והוד והדר- הצלחת התפילה להגיע לעולמים הנותנים לאדם כח. התפילה מחברת את האדם אל מקום שהוא בעצמו מלא חסד. חסד הוא שפע הרוצה לרדת לעולם. אותו שפע מלא בתפארת, היינו שילוב מרובה של גוונים וצורות. מילוי של עליזה וגודל מבטאת את הכמות הגדולה שהאדם יכול להוריד בתפילתו, כשהוא עולה למקום שבעצמו מלא עליזות וגודל. אותו מקום מלא יפעה, היינו יופי. הוא והדר, גם הם מבטאים משמעויות של יופי רוחני.

בזיו מתחדשים, מתעלים ומתרוממים- החיבור אל השורש, מחדש את הנבראים. החידוש מעלה את כל הנבראים במילוי רצונותם.

בסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, המתפלל בכל שיעור קומתו- הדרך לרומם את המציאות תלויה בעבודה של המתפלל. אם המתפלל מצליח ליצור סולם, לעלות את עצמו למקום עליון, אז אפשר להביא שפע. ככל שהמתפלל ידע להתרומם כך השפע יוכל לרדת נכון. כדי לבטא את היכולת לעלות, הרב משתמש בלשון הפסוק.

בראשית פרק כח פסוק יב

- *וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃*

ביטוי זה מופיע בחלום יעקב. חלום יעקב נחלם לאחר שיעקב התפלל תפילת ערבית. לפי מעלת תפילתו של יעקב הוא זכה לראות כיצד המלאכים עולים ויורדים. הירידה והעליה היא תלויה בעבודה של האדם.

פסקה מ. הרצון והדבקות האלהית[43] (עמוד נז'- נח')

מיסוד התעלות הרצון בתור תוכן כל היש של כל העולמים נובע מעין התפלה בצורתה האידיאלית והמעשית, שהיא חותם האידיאליות. אותו האור המזהיר זיו חיים ועמדה לכל היקום, הוא משלח את קרני הודו בלב כל יצור, ובלב האדם הוא חוזר למעין הנובע של תפלה, שהיא בעצמה מאדירה את הרצון ומאצלת אותו.

הרצון האלהי, בתור נשמת כל עולמים, שהוא יסוד כל טמיר ונעלם, המופיע על כל גלוי ונראה, הוא המחיה את אור האמונה ביקר טבעיותה האצילית בפנימיות הנשמה, והוא העושה את אותה החטיבה של הדבקות האלהית, הפועלת אור וחיים ברצונה, המזלת ברכה לכל פלגיה.

הדבקות האלהית, שהיא חיי כל, אינה זזה משום נמצא באמת. ובכל זאת העילוי של כל היש תלוי באותה המציאות של הדבקות האלהית, המתנוצצת בהכרה והרגשה, והמתגלמת בחיים ובמפעלים. ובזה יפה כח התורה והתפלה, העבודה והמצות. ובכל אופן שאדם אחד מתמלא אורה אלהית רצונית והכרית, בעצם הויתו המדעית והחפצית, בה במדה מתמלאות כל אלה הסבות, ההולכות ומקשרות את כל הקישורים המציאותיים, מרוממות הענין האלהי בסגולת מציאותו, בכבודו במקומו, עד מעמד אותה האישיות הנקדשה בקודש החכמה והמדע, הרצון והחשק האלהי, כולם באור חיים, באור קיום של הדר נצח נצחים. וברקי זוהר הללו ממלאים את נשמות כל צדיקי עולם, שהם מוצאים את עצמם ברב אמת וענוה מרוכזים בריכוז אור חי העולמים, והם הם הקוראים אל ד' בעד כל מעשיו, המתפללים ונענים. אלו הם הישרים, אשר סוד ד' להם יגלה בכל עת.

והחפץ האלהי איננו חפץ דוחה חפצים, כי אם חפץ מאדר חפצים, חפץ

[43] פסקה זאת מורכבת משתי פסקאות בשמונה קבצים. חלק א' מקובץ ז' פסקה קב. חלק ב' מקובץ ז' פסקה פט'.

מצחצח ומבריק חפצים, חפץ מסיר את כל העדר וכל חולשה מכל חפץ, ומעמיד את החיים והמציאות העצמית על מעמד היותר איתן, היותר נשגב, היותר פורח ומשגשג, ותכונת הקודש המיוחדה של החפץ האלהי, המתגלה בלב הדורש את אלהים, היא מחדשת את אורה על ידי הערת הנפש אל קרבת ד', אל טוהר המוסר, אל מעמק האמונה. ומתוך הסקירה העמוקה באה שפעת קודש, מרוממה מכל תיאור, ומשגבת ישע.

נושא הפסקה- הדבקות והרצון האלוקי נמצא בכל בריאה, השינוי תלוי בהכרת הדבקות אצל כל נברא.

ביאור הפסקה-

מיסוד התעלות הרצון בתוך תוכן כל היש של כל העולמים נובע מעין התפלה בצורתה האידיאלית והמעשית, שהיא חותם האידיאליות- הרב מבאר את המקור ממנו התפילה נובעת. ישנו תהליך בו הרצון מתעלה, היינו מתגלה כיצד הרצון הוא מגלה ויוצר את כל המציאות. ההכרה הזאת היא מנביעה את התפילה. הסיבה שהתפילה היא נובעת מהתעלות הרצון, כיון שהתפילה היא החותם המעשי של האידיאל הרוחני של הרצון.

חותם מבטא את הגילוי החיצוני המעשי של כל דבר ודבר. משמעות חותם שהגילוי הזה הוא מוחלט, היינו הוא ניכר וגלוי מצד אחד ומצד שני הוא טבוע בתוך המציאות בצורה שאיננה ניתנת לשינוי. אם כן התפילה יוצרת את השינוי וההטבעה של הרצון בתוך המציאות בצורה משמעותית.

אותו האור המזהיר זיו חיים ועמדה לכל היקום, הוא משלח את קרני הודו בלב כל יצור- האור של הרצון הוא מאיר הארה של זיו, היינו הארה קטנה הנכנסת ומאירה את כל היקום. היא שולחת מעין קרני הוד בכל יצור.

ובלב האדם הוא חוזר למעין הנובע של תפלה, שהיא בעצמה מאדירה את הרצון ומאצלת אותו- האדם שונה מכל הנבראים. אצל כל הנבראים הרצון הוא מאיר ופועל בצורה ישירה מלמעלה למטה, אין לנברא יכולת לשלוט על הרצון. לכן הרצון המתגלה אצל האדם הוא רק המשכה מהשורש העליון. הוא רק צמצום של הארה. אבל אצל האדם, האור של הרצון הוא מצד אחד מאיר ומחיה את האדם, אבל אצל האדם הרצון נהפך להיות

מעין. היינו האדם יכול לשכלל את הרצון. ברגע שהאדם משכלל את הרצון הוא הופך ומאדיר את הרצון. לאדם יש יכולת לבחור באותו רצון, בחירה של האדם ברצון גורמת שהרצון מתחזק.

האדם הוא הנברא היחיד שמשפיע מלמטה למעלה על כמות האור שהרצון מתגלה. האדם כביכול לברוא את הרצון. כל הנבראים רק מקבלים חיות מלמעלה, אין להם יכולת לשלוט בכמות השפע של הנברא, רק האדם שולט על איכות וכמות הרצון והאור הנמצא בו. הפעולה של האדם גורמת שתווצר האלה חדשה של רצון ואור.

הרצון האלהי, בתוד נשמת כל עולמים, שהוא יסוד כל טמיר ונעלם, המופיע על כל גלוי ונראה- הרצון הוא אומנם נמצא בתוך כל דבר הקיים בעולם. הרצון הוא נמצא בצורה שאיננה גלויה, בצורה טמירית ונעלמת. הרצון הזה מופיע על כל דבר הגלוי במציאות. לפי זה אם אנו רוצים לתפוס את הרצון למרות שהוא נעלם, אפשר להתבונן באותו נברא גלוי, ודרך אותו נברא להכיר את האור המחיה את אותו נברא.

אם כן מובן שאחד הדרכים להכיר את יסוד הרצון להכיר את האמונה לראות את הנבראים. ראיית הנבראים עוזרת לאדם להכיר את האור הפנימי של הרצון.

הוא המחיה את אור האמונה ביקר טבעיותה האצילית בפנימיות הנשמה- הרב מסביר כיצד נוצרת האמונה. האמונה בעומקה היא כח חיים הנמצא באדם. כמו שבכל אדם יש חיות של רצון, אותה חיות של רצון היא יוצרת את אור האמונה של האדם. כיון שהאמונה היא תולדה של הרצון בעצם חייו של האדם, לכן האמונה היא טבעית לאדם, היא נמצאת בפנימיות של הנשמה.

והוא העושה את אותה החטיבה של הדבקות האלהית, הפועלת אור וחיים ברצונה, המזלת ברכה לכל פלגיה- אותו אור רצון, אותה חיות פנימית הקיימת בנבראים היא גורמת נקודת אחדות בכל הנבראים. מתברר שיש אחדות וקישור של כלל הנבראים אל האלוקות. אותו חיבור יוצר המשכת ברכה לכל פלגי החיים. המשכת הברכה הרב משתמש בלשון 'מזלת ברכה'. מזלת היינו לשון נוזל, שהכח של הברכה נוזל למלעלה למטה.

הדבקות האלהית, שהיא חיי כל, אינה זזה משום נמצא באמת- הדבקות זאת מציאות שאי אפשר להוציא מן הנברא. אין מציאות שהנברא יאבד את הקישור הפנימי שלו לחיות האלוקית. התפיסה שיש ניצוץ אלוקי בכל נברא מבוארת בהרחבה בחסידות, וכך מובא בגדל מחנה אפרים.

- *ובזה הוא ממליך הקדוש ברוך הוא על כל איברים דיליה וממילא נמלך על כל העולם כולו ונתפרסם אלהותו ומלכותו בכל משלה* ***שאין שום דבר בעולם שלא יהיה בו בחינת אלוהות*** *המחיה והמקיים את הדבר ההוא ולכן בכל דבר שעוסק בו אפילו בדברים גשמיים הוא מדבק עצמו לשורשו בחינת אלוהות שיש בו :*

נקודת האלוקות, היא תמיד נמצאת בנברא. הנברא לא יכול לחיות ולהתקיים בלי אותה נקודה של אלוקות המחיה אותו. הרב מוסיף אץ המילה באמת, להדגיש שזה דבר מוחלט, שום מציאות אחרת בה נברא יעמוד בעצמו, אין אפשרות לנברא בלי נקודת האלוקות המחיה אותו.

ובכל זאת העילוי של כל היש תלוי באותה המציאות של הדבקות האלהית, המתנוצצת בהכרה והרגשה, והמתגלמת בחיים ובמפעלים- לאחר שהרב הסביר שיש נקודה אלוקית בכל נמצא, בכל זאת יש הבדל ברמת העילוי בין הנבראים. היכן שהמציאות האלוקית מתגלית בהכרה של הנברא. ככל שאותו נברא יכיר את אותה נקודה אלוקית, כך תווצר תוצאה של עילוי יותר משמעותית. הדבקות האלוקית כשהיא מופיעה במציאות היא לוקחת את הנקודה האלוקית ועל ידי הכרת אותה נקודה העולם מתעלה.

ובזה יפה כח התורה והתפלה, העבודה והמצות- במקום בו פועלת עבודת ה', מתגלה בעניינים הקשורים אל עבודת ה'. יש יתרון משמעותי לתורה ולתפילה, כיון שהם גורמים לגילוי הכרתי של הדבקות בה'. המצוות גם הם מגלים את הדבקות, כמו כן העבודה, היינו כוונת הלב היא פועלת בשביל לגלות את הדבקות הנמצאת באדם.

יש פעולות שבתוכם יש נקודה אלוקית של דבקות, אבל בהסתכלות הגלויה, לא ניכרת הדבקות. היתרון של העניינים הקשורים באופן ישיר לעבודת ה' שהם בטבעם מגלים את אותה דבקות.

ובכל אופן שאדם אחד מתמלא אורה אלהית רצונית והכרית, בעצם הויתו המדעית והחפצית- אדם פרטי משפיע על המציאות. אדם המצליח לגלות את האור האלוקי בנמצא ברצון, היינו כשהאדם מחבר בין הרצון העליון לבין ההכרה. כשאדם יוצר קשר בין מה הרצון העליון לבין מה שהוא מכיר, היינו הוא רוצה את הדברים הרוחניים.

החיבור הזה יכול להתבטא בצורה המדעית, היינו הצד המעשי. או בצד החפצי

היינו הצד הרוחני, דרך הרצונות של האדם. כל פעולה כזאת היא גורמת השפעה על הסביבה.

בה במדה מתמלאות כל אלה הסבות, ההולכות ומקשרות את כל הקישורים המציאותיים, מרוממות הענין האלהי בסגולת מציאותו, בכבודו במקומו- האדם המכיר את הדבקות, האדם המגלה את הדבקות במציאות, לפי מידת קישורו הוא משפיע על הסביבה. ההשפעה נוצרת כשמתמלאים הסיבות היוצרים תא הדבקות ממילא כל מה שקשור אל אותה דבקות הוא מתרומם, כיון שמתגלה כיצד כל מה שמסביב הוא עצמו מתרומם בענין האלוקי.

אפשר להביא דוגי לצדיק העובד את ה', בשביל זה הוא קונה ספר בשביל שיוכל לקיים את המצוה. כל מה שמתקשר אל אותו ספר, הוא עצמו מתרומם על ידי הפעולה של הצדיק. כל הסיבות המתקשרות לאותו גילוי אלוקי שהצדיק מגלה. הכל נהפך להיות כלי לאותה דבקות. הסיבה כיון שמתגלה כיצד כל המציאות הזאת מגלה שהיא עוזרת ופועלת לגילוי העניין האלוקי.

עד מעמד אותה האישיות הנקדשה בקודש החכמה והמדע, הרצון והחשק האלהי, כולם באור חיים, באור קיום של הדר נצח נצחים- הפעולה שהנקודה האלוקית פועלת בסביבה של האדם הדבק. אבל בעיקר היא משפיעה על אותה אישיות המתקדשת. אותה אישיות הפועלת בגילוי החכמה, ובגילוי המדע, היינו בצד המעשי היא מתקשרת אל הדבקות כל אלה פועלים שהאישיות עצמה מחוברת אל החשק האלהי. הדבקות מאירה את כל המציאות באור של הדר הנצח.

וברקי זוהר הללו ממלאים את נשמות כל צדיקי עולם, שהם מוצאים את עצמם ברב אמת וענוה מרוכזים בריכוז אור חי העולמים- הצורה בה מתגלית הנקודה בצורה משמעותית, הוא נעשה אצל הצדיקים. אצל הצדיקים נשמתם מקיימת את האור האלוקי, בצורה מלאה. אותה נקודה של דבקות גורמת לצדיקים ענוה, כיון שהם בטלים לאור האלוקי. הם מגלים בעצמם את נקודת האמת של האור האלוקי. הצדיקים מצליחים לעמוד בנקודת המרכז המביאה אור אלוקי לעולם.

והם הם הקוראים אל ד' בעד כל מעשיו, המתפללים ונענים. אלו הם הישרים, אשר סוד ד' להם יגלה בכל עת- כיון שהצדיקים מצליחים לממש את הדבקות. כיון שלמי שדבק יש השפעה על כל הסביבה, ממילא כל רצון שהצדיק מגלה הוא מתגלה בכל המעשים מסביב. יש לצדיק יכולת לפעול בעד כל הסביבה, כיון שהצדיק משפיע נקודת חיים על הסביבה. הסביבה תלויה

בכוחו ובפעולתו של הצדיק.

הרב מכנה את הצדיק בלשון הפסוק בתהילים, הקוראים אל ה'.

תהלים פרק צט פסוק ו

- *מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן/ בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמֹו **קֹרְאִים אֶל־יְקֹוָק** וְהוּא יַעֲנֵם׃*

הרב מוסיף בתיאור של הצדיקים שהם קוראים אל ה' בעד כל מעשיו, היינו הצדיק דואג לכל המעשים שסביבו. קריאתו של הצדיק היא מתוך דאגה לסביבה.

כיון התפילה של הצדיק היא בשביל הסביבה, לכן הצדיק בתפילתו נענה. לכן סוד ה' מתגלה דווקא לצדיקים. זה על פי הפסוק במשלי.

משלי פרק ג פסוק לב

- *כִּי תוֹעֲבַת יְקֹוָק נָלֹוז **וְאֶת־יְשָׁרִים סודו׃***

סוד ה' שהצדיקים מגלים, זה הסוד הקשור אל הכרת נקודת הדבקות הנמצאת בנבראים. הצדיקים רואים בכל הסביבה את האור האלוקי הנמצא בכל נברא. זה הסוד המתגלה לכל צדיק. כל צדיק בכל מפגש שלו עם המציאות הוא רואה את נקודת הסוד האלוקי.

והחפץ האלהי איננו חפץ דוחה חפצים, כי אם חפץ מאדר חפצים- הרב מבאר שאותה נקודה הנמצאת אצל הצדיק לא פועלת לבטל את העולם. להיפך היא משכללת את החפצים הנמצאים בעולם. אותה חפץ אלוקי מתגדל על ידי הכרת האלוקות הנמצאת בו.

חפץ מצחצח ומבריק חפצים, חפץ מסיר את כל העדר וכל חולשה מכל חפץ- המגמה של הדבקות פועלת בצורה חזקה על תיקון החפצים המתגלים במציאות. במקום שהחפצים יתבטלו דווקא להפך עבודת ה', גילוי רצון ה' מחזק את הדבקים שהאדם רוצה. אדם מחזק את רצונו בזכות הדבקות. גילוי הדבקות והרצון האלוקי, עוזרת להסיר חולשה של האדם. הדבקות עוזרת לנקות את החפץ מדברים שליליים, לכן החפץ הופך להיות מצחצח, נקי מתערובת של דברים שליליים.

ומעמיד את החיים והמציאות העצמית על מעמד היותר איתן, היותר

נשגב, היותר פורח ומשגשג- הדרך החפץ מתעלה עיון שתכונות החיים של אותו אדם הדבק מתעלה. האדם מגלה ששורש עמדת חייו במקום יותר איתן. יש לו רצונות למקומות יותר נשגבים. התוצאה כשאדם מחובר למקומות יותר עצמיים, שהאדם בעצמו פורח ומשגשג, הוא מגלה יותר כוחות חיים לפעול. כשיש לאדם חזון אמיתי ועליון הוא מוצא בעצמו כוחות ורצון לפעול. החפץ שלו מקבל מילוי יותר משמעותי.

כמו שרואים במציאות, מי שיש לו תכלית לחיים, כל מהלך החיים שלו משתנה. אדם בלי תכלית לחייו כל מהלך חייו מדולדל. אפילו כשאותו אדם מתעסק בעניינים חומריים, כגון אכילה הוא לא נהנה, הוא מרגיש שהחפץ הזה לא ממלא אותו. אבל מי שיש לו תכלית עליונה, יש לו מטרה לחייו, הוא מרגיש שכל עשיה שהוא פועל היא מקבלת משמעות. גם עשיות שהם לכאורה לא קשורים באופן ישיר לתכלית הדברים מקבלים משמעות וכח. עצם החיבור של האדם לנקודת הרצון האלוקי, לדבקות, היא פועלת שכל העשיה של האדם, כל מהלך חייו של האדם מתחזקים.

ותכונת הקודש המיוחדה של החפץ האלהי, המתגלה בלב הדורש את אלהים, היא מחדשת את אורה על ידי הערת הנפש אל קרבת ד'- הדרך שאור החפץ מתגלה תלוי בעוררות הנפשית של האדם. מי שדבק בקב"ה כל מהלך חייו הוא רק קרבת ה' ממילא האור האלוקי פועם בתוכו. האור בעצמו מתחזק וממילא משפיע יותר על האדם. כשאדם מתחיל לכסוף לדבקות, ממילא הדבקות מחזירה אליו אהבה ומאירה אותו באור מיוחד.

אל טוהר המוסר, אל מעמק האמונה- אותה עוררות נפשית יכולה נוצרת כשאדם כוסף לדבקות, או שאדם כוסף למוסר יותר טהור או עומק אומנה. כל התכונות האלה גורמים לחיזוק הנקודה האלהית בתוך האדם, חיזוק אותה נקודה מאיר לאדם באור חוזר. כשרוצים מוסר טהור או אמונה או דבקות ממילא הכוחות האלה חוזרים ומאירים ומשפיעים על האדם הרוצה.

ומתוך הסקירה העמוקה באה שפעת קודש, מדוממה מכל תיאור, ומשגבת ישע- התוצאה כשהאור מתעורר, שהאדם מקבל שפע הנמצא מעל המציאות. מתוך גילוי רצון של האדם, חוזר אל האדם אור שאינו ניתן לתיאור. אותו אור הוא מבטא שפע שמשגב אותו מעל כל תיאור גשמי.

פסקה מא. הרצון והסכמת החיים[44] (עמוד נט'- ס')

יבא האדם לידי הכרה עמוקה במהות רצונו, בעומק החיים שלו, בדרך שיגובו וקדושתו, ובנוראותה של הסכנה האורבת לו, כשיטה מהמסילה.

והרצון, במלא המובן, איננו הרצון המפורט, על איזה דבר מעשה וענין מיוחד, אלא הרצון הכללי, הסכמת החיים, הנובעת מעצם מהות החיים, הצומת, ששם מתקשר הכל, כל החזיונות, הרעיונות, החפצים והדמיונות.

וכח זה זורם והולך הוא, שוטף ומתרומם, מכה גלים ומשלח פלגים בלא הרף, וכשכח זה זקוק הוא, בהיר ומלא יושר, כל מה ששופע וזורם הכל ישר וטוב הוא, המאויים הגלויים והנסתרים הכל נכבד ומרומם ערך. וכשהוא מעוכר, כל מה שהוא מחולל משפעיו, הכל הוא רשע ועול, הכל נמאס ומעוות. ערך החיים האידיאליים הם מותנים הרבה יותר מהשפעים התדיריים הללו, ממה שהם מותנים מערכי המעשים, שהם רק לפרקים מתגלים. הלב המלא אור קודש, שלום, יושר ומוסר, בטהרה פנימית בעומק תמותו, הוא אוצר של חיים, שכשהוא לעצמו אין ערוך לסגולתו, לא יערכנהו כל הון עתק.

ועילוי הרצון, זיקוקו, הקבעתו בקביעות עליונה מאירה, שיהיה ערך החיים העליון קבוע תדיר בו, דורש הוא חיים רצוניים, מלאים אורה אלהית.

זאת היא מגמתה של עבודת התפלה, יסוד העבודה הלבית, מי יוכל להגיע עד מרום ערכה.

התפלה היא מסכמת את החיים כולם, בכל כללותם, בכל עומק עצמות טבעיותם, אל הסכום המרומם, של אוצר הטוהר העליון, הצמאון האלהי המובע על ידה, הגעגועים ההומים לזוהר הצחצחות הנשמתיות,

[44] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ ז' פסקה עז'.

החפיצה הפנימית להתעלות, להשאב בחיי חיי מקור חי כל חיי העולמים, בסקירת עוזם וכבודם, בהבחנת הערצתם הבלי גבולית, בהתנפלות פנימית, לעומת כל קוצר יד, המונע את ההתגשמות של קדושת החיים והמוסר המואר על ידי האבוקה האלהית בתכלית שלמותם, העליזה הפנימית החודרת, על האור האלהי השלם, המעיק המלא עדני עד ותענוגים עזיזים טהורים נשגבים וקדושים באין קץ, התפשטות החשק, במיזוג הגבורה העליונה, להעדין את כל היקום, למלא חסד אורה ושמחה את כל היש, לרומם את כל השפל, להקים את כל הכושל. חיי הטוב, היושר והטוהר למעלה מכל מדה, מופעים על ידי הצינורות, מרווי האורה של הנוכחיות האלהית, באים לשכלולם על ידי התפלה ההגונה, והיא היא ממטרותיה העליונות, העלאת הרצון, האישי והעולמי הכרוך עמו, לאחדות השלמה, לקודש ד', קדוש ישראל.

נושא הפסקה- הרצון העליון מסכם בצורה כללית את הרצונות הפרטיים.

ביאור הפסקה-

יבא האדם לידי הכרה עמוקה במהות רצונו, בעומק החיים שלו, בדרך שיגובו וקדושתו - התעלות הרצון תלויה בהכרה של האדם. האדם צריך להכיר את הכח של הרצון. חשוב שהאדם בעבודתו האישית יבין שהרצון הוא כח שהאדם צריך לפעול איתו. קידוש ושיגוב הרצון הוא כלי חשוב בעבודת האדם.

ובנוראותה של הסכנה האורבת לו, כשיטה מהמסילה- מצד שני הרב מציג את הבעיה אם האדם לא יעשה את העבודה הזאת. אם האדם יטה מההבנה שרצון צריך שיגוב, אז יכולה להיות סכנה.

הרב מגדיר שהעבודה על הרצון היא מעין מסילה שעליה האדם צריך ללכת. המסילה הזאת היא הכרחית בשביל התקדמותו של האדם.

ישנם הסוברים שהעיקר הוא המעשה, לא משנה מה הרצון הפנימי של האדם. עיקר העבודה הוא התוצאה, כאן הרב מדגיש שחלק מהעבודה המוסרית הוא הבנת ערך הרצון. רק כשאדם יבין את החשיבות של הרצון הטוב הוא יוכל לקדם את העבודה.

האדם צריך להשקיע זמן להתבונן מה עומק הרצון שלו, להעמיק במחשבה על ידי התבוננות להסתכל מה באמת הוא רוצה בעומק. מה באמת בעומק החיים האמיתי שלו אליו הוא שואף. אילולי שאדם יעמיק האדם יכול לחשוב שרצון הוא דבר חיצוני, אדם יכול לערבב בין רצון חיצוני, שהוא תאווה לרצון פנימי המתאים לעומק נשמתו.

והרצון, במלא המובן, איננו הרצון המפורט, על איזה דבר מעשה וענין מיוחד, אלא הרצון הכללי - ההתבוננות שהאדם פועל על הרצון, היא יוצרת שהאדם מכיר שהרצון הוא כח כללי. הכח הזה הוא יכול להתבטא בפירוט מסויים, אבל עצמות הרצון הוא לא צורה מפורטת. הפירוט הוא לא עיקרו של הרצון. ההבנה הזאת היא חשובה, כיון שלפי זה השאלה מה האדם רוצה היא שאלה פחות חשובה. ההקדמה לשאלה הזאת היא, האם אתה רוצה, למה אתה רוצה. ההבנה שעצם גילוי הרצון הוא כח מיוחד אצל האדם.

הסכמת החיים, הנובעת מעצם מהות החיים, הצומת, ששם מתקשר הכל - הרב מבאר שהרצון הוא ההסכמה של האדם לחיות. פירוש המושג הסכמת החיים מתבטא בשני פנים. **א'**- עצם הרצון של האדם לחיות. היינו שהאדם מרגיש שהוא מסכים ורוצה את החיים. **ב'**- משמעות של סיכום. היינו הרצון הוא כח המאחד ומסכם את כלל כוחותיו של האדם.

כשאדם מסכים לחיים משמעותו שהוא מכיר את הכח הטוב של החיים. ברגע שאדם מבין שאפשר לגלות בחיים דברים טובים, הוא רוצה יותר את החיים. הוא מקבל כוחות לרצות את עצמות החיים.

בדברי הרב יש חידוש, שעבודה רוחנית תלויה בשאלה עד כמה האדם אוהב את החיים. כשאדם אוהב את החיים, ממילא הוא אוהב את כוחותיו המיוחדים. הוא מכיר את הניגון שהוא יכול להביא לעולם. הסכמת חיים כזאת היא מקשרת על כל המציאות. היא צומתת, היינו מחברת כמו צומת את כל הכוחות. הצומת היא גם נקודת חיבור, אבל היא גם מעין מקור כח שממנו הסעיפים והדרכים יוצאים לכוונים שונים.

כל החזיונות, הרעיונות, החפצים והדמיונות - חיבור כוחות החיים פועל על כל תחומי החיים. על החזיון המעשי על הרעיון, היינו הנקודה השורשית. על החפץ שהוא הגילוי המעשי של הרעיון, ועל הדמיון שהוא המימוש של החזיון. חזיון הוא מעין מציאות יותר עליונה של דמיון, החזיון הוא מכניס אידיאל. החפץ והדמיון הוא נקודה פנימית יותר מעשית. כיון שהוא יותר מעשי לכן הדמיון והחפץ יכול להיות יותר נמוך, מאשר החזיון והרעיון שהוא מבטא מקור יותר עליון.

בכל מקרה נקודת הרצון הכללי, נותן חיות להסכמת החיים. לאחר שהאדם מסכים לחייו הוא מתחיל לגלות חזיונות רעיונות חפץ ודמיון. תכונות אלו הם מבטאות אדם חי. אדם שיש לו כוחות חיים הוא פועל בעומק נפשו בשכלו כדי לשכלל את החיים שלו. כיון שיש ערך לחיים לכן כדאי ושווה להשקיע בחייו.

וכח זה זורם והולך הוא, שוטף ומתרומם, מכה גלים ומשלח פלגים בלא הרף- הכח המסכים עם החיים הוא כח ששוטף. השטיפה באה לידי ביטוי בזה שהאדם מגלה את רצונותיו בצורה משמעותית. הזרם השוטף הוא מרומם את האדם לרצות דברים מרוממים. כח החיים הזה הוא פועל תמיד, ללא הרף, כל הזמן שהאדם חי ממשיכים החיים להתקדם על פי כח זה.

וכשכח זה זקוק הוא, בהיר ומלא יושר, כל מה ששופע וזורם הכל ישר וטוב הוא, המאויים הגלויים והנסתרים הכל נכבד ומרומם ערך- כיון שכוחות החיים מנווטים לפי אותו הכרת הרצון. ברגע שהרצון נקי, בהיר וישר, אז המציאות כולה פועלת בצורה טובה. בצורה כזאת הרצונות הפנימיים הקיימים באדם הם מתגלים ומתרוממים. האדם מגלה בעצמו שהוא רוצה את הטוב.

וכשהוא מעוכר, כל מה שהוא מחולל משפעיו, הכל הוא רשע ועול, הכל נמאס ומעוות- אם האדם יוצר מציאות ששורש חייו הוא מעוכר. במקרה כזה האדם פועל רשע. הצורה כזאת הרצונות המחזקים את האדם הם רצונות שמביאים לידי ביטוי רשע.

הרב מציג כאן תפיסה יסודית, שבא תלויים כל הרצונות של האדם. הכל מתחיל מהשורש ממנו האדם מסתכל על המציאות. אם אדם תופס את המציאות בצורה נקיה, הוא רואה את המציאות בצורה ישרה וטובה, אז ההסתכלות שלו על העולם היא בצורה טובה. אבל אדם הרואה את העולם בצורה שלילית, בצורה של רשע, ממילא התוצאות שהוא מבטא בחייו הם תוצאות של רשע. תוצאות בהם אדם מגלה בחייו עול.

בכל אדם יש צדדים חיוביים וצדדים שליליים. כמו שמבואר בחסידות, יש נפש אלוקית ונפש בהמית. הדרך להפעיל את הכוחות השונית, תלויה בשורש התפיסה שהאדם תופס את המציאות. אם האדם בונה את שורש חייו על מקום בהיר וישר, מקום המגלה את הטוב, ממילא הנפש האלוקית משפיעה. אבל אם האדם בונה את חייו מתוך הכרה שהעולם מלא עוולה, ממילא מה שהנפש שלו תגלה זה החסרון והעולה.

ישנה תפיסה פסיכולוגית המסבירה שאין תפיסה אובייקטיבית לעולם. כל התפיסה של העולם תלויה בזווית ההסתכלות של האדם. לכן מצאנו ששני אנשים יחוו אותו ארוע, יש אדם שיזכור את הארוע בצורה חיובית, ויש שיזכור את הארוע בצורה שלילית. ההחלטה כיצד לפרש ולתת משמעות לארוע תלויה באדם. לפי הפסקה שלנו מתבאר שהשורש ממנו האדם מתחיל לגלות את הפירוש לארוע, תלויה בהכרת כח הרצון, האם האדם מגלה כח רצון לטוב, או שהאדם בונה את חייו על כח רצון שלילי.

ערך החיים האידיאליים הם מותנים הרבה יותר מהשפעים התדיריים הללו, ממה שהם מותנים מערכי המעשים, שהם רק לפרקים מתגלים- ההתניה כיצד העולם יקבל את משמעותו היא מושפעת הרבה יותר מההשפעה הרוחנית שהאדם נותן למעשים מאשר המעשים עצמם. המעשים עצמם הם ודאי משפיעים על האדם, אבל ההשפעה היא נקודתית, היא מתגלה בנקודת זמן רגעית. ברגע שיש לאדם קושי או אסון, זה ארוע נקודתי. אבל זרימת החיים השורשית היא מלווה את האדם תמיד. ההחלטה של האדם כיצד לפרש את המציאות, היא משפיע הרבה יותר על האדם.

הלב המלא אור קודש, שלום, יושר ומוסר, בטהרה פנימית בעומק תמותו, הוא אוצר של חיים, שכשהוא לעצמו אין ערוך לסגולתו, לא יערכנהו כל הון עתק- הרב חוזר ומבאר שהכל תלוי בשורש. ברגע שהשורש טוב ממילא אין שום דבר שווה ערך לתפיסה הזאת של האדם. ברגע שאדם יש לו הסתכלות קדושה על העולם, שום כסף שבעולם לא ישווה לאותה תפיסה. יש אנשים החושבים שהעושר תלוי בכמות הכסף, אבל מחקרים מראים שכסף והון לא הופך את האדם למאושר. הגדרת האושר תלויה בהרגשה הפנימית של האדם. לכן אין אפשרות להעריך בשום מחיר את ערכו של לב טוב.

הרב מתאר את מצב הלב בצורה שהוא מלא קודש, היינו שאיפות לקדושה, שאיפות למקור עליון. כמו כן לב של שלום, היינו הוא רואה את ההרמוניה הנמצאת בעולם, שהעולם כולו מבטא אחדות. לב כזה מבטא יושר ומוסר, ההבנה שהעולם הוא יכול להיות מוסרי, יכול להיות בעל יושר. יש אנשים שהנחת יסוד שלהם שהעולם כולו מושחת. אנשים כאלה לא מצליחים למצוא מרגוע בעולם, הם מרגישים שכל העולם כולו מלחמה נגדם. לעומת זאת לב מלא שלום, מאמין שהעולם אחדותי שהעולם רוצה בפנימיותו לגלות מוסר ויושר. אנשים כאלה יש להם הסתכלות על הטהרה הפנימית הנמצאת בעולם. אלו אנשים הרואים את השורש הרוחני הנמצא בעולם, הם מקבלים חיות מהשורש הרוחני. כיון שהם מקבלים חיות מאותו שורש, לכן הפירוש שהם נותנים לעולם, הוא עצמו מלא שלום וטהרה.

ועילוי הרצון, זיקוקו, הקבעתו בקביעות עליונה מאירה, שיהיה ערך החיים העליון קבוע תדיר בו, דורש הוא חיים רצוניים, מלאים אורה אלהית- הדרך להגיע לגילוי רצון כזה הוא דרך נסיון לחיות חיים רוחניים. אדם הבוחר ברצונו לחיות קרוב לאור האלוקי, ממילא הוא כל הזמן מזכך את רצונו. הוא בודק האם רצונו מתקרב אל הרצון העליון. הבדיקה הזאת היא גורמת שהרצון מצד אחד מזדכך, האדם מגלה את הקדושה הנמצאת בעולם. הזיכוך הזה גורם שהאדם קובע בנפשו את האור העליון הנמצא במציאות.

אדם שבמהלך חייו חושב על האפשרות איך לגלות את הקדושה, איך לממש את הלב הקדוש, הוא מגלה בתוך קביעות חייו את האור העליון. הקביעות הזאת יוצרת שרצונות האדם מאירים מהאור האלוקי.

זאת היא מגמתה של עבודת התפלה, יסוד העבודה הלבית, מי יוכל להגיע עד מרום ערכה- הרב לא מדבר כאן רק על התפילה הדיבורית המעשית. הרב מתעסק כאן על העבודה של התפילה. העבודה שהאדם נצרך לקשר את התפילה אל מהלך חייו. בדרך הזאת האדם נדרש לקרב את רצונות התפילה אל האישיות שלו. הקירוב פועל דרך הלב.

הלב הוא הכלי דרכו מתגלה הרצון של האדם. ברגע שאדם קובע את רצונותיו בקדושה הלב מגלה את הרצון הזה. לכן עבודת התפילה היא עבודה שבלב כיון שהיא פועלת לישר את הלב של האדם. עבודת התפילה באה לרומם את האדם שירצה בפנימיות ליבו רצונות של קדושה. לכן מעלת התפילה היא מציבה סולם גבוהה שהאדם צריך לטפס במעלות הסולם, כדי להתחבר לרצונות ולבקשות העליונות הנמצאות בתפילה.

התפלה היא מסכמת את החיים כולם, בכל כללותם, בכל עומק עצמות טבעיותם, אל הסכום המרומם, של אוצר הטוהר העליון- כמו שהרב כתב בתחילת הפסקה, שהרצון הוא הסכמת החיים. כעת הרב משליך את היסוד הזה על התפילה.

כיון שהתפילה היא הצורה המעשית בה הרצון בא לידי ביטוי. כיון שביטויי הרצון הזה נעשים בתפילה לכן התפילה היא עוזרת למימוש סיכום החיים. כמו שהבאנו לעיל סיכום החיים משמעותו לשון הסכמה, שהאדם מסכים לחיים מצד אחד. מצד שני משמעותו חיבור של סיכום הפרטים. היינו התפילה היא פועלת להביא את כל הפרטים, גם הדברים הקטנים אל משמעות גדולה.

אפשר להביא משל, מזוג שמארגן חתונה. בארגון החתונה יש צורך בעיסוק של הרבה פרטים. לפעמים מתוך העיסוק בפרטים שוכחים את הרצון העליון

הנמצא בהכנת החתונה. השורש העליון של הקשר בין החתן והכלה הוא יוצר חיבור בין כל הפרטים. על ידי גילוי הרצון של החתן והכלה מתברר כיצד כל הפרטים בחתונה מתחברים למשמעות אחת גדולה. ראיית הסיכום הכולל של הפרטים נותנת משמעות המביאה מרץ וכוח לאדם לפעול בפרטים. הרבה פעמים החלישות בפרטים כיון שלא מבינים מה הפרט הזה מועיל. עצם ראיית הפרט בתוך המכלול הגדול של מימוש הרצון זה גורם שהכח החזק של הכלל מופיע ומתגלה בכל הפרטים.

על ידי התפילה האדם מגלה מה התכלית של כל מהלך העולם, מה התכלית שהעולם צריך לעבור. כשמבינים את היסוד הזה מקבלים כוחות לפעול בפרטי הפרטים.

סיכום הפרטים הוא מרומם. כמו כן סיכום הפרטים הוא נמצא בשורש של הטהרה. העולם בשורשו מלא טהרה וחיבור הפרטים אל הכלל מגלה את הטהרה הקיימת בעולם.

הצמאון האלהי המובע על ידה, הגעגועים ההומים לזוהר הצחצחות הנשמתיות, החפיצה הפנימית להתעלות, להשאב בחיי חיי מקור חי כל חיי העולמים,- מכאן עד סוף הפסקה הרב כותב מעין שיר המסמל את התעלות העולם הנעשה על ידי התפילה. הרב כותב מרחיב בתיאורים מפליאים של כח הרצון המתגלה בתהליך התפילה[45].

התפילה מרוממת את כל ההתעסקות של האדם אל האלוקים. כשאדם מגלה את רצונותיו לפני הבורא הוא מכיר ומגלה שכל הרצונות כל הפרטים והבקשות הם נובעים מהאלוקות. הנביעה הזאת היא התעלות של העולם להכלל בשורשו. לכן התפילה היא נחשבת מעין עבודת הבירורים. האדם ירד לעולם בשביל לפעול במציאות ולהעלות את המציאות הגשמית אל שורשה הרוחני. שורשה הרוחני הוא ההכרה שלשורש הזה יש מציאות עליונה. כל החפצים של האדם יש בתוכם שורש רוחני הרוצה לחזור אל האלוקות.

הרב משתמש בלשון שרוצה להשאב במקור החיים, לשון זה מקורו בספר הזוהר.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת ויחי דף ריז עמוד ב

[45] חיפשתי קשר או איזה מהלך בתוך התיאורים המלבבים שהרב רושם כאן, לצערי לא מצאתי. המהלך באופן כללי שאותו רצון להשאב באור האלוקי, הוא פועל גילוי של כוחות חיים, המרומם את המציאות כולה.

- *א״ר יהודה זכאין אינון צדיקיא כד קודשא בריך הוא בעא לאתבא רוחיה ליה ולשאבא ההוא רוחא בגויה, דתניא בשעתא דקודשא בריך הוא בעא לאתבא רוחיה ליה אי זכאה הוא ההוא רוחא מה כתיב (קהלת י״ב) והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה ואי לא אשתכח זכאה ווי להההוא רוחא דבעי לאסתחאה בנורא דדליק ולאתתקנא בגין **לאשתאבא בגופא דמלכא***

לפי הזוהר מבואר שכל המטרה של הנבראים לחזור ולהשאב בתוך האלוקות. החזרה אל האלוקות זאת המטרה שהאדם מכוון והצדיקים מצליחים להגיע בעבודתם בעולם.

בסקירת עוזם וכבודם, בהבחנת הערצתם הבלי גבולית- התפילה מגלה את הצמאון להגיע למקור החיים. מקור הקיים הוא מקור בו יש עוז וכבוד לחיים. מקור בו יש הערצה בלתי גבולית, משמעות אותה הערצה בלתי גבולית שיש קשר בין החיים הגבוליים לבין האין סוף. הקשר הזה מבטא את היכולת והרצון של האדם לחזור למקור ממנו הוא נוצר.

בהתנפלות פנימית, לעומת כל קוצר יד, המונע את ההתגשמות של קדושת החיים והמוסר המואר על ידי האבוקה האלהית בתכלית שלמותם- אותה סקירה מתנפלת, היינו פועלת בחוזקה בשביל לחדור פנימה. הפעולה הזאת היא פעולה ממשית, לעומת קוצר יד שמשמעותו האנשים המסתכלים בצורה חיצונית. אותה הסתכלות חיצונית היא מונעת את התגשמות קדושת החיים. אותה הסתכלות של קוצר יד היא לא נותנת להאיר את המוסר ואת החיים באור אלקי. התכונה של התפילה גורמת לאדם רצון גדול לחדור פנימה להגיע למקור בו החיים מאירים בתכלית השלמות גם בגילוי החיצוני שלו, הקדושה של החיים היא רוצה להופיע בדרגה הזאת.

העליזה הפנימית החודרת, על האור האלהי השלם, המעיק המלא עדני עד ותענוגים עזיזים טהורים נשגבים וקדושים באין קץ- ההתסכלות העליונה היא מלאה עליזות פנימית. הצד הפנימי הוא מחיה את האדם בצורה הזאת. החיות הזאת היא מבטאת עליזות, נוצרת בגלל הגילוי של השלמות. השלמות המתגלה על ידי האור האלוקי מתגלה כיון שהאור האלוקי מבטא את הדרגה העתידית, דרגה בו העולם כבר הגיע לתיקונו. המעין הזה מלאה עז טהור. עז נשגב בלי גבול.

התפשטות החשק, במיזוג הגבורה העליונה, להעדין את כל היקום- המקור הזה מצד אחד מבטא את כל החשקים. חשק הוא גילי נמוך של חפץ, ובכל זאת שהחשק החיצוני מתגלה הוא פועל ביחד עם גבורה עליונה, שהיא כביכול תנועה הפוכה מן ההתפשטות. אותו כח משלב בין הדברים. השילוב הזה

גורם לעידון של החשק. שהחשק לא יופיע בלי עידון פנימי. חשק שאין לו גבולות הוא נמאס, דווקא הגבורה העליונה היא גורמת לחשק להגיע לעדינות.

אותה עדינות יוצרת רצון שהחשק יהיה למען הכלל, בשביל לגלות עדינות בכל העולם. זה לא חשק רגיל המבטא את האגואיסטיות של האדם.

למלא חסד אורה ושמחה את כל היש, לרומם את כל השפל, להקים את כל הכושל- החשק הגדול של אותה דרגה לפעול על המציאות כולה. הפעולה היא לקחת את כל המציאות המכונה 'יש', ולמלא אותה בחסד. מילוי החסד הוא המטרה של הבריאה. החסד הוא לא סתם שפע, אלא שפע רוחני של אור אלוקי, המביא את הישות כולה לשמה. כחלק מן המילוי ישנה תוצאה מעשית שכל הדרגות השפלות, מתרוממת, ואם יש מציאות שנכשלה וירדה היא עצמה תקום למעלתה. דבר שהוא היה נמוך יעלה, ומי שבמהותו היה גבוה ונפל יחזור למקומו.

חיי הטוב, היושר והטוהר למעלה מכל מדה, מופעים על ידי הצינורות, מרווי האורה של הנוכחיות האלהית, באים לשכלולם על ידי התפלה ההגונה- התהליך הזה מביא טוב ויושר בלי גבול. כל ההופעה החסינה הזאת שהרב האריך ותיאר אותה בצבעים מלאים, הכל מופיע על ידי צינורות. הצינורות הם מן קוים הממשיכים את האור הזה אל המציאות. הקוים היוצרים את האור הזה הם באים על ידי תפילה הגונה. כל החויה הרצון להשתאב, הרצון לרומם ולפעול במציאות, כזה זה מתרחש בתהליך התפילה. האדם בתפילה מתעלה לרצון העליון הזה. ההתעלות גורמת לצינורות.

הצנור הוא אותיות של רצון, רצון הוא פועל ויוצר המשכה שהיא צנור.

והיא היא ממטרותיה העליונות, העלאת הרצון, האישי והעולמי הכרוך עמו, לאחדות השלמה, לקודש ד', קדוש ישראל- מטרות התפילה הוא הפעולה על הרצון. זאת אחת מהמטרות העליונות. אומנם ישנם מטרות יותר נמוכות לתפלה, מטרות למילוי בקשת התפילה וכדומה. אבל עיקרה של התפילה הוא גילוי הרצון והעלאתו. העילוי שנעשה בתפילה פועל על הרצון הפרטי האישי, ועל הרצון העולמי הכללי. הפעולה הזאת של העלאת הרצון היא מביאה לאחדות שלמה בין הרצונות, האישיים והכללים. העילוי הזה נעשה באחדות כיון שמתגלה הקשר בין כל הכוחות. העילוי הוא שהכוחות יגיעו עד קודש ד', השורש ממנו נוצר העולם. קדוש ישראל, זה כינוי לקב"ה, הטעם כיון שגילוי של הקדושה נעשה על ידי ישראל.

יש את הקדושה השייכת באלוקות, הוא הקדושה העליונה, זה קדוש ה'. ויש את הגילוי של הקדושה בארץ, זה נעשה על ידי ישראל. הקדושה הזאת נקראת קדוש ישראל.

פסקה מב. הרצון והאחריות המוסרית[46] (עמוד סא'- סב')

כשמשתחררים מכל דמיון מהבל, הנותן אסוריו על השכל החפשי, משערים נאמנה את אחדות החיים, ואת פעולתו של הכח המרכזי של החיים, פעולת הרצון, שהוא היסוד המניע את כל גלגלי החיים, והאוצר הגדול של הרצון, הספון בנשמת האדם, כמה מכריע הוא, וכמה אחוז הוא עם הערך הכללי של החיים.

כמה פשוט הוא הדבר, שבעיית רצונו של אדם, כל הברואים מתעלים, ובשפלותו כולם נשפלים, האחריות המוסרית הקוסמית הרזית הזאת כמה פשוטה ישרה וטבעית היא. צריכים רק שלא להיות נבעת מגודל אור האמונה, ההולך ונשפע על ידי חשבונו של עולם ברור זה. אז מתברר החשבון והולך, והבסיס המוסרי של החיים הפרטיים, החברתיים, הכלכליים והדתיים, הזמניים והעולמיים, הולך ומתחזק, מסתעף יפה לענפיו, ומתאחד באחדות מתאימה עם שרשו.

הרצון והבעתו, הגלותו על ידי מעשים, על ידי ביטויים, על ידי רגשות, על ידי ציורים ואמונות, כמה אדיריות יש בו, כמה כח ספוג בו, כמה יופי כלול בו, וכמה אמת הוא אוצר, ההולך ומתברר, כפי המדה שכל האמצעיים, המעשיים והמוסריים, הצריכים להגשמתו, הם מזדווגים עמו, גבורה, אמונה, תפלה, הכרה והרגשה, סילול מסלה לחיים מתאימים אל האידיאלים היותר מזהירים, שמסתייע על ידי כל אוצרות מחמדים גנוזי הרוח של האדם בגדלו, כשהכל מתחבר ביחד, הולכת היא גבורת האמת קוממיות, מתאדרת היא ומתגדלת, מעטרת את החיים, ומכבשת אותם, מסדרת את עבודתם, ומכוונת את שאיפתם ברוח ובהתגלמות.

ברכו ד' מלאכיו, עושי דברו לשמוע בקול דברו, רז שמלאכי השרת משתמשים בו הוא נעשה ונשמע, והקדמת נעשה לנשמע, מי גילה רז זה לבני, רז שמלאכי השרת משתמשים בו, אמר הקב"ה בשעה

[46] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ד' פסקה צז'.

שהקדימו ישראל נעשה לנשמע.

משוחרר הוא השכל המעשי, המתאחד עם בינת הלב המקורית, החפשית והרחבה, מכל כבל של שכל עיוני, שהדמיון ההולי מתעלל בו כחפצו, וסוף מעשה במחשבה תחלה.

נושא הפסקה- כשמשתחררים מהדמיון, מתגלה הרצון הפועל אחריות מוסרית עולמית.

ביאור הפסקה-

כשמשתחררים מכל דמיון מהבל, הנותן אסוריו על השכל החפשי - הרב מתאר את הצורך להשתחרר מן הכח המפריע לשכל החפשי להופיע. הדמיון הוא כח שיכול לבלבל ולהטעות את ההתסכלות הנכונה על המציאות.

באורות הקודש חלק א' מבאר שישנם שתי כוחות הפועלים השכל לעומת הדמיון, וכך הרב מסביר את מקומו של הדמיון.

אורות הקודש ח"א עמ' רמב' התנוצצות הדמיון והשכל סט

- *כשהקדושה מתגברת, מתחלת תנועה אדירה בשני העולמות הגדולים ... השכל מלא הצחצחות העליונות, שאין קץ לבירורם ואין תכלית לזוהר פליאתם,*

והדמיון. האספקלריא שאינה מאירה. *המלאה הדר. תבנית כל צורה מפוארה, כל חזון לב מרומם ומתעלה...*

לפי מקור זה מתבאר יתרונו של השכל שהוא מלא צורה וחזון, אבל חסרונו שהוא מגלה שורש של אספקלריא שאינה מאירה. היינו אור שאינו מבורר, כמו מראה מטושטשת. זה הבעיה של הדמיון המהבל, שגורם לאדם הבל המבלבל את שכלו.

באורות הקודש חלק ב' הרב מסביר שיש מלחמה בין הכוחות המאחדים את המציאות, לבין הכוחות המפרידים ומחלקים את המציאות[47]. הרב מבאר שהכח היוצר את ההפרדה הוא כח הדמיון. הדמיון לוקח את הפרטים בין הפרטים, הטשטוש יוצר שהפרטים נראים נפרדים. לעומת הכח המפריד, השכל הוא מחבר, השכל הוא מגלה את הרצון המאחד את כל המציאות לאחדות גדולה.

הדמיון השולט על האדם, הוא אוסר את השכל החופשי. השכל והדמיון הם כוחות הפוכים. כמו שרואים בחלום יש ביטוי חזק של הכח המדמה. בזמן השינה השכל מתבטל וכיון שהשכל מוריד את השפעתו לכן הדמיון מתגלה. לפי זה אפשר להבין שככל שהאדם חי בדמיון הוא לא מסוגל לגלות את השכל.

משערים נאמנה את אחדות החיים, ואת פעולתו של הכח המרכזי של החיים, פעולת הרצון- כמו שהבאנו לעיל, השכל הוא מצליח לגלות את האחדות הקיימת בבריאה. כיון שהשכל רואה את השורש הקיים במציאות לכן רואים אחדות בבריאה.

הדמיון רואה את המציאות הגלויה, לכן הדמיון מפריד, כיון שבצורה הגלויה המציאות והחלקים נפרדים זה מזה. ואילו השכל מסוגל לחדור לעומק המציאות. החדירה לעומק המציאות מגלה את השורש הרוחני הקיים בתוך המציאות. החדירה לתוך העומקים של החפץ הגלוי יוצרת אחדות בתוך המציאות.

האחדות מתבטאת בצורה חזקה בפעולת הרצון. הרצון הוא הכח המאחד את כל המציאות, כיון שהרצון הוא מוליד את כוחות החיים של כל המציאות כולה.

שהוא היסוד המניע את כל גלגלי החיים, והאוצר הגדול של הרצון, הספון בנשמת האדם, כמה מכריע הוא, וכמה אחוז הוא עם הערך הכללי של החיים- הרצון הוא הגורם לתנועת העולם. אילולי הרצון העולם לא היה פועל. כל נברא תזוזתו נובעת מהרצון הקיים בעולם. גלגלי החיים, הוא

---

[47] *אורות הקודש ח"ב עמ' תנו'-תנז' התגלות הטוב בהשקפת האחדות ד*

- *שתי השקפות עולם הן, **ההשקפה המאחדת, וההשקפה המפרדת.** ההשקפה המאחדת רואה את כל החזון של נמצאים מפורדים זה מזה רק בתור טעות החוש, ומיעוט ההארה, אבל אמתת המציאות היא רק אחדות גדולה. ... ולעומתה של השקפה עליונה זו נמצאת ההשקפה המפרדת, הרואה את המציאות המופרדה בתור חזון אמתי, והזרות של כל מצוי אל משנהו היא תופסת לאמתת ההכרה. ... מנהיגי המדינות, וכל הגאונים החברותיים, הם מושרשים **ביסוד השקפת הפירוד, בכח המדמה,** המראה את המציאות בתכונתה המפורדה, ...*

הכח לפעול.

יש מקום בו יש אוצר של רצון. המקום הזה מגלה את הרצון בצורה גדולה, מקום זה נמצא בעיקר בנשמת האדם. אצל האדם נמצא לא רק גדלות של רצון אלא אוצר של רצון, אוצר הוא המקור ממנו הרצון נובע. האדם יש לו יכולת ליצור ולהוליד רצון. האדם יכול להוריד שפע של רצונות וחיים לעולם. האדם הוא הנברא היחיד שיש לו גדלות רצון גם בכמות, אבל גם ביכולת לשכלל ולרצות יותר דברים. להההפך להיות אוצר המוליד רצונות.

כיון שבנשמת האדם יש אוצר של כח רצון, לכן האדם בעיקרו מלא ערך הכללי של החיים. החיבור של האדם אל כוחות החיים הוא החיבור הכי גדול. לכן אצל האדם הכח המכריע והמשפיע הוא החיבור אל הכלל.

כמה פשוט הוא הדבר, שבעיית רצונו של אדם, כל הברואים מתעלים, ובשפלותו כולם נשפלים- כיון שהאדם הוא אוצר הרצון שנמצא בעולם, הוא הכלי דרכו רצון הבורא מתגלה, לכן עליית הנבראים תלויה במצבו של האדם.

האדם נברא כשליט על העולם, כמו שנאמר לאדם בבריאת העולם.

בראשית פרק ב פסוק טו

- *וַיִּקַּ֤ח יְקֹוָק֙ אֱלֹהִ֔ים אֶת־הָאָדָ֖ם וַיַּנִּחֵ֑הוּ בְּגַן־עֵ֖דֶן לְעָבְדָ֥הּ וּלְשָׁמְרָֽהּ׃*

רש"י הירש בראשית פרשת בראשית פרק ב פסוק טו

- *ה' הניחו בגן של עדן ואושר, למען יעבוד לאושרו ויקיימנו בידיו. במלאו את תפקידו בנאמנות ישמור על אושרו ואף יוסיף עליו. ובלאו הכי: ה"עבודה" וה"שמירה" האמורות כאן אינן מתייחסות רק לעבודות הקרקע; אלא הן כוללות את כל התנהגותו המוסרית של האדם, במעשהו ובמחדלו. וכבר רמזנו על כך לעיל: מעשהו המוסרי של האדם, המנצל בנאמנות את מתנות הטבע - יקדם גם את הטבע לקראת ייעודו, ובו תלוי המשך שגשוגו: "לעבדה ולשמרה". וגם חז"ל מייחסים את "לעבדה ולשמרה" לתורה ולמצוות, הוה אומר: לכלל ייעוד האדם (עי' בראשית רבה טז, ח).*

כל העולם כולו תלוי בהנהגתו של האדם. ברגע שהאדם מתעלה בעבודתו כל העולם מתעלה עימו, אבל כשהאדם יורד, כל העולם יורד עימו.

מצאנו דוגמא בעניין לגבי ארץ ישראל, הגמ' מתארת את מצב השפע שהיה קיים בזמן שבית המקדש קיים. באותו זמן הטבע של ארץ ישראל בעצמו היה מלא שפע. לאחר חורבן הבית הטבע בעצמו הושפע שכבר אין גילוי של פירות גדולים וטובים. בירידת עם ישראל, כל התוצאות הטבעיות של הארץ ירדו. כשאין נקודת קדושה בעולם, ההשפעה היא על כל העולם כולו.

האחריות המוסרית הקוסמית הרזית הזאת כמה פשוטה ישרה וטבעית היא- הרב מבאר שלאחר יש אחריות מוסרית על העולם. כל ההתנהגות המוסרית של העולם תלויה בעשיה של האדם. הרב קורא לאחריות זאת, כאחריות קוסמית. זאת אחריות כללית הכוללת את כל המציאות כולה. זאת אחריות שחלקה גלויה, אבל בעיקרה היא רזית. האדם לא יכול לראות בעיניו את מלא ההשפעה של אותה אחריות, אבל יש כאן הבנה פנימית רזית שישנה השפעה.

הדבר הזה הוא טבעי וישר, טבעי משמעותו שהאדם בטבעו מקבל את אותה אחריות, הטבע שלו גורם שהוא מרגיש אחריות על המציאות. כמו שרואים שהאדם בטבעו מרגיש אחריות על העולם. זה דבר שפשוט וישר אצל האדם, האדם חי בצורה פשוטה את האחריות הזאת. מבחינת האדם האחריות הזאת היא תוצאה הגיונית וישרה, שכל מעשה של האדם משפיע על המציאות. (משמעות הדבר ישר, שרואים שכך המציאות מתנהלת. גם כיום מי שבעיקר משנה את מנהג העולם הוא האדם. שום נברא לא מרומם או מוריד את העולם מבחינה פיזית, וממילא גם מבחינה רוחנית).

צריכים רק שלא להיות נבעת מגודל אור האמונה, ההולך ונשפע על ידי חשבונו של עולם ברוך זה- האדם צריך להזהר לא להבהל מהאחריות הזאת. יש כאן אמונה פנימית שהאדם צריך להתחבר אליה. אמונה שההשפעה של האדם היא השפעה ממשית. אנחנו אחראים על גילויי האמונה בעולם. כל הנבראים לא יכולים להגדיל או להקטין את אור האמונה. רק האדם אחראי להגביר ולהקטין את אור האמונה.

ישנם פילוסופים שסוברים שלאדם אין אחריות מוסרית על שאר הנבראים. יש הסוברים שכלל אין האחריות מוסרית של האדם. כל האחריות של האדם שהוא לא יזיק לחברו. הרב מסביר עד כמה תפיסה כזאת היא מתעלמת מהחובה והאחריות הגדולה של האדם. יש לנו אחריות מלאה על כל הסביבה.

אז מתברר החשבון והולך, והבסיס המוסרי של החיים הפרטיים, החברתיים, הכלכליים והדתיים, הזמניים והעולמיים, הולך ומתחזק- ברגע שהאדם יכיר את האחריות שלו, הוא יגלה שהחשבון הזה באמת נכון.

יתגלה שהאחריות הזאת באה לידי ביטוי בכל התחומים שהאדם נוגע. כל עשיה שהאדם אחראי עליה היא קשורה אל החשבון האחראי למלא את העולם באור האמונה ובחיזוק כח הרצון.

האדם יגלה בסיס מוסרי בתוך החיים הפרטיים. גם ההתנהגות המוסרית של האדם בחדרי חדרים היא משפיע על העולם.

החברתיים, ההנהגה החברתית, היא משפיע על העולם כח של רצון. כשהחברה מתעסקת בצורה מרוממת היא משפיע כח רצון עליון בעולם.

הכלכלי, גם הכלכלה היא מבטאת את יחס האדם לעולם. הכלכלה הוא כח הנמצא בעולם, האדם מחליט איך להתייחס לכסף איך להתייחס לחומריות. ההחלטה הזאת היא משפיע כח רצון ומוסר על העולם. כל חברה מחליטה כיצד הכלכלה שלה תעמוד, ההחלטות האלה מבטאות בסופו של דבר יסודות מוסריים.

לדוגמא ישנם חברות שהתפיסה הכלכלית שלהם היא תפיסה קפיטליסטית, תפיסה של תחרות וזכות הפרט. לעומתה יש תפיסה קומיניסטית, תפיסה הרואה את האחריות הכלכלית הקבוצתית. כל תפיסה חברתית אחרת היא משפיעה על המציאות השפעה מוסרית.

גם התפיסה הדתית, היכן מקומה של הדת בתוך החברה. ישנם מקומות שהדת היא עיקר המדינה, ישנם מקומות שהדת היא תופסת מקום חשוב בחברה. וישנם מקומות שהחברה לא נותנת מקום משמעותי לדת. כמו כן יש מקומות שהדת היא משוכללת ויש מקומות שהדת היא רק מציאות טכנית. ההבדל בין התפיסות משפיעות מוסרית על הרצון הקיים בעולם.

לא רק תפיסות עולמיות משפיעות, אלא גם תפיסות זמניות. פעולה זמנית, גם היא מסוגלת להשפיע על העולם. גם התקדמות זמנית היא משפיע על הרצון הקיים בעולם.

מסתעף יפה לענפיו, ומתאחד באחדות מתאימה עם שרשו- בזכות הפעולות וכל הפעולות שהאדם עושה מתגלה ומתחזק הבסיס המוסרי. מתגלה כיצד הבסיס הזה מסתעף לפרטים רבים.

הרצון והבעתו, הגלותו על ידי מעשים, על ידי ביטויים, על ידי רגשות, על ידי ציורים ואמונות- את הרצון אפשר לחזק על ידי הבעת הרצון בדיבור. על ידי גילוי הרצון מבחינת המעשים שהאדם עושה מעשים המתאימים לרצון הטוב. חיזוק הרצון נעשה על ידי גילוי רגשות, גילוי הרגשות יכול להיות פנימי,

אבל יכול להתבטא בצורה חיצונית של ציור או אומנות. שהאדם מגלה את מצפוני ליבו ורצונו בציוריו ובאומנותו.

כמה אדיריות יש בו, כמה כח ספוג בו, כמה יופי כלול בו, וכמה אמת הוא אוצר- כשהרצון מתגלה בתוך הפרטים המביעים את הרצון זה גורם לחיזוק ואדירות. האדירות הזאת היא נותנת כח ויופי. יש בכח הזה אמת, נקודת אמת מוחלטת הנקודה הזאת היא האוצר של הרצון.

ההולך ומתברר, כפי המדה שכל האמצעיים, המעשיים והמוסריים, הצריכים להגשמתו, הם מזדווגים עמו- החיזוק של הרצון נעשה על ידי זיווג, היינו מפגש בין הצורה המעשית, הצורה המעשית לבין הרצון. ככל שהאדם יגלה יפעל לגילוי הרצון בצורה מעשית הדבר נחשב כאילו נוצר עוד נקודת מפגש בין הרצון למציאות. נקודת הרצון הזה גורמת בירור וחיזוק של נקודת הרצון.

המושג זיווג מופיע רבות בתורת הקבלה, הזווג הוא הדרך דרכה אפשר להוריד שפע כלפי מטה. המקום ממנו לוקחים שפע הוא נמצא במקום עליון. כיון שהרצון הוא עליון לכן שם בשורש הרצון נוצר הזווג וממילא משם מגיע שפע וגבורה.

גבורה, אמונה, תפלה, הכרה והרגשה, סילול מסלה לחיים מתאימים אל האידיאלים היותר מזהירים- החיבור בין הכוחות הגלויים לבין הרצון גורם לגבורה אמונה תפלה והכרה כדי לסלול מסילה לגילוי החיים בצורה אידיאלית.

הרצון מנווט את החיים אל הרצון המתאים שלהם. הנווט הזה נוצר על ידי שהמעשים פועלים בחיבור אל הרצון. החיבור הזה יוצר גבורה של חיים. החיבור הזה מגלה אמונה. החיבור הזה מבטא תפילה הכרה והרגשה שהאדם מכיר ומרגיש את הרצון.

שמסתייע על ידי כל אוצרות מחמדים גנוזי הרוח של האדם בגדלו, כשהכל מתחבר ביחד, הולכת היא גבורת האמת קוממיות- הגילוי המציאותי של הרצון וחיזוק הרצון נצרך להשתמש במחמדיו של האדם.

יש באדם כוחות גנוזים של הרצון, כדי שהרצון יופיע בעולם בצורה משמעותית האדם צריך לגלות את נקודת הרצון הקיימת וגנוזה בכוח האישי של האדם. כמו שהסברנו בתחילת הפסקה, באדם יש את אוצר הרצון. האחריות על גילוי הרצון תלויה באדם. לכן מעשיו של האדם מחזקים את הרצון, וכל הרצון העליון, צריך סיוע של האדם הנברא. סיוע לש הכח הגנוז הנמצא בנבראים.

כשיש חיבור בין הכח הגנוז באדם לבין הרצון העליון, אז נוצרת גבורה המקוממת את הרצון.

הכינוי שהרב מכנה את חיזוק הגבורה כהליכה קוממיות, היא מזכירה את לשון הפסוק.

ויקרא פרק כו פסוק יג

- *אֲנִי יְקֹוָק אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת : פ*

פסוק זה נאמר על גאולת עם ישראל. אבל הרב במאמרי הראיה מסביר את המהלך הנפשי הנמצא בתוך ההליכה קוממיות. וכך כותב הרב במאמרי הראיה.

מאמרי הראיה עמ' 82.

- *ואולך אתכם קוממיות, דרשו חז"ל שתי קומות כקומת אדם הראשון (ב"ב עה.) י"ל [יש לומר] עפמש"כ [על פי מה שכתבנו] במ"א [במקום אחר], ענין נפש הקדושה שנתן הקב"ה לישראל גמורה בכל פרטי פתוחיה, ועוד מוסיף אומץ בבחירתו בקומה שלמה, כי זה השלמות נעלם ממנו, וכשיתגלה לגמרי כח הנפש הפנימית ככח גלוי בטל יצה"ר [יצר הרע]. .. וזהו ענין הלכה כי הליכה הוא ענין יציאה מהכח אל הפועל ...*

הפעולה שהאדם מוציא את גבורת האמת אל הפועל, תלויה בהליכה מעשית. שהאדם יפעל להוציא את הכח הרוחני הרצון הקיים בו, אל מימוש מעשי. אותו מימוש גורם שגבורת האמת קיבלה את החיזוק הגלוי המעשי שלה.

מתאדרת היא ומתגדלת, מעטרת את החיים, ומכבשת אותם, מסדרת את עבודתם, ומכוונת את שאיפתם ברוח ובהתגלמות- גבורת האמת המתגלה על יד האדם, היא משפיע על העולם. כשיש גילוי של אותה גבורה ההליכה קוממיות משפיע על החיים ומצד אחד מעטרת אותם במעין עטרה רוחנית, הנותנת משמעות לחיים. העטרה הזאת היא גם מכבשת את החיים, הכיבוש הוא יוצר מעין מסילה בחיים. המסילה הזאת מסדרת את החיים ומכוונת את החיים למטרה ברורה.

ברכו ד' מלאכיו, עושי דברו לשמוע בקול דברו, רז שמלאכי השרת משתמשים בו הוא נעשה ונשמע, והקדמת נעשה לנשמע, מי גילה רז זה לבני, רז שמלאכי השרת משתמשים בו, אמר הקב"ה בשעה

שהקדימו ישראל נעשה לנשמע- הרב מתאר את התהליך הזה על פי מדרש חז"ל שדרשו על אמירת נעשה ונשמע שישראל אמרו במעמד הר סיני. וכך מביאה הגמ'.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

- *אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, והדר לשמע.*

על פי גמרא זאת מתבאר שיש מקום קודם לעשות ואז לשמוע. היינו יש פן מסויים שמתוך הגילוי המעשי מתחזק השורש הרוחני. אומנם הרצון הוא שורש רוחני, אבל כשאדם פועל ועושה עשיה גשמית ומחבר את העשיה לרצון, אותה עשיה פועלת ומשפיע מעין אור חוזר אל כח השמיעה. בדרך כלל קודם האדם שומע, אבל יש מעלה רוחנית שהאדם יכול להפוך את הסדר, לפעול פעולות מעשיות שהם מחזקות את השורש הרוחני של השמיעה.

זה מה שהרב חידש בחלק האחרון של הפסקה, שיש פן מסויים שהרצון הפנימי תלוי בגילוי המעשי. ככל שהאדם יפעל בצורה מעשית, הרצון יתעלה. למרות שהמעשה הוא לא מבורר, הוא עדיין לא גלוי, בכל זאת המעשה מסוגל לפעול על השורש, על הרצון.

משוחרר הוא השכל המעשי, המתאחד עם בינת הלב המקורית, החפשית והרחבה, מכל כבל של שכל עיוני, שהדמיון ההולי מתעלל בו כחפצו, וסוף מעשה במחשבה תחלה- הרב מתעסק כאן בשכל המעשי. שכל המחפש כיצד לגלות את הצורה המעשית של הרצון. השכל המעשי מסוגל להשתחרר ולהתחבר אל ההרגשה הפנימית. אותה הרגשה פנימית היא מבטאת כביכול את הרצון. ההרגשה הפנימית בינת הלב, היא מסמלת את הרצון. החיבור בין הדברים יוצר שהאדם לא נצרך לפלפולים כדי לפעול. יש מציאות שהאדם נצרך להרבה פלפול כדי להבין כיצד לפעול. אבל כשיש לפעמים מעשה המקדים את הפלפול. המעשה המקדים את הפלפול מבטא את הטבע הקיים באדם לגלות ישר את הרצון בצורה מעשית, בלי לעיין בצורת המעשה. זאת מציאות בה כח הרצון גלוי ולכן אין צורך בנשמע המקדים את המעשה, מה שצריך הוא ישירות מעשה.

היחס בין שכל עיוני פלפולי לבין שכל מעשי, אפשר להביא משל מההבדל בין הירושלמי לבין הבבלי. כידוע הבבלי מלא פלפול ואילו הירושלמי הוא קצרן.

בבלי כשיש סוגיא והתלבטות מביאים ראיות רבות, ואילו בירושלמי אין כמעט ראיות.

הרב באורות התורה מסביר על פי הגמרא שהירושלמי הוא נקרא אור, לעומת הבבלי שנקרא חושך. כשיש גילוי של רצון, יש אור, ממילא ברור מה צריך לעשות. במציאות הזאת אין צורך בפלפול עיוני. אבל כשיש חושך, שנמצאים בגלות של בבל, ממילא צריך פלפול כדי לדעת מה לעשות. קודם האדם צריך לשמוע כדי לפעול.

אם כן גילוי הרצון בצורה משמעותית עוזר לאדם לפעול ישירות בלי צורך בעיון פלפולי. זאת המציאות של הקדמת נעשה ונשמע.

הרב מסיים בפיוט שאנו אומרים בלכה דודי. 'סוף מעשה במחשבה תחילה'. לפעמים המעשה מגלה את שורש המחשבה. לפעמים המעשה מתגלה בפועל לפני המחשבה. אומנם המחשבה הולידה את המעשה, אבל בפועל יכול להיות שהמעשה יתגלה לפני המחשבה. זה הרז בנמצא אצל המלאכים. רז זה עם ישראל גילה במתן תורה.

פסקה מג. ההשקפה המוסרית האחראית[48] (עמוד סג'- סד')

כמה רוממה היא, כמה אמת ושירה כמוסה היא, המחשבה הרזית, שהאדם מצד כחו הרוחני הוא פועל על כל ההויה כולה. אור החיים שבתוך החפץ החפשי, שיוכל להתעלות על ידי בחירת הטוב, בעז גבורה וחכמה נשאה לחוג נעלה מאד, אין די מקום לצמצם את ערכו. מה נהדרה היא ההשקפה המוסרית, היוצאת מצורה אחראית גדולה כזאת, אחריות של ההויה כולה, של כל העולמות, שהנם בידו של אדם להרבות בהם חן ואור, חיים שמחה וכבוד, כשהוא הולך בדרך ישרה, כשהוא מתחזק ומתאזר בגבורה טהורה לכבוש לפניו דרכי חיים טובים ונערצים, והוא הולך ומתעלה מחיל אל חיל. ובידו להכאיב בהם כל חלקה טובה, בהשפילו את נפשו, בהשחיתו את דרכיו, ובהחשיכו את אורו הרוחני, בהשביתו את טהרו המוסרי.

הפסגה הרוממה המוסרית הזאת, הבנויה על פי חשבונו של עולם, גדול ונהדר זה, היא מעדנת את הנפש בהופעתה, עד אשר לא תוכל כלל להשפל, היא משתגבת בחומות ומגדלים של כל ההויה כולה, של כל המציאות, של כל נצחם והודם של כל העולמים, להשמר על ידם מכל רע. איך זה תוכל תכונת הרע להתרומם לקחת חיק בחיי האדם ובמעשהו, כשחשבון נשא ומרומם כזה ערוך לפניו.

אמנם ההשחתה המוסרית הקודמת תוכל לעצם את העין עד אשר לא תעצר כח כלל לראות את האור הבהיר של חשבון עולמי זה, האוזן תוכל להיות ערלה על ידי טמטומי החטאים, עד אשר לא תקשיב כלל את קול אלהים הקורא בכח מתוך ההצעה המוסרית הנשאה הזאת, החובקת מלא עולמי עד.

אבל אך רעיון טוב לשוב להתקדש להטהר מכל חטא יעלה על לבו של האדם, והעין נפקחת והאוזן מתפתחת מערלתה, וקול אלהים בכח קורא אל האדם מכל מלא עולמים להעלות מעל משכני אופל, ולהתרומם באותה ההתרוממות הרוחנית הגדולה, הנאותה לפי גודל

[48] פסקה זאת מכילה שתי פסקאות משמונה קבצים. חלק א' קובץ א' פסקה קנ'. חלק ב' קובץ א' פסקה שעד'.

האחריות של כל ההויה כולה, המוצעת לפניו.

הדעה שהאדם הוא התוכן המרכזי של ההויה כולה מגדילה את האחריות המוסרית, ומעוררת את החפץ לפעול גדולות.

אם הצורה העולמית החומרית נתגדלה על ידי ההתגליות הרבות, מציב המדע לפנינו את השליטה החפשית בתור האדם, והתגלותו היא המרכז התמציתי היותר עליון של ההויה, שבודאי החיים הם תמצית המציאות הבלתי מרגישה, ותמצית החיים היא שליטת החפץ, שבא למרום עזו על ידי איחודו עם הטוב המוחלט, והופעתו בפועל בצורה היותר אפשרית.

נושא הפסקה- המחשבה שהאדם פועל על כל ההויה, היא מחשבה מרוממת ונהדרת.

ביאור הפסקה-

כמה רוממה היא, כמה אמת ושירה כמוסה היא, המחשבה הרזית, שהאדם מצד כחו הרוחני הוא פועל על כל ההויה כולה- התפיסה שהאדם משפיע ופועל על כל ההויה כולה, היא מרוממת את האדם. זאת הכרה משמעותית שמרוממת את האדם, התפיסה הזאת היא מכילה בתוכה אמת. ההבנה הזאת היא מכילה שירה עמוקה, נסתרת. ההבנה הזאת קשורה למחשבה רזית, בתפיסה הזאת האדם מתקשר אל המחשבה הרזית הקיימת במציאות.

הסיבה שרוממות זאת תלויה במחשבה הרזית, כיון שעל פי תורת הקבלה לומדים להסתכל על המציאות בצורה פנימית. מגלים את החיות האלוקית הנמצאת בכל הנבראים. ההכרה הזאת מובילה את ההבנה שיש קשר בין כל הנבראים וממילא אפשר להבין כיצד האדם משפיע על כל הנבראים.

אור החיים שבתוך החפץ החפשי, שיוכל להתעלות על ידי בחירת הטוב, בעז גבורה וחכמה נשאה לחוג נעלה מאד, אין די מקום לצמצם את ערכו- אור החיים, היינו אהבת החיים, השפעת כוחות חיים וחיזוקם, נעשה על ידי שהאדם יבחר את הטוב. עם אדם ירומם את מהות הטוב בעז

וגבורה, היינו יפעל בשביל שהטוב יתגלה בעולם, אז אור החיים יתעלה.

הפעולה הזאת לחיזוק בחירת הטוב אסור לצמצם את ערכו, כיון שהוא הדרך לעליית אור החיים, הכח שמאיר את החיים, בתוך החפץ החופשי. ככל שאדם יפעל יותר עם הטוב הוא יגלה יותר את חפצו החופשי.

בעומק טענת הרב עומדת התפיסה שהחפץ החופשי של האדם רוצה את הטוב. כיון שהוא נובע מהחפץ האלוקי שברא את העולם בשביל הטוב, כך גם תפקידו של האדם לגלות את הטוב. הגילוי הזה נמצא בעיקר בחפצו של האדם.

מה נהדרה היא ההשקפה המוסרית, היוצאת מצורה אחראית גדולה כזאת, אחריות של ההויה כולה, של כל העולמות- כשאדם מכיר את האחריות שלו, הדבר הוא נהדר, מעולה. ככל שנכיר יותר את האחריות שלנו, את ההשפעה של האדם לא רק על ההויה הגלויה, אלא על כל העולמות, כך יהיה יותר משובח. האחריות של האדם על כל העולמות, הוא דבר פלא, שהאדם הנמצא בעולם הנברא יכול להשפיע מלמטה למעלה על מה שמתרחש בשורשים הנמצאים בעולמות מעל העולם שלנו, מעל עולם העשיה.

שהנם בידו של אדם להרבות בהם חן ואור, חיים שמחה וכבוד- האדם יכול להשפיע על כל העולמות. השפעת האדם על העולמות היא השפעה פנימית רוחנית מצד אחד, היינו השפעת אור וחן שאלו דברים פנימיים. מצד שני בעבודת האדם מושפע גם שפע כביכול גשמי מוחשי של שמחה וכבוד, שאלו ביטויים של חיזוק כוחות החיים. (כבוד משמעותו לשון הכבדה, היינו כיבוד ונתינת מקום לכוחות החיים, הנמצאים בעולם)

כשהוא הולך בדרך ישרה, כשהוא מתחזק ומתאזר בגבורה טהורה לכבוש לפניו דרכי חיים טובים ונערצים, והוא הולך ומתעלה מחיל אל חיל- האדם יכול לבחור באיזה דרך לפעול. האדם יכול לבחור בדרך הישרה. דרך היוצרת מעין כביש ושביל לכל האור הגדול. דרך המורידה שפע של חיים לעולם. דרך זאת היא מבטאת הליכה מחיל אל חיל, ביטוי שהגמ' דרשה אותו לגבי צדיקים וכך מופיע בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סד עמוד א

- *אמר רבי לוי בר חייא: היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה - זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון. אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם*

מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון.

ההליכה התמידית זאת פעולה השייכת לצדיקים. הם מתמידים בפועלתם, בהורדת השפע. הגמ' דורשת שההליכה היא גם בעול הבא, כמו שהסברנו שההשפעה היא על כל העולמות, גם על העולמות העליון. לכן הליכה בדרך הישרה של הצדיקים היא כוללת בתוכה הליכה גם בעולם הבא.

ובידו להכאיב בהם כל חלקה טובה, בהשפילו את נפשו, בהשחיתו את דרכיו, ובהחשיכו את אורו הרוחני, בהשביתו את טהרו המוסרי - האדם יכול להשתמש בכוחותיו בשביל להשחית את העולם. כל נקודת השפעה יכולה להיות לטובה או לרעה. אם האדם ישתמש בכוחותיו לגלות את שפלות הנפש, את הנפש הבהמית. אז האדם ישבית את טהרו המוסרי, התוצאה באותה השחתה שיוחשך האור האלוקי, ואז כל חלקה טובה תפגע.

הרב משתמש בלשון הפסוק בהשחיתו את דרכו, זה ביטוי המסמל את דור המבול, שהתוצאה שכל העולם כולו הושחת בעקבות התנהגותו של האדם. וכך מובא בפסוק.

בראשית פרק ו פסוק יב

- *וַיַּ֤רְא אֱלֹהִים֙ אֶת־הָאָ֔רֶץ וְהִנֵּ֖ה נִשְׁחָ֑תָה כִּֽי־הִשְׁחִ֣ית כָּל־בָּשָׂ֗ר אֶת־דַּרְכּוֹ֙ עַל־הָאָֽרֶץ׃ ס*

ההחשכה שהאדם פועל, היא לא רק על המעשה שלו, אלא כל כל הדרך שהוא פועל. כל השפע של האדם שהוא הצטווה לדאוג לו, נשחת.

הפסגה הרוממה המוסרית הזאת, הבנויה על פי חשבונו של עולם, גדול ונהדר זה, היא מעדנת את הנפש בהופעתה - עצם הידיעה שהאדם אחראי מוסרית על הבריאה גורמת לו עידון נפשי. הסיבה שידיעה זאת גורמת שהאדם נהייה מצד אחד שליט, אבל מצד שני שליט אחראי.

היינו האדם מעין עבד לעולם, עבד שתפקידו לקדם את הטבע. יש אנשים החושבים שאם נגיד שהאדם נזר הבריאה ממילא זה יכול לגרום לאדם השחתה מוסרית, שהוא יחשוב שתפקידו לנצח את הטבע. אבל הפסגה היא ההבנה שאנחנו לא במלחמה עם הטבע. להיפך אנו אחראים לכל הטוב שהטבע צריך לו. ההבנה הזאת מעדנת את הנפש, היא גורמת לנפש לגלות עדינות וחמלה כלפי המקום שאליו היא אחראית.

הסיבה שהאחריות משפיע על האדם, היא מעין מה שאומרים מתלמידי יותר מכולם. היינו ברגע שאדם נהייה שליט על מקום הוא מקבל כוחות רוחניים לפעול את פעולת השליטות. הוא מקבל את הכוחות הרוחניים של תלמידיו. כך האחריות על הטבע, גורמת שאנו מקבלים את האישיות הנפשית שלנו את העדינות הרוחנית הנמצאת בטבע. התוצאה הזאת מתרחשת מיד ברגע שאנו מכירים את גודל תפקידנו.

עד אשר לא תוכל כלל להשפל, היא משתגבת בחומות ומגדלים של כל ההויה כולה, של כל המציאות, של כל נצחם והודם של כל העולמים, להשמר על ידם מכל רע- הפנמת האחריות גורמת להגדלת ערכו של האדם. ההגדלה הזאת גורמת שהאדם לא יכול לזלזל במעשיו. עצם הגדלת ערכו של האדם גורמת שאין יכולת לאדם להתנהג בשפלות. דומה לשיטת בעלי המוסר שדיברו על גדלותו של האדם.

בתוך שיטת המוסר הממשיכה את דרכו של רבי ישראל מסלנט, הייתה קבוצה מתלמידיו של הרב נתן צבי פינקל שהוא עצמו היה ראש ישיבת סלובדקא. שיטה זאת סברה שכדי לרומם את עבודתו המוסרית של האדם, צריך לדבר על גדלותו של האדם. לא כדאי להשקיע יותר מידי בתיאור נפילות האדם. להפך, ככל שנעסוק בגדלות ובאחריות של האדם כנזר הבריאה, כך האדם יוכל יותר לדרוש מעצמו. הפעולה המכירה את גדלות האדם, וממילא משפיע מוסרית על האדם, מתאימה לדברי הרב כאן.

הרב מוסיף שהאחריות שהאדם מקבל על הבריאה, מובילה את האדם לקבל את החיזוקים הנמצאים בתוך הטבע. הכוחות הנמצאים בטבע עוזרים לאדם לא לרדת ממעלתו.

איך זה תוכל תכונת הרע להתרומם לקחת חיק בחיי האדם ובמעשהו, כשחשבון נשא ומרומם כזה ערוך לפניו- כשהאדם מכיר את ערכו הרוחני, את תפקידו, הוא יתבייש ליפול בחטאים מוסריים. האדם לא יוכל להרגיש בנח עשהוא ירצה לרומם את הרע.

אפשר להביא משל מעשי, כיצד מחנכים אדם לחיי זוגיות נכונים. אפשר לדבר איתו על הבעיות שיכולות להיות בבית. אפשר לדבר איתו על הקשיים שבאים במהלך החיים. אבל יש דרך לדבר איתו על הגדלות הרוחנית של מי שנשוי. על ההשפעה הרוחנית והגשמית הגדולה שיש לאדם נשוי. ברגע שאדם יכיר את המרגלית ואת הטוב הגדול בנמצא בידיים שלו, הוא לא ירצה לאבד את אותו טוב. הוא ירגיש שלא שווה ליפול בדברים קטנים ורעים.

אמנם ההשחתה המוסרית הקודמת תוכל לעצם את העין עד אשר לא תעצר כח כלל לראות את האור הבהיר של חשבון עולמי זה, האוזן תוכל להיות ערלה על ידי טמטומי החטאים- הרב יסד את ההתקדמות המוסרית של האדם בהבנה של גדלות האדם. התפיסה הזאת היא עומדת בשורש חייו של האדם. אבל מי שכבר השחית את דרכו המוסרית, קשה לו לראות את החשבון הזה.

אומנם יכול להיות שהוא יסכים שהאדם הוא נזר הבריאה. אבל ההבנה הזאת לא תאיר לו. להיפך הוא יוכל לזלזל בהבנה זאת, ולהגיד שאולי היה מעדיף לא לקבל אחריות יתר. או שהאדם יכול לקחת את ההבנה הזאת שאם הוא אחראי לכן הוא צריך קודם כל לדאוג לעצמו. החשבון הנפלא שהרב תיאר בתחילת הפסקה, משפיע רק אם האדם אין לו השחתה מוסרית הגורמת לו לעצימת עין מהטוב הגדול הנמצא בגדלות האדם. על ידי ההשחתה יכולה אוזנו של האדם להיות אזן ערלה, שאינה מסוגלת להבין את הגדלות והאחריות הנפלאה שיש לאדם.

הסיבה שהאוזן מלאה ערלה, זה בגלל טמטומי החטאים. וכך מובא בפסוק בכינוי על החטא.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף לט עמוד א

- *תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמתם בם אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם.*

טמטום משמעותו סתימה, מעין ערלה הסותמת את האדם מלראות ומלהכיר את המציאות.

עד אשר לא תקשיב כלל את קול אלהים הקורא בכח מתוך ההצעה המוסרית הנשאה הזאת, החובקת מלא עולמי עד- אדם יכול לשמוע את החשבון הזה ולא לראות את הקריאה שהקב״ה קורא לאדם בתוך האחריות הזאת. אדם יכול להתעלם מהפן הרוחני של האחריות הזאת.

בתוך האחריות יש קול ה׳ המבקש שנרומם את העולם. יש קול ה׳ הרוצה שנפעל להשפעה מוסרית אלוקית בעולם. אבל אדם יכול לשמוע את החשבון ולא להבין את התביעה הנובעת מאחריות זאת. אותה תביעה הרב מכנה בשם של קול אלהים הקורא בכח.

אבל אך רעיון טוב לשוב להתקדש להטהר מכל חטא יעלה על לבו של

האדם - ברגע שהאדם קצת יפתח את עצמו לטהרה. אדם יצליח קצת לעלות מן ההשחתה המוסרית, מיד כל החשבון שהוא הבין יאיר לו. ידיעת החשבון תועיל לכולם, גם אם ברגע שהאדם נמצא בהשחתה מוסרית הדבר לא משפיע, בסופו של דבר כשתבוא רוח טהרה, האדם מיד יכיר את גדלות תפקידו.

והעין נפקחת והאוזן מתפתחת מערלתה, וקול אלהים בכח קורא אל האדם - על ידי הטהרה של האדם מחטאיו, הוא פתאום שומע את קול ה' הקורא אליו. הקול הזה נמצא תמיד וקורא תמיד לאדם. הסיבה שהאדם לא שומע זה בגלל חטאיו.

שמיעת קול ה' הנמצא בעולם, מודגשת בחטא אדם הראשון. שם מתואר כיצד הקב"ה קורא לאדם, והאדם בעקבות חטאו מתחבא. הוא לא מסוגל לשמוע את קול ה'. וכך מובא בפסוקים.

בראשית פרק ג

- *(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְקֹוָק אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְקֹוָק אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ (ט) וַיִּקְרָא יְקֹוָק אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה׃ (י) וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא׃*

מכל מלא עולמים להעלות מעל משכני אופל, ולהתרומם באותה ההתרוממות הרוחנית הגדולה, הנאותה לפי גודל האחריות של כל ההויה כולה, המוצעת לפניו - הקול של ה' קורא לאדם גם במקומות של אופל. על ידי הקריאה של הקב"ה אפשר לעלות עליה מכל מקום. תפקיד האדם לרומם את כל המציאות, לכן גם כשהייתה נפילה האדם יכול להמשיך לשמוע את דבר ה'. כל מקום בו האדם שומע את קול אלוקים מתהלך, אז הוא יכול לקום ולהכיר את ההתרוממות והאחריות הנאותה הקיימת לאדם.

הדעה שהאדם הוא התוכן המרכזי של ההויה כולה מגדילה את האחריות המוסרית, ומעוררת את החפץ לפעול גדולות - התפיסה הישראלית סוברת שהאדם הוא תכלית הבריאה. כל התוכן המרכזי העומד במרכז העולם הוא האדם. עניין מבוא רבות בספרי חסידות וקבלה, וכך כותב המהר"ל[49].

[49] המלבי"ם מביא באריכות את הוויכוח הגדול האם האדם הוא מרכז ושולט על העולם או לא, ואומנם ברמב"ם במורה נבוכים (חלק ג' פרק יג') יש משמעות שהאדם הוא לא מרכז העולם,

- *אבל האדם הוא קונה מעלה יותר ממה שהיה לו. וכמו שהשמש הוא מלך, גם כן האדם הוא מלך, שהרי הכל נתון תחתיו. ומלכות האדם היא שהוא מוליך שלימות אל כל התחתונים, כי הכל נברא לעבוד האדם ולשמשו, ובזה הוא צורה אל כל התחתונים. ומוליך שלימות אל הכל, כמו המלך שהוא המשלים את הכל. והאדם הפך הנמצאים; שכל הנמצאים תחת השמש אינם קונים מעלה על מה שנבראו, אבל לא יצאו גם כן מסדר הראוי. והאדם קונה מעלה יותר ממה שהיה, אבל הוא יוצא מן הסדר.*

הדעה הזאת היא מגדילה את תפקידו המוסרי של האדם. כשהאחריות גדלה אז החפץ לפעול גדל, יש לאדם יותר צורך לדאוג לכלל. הוא רואה את הגדלות שאליה הוא אחראי, וממילא הוא יותר פועל פעולות גדולות.

התפיסה שהאדם נמצא במרכז והכח הזה מחייב אותו לדאוג לסביבה, מובאת בצורות שונות בספר של הרב סולבייציק איש האמונה. שם הוא מבאר שאיש המדע אומנם מכיר את עליוניות האדם. את היכולת שהאדם כובש את הטבע,

---

לטעמו לכל נברא יש תכלית בממין שלו שהתכלית היא מה שהקב"ה רצה, ואנו לא יודעים את התכלית. אבל המלבי"ם מאריך לדחות טענות אלו, ונביא מקצת דבריו.

מלבי"ם תהלים פרק ח

- *פה רמים ישפוט ויתפלסף נגד הפילוסופים המקטינים ענין האדם מאד, עד שחשבו זאת לשגעון שנאמר כי האדם הוא מבחר היצור ושהוא נחלת ה' בעולמו, ובאו ע"ז בטענות יתדמו למופתים חותכים בראשית העיון, כי אם נשקיף את המון הכדורים הרבים והעצומים הסובבים את הכדור הקטן הארצי משכן האדם, אשר הוא אך כנקודה קטנה בערכם וכמר מדלי בתוך מי הנהר העצומים והרבים, ... כי רחוק הוא שנאמר כי כל אלה נבראו בעבור כדור קטן קל לערכם היא הכדור השפל. ואף כי בעבור האדם אשר מציאותו בטל נגד הכדור בכלל, וכבר הרחיבו האריכו בראיה זו גם מחכמינו (במורה ח"ג, והבדרשי בס' בחינת עולם) ובאו ע"ז בכמה טענות, א) מצד ריבוי הכדורים, ב) מצד גדלם, ג) מצד דקות מלאכתם, ד) מצד מקומם שהם גבוהים ועליונים, ה) מצד שהם קיימים באיש לא במין, ויאמר המליץ, הזה פועל חכם שיכין כלים משקלם עשרת אלפים ככר כסף כדי לעשות מחט ברזל אחד? - **אמנם עדת המאמינים השלמים עם עצת התורה** ודרכיה לא יוכלו להכחיש זאת, כי עדות ה' נאמנה שהכוכבים כולמו נבראו בעבור הארץ, כמ"ש ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ, וצאצאי הארץ **כולם נבראו אך בעבור האדם שנברא אחרון לכולם**, כי בו ועל ידו השיג המציאות כולו את השלמות ואת תכליתו האחרון אשר לו, ובעבורו ראתה החכמה העליונה להוציאו אל היש, ומין האדם כולו היה אך בעבור השלם אשר ישמור מצות ה' ופקודיו, ולא זאת לבד אלא כי טבע המציאות בכללו משועבד אל האדם הלז, יעלה או ירד ישתלם או יופחת או יתבטל לגמרי לפי מעשה האדם בשמרו מצות ה' או במריו, **וקוטב זה הוא יסוד התורה בכללה**, ויסוד השכר והעונש הברכות והקללות הנמצא בתורה, עד שהונח אצל התורה ליסוד מוסד כי השלם שבאדם הוא לבדו ולא זולתו חלק ה' בעולמו, ... אמנם איך יצדק כל זה עת יעמדו לפנינו מופתי הפילוסופים וטענותיהם, ע"ז בא המשורר במזמור הזה וערך נגדם מערכה פילוסופית ובטל טענותיהם בדברים ראוים אל האלהי הזה, כאשר נברר תשובתיו בבאור המזמור אחת אחת ...*

אבל אותה הכרה לא מובילה את האדם לפעול למען הטבע. לפי המדע כל הידיעות האלה נשארות בגדר שעל ידי זה האדם ידאג לעצמו לנוחיות שלו. לעומתו איש האמונה מחפש את האלוקות. השאיפה היא לשלב, שיבוא איש ברית שיכיר שאומנם האדם שליט, והוא משכלל את העולם, אבל השכלול הוא דו סיטרי היינו הוא גם בשביל הקדושה והאחריות על הטבע[50].

אם הצורה העולמית החומרית נתגדלה על ידי ההתגליות הרבות, מציב המדע לפנינו את השליטה החפשית בתוך האדם- המדע חוקר ומגדיל את המציאות. יש הבדל במדע בין חקירת החומר, לחקירת האדם. בחקירת החומר המדע עוסק בהרחבת המציאות. הרחבת המציאות לפי עבודתו של המדע נעשית על ידי הגילויים הרבים שהמדע מגלה. המדע עמל לפענח מה התכונות והגילויים הטבעיים הקיימים בחומר.

לעומת זאת אצל האדם המדע מדגיש את נקודת החופש. המדע מדגיש את היכולת של האדם לשלוט. כלפי האדם המדע לא מניח הנחה שהמציאות כולה ידועה, להיפך המדע רוצה להדגיש עד כמה האדם הוא דמות חופשית ששולטת ויוצרת במציאות.

והתגלותו היא המרכז התמציתי היותר עליון של ההויה- המדע בעומק מגלה שהתגלות השליטה של האדם היא פועלת בעולם. היכולת של האדם לפעול בעולם היא נחשבת המרכז התמציתי של ההויה. אותו מרכז הוא הנקודה העליונה של ההויה.

שבודאי החיים הם תמצית המציאות הבלתי מרגישה, ותמצית החיים היא שליטת החפץ- הרב מסביר היחס לכל עולם החומר הבלתי מרגיש כגון דומם וכדומה, הנקודה העליונה שלו, הוא נקודת החיים. היינו כלפי חומר אנו אומרים שגם לחומר יש נקודת חיים המחיה אותו. הכרת הנקודה הזאת היא תמצית החיים של כל העולם החומרי הטבעי. אבל בתוך החיים עומדת התמצית בשבילה נברא העולם, התמצית הזאת היא גילוי החפץ. גילוי החפץ נעשה על ידי ששליטת החפץ של האדם מתגלה במציאות.

אם כן למרות שיש מציאות טבעית שאין לה חפץ בעומק עומקה של אותה מציאות יש את האדם שהוא מסמל את שליטת החפץ המנהיג.

שבא למרום עזו על ידי איחודו עם הטוב המוחלט, והופעתו בפועל

[50] עי' באריכות בספר איש האמונה עמ' 57-61.

בצורה היותר אפשרית- הדרך ששליטת החפץ מתרוממת, זה נעשה על ידי האיחוד עם הטוב המוחלט. כשהאדם יכיר ששורש חייו הוא הטוב האלוקי, ממילא החפץ שלו מתרומם. כיון שהחפץ שלו הוא עומד בעומק תמצית של כל העולם, ממילא העולם כולו מתרומם בגלל אותה התרוממות.

ההתרוממות תלויה באיחוד אל הטוב, ובגילוי הטוב במציאות. לפעול שהטוב יופיע בצורה גלויה, בדרך הכי ברורה והכי אפשרית.

פסקה מד. המוסר הישראלי הפועל[51] (עמוד סה'- סו')

ההתגלות על דבר גודל ערכו של האדם , על השפעתו הגדולה בשפעת החיים שלו, בגודל רוחו, ברצונו והופעת שכלו על ההויה, על כל היש, זאת היא חטיבה מיוחדת לישראל.

רחוק רחוק מאד הוא העולם כולו מהכרה זו. הכל חושבים, שהאדם ביחש להמציאות הוא רק פסיבי, מושפע ולא משפיע. אבל הקטנה זו אין לה כל ערך באמת.

ודאי שההארה הרוחנית של סגולת הרוחניות ההויתית של עצמות המציאות קשורה היא הרבה עם הידיעה בעצמה, כל מה שהאדם יודע יותר את ערכו, ככה ערכו באמת גדול הוא, וכל מה שיכיר יותר בשפעת החיים, ששדרות ההויה השונות מקבלות על ידי ההויה המרכזית שלו, ככה תגדל עצמותה של השפעה זו.

מובן הדבר, שידיעה כזאת אי אפשר לה שתהיה רק ידיעה גרידא. מהות החיים, הרצון וההת משכות הנשמתית צריכים להתקשר בקישור אורגני בידיעה זו, וקישור זה צריך שיתהוה על פי סגולה היסטורית ארוכה. וזה הוא גם כן אחד מהדרכים שכנסת ישראל היא מצויינת בהם, ההתבגרות הנשמתית, עד כדי ההפעלה על ההויה, אל הפועל יצאה בישראל ביחוד.

המוסר הישראלי, איננו כי אם מוסר אינדיוידואלי, ולא גם משפחתי ולאומי, ולא גם אנושי כללי, אף על פי שהכל כלול בו, אבל בעקרו הוא אלהי, תורת ד' בורא עולם , תורה שהיא המשכה של היצירה, לא פחות מזה, גדולת הכרה זו היא מורשת ישראל מעולם, והיא גאותם ועוזם עדי עד.

---

[51] פסקה זאת כוללת שתי פסקאות משמונה קבצים. חלק א' מקובץ א' פסקה תתס'. חלק ב' מקובץ א' פסקה תצט'.

תורת ישראל מבארת, איך קיום העולם והמוסר האנושי הם תלויים זה בזה, וממילא מובן, ששכלול העולם בשכלול המוסר גם הוא קשור קשר של קיימא, זאת היא עיקר דעת אלהים הישראלית.

חטא האדם קלקל בכללו את מוסרו עד שמלאה הארץ חמס, השחית את דרכו, הרע את יצר מחשבות לבו. העולם מתקומם עליו, יורד מבול ומוחה את היקום כולו. שורש האדם הנשאר מתחזק בישרו, היושר מתאמץ בקישורו עם אלהים, עומד ומעלה עולות לד'. העולם מתבסס, והברית נכרתת על קיומו. עוד כל ימי הארץ.

נושא הפסקה- העולם רחוק מההכרת ערכו של האדם, והעולם צריך לדעת את הידיעה הזאת בצורה פנימית.

ביאור הפסקה-

ההתגלות על דבר גודל ערכו של האדם, על השפעתו הגדולה- גם בפסקה זאת הרב מבאר את השפעתו של האדם על המציאות. אומנם הרב מתאר שתהליך זה קיים, אלא שלצערנו הדבר הזה לא גלוי.

הרב מבאר שיש ידיעה התגלות שלאדם יש ערך גדול, שהוא משפיע בצורה גדולה על המציאות.

בשפעת החיים שלו, בגודל רוחו, ברצונו והופעת שכלו על ההויה, על כל היש- הדרך בה גדלות האדם מתגלה. זה נגרם על ידי שפעת חייו של האדם. עצם נקודת החיים של האדם, זה משפיע על העולם. שפעת חייו, זאת מציאות החיים הפיזית של האדם.

לא רק ההופעה הפיזית אלא הרוח של האדם משפיע. האדם צריך להכיר שרוחו של האדם היא גדולה ומשפיע על המציאות. הגדלות הזאת מוכרת גם לפי ערך הופעת שכל האדם, כשהאדם יתבונן בגדלות שכלו, בהופעות השכליות המופיעות אצלו במיוחד. דבר זה מבטא את גדלות האדם והשפעתו על העולם.

ההשפעה של העולם על ההויה, היא השפעה על ההויה היינו כללות העולם, ועל היש, היינו כל הנבראים הפרטיים הקיימים בעולם.

זאת היא חטיבה מיוחדת לישראל- הכרת גדלות העולם, היא מוכרת ומתגלית דווקא בישראל. ישראל הוא חטיבה מיוחדת בעולם לכן הם יכולים לגלות את האחדות הקיימת בבריאה אותה הכרה היא תלויה דווקא בעם ישראל. לכן הרב קורא לאותה הכרה שהיא תלויה בחטיבה היינו באחדות הקיימת אצלנו. דברי הרב מבוססים על לשון הגמרא.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

- *אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם; אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.*

מעלת עם ישראל שהוא הופך את העולם חטיבה אל הקב"ה. מקשר את כל העולם כולו אל האלוקות. כנגד זה הקב"ה פועל שכר לעם ישראל. אבל מה שעולה בעיקר מגמ' זאת מה התפקיד החשוב של עם ישראל. התפקיד החשוב של ישראל, הוא לגלות את האחדות הנמצאת בבריאה. אותה אחדות תלויה בגילוי שם ה' בעולם. התפיסה הזאת היא קיימת רק אצל ישראל, שהם עצמם מעין חטיבה אחדותית.

רחוק רחוק מאד הוא העולם כולו מהכרה זו- כל העולם כולו, לא מסוגל להגיע להכרה הזאת. העולם לא מצליח להשתכלל להבנה הגדולה הזאת. כדי להדגיש עד כמה העולם לא מכיר את זה, הרב כותב פעמיים את המילה רחוק.

הכל חושבים, שהאדם ביחס להמציאות הוא רק פסיבי, מושפע ולא משפיע- התפיסה של כל האומות של כל הפילוסופים, שהאדם הוא רק מעין בורג קטן במערכת. אולי אנחנו יכולים לקחת דברים מן העולם, אבל אנו מושפעים מן העולם. העולם מפעיל אותנו. כל ההמצאות של האדם לפי תפיסה זאת הם כביכול תוצאה שהעולם הטבעי הכריח אותנו להמציא ולמצוא. לפי תפיסה זאת אין לאדם יכולת אמיתית להשפיע וליצור יצירות העומדות במעלה המקדמת ומפעילה את העולם. האדם הוא תמיד בעמדה פסיבית מול הטבע.

יש להעיר שתפיסה זאת היא היום מחלחלת, ומשפיע על הנפש של האדם. כיום אומרים שהאדם אפילו לא יכול לשלוט על הבחירה האישית שלו עצמו. יש תפיסה הטוענת שאין לאדם בחירה חופשית, לפי תפיסה קיצונית זאת, כל הפעולות של האדם, הם תוצאות של הוראות חשמליות הקיימות במוח. היום המדע מנסה להוכיח שהרבה תכונות הקיימות באדם, האדם לא יכול לשלוט

עליהם. התפיסה הקיצונית הזאת היא מסוכנת כיון שלפי זה אין אפשרות לשפוט את האדם לפי מעשיו.

אבל הקטנה זו אין לה כל ערך באמת- הרב לא מתמודד בצורה פילוסופית עם הטענה הזאת. הרב מביא את הנפקא מינה המוסרית העולה מתפיסה זאת. התוצאה של תפיסה זאת שהיא לא מסוגלת להוליד ערכים משמעותיים. תפיסה זאת לא יוצרת ערך משמעותי, להיפך היא גורמת פירור של הערכים. כיון שכל העולם הוא מעין מכונה גדולה הפועלת ללא שינויים, ממילא אין אפשרות לפעול ולרומם את העולם.

התפיסה הזאת משחררת את האדם מחובתו לגילוי ערכים משמעותיים בעולם. בשורש תפיסה זאת עומדת הקטנת האדם.

ודאי שההארה הרוחנית של סגולת הרוחניות ההויתית של עצמות המציאות קשורה היא הרבה עם הידיעה בעצמה- הטבע בנוי שהעולם נפעל לפי האדם. למרות שזאת מציאות קבועה ומוחלטת, בכל זאת כדי שההשפעה הזאת תתגלה היא תלויה בהכרה ובידיעה של האדם. כל עוד האדם לא יכיר את המציאות הזאת, אומנם תמשיך ההשפעה של האדם, אבל היא תהייה נמוכה.

גם השפעה סגולית שהיא נסתרת צריך שהאדם יכין לה כלים חיצוניים, הכנת הכלים היא ההכרה והידיעה של האדם. אם האדם לא מסכים לחיות על פי הידיעה הזאת, דבר זה משפיע על השורש הסגולי שבאמת הוא ישפיע פחות.

כל מה שהאדם יודע יותר את ערכו, ככה ערכו באמת גדול הוא- ערך האדם תלוי באדם עצמו. אדם החושב ותופס שהוא לא משפיע, באמת ערכו קטן. ועל ידי זה באמת כוחו של האדם קטן. אבל אדם המכיר שיש לו כח שיש לו ערך ממילא באמת ערכו גדל. אם כן ערך האדם גם מבחינה סגולית, הוא ערך משתנה. השינוי והכח של האדם לפעול תלוי בהכרה של האדם.

כמשל אפשר להביא משל למלך הנותן למשרתיו יכולת לפעול במציאות. משרת המוכן למשימה הוא מקבל כח גדול לפעול, ואילו משרת שאינו מכיר את החשיבות של עבודתו, משרת שלא מכיר את ערכו, הוא יקבל כבר מתחילת העבודה כח קטן לפעול. כך הקב״ה ברא את טבעו הרוחני של האדם, שהשפעתו של האדם תלויה כמה האדם רוצה להיות גדול וכמה האדם רוצה להשפיע על העולם.

התפיסה שאומנם הדברים פועלים, אבל ככל שהאדם יכיר יותר כך תהייה השפעה יותר ממשית. מוסברת באריכות בספרי המקובלים. בעלי הקבלה

מסבירים על המהלך כיצד בכל תפילה יורד אור רוחני וכדומה. אומנם בעלי הקבלה לא מסתפקים באמירה סתמית שעל ידי התפילה יורד שפע, אלא המקובלים מצריכים את האדם להתכוון. כדי שהשפע ירד בצורה יותר משמעותית האדם צריך להכיר את הפעולה שהוא עושה. ככל שהאדם יכיר יותר טוב את הפעולה, כך השפע ירד בצורה יותר חזקה.

וכל מה שיכיר יותר בשפעת החיים, ששדרות ההויה השונות מקבלות על ידי ההויה המרכזית שלו, ככה תגדל עצמותה של השפעה זו- ההשפעה תלויה באדם, ככל שהאדם יבין את הקשר שלו לכלל המציאות ככה תהייה עוצמה יותר גדולה להשפעה. ככל שהאדם יהיה יותר קשור לסביבה, כך הסביבה יותר תתפעל ממנו.

דבר זה רואים בצורה דומה בחינוך. אם מחנך מרגיש אחריות וקשר לחניך, אם הוא ירגיש קשר פנימי לחניך. כל מעשה של המחנך ישפיע סגולי על החניך, כביכול החניך ירגיש קשר משמעותי למחנך. כך גם היחס בין הבריאה לאדם, אדם המרגיש קשר פנימי לכל המציאות, ממילא כל המציאות רוצה להתקשר בו, ולכן ההשפעה של אדם כזה סגולית היא גדולה.

כשאדם מכיר את יכולתו התוצאה היא לא רק סגולית אלא גם מעשית. מי שמכיר שכוחו של האדם גדול הוא רוצה לפעול. רק מי שמאמין שאפשר לשנות הוא יכול להצליח לשנות ויכול להצליח בפעולתו.

היכולת של האדם לפעול היא יכולת רחבה מאד, לכן הרב מכנה את פעולת האדם בשם של שדרות ההויה, היינו האדם משפיע לא רק על נקודה מסויימת בהויה, במציאות, אלא על כל השדרה של המציאות. כל ההשפעה היא תלויה בהויה של האדם, בעצם חייו ובשפעת חייו, היינו הגילוי המעשי של החיים שלו.

מובן הדבר, שידיעה כזאת אי אפשר לה שתהיה רק ידיעה גרידא. מהות החיים, הרצון וההת משכות הנשמתית צריכים להתקשר בקישור אורגני בידיעה זו- הכרת כח ההשפעה של האדם, זה לא דבר שמספיק שהאדם ידע בשכלו. כדי שהידיעה הזאת תשפיע האדם צריך להכיר ולהרגיש את ההשפעה בכל מהות חייו. כמו שהאדם מכיר במהות חייו את ההשפעה של האוכל שהוא אוכל, כשאדם לא אוכל הוא מרגיש במהות חייו חלש. כך הידיעה הזאת לא מספיק שהיא תהייה ברובד השכלי, היא צריכה להכנס למהות החיים שלנו. שנכיר את גדלותנו בכל מהות חיינו.

ההשפעה במהות חיינו צריכה להכנס לתוך הרצונות שלנו. שהידיעה הזאת תהפך להיות חלק חשוב בתוך גילוי הרצונות שאנו רוצים לגלות. שההתמשכות

הנשמתית שלנו תכיר את הידיעה הזאת. משמעות הדבר שכל חלק מנשמתנו תרגיש את הגדלות והאחריות של האדם.

וקישור זה צריך שיתהוה על פי סגולה היסטורית ארוכה- כיון שההכרה הזאת היא צריכה לחדור לתוך האישיות של האדם, זה תהליך ארוך.

לא מספיק ללמד חיצונית את העולם שיכיר את המציאות הזאת, אלא צריך תהליך היסטורי ארוך. רק לאחר תקופה ארוכה שהעולם עובר תהליך, רק כך העולם יוכל להפנים את ההכרה הזאת. יש תהליכים שהעולם צריך להגיע לשכלולו כדי להגיע למעמד של קבלת התהליך. ההבנה על תפקידו של האדם, העולם צריך לצעוד תהליך היסטורי ארוך. הרב מסביר שזה תהליך היסטורי סגולי, כיון שהקב"ה מנהל בצורה סגולית נסתרת את העולם כדי שיגיע להכרה הזאת.

וזה הוא גם כן אחד מהדרכים שכנסת ישראל היא מצויינת בהם, ההתבגרות הנשמתית, עד כדי ההפעלה על ההויה, אל הפועל יצאה בישראל ביחוד- הרב מבאר שכנסת ישראל בכוחה להחדיר ולחיות בצורה המכירה את ערכו הגדול של האדם. בכנסת ישראל ההכרה הזאת היא מצויינת, היינו זה לא מופיע בצורה של ידיעה, אלא זאת צורת חיים של כנסת ישראל.

יש לציין שהרב מדבר כאן על כנסת ישראל, לא על עם ישראל בפועל, אלא עם השורשים הרוחניים של עם ישראל. כנסת ישראל היא המקור הרוחני ממנו הפרטים הגלויים של עם ישראל יונקים. אם כן השורש ממנו עם ישראל מקבל את חייו, הוא שורש המצוין ביכולת שלו להגיע להכרה בדבר גודלו של האדם.

הרב באגרות מסביר מה מיוחד בכנסת ישראל בעניין זה. וכך כותב הרב.

אגרות הראיה ח"ב עמ' סה'-סו'. אגרת תט'.

- ***כנסת ישראל איננה אומה כפי המובן הרגיל אלא התמצית האידיאלית של האדם**, המופעה בתור קיבוץ חברתי מולא בכל תכסיסיו שנקרא לאום, בדרך השאלה ... ואנו בעלי הנשמות של הים הגדול שכל הנחלים הולכים אליו ... הים האידיאלי הוא עתידנו ...*

הרב מבאר שעם ישראל נושא בתוכו את התמצית האידיאלית של האדם. תמצית זאת מתבטאת בהכרה שהאדם מכיר בגדלותו.

המוסר הישראלי, איננו כי אם מוסר אינדיוידואלי, ולא גם משפחתי

ולאומי, ולא גם אנושי כללי, אף על פי שהכל כלול בו, אבל בעקרו הוא אלהי - המוסר הישראלי שונה מכל המוסרים האחרים. אנחנו לא בעלי מוסר פרטי אישי אינדוודואולי, אנו לא דוגלים במוסר אישי פרטי. אנו לא דוגלים במוסר משפחתי, לא לאומי, ואפילו לא מוסר כללי. המוסר שלנו נובע ממקור אחר לגמרי.

כל המוסרים האחרים גם מוסר כלל עולמי בסופו של דבר המוסר הזה מתחיל מלמטה למעלה. היינו מתוך הצורך לתת סדר כלל עולמי לכן יש גילויים של מוסר. אבל בעם ישראל המוסר מקורו אחר לגמרי. מקום המוסר הישראלי הוא מוסר אלוקי. כל המטרה שלנו לגלות את האור האלוקי הנמצא בעולם. ההכרה הזאת היא מביאה את הצד העליון הרוחני הנמצא מעל המציאות. היכולת שלנו להשפיע ולכלול את כל העולם היא נובעת מהכרת המוסר האלוקי הנמצא בעולם.

תורת ד' בורא עולם , תורה שהיא המשכה של היצירה - המוסר שלנו נובע מקבלת התורה. התורה היא הכלי דרכו נוצר העולם, כיון שהתורה היא המשכה של היצירה לכן היא היחידה המביאה את המוסר האלוקי. ההבנה שהתורה היא עומדת ביסוד היצירה, מובאת רבות בחז"ל. וכך מובא בזוהר.

זוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קסא עמוד א

- *זכאין אינון כל אינון דמשתדלי באורייתא, ובגין דכד ברא קודשא בריך הוא עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא ובאורייתא אתברי עלמא כמה דאוקמוה דכתיב (משלי ט) ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן*

על פי הזוהר מבואר שעל ידי התורה, העולם נברא התורה היא מעין מפה של העולם. מפה רוחנית המלמדת כיצד העולם צריך להתנהל. לפי הבנה זאת אפשר להבין למה המוסר האלוקי הוא מתגלה בתורה, כיון שהתורה היא הגילוי של התוכנית האלוקית.

לא פחות מזה גדולת הכרה זו היא מורשת ישראל מעולם, והיא גאותם ועוזם עדי עד - כיון שעם ישראל אוחז בתורה ממילא יש הכרה גדולה כיצד האדם בבחירתו משפיע על גילוי המוסר האלוקי בעולם. עם ישראל יש לו יכולת ומורשת הנותנת לו הכרה גדולה. עצם אחיזת עם ישראל באותה גדולה, היא נותנת גאוה וחוזק לכנסת ישראל. לכן כנסת ישראל בדווקא היא חיה בתוכה את ההכרה בדבר גדלות האדם.

תורת ישראל מבארת, איך קיום העולם והמוסר האנושי הם תלויים זה בזה- לפי המבואר בתורה מתגלה שאין אפשרות לעולם בלי קיום מוסרי. הקיום המוסרי בא לידי ביטוי בתורה. חז"ל ביטאו את הקשר על פי הגמ' במסכת שבת.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א (מובא גם בגמ' ע"ז דף ג.)

- *דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה ליה? - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.*

וכך כותב הרב בעין איה.

עין איה שבת פרק ט' פסקה עא.

- *והרום העליון גודל רוח האדם גדלו ברוממות קודש, בחוסן יה- הוא יסוד העולמים. בהתגלותו ... יש לכל נוצר לכל בריה ערך נשגב ... בהעלם העצמיות האלהית החפשית של האדם המתגלה בסגולת ישראל, המתנוצצת רק לאחר הקשרם בחיים העליונים מלאי העולם שבסגולת יקרתה של תורה, הכל נעתם, והכל הולך לטמיון, נרדם תרדמת מות... אם ישראל מקבלים את התורה, הכל קונה לו מגמה, ורוח האידיאליות של הגעה מגמתית רוחף על כל, והם מתקיימים, הכל מתקיים מפני שיוכל הכל לשאוף ...*

לפי הרב בעין איה מתברר שאותו תנאי שהקב"ה התנה עם העולם, כיון שרק על ידי התורה אפשר לשאוף להביא את העולם לשכלולו המוסרי. רק ישראל הקשורים אל התורה יכולים להוביל ולקדם את העולם. אילולי זה אין קיום לעולם.

עניין זה שזכות קיום העולם תלויה במצבו המוסרי, מופיע בספר בראשית בצורה חזקה. כל נפילה של חטא המבול הגורמת השחתה מוסרית לעולם, וכן אח"כ דור הפלגה וכדומה. כל אלה מסמלים עד כמה קשור הצד המוסרי עם היכולת של העולם להתקיים.

וממילא מובן, ששכלול העולם בשכלול המוסר גם הוא קשור קשר של קיימא, זאת היא עיקר דעת אלהים הישראלית- כיון שהתורה מגלה ומבארת שיש קשר בין המוסר לבין קיום העולם. היינו אילולי שהעולם מוסרי אין זכות קיום לעולם.

לכן המציאות היא כביכול לא שחור לבן. היינו קבלת התורה של ישראל נתנה את זכות הקיום. אבל לאחר זכות הקיום הבסיסית, צריך להכיר שכל התקדמות מוסרית היא משפיע על שכלול העולם. כדי שהעולם ישתכלל צריך שהעולם יתקדם מוסרי.

אפשר לראות דוגמא מעשית לעניין שאילולי שהעולם ישתכלל מוסרי אין אפשרות לשכלול. הכרת העולם את פצצת האטום, זה קידום מאד משמעותי של העולם. נראה שאם היו מגלים את הפצצה מוקדם מידי, לפני שהעולם התקדם מוסרי, היה חשש שבני האדם יחריבו את העולם. כיום שהעולם השתכלל מוסרי, הוא אומנם מפחד מהפצצה, אבל רואים שיש יראה מוסרית לא להשתמש בפצצה. נראה שהקב״ה בזכות ההתקדמות המוסרית נתן את האפשרות להכיר את השכלול של האטום. כמובן בשכלול זה יש סכנה, מצד שני יש תועלת גדולה, ישנם כורים אטומים לחשמל וכדומה.

אפשר לתת עוד דוגמא כיצד שכלול מוסרי מקדם את העולם. כיום הכח שמקדם את העולם, הוא העולם כמקום גלובלי. אומנם ודאי שיש סכנות בטשטוש הזהות הלאומית. אבל יש בזה איזה בשורה מוסרית. הבשורה הזאת שיש נקודת שוויון בין כל האנושות היא נותנת יכולת לאדם להתחבר ולעשות מחקר עם קבוצות שונות ממקומות שונים. השכלול הזה הוא נובע דווקא מתוך ההתקדמות המוסרית.

חטא האדם קלקל בכללו את מוסרו עד שמלאה הארץ חמס, השחית את דרכו, הרע את יצר מחשבות לבו - הרב מביא דוגמא להשחתה מוסרית שהשפיע על העולם. הרב מתאר את חטא המבול ששינה את כל העולם. (יש להעיר שהשחתה המוסרית הופיע בעיקר בלבו של האדם. קלקול הרצון והמחשבה.)

דברי הרב מבוסים על הפסוקים המתארים את החטאים לפני המבול. וכך מובא בפסוק.

בראשית פרק ו

- *(ה) וַיַּרְא יְקֹוָק כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־ הַיּוֹם : ... (יא) וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס : (יב) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ : ס*

תיאורים אלו מבטאים את הירידה המוסרית הגדולה שהאדם ירד. בעקבות כך הקב״ה החליט שאין זכות קיום לעולם.

העולם מתקומם עליו, יורד מבול ומוחה את היקום כולו - הרב מתאר את המבול כאילו העולם עצמו התקומם. היינו זאת תוצאה כעין טבעית. אין אפשרות לטבע להתנהל כשהאדם הושחת מוסרית. זאת לא רק החלטה שהק״ה כביכול הביא מבול, אלא זה כבר טמון בטבע של בריאת העולם, טמון בטבע התוצאה הזאת של המבול.

שורש האדם הנשאר מתחזק בישרו, היושר מתאמץ בקישורו עם אלהים, עומד ומעלה עולות לד׳ - האדם שנשאר הוא רק נח. נח הוא מבטא את הישרות, שהאדם יש בו עדיין נקודה מוסרית. הבנת אותה נקודה מוסרית מתגלית בנח. היכולת שהנקודה תתגלה על ידי הקישור אל הקב״ה. לכן נח כשהוא יוצא מן הטבע הוא מקריב עולות ומתקשר אל הקב״ה. וזה מה שמופיע בפסוק.

בראשית פרק ח פסוק כ

- *וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיקֹוָק וַיִּקַּח מִכֹּל ו הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכֹּל ֹ הָעוֹף הַטָּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ ׃*

העולם מתבסס, והברית נכרתת על קיומו. עוד כל ימי הארץ - התוצאה של הקרבת הקורבנות. התוצאה של נח שנשאר, הוא שהעולם כולו התקדם מעלה. העולם התקדם למציאות שכבר יש לו כביכול ברית על קיומו. הוא מגלה שהאדם הוא יכול להיות מוסרי. כעת יש יכולת לקיים את העולם. וזה מה שהקב״ה כורת ברית עם העולם לאחר הקרבת העולות של נח, כמו שנאמר בפסוק.

בראשית פרק ח פסוק כא

- *(כא) וַיָּרַח יְקֹוָק ֹ אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְקֹוָק אֶל־לִבּוֹ לֹא־אֹסִף לְקַלֵּל עֹוד אֶת־הָאֲדָמָה ׀ בַּעֲבוּר הָאָדָם ׃ כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עֹוד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי ׃ (כב) עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ ז ֶרַע ׳ וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיֹום וָלָיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ ׃*

פסקה מה. סגולת ישראל היוצרת[52] (עמוד סז'- סט')

השכל האלהי הוא שכל יוצר, שיש לו פועל בכל מילואיו, ושכל הברואים הוא שכל מצייר, שאיננו יכול כי אם להציג לפניו את מה שישנו.

הקרבה האלהית מקנה לנבראים את סגולתו של השכל האלהי, ולפי ערך קרבתו האלהית כך גדל כח יצירתו. גם ההצטיירות השכלית הפשוטה יש בה מלשד הקודש של קרבת אלהים במדה ידועה. וכל מה שתוכן הקרבה הזאת מתרחב, מתפשט ומתעמק ביותר, כן מראה הוא בבליטה יותר גדולה את השואתו עם השכל היוצר,

יסוד ההתעסקות הסודית שבספר יצירה היא בנויה על מכון זה של התעלותו של שכל האדם אל הסגולה האלהית, כפי אותה המדה שיש באפשרות זאת. ואי בעו צדיקי ברו עלמא, ועתידים צדיקים שיחיו מתים, ויבראו עולמות,

ההבדל העצמי שבין ישראל לעמים, בשורש נשמתם, הוא ששכל האדם בכללו, שאיננו כי אם שכל מצייר, מציג ברוחו את המצוי, ומגלם אותו במעשיו, באמנות לכל פרטיה, מסתגלים לו כל העמים אשר תחת כל השמים, אבל סגולה אלוהית של שכל יוצר, זאת היא הפליאה של סגולת ישראל, שהיא מבדלת אותו מן העמים כולם בעליוניות כזאת, שכל הבדל סוגי לא ידמה לו.

והולכים אנו דרך ארוכה מאד, דרך מעלות ומורדות, גליות וגאולות, עד שנבא לאותו גמר הצביון של הופעת נשמתנו בהגמרה בכללנו ובפרטנו, אלהים אתם ובני עליון כלכם, בעלי נשמה יוצרת, פועלת בציורה על כל היקום, כדוגמא של מעלה. ואשם דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך, לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה.

---

[52] הפסקה מורכבת משתי פסקאות בשמונה קבצים. חלק א' מקובץ ד' פסקה קי. חלק ב' מקובץ ד' פסקה קטז'.

עד עת קץ לא יעמוד שום עם ולשון על רז מופלא זה, של ההבדל העצמי שבין ישראל לעמים כולם, בין נשמת האדם לגוית האדם. וההבדל הזה הוא חודר מההיקף הכללי אל הפרטים כולם, ואל פרטי פרטיהם, אל האישים היחידים, אל הגדולים ואל הקטנים, אל גורל חייהם הכלליים, ואל כל תנועה מתנועותיהם, עד לחלקים היותר קלים ודקים. אין קוטן בגודל.

נשמת ישראל נשמה יוצרת היא, לא רק מציירת, נשמה אלהית, אשר אור אלהים חי בקרבה, אלהים אתם ובני עליון כולכם, בנים אתם לד' אלהיכם.

נשמת כל העמים היא רק מציירת, מסדרת, אוצרת ומנתחת. לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו, ד' צבאות שמו, ולא נקרא צבאות כי אם על שם ישראל, שהם צבאות ד'.

אין לישראל סימבולים, שהם רק גורמי מחשבה ורגש, כי אם מצות ותורות, דברים חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים, קללתם קללה וברכתם ברכה.

וכי יגלה אור ד', ומהר ציון אור חדש יאיר על אפסי ארץ, יבינו כל הגויים, כי לא יתכן להדמות לבני אל חי, בסגולתם העצמית. אבל אושר גדול יהיה אז לאנושיות עד כמה שתוכל לחקות את אור עולם זה, את מעין חיים זה, עד כמה שתוכל להטיל אל תוכה מנטפי נהרי פלגיו. ונלוו גוים רבים אל ד', והיו לי לעם, וידעת כי ד' צבאות שלחני אליך, ונחל ד' את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם, הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו. ד' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ.

נושא הפסקה- ישראל מסוגלים לקרבת אלהים ולכן נשמתנו היא נשמה יוצרת.

ביאור הפסקה-

השכל האלהי הוא שכל יוצר, שיש לו פועל בכל מילואיו- השכל האלוקי

מסוגל ליצור. הוא שכל שממנו נברא העולם.

אצל הבורא כל מחשבה היא בוראת יש מאין, מחשבת הבורא, בוראת עולם. התוצאה של השכל האלהי היא תוצאה המגלה את כל מילואו של השכל. כיון שכלפי הבורא אין שום הגבלה, לכן כל מה שהשכל האלוקי רוצה הדבר מתממש בתוך המציאות. לכן הפעולה שהשכל האלוקי יוצר זאת פעולה בכל מלואו של השכל.

ושכל הברואים הוא שכל מצייר, שאיננו יכול כי אם להציג לפניו את מה שישנו - השכל של כל הנבראים הוא שכל שיכול רק להכיר את המציאות. השכל של הנבראים מצייר את המציאות שכבר קיימת. הנברא בשכלו יכול לסדר את המציאות הקיימת, אבל לא להמציא מציאות.

היכולת של הנברא להשתמש בשכלו כדי לגלות את המציאות הקיימת. לכן השכל של הנברא לא יכול לגלות את מה שהוא רוצה, אלא רק להציג את מה שהוא רואה בפועל. השכל של הנבראים מציג ומכוון לעצמו רק את מה שיש במציאות. אין אפשרות לשכל הנבראים לרצות דברים שהם מעל המציאות הקיימת. הנבראים בשכלם רק משתמשים בטבע, אבל לא יוצרים טבע.

הקרבה האלהית מקנה לנבראים את סגולתו של השכל האלהי, ולפי ערך קרבתו האלהית כך גדל כח יצירתו - החידוש שהאדם יכול במידת מה לקנות את הכח של השכל האלוקי היוצר. היכולת של האדם להגיע למעלת שכל יוצר, היא תלויה בקרבת האדם אל האלוקות. סגולת השכל האלוקי ליצור ולברוא, והאדם לפי מעלת קרבתו לאותו שכל כך יוכל להתחיל ליצור.

גם ההצטיידות השכלית הפשוטה יש בה מלשד הקודש של קרבת אלהים במדה ידועה - הרב מוסיף חידוש, שאומנם כדי שהאדם יוכל ליצור הוא צריך להכלל בקרבת ה'. אבל המושג קרבת ה' יכול להופיע בהרבה דרגות, יש גם דרכה פשוטה. שהאדם חושב על הקב"ה בלי העמקה, בצורה פשוטה. כל מחשבה אפילו פשוטה היא מקרבת את האדם אל היכולת ליצור. כיון שכל מחשבה אלוקית היא קשורה אל הדבקות, גם אם האדם בעצמו לא קנה את דרגת הדבקות הצורה מלאה.

אומנם אפשר שהרב כאן כלל לא מדבר על מחשבה של דבקות. אלא הרב מחדש חידוש לגבי השימוש בכח השכלי. היינו השימוש בשכל הוא מקרב את האדם אל הקודש במדה מסוימת. כל פעולה אפילו פשוטה שהאדם משקיע בשכלו היא מקשרת במידת מה אל השכל הפועל.

הסיבה שיש קירוב בכל פעולה שכלית, אפילו שהיא לא כוללת התבוננות אלוקית, משום שבסופו של דבר השכל של האדם הוא קשור בשורשו אל השכל האלוקי. לכן כל אדם המשתמש בכח שכלי, הוא מגלה קישור אל השכל האלוקי. אומנם קישור זה הוא מאד נמוך, כיון שבדרגה הזאת האדם לא באמת חיפש קירבת ה', לכן ההשפעה היא קטנה. לכן האדם מרגיש ששכלו רק מצייר ולא יוצר.

ועדיין יש כאן איזה חיות מלשד של קרבת ה', אותו קישור גורם שגם אנשים שמוצאים וממציאים דברים בתוך הטבע הם מרגישים כאילו הם יוצרים ובוראים דברים חדשים בתוך הטבע. כמו אדם שנפלה לו השכלה חדשה, מבחינת האדם, הדבר נחשב כאילו יש כאן יצירה חדשה.

וכל מה שתוכן הקרבה הזאת מתרחב, מתפשט ומתעמק ביותר, כן מראה הוא בבליטה יותר גדולה את השואתו עם השכל היוצר - קרבת אלוקים היא מציאות שיש בה הרבה דרגות. החילוק בין הדרגות תלוי כמה האדם ירחיב את המחשבה באלוקים. היינו מבחינת הזמן, כמה זמן בתוך היום האדם יחשוב על הקב"ה. ההרחבה הזאת היא גורמת שהאדם לאט לאט מוצא את כולו מנצל את אישיותו לקרבת ה'.

אבל יש דרך נוספת להגיע להגדלת קרבת ה', זה מבחינה איכותית. היינו שהאדם לא יעמיק את התפיסה האלוקית שלו. שהאדם יעמיק בהשכלות אמוניות אלוקיות. העמקה הזאת מתחילה מהתפשטות. שהאדם מפשט את האלוקות, הכוונה שהוא מרחיב את האלוקות על כל המציאות, לא רק מבחינת הזמן כמו שהסברנו לגבי המושג מרחיב, אלא הכוונה שהאדם מבחינת המקום החפצים הנבראים על כל הנבראים על כל המציאות הוא מפשט את הכח האלוקי. היינו שהאדם בהתחלה מנסה לגלות אלוקות ולפשט אותה בכל המציאות, כשהאדם הולך ברחוב בכל חפץ וחפץ שהוא רואה הוא מגלה שם אלוקות. התפיסה הזאת מובילה את האדם להעמקה איכותית. כיון שהאדם מבין וחי בתודעה שכל העולם כולו מלא אלוקות, התפיסה הזאת מכריחה את האדם להעמיק בתפיסה האמונית שלו. העמקה הזאת היא יכולה לתפוס פחות זמן אצל האדם אבל היא משכללת את קרבת ה' של האדם.

אפשר שזה אחד היתרונות של לימוד התורה, שבלימוד התורה בעצם האדם מעמיק בתפיסה האלוקית שלו. כל לימוד תורה לא רק לימודי אמונה, הם עוסקים בשכל האלוקי, כיון שהאדם מעמיק באותו שכל הוא מתחבר מבחינה עמוקה לרצון היוצר.

ככל שהאדם יעבוד על הרחבה, הפשטה, והעמקה, כך הוא בעצמו יגלה בצורה יותר מובלטת, היינו יותר גלויה את השוואת שכלו אל השכל היוצר.

יסוד ההתעסקות הסודית שבספר יצירה היא בנויה על מכון זה של התעלותו של שכל האדם אל הסגולה האלהית- המקום בו אפשר למצוא בצורה הכי חזקה את השוואת השכלים מבחינה איכותית זה לימוד פנימיות התורה. מתוך לימוד פנימיות התורה המקום בו אפשר למצוא בצורה משמעותית הוא ספר יצירה.

ספר יצירה הוא הבסיס המתאר את המקום והצורה ממנה הקב"ה ברא את העולם. ספר יצירה דרך אותיות התורה, דרך ביאור הגלגלים מבאר כיצד העולם נוצר. כיון הקב"ה מתגלה השכל היוצר של הקב"ה. כשאדם עוסק בספר הזה, הוא נמצא במקום שהכי מסוגל לחבר את האדם לאותו שכל יוצר. זה המקום בו האדם יכול להעלות את שכלו לסגולה של שכל יוצר ובורא.

כפי אותה המדה שיש באפשרות זאת. ואי בעו צדיקי ברו עלמא, ועתידים צדיקים שיחיו מתים, ויבראו עולמות- מצאנו שחז"ל מתארים שלצדיקים יש כח ממשי לברוא בריאות בתוך המציאות. צדיקים יכולים לקבל לגמרי את הכח האלוקי לברוא וליצור. הכח הזה מתגלה בצורה הכי גבוהה על יד ספר יצירה. דברי הרב מבוססים על הגמ' במסכת סנהדרין ומסכת פסחים.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סה עמוד ב

- *אמר רבא: **אי בעו צדיקי ברו עלמא**, שנאמר כי עונותיכם היו מבדלים וגו'. רבא ברא גברא, שדריה לקמיה דרבי זירא. הוה קא משתעי בהדיה, ולא הוה קא מהדר ליה. אמר ליה: מן חבריא את, הדר לעפריך. רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה, ומיברו להו עיגלא תילתא, ואכלי ליה.*

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סח עמוד א

- *דאמר רב חננאל אמר רב: **עתידין צדיקים שיחיו את המתים**, כתיב הכא ורעו כבשים כדברם וכתיב התם ירעו בשן וגלעד כימי עולם. בשן - זה אלישע הבא מן הבשן, שנאמר ויעני ושפט בבשן וכתיב פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו. גלעד זה אליהו, שנאמר ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד וגו'. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: עתידים צדיקים שיחיו מתים, שנאמר עד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים וכתיב ושמת משענתי על פני הנער.*

יש להעיר שהגמ' במסכת סנהדרין לא רק אומרת שהצדיקים יכולים לברוא עולם, אלא היא מביאה דוגמא מעשית. הדוגמא המעשית שהגמ' מביאה על

אמוראים שהיו בוראים אנשים ועגלים. בגמ' הזאת מבואר שהכח של הצדיקים נבע מהעיסוק בספר יצירה. אם כן רואים שספר יצירה בדייקא הוא הכח הגדול ביותר לממש את הכח לברוא וליצור.

ההבדל העצמי שבין ישראל לעמים, בשורש נשמתם- הרב מבאר את ההבדל המהותי בין השכל הישראלי לשכל של שאר העמים. ההבדל השורשי, הוא ביכולת להתחבר לשכל היוצר. מבחינה שכלית רגילה היום יש להם שכל כמו ישראלים, אלא ההבדל שאצל היהודים השכל מגלה את היכולת ליצור.

הוא ששכל האדם בכללו, שאיננו כי אם שכל מצייר, מציג ברוחו את המצוי, ומגלם אותו במעשיו, באמנות לכל פרטיה, מסתגלים לו כל העמים אשר תחת כל השמים- שכל האדם הרגיל, הקיים אצל כל האומות הוא שכל המגלה שכל מצייר. הכח לצייר הוא כח חשוב, הוא יכול להתבטא בשימוש בכל המציאות הגלויה. בגילוי כח האומנות. החסרון של השכל הזה שהוא נמצא תחת כל השמים, הוא לא יכול להעלות את המציאות האלוקית הנמצאת מעל השמים. המקום הכי עליון שלהם הוא מיצוי ומימוש כל היש הקיים בעולם.

המושג תחת כל השמים, הוא מושג שהתורה כשהיא רוצה לתאר את הגויים, כך היא מתארת את תכונתם. וכך מובא בספר דברים[53].

דברים פרק ד פסוק יט

- *וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְקֹוָק אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃*

אם כן האלוקות הנמצאת אצל הגויים היא אלוקות הנמצאת תחת השמיים. הגויים לא מסוגלים להעלות למקום יותר עליון. הם לא יכולים להתקשר

[53] יש פסוק נוסף המכנה את הגויים בקשר של תחת כל השמים.

דברים פרק ב פסוק כה

- *הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃*

פסוק זה מתאר את מלחמת סיחון, כיצד עם ישראל יותר פחד כלפי כל העמים שתכונתם הוא המציאות שהם תחת השמים.

לאלוקות יוצרת, לכן הם משתחווים לכוחות הנמצאים תחת הארציות. לעולם עם ישראל שיש לו יכולת לקרבת ה' אמיתית.

אבל סגולה אלוהית של שכל יוצר, זאת היא הפליאה של סגולת ישראל, שהיא מבדלת אותו מן העמים כולם בעליוניות כזאת, שכל הבדל סוגי לא ידמה לו- עם ישראל בשורש שכלו שונה מהשכל של שאר האומות. אנו מכילים בתוכנו את היכולת לשכל יוצר. השכל הזה הוא המבדיל אותנו משאר העמים. הבדל זה הוא מהותי, אומנם בשאר העניינים אנו דומים, ואפילו בשכל מבחינה חיצונית אנו חושבים אותו דבר. אבל היכולת המיוחדת שלנו לברוא וליצור היא מבטאת הבדל מהותי. הבדל ששום אחר הנמצא במציאות לא משתווה לאותו הבדל.

והולכים אנו דרך ארוכה מאד, דרך מעלות ומורדות, גליות וגאולות, עד שנבא לאותו גמר הצביון של הופעת נשמתנו בהגמרה בכללנו ובפרטנו- היכולת לגלות את מעלת נשמתנו הוא לוקח הרבה זמן. הדרך הזאת היא דרך ארוכה שעם ישראל צריך לעבור. כל המהלך ההיסטורי שעם ישראל עובר הוא מבטא שלבים כדי שנוכל להגיע לדרגה הזאת של שכל יוצר.

מצד אחד הגאולה היא ודאי מקשרת אותנו לתכונה האלוקית, אבל גם הגלות, היא מחנכת אותנו כיצד לצפות ולהגיע לאותו שכל יוצר. כל התהליך מטרתו בשביל שנגיע אל מעלתנו האמיתית. הבירור שאנו עוברים בגלות הוא מגלה לנו מה מיוחד באומה שלנו, מה ההבדל בין ישראל לאומות. כל התהליך הזה הוא תהליך שיש לו מטרה שנכיר ונוכל להופיע את מעלתנו.

הרב מדגיש שהופעת מעלת שכלנו היא צריכה להופיע בכלל האומה, אבל היא גם צריכה להופיע בפרטים של האומה. היינו כל אחד ואחד מישראל צריך להגיע למעלה הזאת.

אלהים אתם ובני עליון כלכם, בעלי נשמה יוצרת, פועלת בציורה על כל היקום, כדוגמא של מעלה. ואשם דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך, לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה- הרב מסיים את החלק של הפסקה בפסוקים המבטאים את המעלה הישראלית. מעלה המגלה את הצד האלוקי, העליון שנמצא בנו. וכך מופיע בספר תהילים וספר ישעיה.

תהלים פרק פב פסוק ו

- *אֲנִי־אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃*

וכך מסביר האלשיך.

אלשיך על תהלים פרק פב פסוק ו

- *וכן את כללות ישראל אמרתי בני עליון כלכם כאומרו בני בכורי ישראל (שם ד כב), וזהו ובני עליון כלכם כמלאכי השרת, ואם כן היה נמשך מזה היותכם בני חורין ממלאך המות ומשעבוד מלכיות כי הנקראים אלקים או בני עליון לא תשלוט בהם לא מות ולא שעבוד*

ישעיהו פרק נא פסוק טז

- *וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה׃ ס*

עד עת קץ לא יעמוד שום עם ולשון על רז מופלא זה, של ההבדל העצמי שבין ישראל לעמים כולם, בין נשמת האדם לגוית האדם- הרב מסביר שההבדל הזה כיום הוא לא גלוי. כיון שאנו עדיין לא הגענו למימוש מעשי של אותו שכל אלוקי. כיון שעדיין תכונתנו לא יצאה למימוש בפועל, לכן עדיין לא ניכר יתרוננו. כיון שיתרוננו לא ניכר לכן אנו נראים מבחינה חיצונים דומים לשאר האומות. האומות לא מסוגלים להכיר את ההבדל ביננו לבין שאר העמים.

הרב מכנה את ההבדל ביננו לבין העמים כמו הבדל בין נשמה לבין גויה, היינו גוף ללא נשמה. הגויים נקראים כגוף ללא נשמה, לעומת עם ישראל שאצלנו יש נשמת אדם. ההבדל הזה בא לידי ביטוי באלוקים שאנו עובדים אותו שהוא אלוקים חיים, לבין הגויים שעובדים אלהים אחרים שהם פסלים בלי חיים. כיון שיניקת הגויים הוא ממקום נמוך הקשור אל העבודה זרה, לכן הם נקראים גוית אדם.

קריאת עם ישראל כנשמה והגויים כגויה, גם מגדירה את ההבדל התפקידי ביננו לשאר האומות. עם ישראל הוא הנשמה העומדת בשורש העולם, לעומת הגויים שהם באים לגלות את כוחות הגוף הקיימים בעולם.

וההבדל הזה הוא חודר מההיקף הכללי אל הפרטים כולם, ואל פרטי פרטיהם- ההבדל הזה הוא מהותי, אבל ההבדל המהותי הזה הוא חודר פנימה כל פרט. הוא לא נמצא מבחינה מופשטת רק בהיקף של הכלל. אלא כל פרט ופרט הוא מגלה את ההבדל הזה. אומנם לפעמים בסגולה של כלל האומה יותר קל לראות את ההבדל. בפרטים קשה יותר לראות את ההבדל, בכל זאת ההבדל

נמצא גם בכל פרט ופרט שבאומה הישראלית, לעומת כל פרט ופרט בשאר האומות.

אל האישים היחידים, אל הגדולים ואל הקטנים, אל גורל חייהם הכלליים, ואל כל תנועה מתנועותיהם, עד לחלקים היותר קלים ודקים. אין קוטן בגודל- הרב מבאר מה המשמעות של שההבדל מתגלה בפרט. המשמעות מתגלה כלפי האנשים הפרטיים, וכלפי דרכי החיים הפרטיים של כל אומה ואומה. היינו כל פרט ופרט יש בו את ההבדל הזה, בין אם הוא אדם גדול, כגון ההבדל בין מנהיג עם ישראל למנהיג שאר האומות. ובין אם הוא אדם קטן, אדם פשוט שאינו משפיע ואינו מנהיג גם בו רואים את ההבדל המהותי בינו לשאר האומות.

גילוי ההבדל הזה בפרטים הוא מתגלה גם בתופעות החיים. כשיהודי פועל פעולה פרטית בחיים שלו היא נובעת ומתגלה בשורשה בצורה שונה מפעולה של גוי. כל תנועה ותנועה של יהודי שונה מתנועה של גוי. ודאי שזה יותר ניכר בדברים גדולים, תנועות הפועלות על הכלל, כגון אידיאלוגיות המנווטות עמים. שם ניכר ביותר ההבדל בין האידיאלים של עם ישראל לאידיאלים הקיימים בשאר האומות. אבל דבר זה מתגלה גם בדברים קטנים, בחלקים שאין להם גילוי מיוחד כללי אידיאלי. אלא דברים קטנים הקשורים אל פרטי החיים של כל אחד ואחד.

לעניין ההבדל הסגולי הפער נמצא תמיד בין בגודל בין בקוטן.

כמו שיכול להיות אדם שאוכל ובהמה שאוכלת, מבחינה חיצונית, זה נראה ממש אותו דבר. אבל כולם מבינים שכל אכילה, אפילו אכילה קטנה כגון שתיית מים היא שונה בתכלית אצל האדם מאשר אצל בהמה.

נשמת ישראל נשמה יוצרת היא, לא רק מציירת, נשמה אלהית, אשר אור אלהים חי בקרבה, אלהים אתם ובני עליון כולכם, בנים אתם לד' אלהיכם- כעת הרב מסביר מה ההבדל הסגולי הפנימי בהבדל ביננו לבין האומות. ההבדל בין נשמה יוצרת המסוגלת לברוא כמו הבורא. לבין נשמה שהיא רק מציירת, נשמה שהיא רק פועלת במציאות הקיימת, נשמה שלא יוצרת מציאות חדשה. הכח ליצור ולברוא נובע מהקשר בין נשמתנו לנשמת האלוקים, הכח החי הנמצא בתוכנו.

הרב מוכיח את ההבדל הזה מפסוקים בתהילים ובספר דברים.

תהלים פרק פב פסוק ו

- *אֲנִי־אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃*

דברים פרק יד פסוק א

- *בָּנִים אַתֶּם לַיקֹוָק אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת׃*

יש להעיר שההבדל הזה התבאר בתחילת הפסקה. הסיבה שהרב חוזר להסביר את ההבדל הזה, כיון שהמקור של החלק השני של הפסקה הוא מפסקה נוספת לכן הרב חוזר ומבאר את זה שוב. הרב חוזר שוב על פסוקים שראינו בחלק הראשון של הפסקה. נראה שבנקודת ההבדל אין חידוש כאן ביחס לתחילת הפסקה.

נשמת כל העמים היא רק מציירת, מסדרת, אוצרת ומנתחת- הרב מסביר מה המעלה של נשמת כל העמים. אצל כל העמים הם רק מציירים ומתארים מה קיים במציאות. היכולת של העמים הוא לסדר את המציאות. היכולת של שאר העמים הוא לאצור ולאגור את הכוחות הנמצאים במציאות. כמו כן הם מצליחים לבדוק ולנתח מה קיים במציאות. כל הפעולה השכלית של הגויים, היא מתעסקת בהעמקה במציאות הקיימת. ביכולת להשתמש במה שנמצא במציאות.

לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו, ד׳ צבאות שמו, ולא נקרא צבאות כי אם על שם ישראל, שהם צבאות ד׳- אנו החלק האמיתי שלנו הוא שונה בתכלית השוני. אין לנו שום חלק משמעותי בתפקיד שנמצא אצל הגויים. המעלה שלנו נמצאת בפעולה אחרת, פעולתנו היא פעולה של יצירה ובריאה. יצירה חדשה כיון שאנו חלק מן האלוקות. אנו פועלים כמו פעולת הקב״ה. כמו שמובא בפסוק בירמיהו.

ירמיהו פרק י פסוק טז

- *לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְקֹוָק צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ ס*

לכן אנו נקראים צבא ה׳ כיון שאנו יוצרים בדיוק כמו הקב״ה שנקרא צבאות בזכות פעולתנו. שהקב״ה נקרא צבא רק על שמנו כמו שמופיע בפסוק בזמן יציאתנו ממצרים.

שמות פרק ז פסוק ד

- *וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃*

וכך מפרש האור החיים הקדוש.

אור החיים שמות פרק ז פסוק ד

- *והוצאתי את צבאותי את עמי וגו׳. צריך לדעת מי הם הצבאות, ואם הם ישראל היה לו לומר את צבאות עמי בני ישראל. ואולי כי יכוין ה׳ לרשום בתורה הפלגת מעלתינו אצלו כי אין לו צבאות מיוחדים לו כישראל, ולזה אם היה אומר את צבאות עמי וגו׳ היה מקום לומר כי ה׳ יש לו הרבה צבאי צבאות וזה אחד מהם, לזה אמר את צבאותי סתם לומר הרשומים ואין צורך לומר צבא פלוני כי באומרך צבאות ה׳ אחד הוא המיוחד, ואחר כך אמר מי הוא זה ואיזה הוא את עמי בני ישראל, ויתבאר הכתוב על דרך כלל ופרט אין בכלל צבאותי אלא הפרט שהם בני ישראל, **ומעתה לא יקרא בכינוי צבאות ה׳ אלא ישראל המרוממים והמעולים:***

בגמ׳ מבואר שהקב״ה לא נקרא צבאות עד שבאה חנה וקראה לקב״ה צבאות. שוב רואים כאן את היכולת של ישראל, לברוא וליצור, היינו פועלים אפילו בשינוי כינויי של הקב״ה. כמו שמובא בגמ׳.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד ב

- *ותדר נדר ותאמר ה׳ צבאות, אמר רבי אלעזר: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות*

אין לישראל סימבולים, שהם רק גורמי מחשבה ורגש - לאחר שבתחילת הפסקה הבנו שבסגולת ישראל לגלות את השכל היוצר האלוקי. הרב מסביר מה הכלי דרכו אפשר לגלות את השכל הפועל, הכלי המגלה את השכל הפועל, הוא המצוות. כדי להבין את פעולת המצוות הרב מניח הנחת יסוד יסודית.

הנחת היסוד שהמצוות הם לא כמו שיש שרצון להסביר שהמצוות הם סימבוליות.

יש שיטות ביהדות הסוברות שמעשה המצוות הוא רק מעשה סימבולי, היינו מעשה סימלי. לפי אותה תפיסה אין באמת מעלה פנימית במצווה. כל מעשה המצוות הוא רק בשביל לרומם את הכוחות הקיימים באדם. היינו הפעולה של

המצוות בעצמה היא לא פועלת. מה שפועל הוא רק כנקודה חיצונית המעוררת את הכוחות הקיימים באדם. לפי שיטה זאת המטרה העיקרית היא מחשבה ורגש, אלא שהדרך לעורר נעשית בצורה חיצונית סימבולית סימלית. לפי שיטה זאת אין ערך במעשה אלא כל הערך רק בתפאורה שהוא משמש.

כמשל אפשר לתת דוגמא לאדם שרוצה לסמן חפץ חשוב בבית שלו. בעקבות כך האדם מחליט שכל פעם שלוקחים את החפץ הזה בני הבית שרים לכבודו. ההחלטה הזאת יוצרת מעין התרגשות סביב אותו חפץ. אותה החלטה לשיר, היא שיוצרת את ההתרגשות. החסרון של אותה החלטה, שהיא בעצמה לא מבטאת משהו אמיתי. היא החלטה שרירותית, חיצונית, סימלית. אותה החלטה חיצונית בסופו של דבר יוצרת רגשות וכבוד לחפץ. אבל הצורה בה מגיעים לתוצאה היא לא צורה אמיתית, היא צורה חיצונית.

מי שהוביל את התפיסה הזאת בצורה משמעותית, הוא הרש״ר הירש, הרש״ר הירש אומנם העמיק בטענה הזאת, והסביר מה המטרה בכל סמל. איזה כח המצוה באה לסמל. הרש״ר הירש כתב ספר שלם לחיזוק הטענה הזאת, לספר הוא קרא 'המצוות כסמלים'.

כאן הרב יוצא בצורה משמעותית נגד טענה זאת. אין מקום לתפוס את המציאות כסמל חיצוני. הבעיה בתפיסה הזאת, שלפי תפיסה זאת באמת אין ערך רוחני יוצר במצוות. והרב הולך לבסס בפסקה שלנו, שהשכל היוצר נוצר בדווקא על ידי המצוות.

לקמן בהמשך הרב כותב כך על מעשה המצוות.

אורות הקודש חלק ג' עמ' צו'- האחדות האצילית, פסקה סד

- *הנשמות האצילות כל מעשיהם הם מאוחדים עם מחשבותיהם, והאחדות היא בהם גדולה מאד, עד שאין המעשים סמבוליים, להזכיר על ידם את המחשבות, כי אם גילויי חיים ממש, שהם מתגלים בהערך של העולם המעשי, כפי אותו הגילוי ממש שהמחשבות הן מתגלות בהעולם השכלי המחשבתי.*

הרב כאן מבאר את אותו יסוד שראינו בפסקה שלנו. המצות הם לא רק כח סמלי. המצות בעצמם מכילות את האחדות של האדם. גילוי הקדושה בתוך עולם המעשה. המצוות בעצמם מאוחדות עם המחשבות. המתוות בעצמם הם פועלים כוחות של חיים.

כי אם מצות ותורות, דברים חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד

ולעולמי עולמים, קללתם קללה וברכתם ברכה- ההשקפה הנכונה על המצוות, להכיר שהמצווה בעצמה היא יוצרת מציאות. התורה היא בוראת את העולם, היא ממשיכה לברוא את העולם בכל רגע. כל רגע ורגע כשהאדם מקיים מצוות הוא בורא ויוצר את העולם. כל רגע ורגע האדם מתחבר לרצון ה' היוצר את המציאות. הכח של ישראל להמשיך שפע לעולם, המשכת השפע תלויה במצוות ובתורה בצורה ממשית. המצווה והתורה בעצמה היא הכלי דרכו בוראים ויוצרים עולם.

לכן דברי התורה הם חיים ונאמנים תמיד, הם מחזיקים את העולם עצמו. הרב משתמש בביטוי הלקוח מברכות קריאת שמע, בתפילת שחרית.

ברכת אמת ויציב.

- *אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדור ודור הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קיימת. **ודבריו חיים וקימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים** על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך.*

הביטוי הזה נאמר כלפי הקב"ה, שהוא יוצר ומקיים את כל העולם. אותה השפעה היא מתגלה אצל עם ישראל. זה הכח שלנו לגלות פעולה רוחנית היוצרת. זה נעשה בדווקא על ידי תורה ומצוות.

מצוות ישראל הם בעצמם מורידים שפע של ברכה וקללה לעולם. לכן ברכת עם ישראל היא משפיע לעולם[54].

וכי יגלה אור ד', ומהר ציון אור חדש יאיר על אפסי ארץ, יבינו כל הגויים, כי לא יתכן להדמות לבני אל חי, בסגולתם העצמית- בעתיד הגויים יגלו את אור ה'. המטרה שהתורה ומעלת ישראל תתגלה לעולם. אומנם הגויים יכירו בעצמם שהם מעולם לא יוכלו להיות בני אל חי. המטרה שהגויים יכירו את מעלת ישראל, מעלת ישראל הסגולית שאנו יוצרים ופועלים בעולם.

---

[54] דברי הרב שעם ישראל ברכו ברכה וקללתו קללה. מובאים בגמ' מסכת יומא. לגבי התגובה של הגויים בזמן החורבן. ובזמן הזה הגויים מכירים מעלתם של ישראל. וכך מובא בגמ'.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף נד עמוד ב

- *אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה, הוציאון לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתן ברכה וקללתן קללה, יעסקו בדברים הללו? מיד הזילום, שנאמר כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה.*

תכונה זאת תתגלה רק כשאור חדש על ציון יאיר בגאולה. האור חדש יכלול את הכרת מעלתם של ישראל.

הרב מכנה את עם ישראל בני אל חי, על פי דברי הנביא בהושע.

הושע פרק ב פסוק א

- *וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לְאׇ־יִמַּד וְלָא יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לָהֶם לְאׇ־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי׃*

אבל אושר גדול יהיה אז לאנושיות עד כמה שתוכל לחקות את אור עולם זה, את מעין חיים זה, עד כמה שתוכל להטיל אל תוכה מנטפי נהרי פלגיו- אומנם האומות לא יכולים להגיע למעלת ישראל. אבל יש להם יכולת לקבל הארה מאותה הכרה. הם בעצמם לא יוכלו להפך להיות שכל יוצר, אבל הם יכולים להתקרב לעניין. הם יכולים בקצת לחקות את האור העליון שנמצא בעם ישראל. ככל שהם יקחו מנטפי אותה אורה האנושיות תתקדם.

ונלוו גוים רבים אל ד', והיו לי לעם, וידעת כי ד' צבאות שלחני אליך, ונחל ד' את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם, הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו. ד' בהיכל קדשו, הס מפניו כל הארץ- הרב מסיים את הפסקה מפסוקים בספר זכריה.

זכריה פרק ב

- *(טו) וְנִלְוׇוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְקֹוָק בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְקֹוָק צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ׃ (טז) וְנָחַל יְקֹוָק אֶת־יְהוּדָה חֶלְקׇוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָם׃ (יז) הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי יְקֹוָק כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קׇדְשׁוֹ׃ ס*

פסוקים אלו מבטאים את הקישור של הגויים שיכירו את מעלת ישראל. אותה הכרה תגרום לגויים שתיקה מול הגילוי האלוקי שעם ישראל מביא לעולם.

פסקה מו. הרצון לגאלה[55] (עמוד סט')

יכולים אנו להמשיך נשמות גדולות בעולם, שיהיה להן רצון אדיר וכח גדול, להביא גאולה לעולם, להסיר את כל האפלוליות שבחיים, ולנצח את כל החולשות שבהם.

והכל תלוי ברצון שלנו, בהחפץ להתעלות למרומי קודש העליון, בדרישה קבועה ומקורית, בקידוש איתן של בשר ורוח, בהתדמות לאלהים, על ידי הליכה בדרכיו.

נושא הפסקה- על ידי הגדלת הרצון אפשר להוליד נשמות גדולות.

ביאור הפסקה-

יכולים אנו להמשיך נשמות גדולות בעולם, שיהיה להן רצון אדיר וכח גדול, להביא גאולה לעולם- יש יכולת לכל אדם לגלות נשמות שכל רצונם הוא גאולת העולם. יש יכולת לאדם להגיע למצב שנשמתו רוצה דווקא את הגאולה של העולם.

הרב מכנה נשמות כאלה כנשמות גדולות, נשמות אלו נקראות נשמות גדולות משום שהם רוצים את הכלליות של העולם. הם שואפים לדברים גדולים. הדברים הגדולים הם באים לידי ביטוי בגאולת העולם.

להסיר את כל האפלוליות שבחיים, ולנצח את כל החולשות שבהם- הנשמות הגדולות האלה רוצים להוביל את העולם לגאולה. הדרך לרומם את העולם לגאולה על ידי ניצחון של האדם על חולשותיו. יש אפלוליות שהחיי גורמים שהאדם מרגיש חלש, בשביל זה הנשמות הגדולות פועלות לנצח את החולשות.

והכל תלוי ברצון שלנו, בהחפץ להתעלות למרומי קודש העליון, בדרישה קבועה ומקורית- הדרך שהאדם יכול להוליד נשמות גדולות, הוא

[55] מקור הפסקה שמונה קבצים, קובץ ב' פסקה קלו'.

כשהאדם יקשר את רצונו אל מרומי הקודש העליון. ככל שתהייה קביעות של האדם לקדושה, כך הוא יוכל לרומם את נשמתו ואת השאיפה העולמית לגאולה.

נשמה גדולה, לא יכולה להופיע אילולי שהאדם יקשר את עצמו למציאות גדולה. דווקא חיבור לקודש עליון פועל שהאדם יוכל להוביל את העולם לגאולה.

בקידוש איתן של בשר ורוח, בהתדמות לאלהים, על ידי הליכה בדרכיו- הדרך לקנות את הדרישה הקבועה לקודש, זה נעשה על ידי שהאדם יתקן את בשרו ואת מידותיו. כשהאדם יקדש את בשרו, אז הוא ירגיש יותר את השאיפה לקדושה בצורה קבועה. כיון שהאדם משתחרר מן החומריות, אז הוא יוכל לגלות את הדרישה הפנימית של האדם לדבוק באלוקות.

קידוש הבשר הוא הכח של האדם להדמות לקב״ה. זה מה שהרמב״ם פוסק להלכה שהדרך לדבוק בה׳, הוא על ידי העבודה המידותית של האדם. וכך כותב הרמב״ם.

ספר המצוות לרמב״ם מצות עשה ח

- *והמצוה השמינית היא שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכלתנו והוא אמרו (תבוא כח) והלכת בדרכיו. וכבר כפל צווי זה ואמר (עקב י ויא) ללכת בכל דרכיו ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי (ס״פ עקב). וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (ראה יג) אחרי י״י אלהיכם תלכו ובא בפירוש גם כן (סוטה יד א) שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רב:*

רמב״ם הלכות דעות פרק א הלכה ה

- *ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד, כיצד מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד וזו היא מדת חסידות, ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם וזו היא מדת חכמה, ועל דרך זו שאר כל הדעות, וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות, יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו לפנים משורת הדין, ומצווין אנו*

ללכת בדרכים האלו הבינונים ***והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו.***

פסקה מז. צפית הישועה היוצרת[56] (עמוד ע'- עא')

הכניסה אל אושר החיים, של היחיד ושל הכלל, לא תהיה נגמרת בחפץ עדין לבד, להשתמש עם הכחות המרוכשים כבר או המנוחלים מני אז לטובה, כי אם כשהרצון הטוב יתעמק כל כך וישלח פארותיו ויעמיק שרשיו, עד כדי התגברות כח החיים לרכוש עוד הרבה אמצעיים וכחות, כדי להוציא על ידם אל הפועל את אותו אושר החיים המבוקש, של חפץ הטוב העדין והקדוש.

איש חיל, זהו מובן הצדק החי, שמתהפך אז לכח פועל ומהוה. אין שום ישועה שלמה באמת, כי אם אותה שהנושע פעל להופעתה בפועל ידיו. וזהו יסוד הצדק שבעבודת האדם, רכישת כחות וסידורם, למטרת החיים היותר עליונים ומקודשים.

וכשהחיים הכלליים באים לידי מדרגתם הגבוהה, מתעוררים כל הכחות הכלליים, וכל הסביבה העולמית המעשית והרוחנית, הנוגעת בהם, וכל המקורות העליונים, שמהם הם צומחים ועולים, לפעול ולעבוד ביסוד היצירה של הישועה, ישועת הכלל וישועת העולם. אור ד' המופיע על עז החיל, על הצדק המחדש והמהוה, זהו תוכן מיושר מאור הקודש של הבריאה, התהוות העולם וכל אשר לו מאותו החפץ הקדום, המלא עז, המעוטר בגבורה ובכל אור קדשי קדשים, עדינות הטוב, החסדים הנאמנים עדי עד. עתה ידעתי כי הושיע ד' משיחו יענהו משמי קדשו, בגבורות ישע ימינו.

וכל יסוד צפית הישועה, הבאה מתוך פלפול החכמה המנוחלת, חכמת הרזים, שאורו של משיח גנוז בה, ורוחו של אליהו, המב שר והמקנא, ציר השלום, וההתעודדות הודאית נוחה בה, היא היא יוצרת את הערכים של החיל, של רכישת הכחות וריכוזם למטרת האושר העולמי הכללי, שכל אושר של כל נקודה מציאותית בה תלוי.

זאת היא הופעת הכח היוצר את הויית הגאולה, בכל מדרגותיה, והבינה

[56] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ז' פסקה מב'.

הפנימית בסדרי מהלכיה הכמוסים, מתחתית העומק, מההתרחקות המוחלטה של כל הסעיפים המנגדים לה, שהם באמת עוזריה, עד הקירוב המותאם של כל הכווניות, המורגשים בכל ארחות הסקירות, שהם קרובים לה ותומכים את חילה. אשת חיל עטרת בעלה, ורחוק מפנינים מכרה, בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. ילכו מחיל אל חיל, יראה אל אלהים בציון.

נושא הפסקה- צפיית ישועה שהאדם פועל גם בידיו, היא יוצרת את הגאולה.

ביאור הפסקה-

הכניסה אל אושר החיים, של היחיד ושל הכלל- האושר הוא המקום והכח המבטא את שלמות האדם. האדם רוב ימיו שואף לקנות את תכונת האושר לשם, היחיד והציבור מכוונים. אושר הוא מהלך חייו המבטא מנוחה וסיפוק שהאדם קנה. וכך כותב הרב בעולת ראיה.

טעמו וראו, כי טוב ד', אשרי הגבר יחסה בו.

- *הצינורות, שהכין השם יתברך, שיופיע טובו בעולם ,ובתוך חדרי כל נשמה, הם שני מינים : חיצונים ופנימיים.*

*הפנימיים המה ההרגשות הנפשיות ... והחיצוניים המה כל ההכרות הבאות מתוך מפלאות הבריאה, ... אלה שני הזרמים, ... אשר רק בתתנו כל כח גבורתנו ועצמת החיים שלנו להיות קשורים בחסיון העליון של צור העולמים, יוצר נפשנו בקרבנו, **רק אז נמצא את האושר, את מקור המנוחה והבטחה.** ...*

לפי מקור זה מתבאר שהאוסר מציאות שהאדם מרגיש מנוחה ובטחון. שלמות נפשית הנותנת לאדם רוגע. הדבר הזה יווצר במילוי ושילוב בין הכוחות החיצוניים והפנימיים שהאדם מקבל מסביבו.

בספר לנבוכי הדור, מסביר הרב שהאושר הוא התכלית האידיאלית האחרונה. וכך כותב הרב.

לנבוכי הדור פרק כט' עמוד 158.

- *ואם משחית נפשו, יוציא כח הדברים בלא עתם, בלא השלמת התנאים הדרושים להם, יהפכו לרועץ וימשיכו אחרינם רעות עד אין מספר. **ותכלית האושר, שהוא התכלית האידיאלית האחרונה**, שהיא עצת ד' וברכתו לאדם ולעולם, היא מתאחרת.*

לפי זה מתבאר שהאושר מבטא את האידיאל אליו העולם צועד ושואף לממש.

לכן אנו יכולים לראות היום במציאות הרבה אנשים שאם נשאל אותם מה האידיאל עליו הם מבססים את חיים. מה השאיפה שהם מייעדים לחייהם, הרבה אנשים יענו השאיפה היא להגיע לאושר.

אם כן בפסקה זאת הרב הולך לתאר כיצד האדם יכול לקנות את תכונת האושר. הדרך הזאת יכולה להוביל את האדם הפרטי או את כלל האנושות למימוש שאיפת האושר.

לא תהיה נגמרת בחפץ עדין לבד, להשתמש עם הכחות המרוכשים כבר או המנוחלים מני אז לטובה- בשביל להביא את העולם לאושרו, המציאות הקיימת בעולם לא מספיקה. כיון שכך אם האדם ישתמש רק בחפץ עדין, האדם יחשוב רק על המציאות הקיימת ויחפוץ לגלות בתוך המציאות הקיימת את האושר, חשיבה כזאת חפץ עדין כזה כיון שהיא משתמשת רק במה שכבר נמצא בעולם, אז האדם לא יצליח להגיע לאושר.

אומנם יש כוחות של טוב שכבר נמצאים בעולם, ישנם כוחות שהם אפילו נהפכו להיות נחלה בעולם, שהעולם כבר חי בצורה של הנחלה. שהעולם כולו מממש את אותם כוחות לטובה. בכל זאת הדבר לא מספיק בשביל האושר.

כי אם כשהרצון הטוב יתעמק כל כך וישלח פארותיו ויעמיק שרשיו, עד כדי התגברות כח החיים לרכוש עוד הרבה אמצעיים וכחות- האדם צריך לעלות מחפץ לרצון. רצון הוא מציאות יותר עמוקה. חפץ הוא הכח המגלה את הרצון בצורה מעשית. בדרך חפץ הוא חושב רק בתוך המציאות הגלויה. לעומת זאת רצון מסוגל לעלות למקור הנמצא מעל המציאות. רצון יכול כביכול 'לחשוב מחוץ לקופסא'.

הדרך להוביל את העולם לאושרו, הוא על ידי שהאדם ברצונו יחזור אל כח החיים. אל המקור המנביע את כוחות החיים. ברגע שהאדם מתחבר לאתו שורש חיים, מקור ממנו יוצא כל הפארות, היינו הענפים, אז האדם יגלה שבשורש הזה אפשר לפעול להביא אמצעים מעשיים וכוחות רוחניים חדשים שעדיין לא קיימים במציאות.

כדי להוציא על ידם אל הפועל את אותו אושר החיים המבוקש, של חפץ הטוב העדין והקדוש- כשהאדם ברצונות עולה למקום בו נמצא שורש הרצון הוא מביא כוחות חדשים. מטרת האדם הרוצה אושר כשהעלה את רצונו הוא לפעול על מימוש החפץ. אותו חפץ עדין וקדוש כשהוא נובע ממקור הרצון, הוא מסוגל לגלות כוחות חיים חדשים.

אגב כאן מתברר שמה שהרב כינה את החפץ בלשון של חפץ עדין, אין הכוונה במשמעות של חפץ חלש. אלא משמעותו לטובה שהחפץ הוא רוצה מציאות עדינה, נקיה וקדושה. אלא שזה לא מספיק כיון שזה רק בדרגת חפץ. היינו דרגה בה האדם משתמש במציאות, ולא חושב להביא וליצור מציאות חדשה. על ידי חיזוק הרצון וחזרה לשורש אפשר לגלות ולהביא כוחות ואמצעיים חדשים למימוש האושר.

איש חיל, זהו מובן הצדק החי , שמתהפך אז לכח פועל ומהוה- כשהאדם בעצמו שואף להוביל את העולם לאושרו על ידי העמקת הרצון הוא פועל בתור איש חיל[57]. הפעולה הזאת גורמת שהאדם בעצמו לא משפיע בצורה פסיבית על התהליך, אלא משפיע בצורה דומיננטית. האדם בעצמו הוא הכח היוצר והמהווה את המציאות של בקשת האושר האידיאלי.

הרב משתמש כאן במושג צדק חי, משמעות המושג צדק מבואר בעולת ראיה וכך כותב הרב.

עולת ראיה חלק א' עמוד קג'.

- *מה צדקנו, נגד חוסר כח המגשם את הטוב, שהוא כח הצדק, לעומת כח החסד , שהוא ענין השאיפה מצד עצמה.*

לפי דברי הרב בעולת ראיה מתבאר שהצדק הוא מגשם את החסד והרצון לשפע בצורה ממשית במציאות. הורדת החסד למציאות הוא נקרא צדק. הרב מסביר

---

[57] איש חיל זה מושג שמופעי לגבי דרגת הדיינים, וכן מופיע בתנ"ך בכל פעם שרוצים לתאר אנשים גדולים.

שמות פרק יח פסוק כא

- *וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם **אַנְשֵׁי־חַיִל** יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃*

שאיש חיל זה פועל בכח של צדק חי. משמעות הדבר שהצדק יורד למציאות כשיש לו חיות, החיות היא מרצון ושאיפת האדם לגלות את שורשי הטוב.

אין שום ישועה שלמה באמת, כי אם אותה שהנושע פעל להופעתה בפועל ידיו - הצורה היותר טובה של ישועה שהאדם בעצמו פועל לגילוי הישועה. כשהאדם שותף בפעולה הוא מרגיש יותר שייכות. כשהאדם מקבל מתנה בלי השתדלות יש בזה חסרון. דווקא כשהאדם פועל הדבר מראה על שייכות וקשר לתוצאה[58].

כשהאדם פועל ושואף לישועה הוא מכין כלי טוב לגילוי הישועה. גאולת מצרים היא הייתה בלי מספיק הכנה ולכן אחר כך עם ישראל היה צריך לעבור תהליך ארוך. הן הכנה לקראת מתן תורה, והן ההליכה במדבר. כל ההליכה במדבר היא הייתה נפילה כיון שלא היו כלים. עם ישראל הסתובב במדבר כדי להתכונן מעצמו לכניסה לארץ.

מקומו של האדם לפעול כחלק מהישועה מופיע במדרש תהילים.

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור קלו

- *[י] תנא דבי אליהו פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום מצאני אדם אחד שהיה בו מקרא ואין בידו משנה אמר לי רבי רוצה אני לומר לפניך דבר אחד ומתירא אני שמא תקפיד אמרתי לו חי״ו אם אתה שואלני בדבר תורה, א״ל ר׳ מפני מה כתיב נותן לחם לכל בשר, וכתיב נותן לבהמה לחמה (תהלים קמז ט), וכי אין אדם מכין לחמו, א״ל זהו דרך ארץ עושה בידיו והקב״ה מברך מעשה ידיו, שנאמר למען יברכך ה׳ אלהיך בכל מעשה ידך (דברים יד כט), יכול יהא יושב ובטל, ת״ל אשר תעשה (שם שם /דברים י״ד/) א״ל תשובה זו היא שטה ראשונה שאמרתי לך, והיא מקובלת בעיני, אמר לו בני אשיבך צא ולמד מן השוטה כשנטלה ממנו חכמה אינו יכול לפרנס עצמו שעה אחת, כך בני אדם כשנטלה מהם דעה חשובים כבהמה וכחיה ועוף, והקב״ה מחלק מזונות לכל באי עולם.*

על פי מדרש זה מתבאר מעלת האדם על הבהמה. בגלל מעלת האדם, הוא מכין לעצמו את האוכל. מה שאין כן בהמה היא מקבלת הכל מהקב״ה. זה חסרון מצד הבהמה שנותנים לה בלי שהיא מתערבת ועוסקת בשכלול האוכל.

[58] זה אחד ההבדלים בין גאולת מצרים שהקב״ה פעל, לבין הגאולה העתידית של בעתה, שאנו שותפים בפעולת הגאולה. השיתוף על ידי אתערותא דלתתא.

וכן מופיע במדרש בויכוח בין ר״ע לטורנוסרופוס הרשע מעשהו של מי יותר גדול של הקב״ה או של האדם. וכך מובא במדרש.

מדרש תנחומא (בובר) פרשת תזריע

- *שאל טורנוסרופוס הרשע את ר׳ עקיבא איזה מעשים נאים של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם, א״ל של בשר ודם נאים, א״ל טורנוסרופוס הרשע הרי השמים והארץ יכול אתה לעשות כהם, א״ל ר׳ עקיבא לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות, שאין שולטין בהן, אלא בדברים שהן מצויין בבני אדם. א״ל למה אתם מולים, א״ל אף אני הייתי יודע שאתה עתיד לומר לי כן, לכך הקדמתי ואמרתי לך מעשה בשר ודם הם נאים משל הקדוש ברוך הוא, הביאו לי שבולים וגלוסקאות, [אמר לו אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה בשר ודם אין אלו נאים, הביאו לי] אנוצי פשתן וכלים מבית שאן, א״ל אלו מעשה הקדוש ברוך הוא ואלו מעשה בשר ודם, אין אלו נאים, א״ל טורנוסרופוס הואיל הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא מהול ממעי אמו, א״ל ר׳ עקיבא ולמה שוררו יוצא בו, לא תחתוך אמו שוררו, ולמה אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא לישראל את המצות אלא כדי לצרף בהן, לכך אמר דוד (כל) אמרת (אלוה) [ה׳] צרופה וגו׳ (תהלים יח לא).*

לפי מדרש זה מתבארת מעלת האדם, שהוא עצמו פועל בקידום העולם. הקב״ה נתן לנו מקום שאנו יכולים לקדם את העולם ולפעול בו. לכן גם את בשורת הגאולה, הפעולה להביא גאולה הקב״ה הפקיד בידיים שלנו. ההפקדה בידינו היא לטובתנו ולמעלתנו[59].

וזהו יסוד הצדק שבעבודת האדם, רכישת כחות וסידורם, למטרת החיים היותר עליונים ומקודשים- יסוד הצדק שהאדם בעצמו יפעל לקנות את כוחותיו. האדם לא מקבל את הכוחות במתנה, אלא הוא פועל כדי לקבל את עילויו. פעולת האדם לקניית הכוחות זה נחשב צדק. כמו שהבאנו מהמדרש זאת המעלה האמיתית המתאימה לאדם. הצורך של האדם לקנות מטרה עליונה, היא מובילה את האדם לחיים יותר עליונים ומקודשים.

וכשהחיים הכלליים באים לידי מדרגתם הגבוהה, מתעוררים כל הכחות הכלליים- כשהאדם עולה למקום שבו הוא בעצמו פועל, זה מביא את הכוחות למדרגה הגבוה. המדרגה הזאת היא מעוררת את הכח הכללי הקיים המציאות.

---

[59] מדרש זה מתבאר באריכות במהר״ל תפארת ישראל פרק ב׳. ושם המהר״ל מסביר את המעלה של פעולת האדם.

הכח הכללי מבטא מקום הנמצא מעל הפרטים. הכח הכללי הוא הכח המניע את הגאולה העולמית.

וכל הסביבה העולמית המעשית והרוחנית, הנוגעת בהם, וכל המקורות העליונים, שמהם הם צומחים ועולים, לפעול ולעבוד ביסוד היצירה של הישועה, ישועת הכלל וישועת העולם- הפעולה שהאדם רוצה ושואף לחזור אל השורש. לחזור לשורש וממנו להוציא את הישועה, אז כל הסביבה מתעוררת ומשתתפת עם האדם. ההשתתפות של הסביבה העולמית עם האדם, היא גורמת שכל הכוחות הנמצאים מעל האדם משתתפים כדי להביא גאולה. כשהאדם עלה למקום עליון כזה, הוא מעורר את הכוחות הנמצאים מעליו.

בחסידות מבואר שהאדם הפועל למטה. היינו האדם הפועל איתערותא דלתתא, הוא רוצה לתקן את המציאות. ברגע שמעשיו של האדם פועלים מלמטה נוצרת התעוררות כנגדו מלמעלה. את השפעת הגאולה אפשר להביא רק על ידי שהאדם יפעל מלמטה. התעוררות תחתונה מעוררת את הכוחות העליונים.

מביאים את זה כמשל לאיש ואשה. שכביכול על ידי התקשטות של האשה מלמטה, האיש מלמעלה, כח הזכר מתעורר ונותן שפע כנגד אותה התקשטות והתעוררות מלמטה. לכן כשהאדם בעצמו פועל לעורר את הכח העליון כנגדו מתעוררים כל הכוחות העליונים כדי להשפיע עליו.

ההשפעה של הכוחות העליונים, היא יוצרת את הישועה. הישועה היא מבטאת ישועה של כלל וישועה של העולם. למרות שהאדם הוא פרטי, כיון שהוא עלה למקום עליון לכן הוא משפיע על הכלל כולו.

אור ד' המופיע על עז החיל, על הצדק המחדש והמהוה, זהו תוכן מיושר מאור הקודש של הבריאה, התהוות העולם וכל אשר לו מאותו החפץ הקדום, המלא עז- כשהאדם מפעיל את הכוחות שמעליו כדי להוריד שפע לישועה מתגלים כוחות חדשים שלא היו קיימים במציאות.

הצדק, שהוא ההנהגה האלוקית המתאימה לטוב האלוקי, היא מחדשת ומהוה את המציאות. על ידי פעולת האדם נוצרים דברים חדשים בתוך המציאות. אותם דברים הם נובעים מהיושר של הבריאה. יושר הבריאה זאת המציאות שהבריאה הייתה לפני נפילתה. אותו מקום שאליו העולם שואף. הכח של הגאולה הוא מביא יניקה חדשה. יניקה בה העולם ללא קלקול. אותה ישועה מבטא את החפץ הקדום, כביכול התוכנית המקורית של העולם. התוכנית בה האדם מתקן את המציאות בלי נפילות.

המעוטר בגבורה ובכל אור קדשי קדשים, עדינות הטוב- הפעולה של אותו אדם השואף לטוב, היא פעולה שבעצמה מלאה גבורה מצד אחד. מצד שני היא מלאה עדינות של טוב. האדם עלה למקום בו נמצא העוז האלקי, אותו עוז משפיע שיש לאדם כוחות לפעול. הכוחות שהאדם מביא לעולם, אלו כוחות של עדינות וטוב.

החסדים הנאמנים עדי עד. עתה ידעתי כי הושיע ד' משיחו יענהו משמי קדשו, בגבורות ישע ימינו- הרב מחזק את דבריו בפסוק. האדם המצפה מביא חסדים נאמנים, היינו חסדים טובים. כמו שמובא בפסוק.

ישעיהו פרק נה פסוק ג

- *הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלָי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃*

לפי פסוק זה מתבאר שברית העולם, היינו מעלתו של דוד הוא שיש לו את החסדים הנאמנים באמת. אותם חסדים הם נמצאים לעולם.

כמו כן תיאור המשיח הוא שהקב"ה עולה למשיח. הושעת המשיח שהקב"ה עונה לו מלמעלה בזכות מה שהמשיח כביכול מבקש ומתפלל. וזה מה שהפסוק אומר.

תהלים פרק כ פסוק ז

- *עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְקֹוָק מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃*

וכל יסוד צפית הישועה, הבאה מתוך פלפול החכמה המנוחלת, חכמת הרזים, שאורו של משיח גנוז בה- כדי לתאר את פעולת האדם המביא את הישועה, הרב משתמש בלשון הגמ' במסכת שבת. וכך מובא בגמ' מסכת שבת.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

- *אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר? ואפילו הכי: אי יראת ה' היא אוצרו - אין, אי לא - לא.*

בגמ' זאת מתואר שכל אדם נדרש לצפות לישועה. אלא שמשפט אחר כך מובא ששואלים אותו האם הוא פלפל בחכמה, והבין דבר מתוך דבר. הרב נוקט שיש קשר בין השאלות. הצפיה לישועה היא לא צפיה בלי מעשה, לא מספיק צפיה אלא צריך להשתמש בחכמה כדי להעמיק בקניית הצפיה לישועה.

הרב מבאר שאותה חכמה היא מבטאת את חכמת הרזים. חכמת הסוד היא מסוגלת להביא את הגאולה. היכולת של האדם לצפות למציאות מושלמת של גאולה, היא תלויה ביכולת של האדם לגלות רזים פנימיים.

הרב מבאר שהתכלית של הפלפול, להגיע אל הרזים. עניין זה שכח ארץ ישראל, כח הגאולה תלוי בכניסה אל הסוד, מבואר גם בשל"ה וכך כותב השל"ה.

של"ה מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש שלישי (א)

- *שנט. אבל כשחד מינן שלמד כבר דרכי הפלפול ועולה לארץ ישראל ללמוד סודות המרכבה, הרי הוא כתרי מינייהו, כי הנה בסודות המרכבה יש גם כן לפלפל פלפול עמוק ומתוק, כדאיתא בפרק המרכבה (נדפס בספר מרכבה שלמה). ושואלין לאדם, צפית במרכבה שלי, פלפלת בחכמה ... והמחודד העולה לארץ ישראל, אז הוא במעלה יותר לקיים פלפלת בחכמה. נתבאר בזה ידיעת ארץ ישראל בדבר גדול היא יותר מבבל. וחכמת חדוד דבר קטן - הויות דאביי ורבא הוא יותר בבבל מבארץ ישראל... כבר בארתי, החכם שבארץ ישראל הוא בסודות התורה ומעוט הוא בפלפול ההויות, והחכם שבבבל להיפך, נמצא החכם שבארץ ישראל הוא תם בבבל בעיון פלפולו, והחכם שבחוץ לארץ הוא תם בארץ ישראל בענין השגת הסודות.*

היתרון של חכמת ארץ ישראל שהיא עוסקת בסודות. הפלפול של חכמת ארץ ישראל מתגלה בסודות התורה. עניין זה מבאר את ההבדל בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי. וכך כותב הרב באורות התורה.

אורות התורה פרק יג' פסקה א.

- *כשלומדים הרבה נסתר, אז כל מה שמבינים ולומדים מהנגלה מאיר באור יקרות, ומתגלה הופעת הנסתר וסגולתה על כל הענינים המושגים שבנגלה. וזוהי שיטת הירושלמי שמתוך שחסידים היו תורתם מתברכת, ולא רק כדברי הבבלי, שתורתם משתמרת. ונראה שהירושלמי עוסק בחסידים יותר עליונים*

עניין זה מבואר גם באורות ארץ ישראל. וכך כותב הרב.

אורות ארץ ישראל פסקה ב.

- *על ידי **התרחקות מהכרת הרזים באה ההכרה של קדושת ארץ ישראל בצורה מטושטשת.** ... וממילא יחסר הכח היותר אדיר בנשמת האומה והיחיד, ... **יסוד צפית הישועה הוא אצלו כמו ענף צדדי** שאיננו יכול להתקשר עם עומק הכרת היהדות, ... את אותו הצד ששיטה כזאת תחפוץ לשלול את הרזים ואת השפעתם הגדולה על רוח האומה, כי זהו אסון שאנו חיבים ללחום אתו, בעצה ובתבונה, בקדושה ובגבורה.*

רוחו של אליהו, המבשר והמקנא, ציר השלום - הרב מתאר את רוחו של המשיח, רוחו של אליהו. אליהו הוא הדמות המסמלת את הגאולה. אליהו הוא המצפה הגדול היוצר את הגאולה. היכולת לצפות היא מבטאת את רוחו של אליהו.

אליהו נקרא מקנא כמו שנאמר בפסוק.

מלכים א פרק יט פסוק י

- *וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיקֹוָק| אֱלֹהֵי צְבָאֹות כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃*

מצד שני אליהו מבשר את הגאולה, כמו שנאמר בפסוק.

מלאכי פרק ג פסוק כג

- *הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בֹּוא יֹום יְקֹוָק הַגָּדֹול וְהַנֹּורָא׃*

היכולת של האדם לקנא, היא מבטאת את כוחו של אליהו שלא נכנע למציאות. בזמנו של אליהו, כולם עובדי עבודה זרה, אליהו נשאר לבד. אבל הוא לא נכנע, הוא ממשיך לקנא. ממשיך לשאוף להביא אור עליון. דווקא בגלל שאלינו מקנא ופועל הוא מצליח להביא את הישועה. הקנאות של אליהו באה לידי ביטוי מעשי, בזה שהוא עוצר את הגשם וכדומה.

אליהו למרות קנאותו נקרא ציר השלום, הביטוי המבטא את הגאולה. זמן הגאולה הוא השלום. כינוי של אליהו כציר שלום, זה על פי המדרש שאומר שאליהו הוא פנחס. ושכרו של פנחס הוא שלום. כמו שנאמר בפסוק.

במדבר פרק כה פסוק יב

- *לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם׃*

פסוק זה נאמר כשכר לפנחס אל קנאותו. ועל אותו פסוק דורשים שפנחס הוא אליהו.

מדרש אגדה (בובר) במדבר פרשת בלק - פינחס פרק כה

- *אמר ריש לקיש הוא פינחס הוא אליהו, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה נתת שלום ביני ובין בני ישראל, אף לעתיד לבוא אתה עתיד ליתן שלום ביני וביניהם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא (מלאכי ג׳ כ״ג)׃*

הביטוי שאליהו מביא שלום בתוך ישראל מופיע גם במשנה בסוף מסכת עדויות.

משנה מסכת עדויות פרק ח משנה ז

- *אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב רבי יהודה אומר לקרב אבל לא לרחק רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת **וחכמים אומרים לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר (מלאכי ג׳) הנני שולח לכם את אליה הנביא וגומר והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם׃***

וההתעודדות הודאית נוחה בה, היא היא יוצרת את הערכים של החיל, של רכישת הכחות וריכוזם למטרת האושר העולמי הכללי , שכל אושר של כל נקודה מציאותית בה תלוי- כשהאדם יש לו צפיה ברורה. האדם מצפה בוודאות לדרגה הזאת, אז יוצרת המציאות הודאית הזאת את הערכים של החיל. היא יוצרת את המציאות החדשה.

כיון שהגאולה מביאה כוחות חדשים לעולם, לכן צריך אנשי חיל שיווצרו מתוך הכרה מוחלטת של הגאולה. המטרה הזאת כל נקודת האושר תלויה במציאות הזאת. הגאולה היא אושר כללי, שכולל בתוכו גם את האושר הפרטי. בגאולה השלמה יתגלה כיצד כל אושר פרטי נכלל בתוך הגדלות הגדולה. חיבור בין פרט

לכלל בעצמו יוצר חיזוק לאושר.

זאת היא הופעת הכח היוצר את הוייית הגאולה, בכל מדרגותיה- הכח שיוצר את הגאולה בכל המדרגות, הוא הכח שהאדם מצפה בצורה מעשית לגאולה. האדם פועל לגילוי הגאולה.

והבינה הפנימית בסדרי מהלכיה הכמוסים, מתחתית העומק, מההתרחקות המוחלטה של כל הסעיפים המנגדים לה- השלב לאחר הקירוב אל הרזיות. לאחר שהאדם מצליח לפלפל בחכמה הרזית, אז מגיע כח הבינה. כמו ששואלים את האדם הבנת דבר מתוך דבר.

הבינה היא מבטאת את אשת החיל. היא מבטאת את גילוי השכינה בעולם. גילוי השכינה הוא הכרת הבינה שתתעורר ותתגלה. החכמה והבינה הם נמשלים לזכר ונקבה. החכמה הוא הכח הפועל, והוא מצטייר בהרחבה בבינה. על ידי שהאדם פלפל בנקודת הרז והסוד, הוא יכול להגיע להרחבה של הבינה.

הבינה כשהיא מחוברת אל הרז ואל הסוד, היא מצליחה לשמור על עצמה. היא מקדמת את הגאולה על ידי שהיא מתרחקת מן הדברים המפריעים לגילוי הגאולה.

שהם באמת עוזריה, עד הקירוב המותאם של כל הכוננויות, המורגשים בכל ארחות הסקירות, שהם קרובים לה ותומכים את חילה- הרב מבאר שהדרך של הבינה להתמודד עם הכוחות המפריעים, זה דרך המכירה את המעלה של הכוחות המפריעים. הכוחות השליליים תפקידם לעורר ולחזק את הכוחות הטובים. דווקא מתוך המלחמה בין הכוחות מתגלים כוחות חדשים של טוב. לכן הבינה היא מגלה כיצד ההפרעה היא מבררת את המציאות עד שתהייה התאמה בין כל הכוננויות, היינו התאמה בין כל התוכניות, בין כל המציאות.

היכולת הזאת לכלול ולהכיר כיצד כל המציאות כולה עוזרת לבינה ולגאולה, זאת יכולת המביאה סקירה כללית. היא נובעת מהכרת התמונה הגדולה. כשהאדם רואה את מכלול המציאות הוא מכיר כיצד כל המציאות כולה באה לגלות שלמות עתידית. זה הכח של הבינה לכלול את כל הכוחות ולגלות מה הטוב בכל כח.

אשת חיל עטרת בעלה, ורחוק מפנינים מכרה, בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר- הרב מסיים בפסוקים מספר משלי, פסוקים המתארים את כל הנקבה. היינו כח השכינה המתגלה בתוך המציאות מתוך הפעולה של הזכר המצפה לישועה. של הזכר העוסק בחכמה של תורת הסוד. הנקבה, אשת החיל,

הבינה היא במלאות ואז בעלה בעצמו לא יחסר משלמות. וכך מובא בפסוקים במשלי.

משלי פרק לא

- *(י) אֵשֶׁת־חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ׃ (יא) בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר׃*

ילכו מחיל אל חיל, יראה אל אלהים בציון- הרב מסיים בפסוק נוסף המופיע בתהילים.

תהלים פרק פד פסוק ח

- *יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃*

נראה שבפסוק זה הרב רוצה להדגיש את החיבור בין הכוחות. חיל אל חיל, הוא החיבור בין איש חיל לבין אשת חיל. החיבור בין הזכר לנקבה. בין החכמה לבינה. חיבור הכוחות האלה, בין הצפיה לבין הגילוי המעשי הוא עצמו יוצר את הישועה. על ידי העמקה בחכמה ובסוד מתגלה בפועל כוח הבינה, המסמל את הגאולה.

פסקה מח. צפיה לישועה עולמית[60] (עמוד עב')

צריך לצפות תמיד לישועת הכלל היותר גדולה, שהיא עליית העולמות, והנשמות כולן התלויות בהם, מעמקי הרע והתהו, על ידי עליית האדם מתהומותיו אל מרומיו, עד שיבא להיות דומה לקונו, שיהיה בורא עולמות במאמרו ורצונו.

ומה שגם עכשיו נאמר בצדיקים ותגזר אמר ויקם לך, זהו רק התנוצצות קטנה מאור העתיד, שיתפשט בכל מילויי הנשמות כולן.

ואי אפשר לשער גודל השמחה הפאר והעושר שיש בזה, שכל הצדיקים כוספין ומתאוין לאור גדול זה, ושמחים בו תמיד, כי כל מעשה ד' לעולם הוא קיים, ועדי עד למעלה מכל גבול וכל זמן הוא נצב ועומד, וישמחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דרשיך ד'.

ואף על פי שאין כח בשום נשמה בזמן הזה להכיל בתוכה את האור הגדול הזה, מכל מקום על ידי החשק הגדול, וההשערה העליונה בגיאות ד', בסוד נודע בשערים בעלה, ממשיכין הצדיקים על עצמם ועל העולם כולו הרבה קוים, כדמות שערות, מלאות שפע אור וחיים מהאור הגדול הזה, של זקנת העולמות כולם, שימלאו באורם וזיום, בדעתם וחפץ טובם, באור פני מלך חיים, אשרי כל חוכי לו.

נושא הפסקה- הצדיקים מצפים לישועה, הכוללת עליית העולמות.

ביאור הפסקה-

צריך לצפות תמיד לישועת הכלל היותר גדולה, שהיא עליית העולמות- הרב מבאר היא הצפיה הגדולה ביותר. הצפיה הכללית העליונה, היא צפיה שהאדם מצפה שהעולמות יתוקנו. עליית העולמות זה השלב בו כל העולם מגיע לתיקונו. את אורות הקודש חלק ד' הרב מסיים בחלק המתעסק בעליית

[60] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ א' פסקה תקסח'.

העולמות. חלק זה הוא חותם את אורות הקודש, כיון שזאת השאיפה העליונה. השאיפה המבטאת שלמות. וכך כותב הרב שם.

אורות הקודש ח״ד עמ׳ תקיג׳ העלאת עולמות וברורים א

- *ישנן שתי שאיפות אציליות, בירור בירורים, והעלאת עולמות. הראשונה היא מדת כל אדם, ועבודת הצדיקים של הדורות קשורה ברעיון יסודי זה. **והשניה היא מדת יחידי עולם**, ואבות עולם שאור רוח אפינו משיח ד׳ זורח בהם, מחשבתם קשורה ביסוד עבודתה. ... **מצד העלאת העולמות תוכל לבא מדרגה עליונה כזאת שאין שום רע יוכל לפגע כלל**. ... מעלת מעלי העולמות היא עבודת משיח, להבאת גאולה לכל.*

הרב מבאר שהמעלה הזאת היא מעלה הנמצאת רק ביחידים. רוב העולם הם נמצאים בדרגה בה צריך לברר את הטוב מן הרע. צריך להלחם ברע. המלחמה ברע, היא המציאות הגלויה והפשוטה הקיימת במציאות. אבל השלב היותר עליון הוא שלב בו אפשר לרומם את כל המציאות. העלאת העולמות, זה התכלית של בריאת העולם.

בפנימיות מבואר שבתהליך בריאת העולם, היה תהליך של שבירה. בתהליך הזה ירדו העולמות ממעלתם. עבודתו של האדם להעלות את מה שנפל אל מקומו העליון.

המיוחד בשאיפה הזאת שהיא שאיפה הכוללת העלאת כל המציאות. היא מסוגלת להכיר כיצד לתקן אפילו את הרע. היכולת להמתיק את הרע, מבטאת צפיה גאולתית לכל העולם כולו.

והנשמות כולן התלויות בהם, מעמקי הרע והתהו - כל המציאות הפנימית של העולם תלויה באותה עליה. הרב מכנה את מה שצריך להעלות בשם של מעמקי הרע והתוהו, מקומות אלו הם מבטאים את נפילת העולמות. הדרך לתקן את הרע ואת התוהו הוא להכנס לעומק הרע והטוב. וכך כותב הרב באורות הקדש על מעלת התיקון.

אורות הקודש ח״ב עמ׳ תקא׳ צפית הטוב העתיד כד

- *גדולתה של הצדקות וחדותה הפנימית תלויה היא **במה שהיא מוכשרת להיות צופיה את הטוב העתיד** ... וזו היא מגמת מדת הטוב של צדיקים, שממלאתם אהבת ד׳ ואהבת העולם והבריות כולן. מדת הטוב והחסד, כשמתגברת בלבו של צדיק יסוד עולם, היא מגיעה באורה עד עומק*

*העתיד היותר רחוק, **עד עולם התיקון היותר עליון, שכל מר יומתק** וכל רע יהפך לטוב, וכל חשך לאור.*

על ידי עליית האדם מתהומותיו אל מרומיו, עד שיבא להיות דומה לקונו, שיהיה בורא עולמות במאמרו ורצונו- הפעולה של האדם היא להדבקות לבורא. הדמיון לבורא כמו שהקב"ה ברא עולמות, כך האדם בעבודתו יכול לברוא עולם. בריאת העולם היא יצירת העולם המתוקן. העילוי שהעולם שהאדם עושה נחשב כאילו האדם ברא את העולם.

ומה שגם עכשיו נאמר בצדיקים ותגזר אמר ויקם לך, זהו רק התנוצצות קטנה מאור העתיד, שיתפשט בכל מילויי הנשמות כולן- כיום כל העולם לא בתיקונו היכולת לברוא עולם מופיעה רק אצל הצדיקים. הרב מביא את הפסוק המתאר את כוחם של הצדיקים לברוא עולם.

איוב פרק כב פסוק כח

- *וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר׃*

וכך מפרשים את לשון הפסוק[61].

אלשיך על איוב פרק כב פסוק כח

- *כי ותגזר אומר ויקם לך, כענין ר' חנינא בן דוסא שהיה מהלך בדרך והיה ממטיר, ואמר כל העולם בנחת וחנינא בצער וחדל המטר והאיר העולם, הגיע לביתו ואמר חנינא בנחת והעולם בצער והמטיר. וכענין זה יאמר*

---

[61] כמו שדורש המדרש על כוחו של משה רבינו מול הקב"ה.

דברים רבה (ליברמן) פרשת שופטים

- *[יג.] ד"א כי תקרב אל עיר, הה"ד ותגזר אומ' ויקם לך, רב אמ' המקרא הזה מדבר בשעה שכעס הקדוש ברוך הוא על ישראל במרגלים, אמר הקדוש ברוך הוא, מה הם סבורים שאני צריך חרבות ורמחים להרוג אותם בהם, כשם שבראתי עולמי בדבר, שנא' בדבר ה' שמים נעשו, כך אני עושה להם, מוציא דבר מפי והורגם, שנא' אכנו בדבר ואורישנו, מהו ואורישנו, א"ל אני מוריש אותם לך ומעמיד אחרים ממך, שנא' ואעשה אותך לגוי גדול, כיון ששמע משה כן, התחיל מבקש עליהם רחמים, ומה אמ' משה באותה שעה, אשר עין בעין נראה אתה ה'. א"ר אחא בשרשב"ל א"ל משה, רבש"ע, הרי מדת הדין וכף מאזנים מעויין, ועדיין אתה אומ' אכנו בדבר, ואני אומ' סלח נא, א"ל הדבר נראה מי נוצח או אתה ה' או אני, א"ר ברכיה, אמ' ליה הקדוש ברוך הוא, חייך, שלי בטלה ושלך קיימת, שנא' ויאמר ה' סלחתי כדבריך, הוי ותגזר אומ' ויקם לך.*

ותגזר אומר שימטיר ויקם לך, עם היות שבהיותך בדרך שהיית בצער, נגה אור כי חדל המטר:

או יאמר, ותגזר אומר כענין שמש בגבעון דום, וכרבי חנינא בן דוסא שאמר לחומץ וידליק וכיוצא באלו, ולא ינכו מזכיותיך ליכבות אור מצוה או מצות כענין קטונתי מכל החסדים, כי אם ועל כל דרכיך נגה אור:

היכולת של הצדיקים לגזור וליצור זה רק התנוצצות קטנה מהכח האמיתי שיתגלה באדם לעתיד לבוא. בעתיד גילוי הרצון בכל מילואו יתגלה. הוא יתגלה לא רק ביכולת של הצדיקים לגזור, אלא יתגלה ביכולת של כל הנשמות. כל הנשמות יוכלו לפעול למילוי רצונם, ומילוי רצונם יצור מציאות ובריאה חדשה.

ואי אפשר לשער גודל השמחה הפאר והעושר שיש בזה, שכל הצדיקים כוספין ומתאוין לאור גדול זה, ושמחים בו תמיד- האידיאל הגדול של הצדיקים ממלא אותם כבר כעת. עצם המחשבה שכל העולם כולו יתעלה, הוא ממלא את הצדיקים בשמחה פאר ועושר. המילוי הזה הוא נוצר על ידי הכיסופים הפנימית והתאווה הממשית של הצדיקים בשאיפתם לאור הזה. השמחה באידיאל הזה היא תמידית, למרות שהעולם עדיין לא הגיע לאידיאל הזה, בכל זאת ישנה שמחה תמידית.

כי כל מעשה ד' לעולם הוא קיים, ועדי עד למעלה מכל גבול וכל זמן הוא נצב ועומד, וישמחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דדשיך ד'- הרב מוכיח כיצד הצדיקים מסוגלים לשמוח תמיד. היכולת של הצדיקים לשמוח מתוך ההכרה שלהם שכל מעשה ה' הוא תמיד. אצל האלוקות העתיד כביכול כבר קיים. כיון שהמציאות הרוחנית העתידית כבר קיימת, לכן יש להם שמחה תמידית כבר כעת. כיון שמעשה ה' הוא לעולם קיים, מעל הזמן לכן באלוקות האדם תמיד יכול ליצור ולראות את שלמות העולם כמציאות קיימת תמידית.

תהלים פרק ט פסוק יא

- *וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְקֹוָק׃*

אצל הצדיקים יש בטחון. הבטחון של הצדיקים הדבקים בקב"ה. הקב"ה לא עוזב את העולם תמיד. לכן השמחה היא תמידית, יש הכרה תמידית בתיקון העולם.

ואף על פי שאין כח בשום נשמה בזמן הזה להכיל בתוכה את האור הגדול הזה, מכל מקום על ידי החשק הגדול- את הדרגה העליונה הזאת

האדם לא יכול להכיל. אפילו נשמתו של האדם לא יכולה להכיל את אותו אור גודל. אומנם יש יתרון בעיסוק באור הגדול הזה, אומנם אין כלים להכיל את האור הזה עדיין יש השפעה ברגע שהאדם חושק לאותה דרגה. החשק יוצר את הקירוב לאותה מציאות.

וההשערה העליונה בגיאות ד', בסוד נודע בשערים בעלה- גם כשהאדם לא מכיל את אותה דרגה. עצם זה שהוא משער, היינו מעלה בדעתו את אותה קרבה, זה משפיע על האדם החושק. כדי להבין את המעלה של החשק לאותה דרגה הרב מביא את הפסוק בספר משלי.

משלי פרק לא פסוק כג

- *נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אָרֶץ׃*

הרב דורש את הפסוק בהקשר שההשערה היא מעין הקטנה של האור האלוקי. אותה השערה היא מתגלה באשת חיל, שעל זה מבוסס הפרק של ספר משלי. דרך ההקטנה הנמצאת באשת חיל, מתגלה הדרגה העליונה של הבעל, של הזכר.

נודע בשערים, משמעותו על פי השיעור שהאדם משער, ועושה מידה שהוא יכול לקבל. כך מתוך המידה הקטנה אפשר לקבל את האור הגדול כולו. מתוך ההקטנה יקבל את הגדלות של גאוות ה', שאי אפשר להכיל.

ממשיכין הצדיקים על עצמם ועל העולם כולו הרבה קוים, כדמות שערות, מלאות שפע אור וחיים מהאור הגדול הזה- הרב מביא גם יסוד שמקורו מהקבלה. השערות הם מעין שיעור קטן של האור הגדול. השער הוא מבטא המשכה ישירה מן המוחין של האדם. השערות נמצאות בראש האדם, מקום בו יש ריבוי אור. והשערות הם יוצאות ממותרות המוח ומביאות שפע גדול בצורה של שיעור ומדידה.

בפסקה הבאה הרב יחזור ויבאר את השפע הנמצא בשערות הראש והזקן. אבל בקצרה נביא את דברי האר"י בשער אריך אנפין.

עץ חיים שער אריך אנפין פרק ט'

- *שערות הזקן הם הצנורות וכלים ומעברים שיריק המשחתה קדישא בה.*

אם כן השיער הוא המשכה ישירה של האור הגדול, אומנם המשכה זאת היא בצמצום המופיע בצורה של שערות דקות.

וכך כותב הרב בשמונה קבצים.

קובץ א' פסקה תשמא.

- *בגדלות המחשבה מצטיירת הרוחניות של החכמה העליונה והצדק העליון, וכל מקוריותיהם בכלליות, וכל מה שיש מן התורה והחכמה בתור ענפיהם היוצאים מהן, כשערות הראש בחכמה והזקן בצדק.*

של זקנת העולמות כולם, שימלאו באורם וזיום, בדעתם וחפץ טובם, באור פני מלך חיים, אשרי כל חוכי לו - הרב מסביר שהכח להמשיך שפע הוא מזקנת העולמות, נראה שהכוונה היא מהחזון העתיד שמבטא את זקנת העולמות. אבל נראה שהרב מתכוון לרמוז כאן למושג קבלי, שהמצב העליון שמושכים אור ממקור עליון שהוא נקרא סבא, עתיקא. כמו כן כנראה הרב מרמז כאן על השערות של הזקן שהם גם מבטאים המשכה של אורות עליונים.

אותה המשכה היא ממלאת את העולמות באור. כדי להביא כיצד מופיע האור הרב מחבר בין שתי פסוקים. החיבור בין הפסוקים יוצר מציאות בה האור העליון של המלך, מופיע על ידי ההמתנה והצפיה של האדם.

משלי פרק טז פסוק טו

- *בְּאוֹר־פְּנֵי־מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ׃*

ישעיהו פרק ל פסוק יח

- *וְלָכֵן יְחַכֶּה יְקֹוָק לַחֲנַנְכֶם וְלָכֵן יָרוּם לְרַחֶמְכֶם כִּי־אֱלֹהֵי מִשְׁפָּט יְקֹוָק אַשְׁרֵי כָּל־חוֹכֵי לוֹ׃ ס*

פסקה מט. צמיחת הרצון והשכל הכללי[62] (עמוד עג'- עד')

אנו משערים כללות הרצון והצמיחה, שפרטי ההמשכות הרצוניות נמשכים ממנו. הפרטים, כיון שהם מתבארים, צריכים הם לינק מתהום יותר עמוק מההקפה של כללות הרצון, והוא הדין בשכל, כלליותו, וההמשכות השכליות הפרטיות. בין המשכה להמשכה, של כל פרט, אנו מכירים איזה הפסק ממולא בשכל וברצון הכללי.

אלה הם תיקוני הקודש, מההופעות העליונות, שבדרכי הסוד אנו מדמים את השכל והמשכותיו, הגלגלתא ושערותיה, והרצון להחלק התחתון של הראש, והמשכותיו הפרטיות הן הן תיקוני דיקנא. ובביכור העולם להגלות האידיאל הרצוני האלהי, העליון, בכל הדרו, בהמשכות פרטיו כולם, מראש עד סוף, דא היא עידנא דבעי קוב"ה לאוקרא לדיקניה. אשרי המחכה ויגיע.

מובן הדבר, שמפני הרוממות וההבדלה שאין קץ לה שבמושגים האלהיים הללו מכל מה שכל נוצר ונברא יוכל לדמות ולשער, אין השמות הללו של רצון ושכל כוללים ומספיקים לבאר גם שמץ מהאור הגדול הזה. והננו מוכנים בכל עת רצון של הארת הנשמה להוסיף תוארים רבים, המשלימים את הגדרים להבנתנו להוסיף עליה אורה והשלמה בעומק האמונה. חדשים לבקרים רבה אמונתך.

ונאמר, שההבדל הוא בין המחשבה המגמתית העליונה, ובין ההופעות היוצאות לסגל את המציאות ולשכללה, ובין תולדותיה של המחשבה המתבודדת, הפונות למעלה, דוגמת שערות הראש, שרק בהתרבותן להדחף החוצה יפנו למטה, כלומר ברוב האורה המגמתית המתגלה, ההויה מצטיירת בצורותיה השונות, ושפעי חיים עשירים ומרובים הולכים ונמשכים, כעין שערות המתארכות מרום הראש, וההופעות, המסגלות ההויה, הולכות ישר למטה בטבען, שערות הזקן.

[62] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ א' פסקה תשצט'.

נושא הפסקה- מקום צמיחת הרצון בשורשו הרוחני, שערות הראש והזקן.

ביאור הפסקה-

אנו משערים כללות הרצון והצמיחה, שפרטי ההמשכות הרצוניות נמשכים ממנו- הרב מבאר את השורש המקום הרוחני ממנו נמשך הכח להצמיח ולגדל את הרצון. אותה צמיחה אנו לא יכולים להכיר אותה, אלא אנו יכולים רק לשער. היכולת לשער את כללות הרצון נעשית כיון שרואים את הפרטים הנמשכים מן הרצון הכללי. גילוי הרצון על ידי הפרטים, יוצר מעין חרך דרכו אפשר לשער את הרצון והצמיחה והכלליים. יש להגדיש שהרב מחבר בין הרצון לבין הצמיחה, הרצון הוא הכח המקדם את העולם, כח זה הוא מוליד יכולת צמיחה תמידית הקיימת בעולם.

הפרטים, כיון שהם מתבארים, צריכים הם לינק מתהום יותר עמוק מההקפה של כללות הרצון- הרב מבאר שדווקא הרצון הפרטי צריך שורש יותר עליון. הסיבה כיון שרצון פרטי הוא יותר מוחש ויותר מפורט במציאות. כיון שהגילוי של רצון פרטי יותר מתגלה ויותר מוחש במציאות, לכן הוא צריך שורש יותר חזק כדי שיוכל להגיע עד המציאות הגלויה. כיון שכך שורש של רצון פרטי יונק ממקום יותר עמוק מאשר המקום ממנו יונק הרצון הכללי.

בפנימיות ובחסידות מבואר שישנו יחס הפוך. ככל שהדבר יותר נמוך כדי שהוא יוכל להתקשר אל הקדושה צריך הארה יותר גדולה. אפשר להביא משל למלך, ככל שהמלך יותר גדול כך הוא מסוגל להתעסק במקום יותר נמוך בלי לחשוש. מי שאין לו כוח מספיק גדול אין לו יכולת להתעסק בקטנות.

דוגמא לזה מצאנו בדברי האדמו״ר בזקן בתורה אור.

תורה אור פרשת בראשית ד״ה ואמנם (דף ד.)

- *ואמנם מה שגופו הוא דומם דוקא הוא כי היות ידוע שהאדם הוא תכלית הבריאה והיינו להיות הוא מעלה הנצוצות שנפלו ... ועל דרך משל כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ ... צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא כמו בהגבהת כותלי בית שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתון דוקא ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו. מה שאין כן אם היה מתחיל מאמצע הכותל לא היה מגביה התחתון. כמו כן נשמת האדם נתלבשה בגוף שמבחינת דומם היותר תחתון מכולם ויעלה אותו וממילא יתעלה גם הצומח שלמעלה מהדומם ... והנה שמים עם היותם נעלים במדרגה הוא כוננם בתבונה שלמטה מהחכמה ובחכמה יסד ארץ*

שלמטה ממדרגת שמים. ולכאורה ונהפוך הוא, אבל הענין הנ"ל כי היא הנותנת שבחינת המידות מקבלים מהבינה ... מה שאין כן החכמה היא למעלה מערך זה אבל בה יסד הארץ ***משום שנעוץ תחילתו בסופו*** *וכו'.*

האדמו"ר הזקן מבאר את היחס ההפוך על דבר העבודה. האדם הוא צריך לעלות את העולם, לכן הוא צריך לרדת למקום נמוך. לכן הוא מסביר שהארץ הגשמית היא נבראת ממקום יותר עליון מאשר השמים. השמים שורש מהבינה שהיא נמוכה מן החכמה. ודווקא החכמה היא בראה את הארץ היותר נמוכה.

מבואר בחסידות שישנו ערך הפוך. הגילוי של האלוקות העליון מתגלה דווקא בסוף התהליך במקום הנמוך. לכן מעלת המקום הנמוך עליונה וגבוהה מהגילוי היותר עליון.

והוא הדין בשכל, כלליותו, וההמשכות השכליות הפרטיות. בין המשכה להמשכה, של כל פרט, אנו מכירים איזה הפסק ממולא בשכל וברצון הכללי- הרב מבאר כמו שביארנו כלפי הרצון שהרצון הפרטי הוא עליון מהכללי, כך גם השכל.

השכל הפרטי יונק ממקום יותר עליון מהשכל הכללי. מה שיוצר את ההבדל בין שכל פרטי לשכל פרטי אחר, הוא הכח הכללי. היינו השורש של הפרט יותר עליון ודווקא הכח הכללי, הוא יוצר את הכלי להפריד בין ההמשכות של הרצונות והשכלים הפרטיים. יש גילוי בתוך השכל הכללי שבשורשו היותר עמוק יש חילוק לחלקים פרטיים. אותו חילוק לחלקים פרטיים הוא יוצר את ההפסקה שאחר כך מתגלה בכל שכל ורצון פרטי.

אלה הם תיקוני הקודש, מההופעות העליונות, שבדרכי הסוד אנו מדמים את השכל והמשכותיו, הגלגלתא ושערותיה- כעת הרב מסביר מושגים מתורת הסוד, כדי לבאר את המקום ממנו נובע הרצון הפרטי והכללי.

כל ההמשכות נמשלו לשורש שהוא הגולגולת ממנו נובעות שערות שהם כביכול יורדות למטה, אבל שורש השערות הוא בוקע ונכנס לתוך עצמות הגולגולת. מבחינה חיצונית נראה כאילו הגולגולת פנימית מהשערות. שהשערות יורדת למטה מהגולגולת, אבל באמת השערות שורשם חודר יותר עמוק מאשר הגלגלת, דווקא הגלגלת היא יוצרת את החילוק וההפסקה בין שערה לשערה.

ראוי לציין שבהמשך הפסקה יתבאר שאומנם שערות הראש הם המשכה של הכלליות, אבל הם עדיין כח יותר כללי מאשר שערות הזקן. שערות הזקן הם יותר עליונים ולכן הם מגלים את הפרטיות בתוך המציאות. ואילו שערות הראש

הם הכח המגלה את המגמות הכלליות בתוך המציאות. בכל מקרה מתברר שהשערות הם המשכה העמוקה מן הגולגולת.

המלבי"ם בפירושו לשיר השירים מביא באריכות את היסוד שהשער הוא נובע מהמקום הפנימי. וכך הוא כותב.

מלבי"ם שיר השירים פרק ד פסוק א

- *כן במשל הרוחניית **ימליצו השער והשנים על התגלות אור הפנימי ובקיעתו** ויציאתו לחוץ עד שיורגש ויצוייר לנו. (ובענין זה ישתמשו בעלי החכמה הנעלמת ליחס שער ושנים בספירות העליונות ובאורות הצחצחות. ויאמרו כי השער ירמוז התנוצצות אורות אין מספר מן פנימיות האלהות ולחוץ והשנים הם ל"ב נתיבות החכמה) ודוגמא זאת תמצא בענין הנפש. ... והנה המושגים הם רבים לבלי תכלית. ואין אחד דומה לחברו. כידוע בהגיון שכל מושג י"ל הבדל שבו יוכר מזולתו. ומצד זה קורא אותם שערות הנפש. שכמו שהשערות צומחים ממותרי המוח שהוא משכן השכל. והם רבים ודקים מאד. כן מותרי ההשכלה הפנימית יתנוצצו בשערות הנפש שהם המושגים*

דברי המלבי"ם מבוססים על דברי הזוהר[63].

זוהר - האדרא רבא כרך ג (במדבר) פרשת נשא דף קלו עמוד א

- *תאנא בגולגלתא דרישא תליין אלף אלפי רבוא ורבוא רבבן קוצי דשערי אוכמן ומסתבכין דא בדא ומתערבין דא בדא, ולית חושבנא לנימין דכל קוצא וקוצא דאחידן ביה*

והרצון להחלק התחתון של הראש, והמשכותיו הפרטיות הן הן תיקוני דיקנא- ההמשכה כלפי מטה, היא נובעת משערות הזקן. שערות הזקן הם נקראים תיקוני דיקנא, תיקוני הזקן. וכך מובא בזהר לגבי תיקוני הזקן.

זוהר - האדרא רבא כרך ג (במדבר) פרשת נשא דף קלא עמוד א

- *דספרא דהאי דיקנא מהימנותא דכלא נפיק מאודנוי ונחית סוחרניה דפומא קדישא ונחית וסליק וחפי בתקרובתא (סגי) דבוסמא טבא, חוורא*

[63] בזוהר מפורט שיש בשערות בחינה של הארה וטובה והארה שלילית. ועי' בהרחבה בענין זה גם בדרך מצותיך מצות תגלחת מצורע, עמוד קד :-קה.

דיקירא (ס״א דבדיקני׳), ונחית (ס״א חוורא יקירא דדיקניה נחית) בשקולא וחפי עד טבורא, הוא דיקנא יקירא מהימנא שלימא דנגדין ביה י״ג נביעין מבועין דמשח רבות טבא בתלת עשר תקונין מתתקנא.

על פי הזהר ובהמשך דבריו שם באריכות מבואר שמן שערות הזקן יוצאים יג׳ תיקונים שורשים המתקנים את המציאות התחתונה הנמצאת מתחת הראש. אם כן בשונה משערות הראש שנמצאות למעלה, שערות הזקן מתחילות מלמעלה אבל יורדת למטה. יורדות לתיקונים הנמצאים בתוך הגוף.

ובביכור העולם להגלות האידיאל הרצוני האלהי, העליון, בכל הדרו, בהמשכות פרטיו כולם, מראש עד סוף, דא היא עידנא דבעי קוב״ה לאוקרא לדיקניה. אשרי המחכה ויגיע- התיקון שאנו צריכים לפעול, הוא גילוי כיצד הרצון העליון, היינו השורש מתגלה בכל פרט ופרט. החיבור בין האידיאל הרצוני העליון, לבין ההמשכות שהוא הזקן זה מה שהזוהר מתאר ומכנה בשם שהקב״ה בעי לאוקרא לדקניה. היינו הקב״ה בעצמו רוצה את הזקן, היינו מתגלה הרצון העליון בגילויי הזקן.

הגילוי הזה הוא מה שאנו ממתינים, כמו שאומר הפסוק אשרי כל המחכה לו. זה הזמן בו אנו ממתינים לתיקון של המשיח כמו שמופיע בפסוק.

דניאל פרק יב פסוק יב

- *אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וְיַגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה׃*

מובן הדבר, שמפני הרוממות וההבדלה שאין קץ לה שבמושגים האלהיים הללו מכל מה שכל נוצר ונברא יוכל לדמות ולשער, אין השמות הללו של רצון ושכל כוללים ומספיקים לבאר גם שמץ מהאור הגדול הזה- כיון שהחיבור בין האידיאל העליון לבין הגילוי שלו המעשי, זאת דרכה גבוהה מאד. זאת דרגה שאין לנו יכולת לא לדמות ואפילו לא לשער את המעלה הזאת. כל הרצונות וכל השכלים הגלויים, אפילו שכלים כוללים הם לא מסוגלים לתאר את מעלת האור העליון הגדול הזה. אין שום שם גלוי היכול לתאר את הגודל של האור הזה.

והננו מוכנים בכל עת רצון של הארת הנשמה להוסיף תוארים רבים, המשלימים את הגדרים להבנתנו להוסיף עליה אורה והשלמה בעומק האמונה. חדשים לבקרים רבה אמונתך- כיון שזאת מעלה גדולה, בכל יום אנחנו מרחיבים את אותה הארה של הנשמה. ההרחבה הזאת היא כל הזמן

פועלת ומשתלמת. כל פרט שמתגלה מתברר עוד אור של הכלל עליון. דרך גילויי תארי הפרט אפשר להכיר את ההרחבה הגדולה של הכלל. הרב מכנה את התהליך הזה על פי הפסוק במגילת איכה.

איכה פרק ג פסוק כג

- *חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ׃*

היינו כל גילוי פרט שמתחדש, כל חידוש הוא מגלה את השורש האמונה הנמצא במציאות. גילוי השורש מתגלה דרך ההוספה המתחדשת כל בוקר. על ידי הוספת חדשים לבקרים אמונתך, שזה השורש הוא מתגדל, רבה אמונתך.

ונאמר, שההבדל הוא בין המחשבה המגמתית העליונה, ובין ההופעות היוצאות לסגל את המציאות ולשכללה- הרב חוזר ומבאר את ההבדל בין ההתפרטות של הזקן לבין ההתפרטות של שערות הראש.

שערות הראש הם מסגלות את המגמה העליונה. התפרטות המגלה את השורשים הרוחניים לעתיד לבוא, היינו המגמה העתידית הרוחנית. לעומת שערות הזקן שהם באים לרומם את המציאות הקיימת בעולם הגלוי. שכלול העולם אל מגמתו הוא בא לידי ביטוי בשערות הזקן.

ובין תולדותיה של המחשבה המתבודדת, הפונות למעלה, דוגמת שערות הראש, שרק בהתרבותן להדחף החוצה יפנו למטה- כאן הרב חוזר אל שערות הראש. מהות שערות הראש הוא בעיקר רוחני. שערות הראש לא מעוניינות לפעול על הצד הגלוי של העולם הזה. רק כשיש הרחבה של שערות הראש, ריבוי שערות הראש אז השער מתחיל לגלוש לכוון מטה. היכולת של שערות הראש להשפיע הוא תלוי בחיזוק משמעותי בריבוי ועיסוק במגמה העתידית. אם האדם ירבה את עיסוקו בשורש אפשר שהעיסוק הזה ישפיע על הצד הגלוי של העולם הגשמי לשכללו.

כלומר ברוב האורה המגמתית המתגלה, ההויה מצטיירת בצורותיה השונות, ושפעי חיים עשירים ומרובים הולכים ונמשכים, כעין שערות המתארכות מרום הראש- יש יכולת גם לשערות הראש שהם כלפי מעלה להשפיע על המציאות. אומנם בדרך כלל שערות הראש פונות למעלה. אבל בריבוי האור העליון יש השפעה אוטומטית כלפי מטה. זאת הופעה עליונה הגורמת למציאות להביא שפע גדול של חיים. כיון שהשפע הזה מהותו בדרך כלל לעסוק במגמות העליונות, בכל זאת כיון שהמגמות התרבו הם מתחילות להשפיע כלפי מטה. ההשפעה הזאת מגוונת את המציאות.

וההופעות, המסגלות ההויה, הולכות ישר למטה בטבען, שערות הזקן- כאן הרב חוזר למציאות הרגילה הטבעית. המציאות הרגילה בלי ריבוי של אור מלמעלה, הוא נעשה על ידי הזקן. מהותו של הזקן הוא לגלות את האור בצורה ישירה מלמעלה למטה. המציאות הזאת היא ההליכה של ההויה בצורה ישרה, בלי ריבוי אור. זה הגילוי הטבעי בו לא מצליחים לראות את השורש של המגמה העליונה. זה כביכול הטבע בו יש חיבור אל השורש, אבל החיבור מגיע דרך זקן. כשיש חיבור דרך זקן לא מצליחים לראות את השורש המגמתי העליון. לעומת ריבוי שערות הראש המשפיע למטה אז יש שפעי חיים עשירים ביותר שהם משפיעים בצורה חזקה[64].

[64] מצאנו דוגמא לחילוק בין שערות הראש לזקן כמו שמופיע בשער הכוונות ברכות השחר.

שער הכוונות ברכות השחר. (הקדמה אחת קטנה)

- *ונבאר תחילה ... דע כי יש באדם העליון ב' בחינות שערות: אם שערות הראש ואם שערות דיקנא. **והנה שערות הזקן דז"א, הם תקיפין** ודינין קשים מאד, שהיותם משתלשלים ויורדים למטה, מעשה מהם המותרות הם סוד הקליפות. ואמנם שערות דיקנא דאריך אנפין הם רחמים ... אבל בז"א הם שערות חזקים מאד, יען כי הם שחורים, והם דינין תקיפין. וזהו הטעם כי בנוקבא דזעיר אנפין לא יש בה בחינת זקן, לפי שדינים בדיקנא הם חזקים מאד, ואם הנקבה שהיא האחרונה שבכולן הסמוכה אל הקליפות, היתה לה זקן, היה אל החיצונים האחיזה גדולה בה, והיו הדינין מתרבים לאין קץ ... **אבל שערות הראש אינם כ"כ קשים**, וכלן הם נמצאים גם בראש הנקבה ...*

פסקה נ. צמיחת הרצונות[65] (עמוד עד')

כל הרצונות של כל הברואים, וביחוד של האדם, ובטפוסו היסודי של ישראל, הם גרעינים שיש בהם כח הצמיחה, וכשמעלים אותם על ידי תפלה, זורעים אותם ממש בשדה אשר ברכו ד', ומצמיחים על ידי זה ישועות. וכפי טוהר התפלה, וכפי ההכשר של כל הענינים המתלוים לסגולותיה, כך היא ברכתה של צמיחת חיים זאת.

ויש אשר אור צמיחתם מאיר מחיי עולם הבא, ששם נגש חורש בקוצר, והלוך ילך ובכה נשא משך הזרע, בא יבא ברנה נשא אלומותיו. כמו שהיה אצל איוב, הבקר היו חרשות, והאתנות רועות על ידיהם. עוד הם מדברים ואני אשמע.

נושא הפסקה- ברצון יש כח צמיחה, כח זה מתגדל לפי כח התפילה.

ביאור הפסקה-

כל הרצונות של כל הברואים, וביחוד של האדם, ובטפוסו היסודי של ישראל, הם גרעינים שיש בהם כח הצמיחה- בפסקה זאת הרב ממשיל את הרצון לצמח. כמו שלצמח יש כח צמיחה פנימי, כך לרצון יש כח פנימי בעצמו בו הוא גדל.

הרב מבאר שבכל הבריאה יש רצונות, כל דבר הנקרא נברא יש בו רצון. אפילו הדומם יש בו רצון. אומנם רצונו של האדם מיוחד משאר הרצונות, ומעל רצונו של האדם נמצא הרצון המיוחד של ישראל. הרב מכנה את הרצון הישראלי בתור הרצון הטיפוסי. היינו עם ישראל בעצמו מגלה את הרצון האידיאלי, הרצון המקורי, הוא גילוי הרצון האלוקי. כיון שאנו מחוברים לרצון האידיאלי ודאי שהרצון שלנו נמצא מעל כל הרצונות.

[65] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ו' פסקה צד'.

בכל מקרה הרב מכנה מחדש שכל הרצונות, אפילו הרצונות הנמוכים של כל הנבראים. וקל וחומר הרצונות של בני האדם, ושאר הנבראים יש להם כח צמיחה פנימי.

כינוי הרצון ככח מצמח משמעותו שגם הרצון גדל. אבל עוד יותר שהרצון מוליד תוצאות חיצוניות. ככל שהרצון יגדל כך התוצאות של העץ יהיו יותר גדולות. רצון הוא כח המוליד דברים במציאות.

וכשמעלים אותם על ידי תפלה, זורעים אותם ממש בשדה אשר ברכו ד', ומצמיחים על ידי זה ישועות- הרב מבאר שהתפילה היא זריעת הרצון. הרצון לא יכול לפעול אם האדם לא יגלה את רצונו בדיבור. התפילה היא היכולת לגלות את הרצון בתוך המציאות. הרצון כשהוא נמצא במקום פנימי, כשאיננו גלוי הוא כמו גרעין שלא זרעו אותו. כשהאדם לא זורע, אין ערך לרצון. התפילה היא הזריעה הנכונה של הרצון.

הרב ממשיל את התפילה כשדה, המשלת התפילה לשדה, הוא מבואר יותר על פי הפנימיות. בפנימיות מכנים את בעלי התפילה הצדיקים במחצדי חקלא. היינו קוצרי השדה. האדם הוא צריך לפעול כדי להוריד שפע לעולם. כמו ששדה הוא הכלי בו יכול לרדת שפע לעולם. כדי להביא פרנסה וחיות לעולם, צריך חקלאי שיעבוד בשדה. כך הצדיקים מורדי השפע, הם כביכול החקלאים הרוחניים של העולם. הם אלו שמביאים את השפע לעולם. וכך מסביר הרב בשמונה קבצים.

קובץ ו' פסקה קלד.

- *כל המחשבות הקדושות, והדיעות הנשגבות, צומחות הן על המרחב של השדה אשר ברכו ד'. והם עולים תמיד, בכל עת ובכל שעה, בכל רגע ובכל חלקי הרגע, צמחים חדשים ונפלאים, ציצים ופרחים, כמו שעולה תמיד ההשפעה של החיים לעינינו, והשפעת הקיום בכלל, ... ועל פי מדת הדבקות האלהית השכלית וההופעית שלהם, ככה הם מתקרבים יותר אל מקורם של הדברים, והם מאספים אליהם את התבואות הללו. ... **והם הם מחצדי חקלא** אוספי תבואת השדה אשר אור ד' זרוע בו. ולפי רוב הקציר, ככה תגדל ברכת הצמיחה, ...*

כינוי הצדיקים כחקלאים, מובא כבר בבריאת העולם, וכך התורה מתארת את עבודתו של האדם.

בראשית פרק ב פסוק ה

- *וְכֹל֙ שִׂ֣יחַ הַשָּׂדֶ֔ה טֶ֖רֶם יִהְיֶ֣ה בָאָ֑רֶץ וְכָל־עֵ֣שֶׂב הַשָּׂדֶ֔ה טֶ֖רֶם יִצְמָ֑ח כִּ֣י לֹ֤א הִמְטִיר֙ יְקֹוָ֣ק אֱלֹהִ֔ים עַל־הָאָ֖רֶץ **וְאָדָ֥ם אַ֖יִן לַעֲבֹ֥ד אֶת־הָאֲדָמָֽה׃***

הרב מבאר שהתפילה היא מעלה את הרצון, עילוי הרצון נעשה בתפילה כיון שבתפילה האדם מכוון את עצמו מה הרצון הראוי שהאדם ירצה. עילוי הרצון נעשה לא רק בעצם כוון הרצונות, אלא הפניית הרצון למקור הרצון. הפניית הרצון למקור השפע הוא עצמו נחשב כעילוי הרצון.

בשמונה קבצים הרב מביא דוגמא כיצד זריעת התפילה פועלת וכך כותב הרב.

שמונה קבצים קובץ א' קמד'.

- *פרשת הכיור, התמיד, הקטורת, **זורעים הם את הגודל האלהי** שבבית הגדול והקדוש במעמקי הנשמה, קרוב למדת השיגוב שהיתה לכל יחיד בעת היות האומה חיה, ומקדשה בתוכה על אדמתה. גרעיני התשוקה אל השלמתה של האומה בתכונתה הרוחנית, הולכים הם ועושים את פירותיהם על תלמי הלב. הם הולכים ורבים, משתרגים עם כל המון הרעיונות הטובים המתיחשים לתכונה המרכזית הזאת ...*

השוואת התפילה לצמח מופיע בברכות קריאת שמע.

ברכת יוצר המאורות.

- *מצמיח ישועות בורא רפואות.*

וכפי טוהר התפלה, וכפי ההכשר של כל הענינים המתלוים לסגולותיה, כך היא ברכתה של צמיחת חיים זאת- פעולת התפילה היא בדיבור, אבל כיון שהוא קשורה אל הרצון לכן צריך שאל התפילה יצטרף הטהרה של התפילה. טוהר התפילה משמעותו שהאדם מתכוון אל דיבורו.

בנוסף צריך הכשר שיעזור לקבלת התפילה. ההכשר המתלווה הוא הקדושה והטהרה שהאדם פועל בתפילתו. היינו ההכנה לתפילה, הסביבה בה הוא מתפלל זמני התפילה וכדומה. היינו עיקר התפילה הוא העבודה המילולית שהאדם מדבר. כדי שהתפילה תפעל צריך טוהר התפלה הכוונה שהאדם יכוון, כדי שרצונו יתעלה. אומנם כדי שיהיה הכשר יותר טוב, צריך את הסגולות הנלוות אל התפילה. הדברים הראויים לתפילה יותר טובה, ההכנה והדברים הקשורים אל הסביבה. ככל שהדברים מסביב יהיו שלמים כך צמיחת הפרי תהייה יותר טובה. כמו שאדם שותל צמח, עצם השתילה היא מתחילה את פעולת הגדילה,

אבל העניינים שמסביב לצמח הם מגדילים את איכות הצמיחה.

ויש אשר אור צמיחתם מאיר מחיי עולם הבא- יש אנשי סגולה שיש להם דילוג בין האור העליון לבין המציאות. הם מסוגלים להוריד אור השייך למציאות עליונה שבדרך כלל אינה שייכת לעולם הזה. הבאת צמיחה בדרך של דילוג היא מביאה שפע גדול עליון. אנשים אלו הם אנשים שהרצונות שלהם מחוברים בצורה משמעותית אל חיי העולם הבא. יניקתם משורש רוחני עליון.

ששם נגש חורש בקוצר, והלוך ילך ובכה נשא משך הזרע, בא יבא ברנה נשא אלומותיו - המעלה הרוחנית של העולם הבא היא מביאה שפע בצורה אין סופית. הורדת השפע בצורה עליונה מתוארת בפסוק בספר עמוס, ובספר תהילים.

עמוס פרק ט פסוק יג

- *הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְקֹוָק וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ ה�ֶהָרִים עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה׃*

משמעות הפסוק שמיד התפילה יוצרת מציאות. כבר כשהאדם חורש מיד הוא יפגוש את הקוצר. היינו הפרי גדל מיד בלי שהות כלל.

תהלים פרק קכו פסוק ו

- *הָלוֹךְ יֵלֵךְ/ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו׃*

גם הפסוק בתהילים מבטא את הפעולה המיידית. מיד עם הבכי של הזריעה, מיד יש תוצאה של נושא אלומותיו, מיד יוצאת תבואה הגדלה מאותה זריעה.

כמו שהיה אצל איוב, הבקר היו חרשות, והאתנות רועות על ידיהם. עוד הם מדברים ואני אשמע- דרגה זאת מצאנו אצל הרכוש של איוב וכך מופיע בפסוקים. זאת הדרגה של הצדיקים שיניקתם היא מאור עולם הבא. אור שלא צריך לעבור דרך ההדרגה של התהליך המופיע בעולם. זה אור חודר המביא שפע בלי גבול בצורה מיידית.

איוב פרק א פסוק יד

- *וּמַלְאָךְ בָּא אֶל־אִיּוֹב וַיֹּאמַר הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל־יְדֵיהֶם׃*

הרב מסיים בפסוק המבטא את היכולת של התפילה לפעול מידית. כמו שנאמר בספר ישעיהו.

ישעיהו פרק סה פסוק כד

- *וְהָיָה טֶרֶם־יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע׃*

פסקה נא. הישרת הרצון ועזו[66] (עמוד עה')

הרצון יסוד החיים הוא, הוא מוכרח להיות פועם בחיים. המוסר, התורה, כל אור קדוש ועליון צריך הוא לפעול עליו להישירו, אבל לא לטשטש את כחו.

החלשת כח הרצון על ידי מעמסות מטרידות, אפילו כשיהיו נובעות ממקום עליון וקדוש לפי דעת האדם, היא מדלדלת את הצורה העליונה של הוד האדם. אור הקודש בעז הרצון וחופשו, בהודו הרענן הוא מתגלה, ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל.

והמעטת הטרחים היא אחת ממגמות התורה האלהית, הנותנת שביל חיים ומהלך ישר לכל כח הרצון ממבועו האמיץ, ממקור החיים.

נושא הפסקה- החלשת הרצון אפילו בדברים טובים, פוגעת בצורת האדם.

ביאור הפסקה-

הרצון יסוד החיים הוא, הוא מוכרח להיות פועם בחיים-בפסקאות לעיל הרב דיבר על הרצון בתוך כלל ההויה. כאן הרב מדבר על הרצון של האדם הפרטי.

אצל כל אדם פרטי כח חייו הוא היכולת לרצות. אדם חי משמעותו אדם רוצה. כשהרצון חלש כוחות החיים נפגעים. הרב ממשיל את הרצון לפעימות, בדיוק כמו שהלב הוא צריך לפעום תמיד כך הרצון צריך תמיד לגלות את פעימותיו. לתת לרצון להשפיע על כוחות חייו של האדם. ההשוואה לפעימות הלב, מראות עד כמה הרצון הוא מרכזי מצד אחד, מצד שני עד כמה הוא קרוב ונמצא בתוך האדם, זה לא איזה כח המשפיע מרחוק.

המוסר, התורה, כל אור קדוש ועליון צריך הוא לפעול עליו להישירו, אבל לא לטשטש את כחו- כיון שהרצון הוא יסוד חשוב בחייו של האדם,

[66] מקור הפסקה שמונה קבצים קובץ ח' פסקה כח'.

אסור שהתורה והמוסר יפגעו בכוחו של הרצון. מטרת התורה לא להמעיט את הרצון, אלא לשכלל וליישר את הרצון. לרצון יש יכולת לגלות דברים שאינם טובים, בשביל זה צריך את המוסר והתורה שישתמשו ברצון בצורה נכונה.

היישרת הרצון, היא גורמת שכעת הרצון יכול להופיע בצורה טובה. היכולת של התורה והמוסר, היא לתת כלים נכונים לאדם. הכלים האלה יעזרו לחניך לגלות את הרצון ולממש את הרצון בצורה משוכללת. אם התפיסה הזאת תעמוד תוך כדי לימוד התורה והעבודה המוסרית, האדם רק ישכלל את רצונו.

יש כאן יסוד גדול גם בעבודה החינוכית של המחנך. לפעמים מחנך רואה ילד שיש לו הרבה כוחות רצון, הוא ילד פעיל. למחנך קשה להתמודד עם כזה ילד, ולכן הוא מנסה לכבות לילד את כוחות חייו. הכיבוי של כוחות החיים, של הרצון הוא כיבוי שאיננו נכון. הדרך הנכונה להתמודד עם כזה ילד, לא לתת לא רטלין, אלא לכוון אותו למימוש כוחותיו בצורה נכונה.

דוגמא לדבר זה מצאנו בדברי הגר״א בפירושו למשלי. וכך כותב הגר״א.

פירוש הגר״א לספר משלי פרק כב׳ פסוק ו

- *חנך לנער על פי דרכו ... והעניין כי האדם אי אפשר לו לשבור את דרכו, כלומר מזלו שנולד בו, כמ״ש האי מאן דבצדק יהיה גבר צדקן וכו׳. וכשנולד במזל רע אז על זה נתנה הבחירה ביד האדם, שיוכל לאחוז במזלו לאיזה דבר שירצה להיות ... כמש״כ במסכת שבת (קנו.) האי מאן דבמאדים יהיה שופך דמים אמר ר׳ אשי או מהולא או טבחא ... וז״ש חנוך לנער על פי דרכו דרך מזלו וטבעו*

מתבאר מדברי הגר״א שיש חיוב בחינוך הנער לשמור על תכונותיו של האדם. שמירת התכונות היא שמירת הרצון של האדם. אם המחנך יפעל בניגוד לרצון הנער לא ימשיך בדרך הזאת[67].

---

[67] עניין זה מופיע גם בפירוש הרש״ר הירש על ספר בראשית כה כז׳.

רש״ר הירש בראשית פרק כה פסוק כז

- *כלל גדול בחינוך: ״חנך לנער על פי דרכו״ וגו׳ (משלי כב, ו). יש לכוון את החניך בהתאם לדרכו המיוחדת לו בעתיד, ההולמת את התכונות והנטיות הרדומות בעמקי נפשו, וכך לחנך אותו לקראת המטרה הטהורה, האנושית והיהודית כאחת. התפקיד היהודי הגדול אחד ויחיד בעיקרו, אך דרכי הגשמתו רבות ורבגוניות, כריבוי תכונות האדם, וכרבגווניות דרכי חייהם.*

החלשת כח הרצון על ידי מעמסות מטרידות, אפילו כשיהיו נובעות ממקום עליון וקדוש לפי דעת האדם, היא מדלדלת את הצורה העליונה של הוד האדם- הרב מזהיר את האדם מהחלשת רצונו. האדם יכול להחליש את רצונו בלי לשים לב. לדוגמא אפשר שהאדם יעמיס על עצמו טרדות רוחניות, הטרדות האלה, הם טרדות שלכאורה טובות. אבל ברגע שהם מתחילות להיות מטרד הם פוגעות ברצון.

יש לפעמים שמכוונים אדם לעומס לימודי, העומס הזה יוצר שהאדם שוכח מה הרצון שלו. במצב כזה האדם רוצה רצונות שאינם מתאימים לו. כיון שזה לא מתאים לאדם לכן הוא מתייאש מהרצון שלו. לפעמים מספרים לאדם סיפורים על גדולי הדור, ואומרים לנער שילך בדרך הזאת. הסיפור הזה יכול לגרום מעמסה רוחנית על הנער.

אומנם זה מעמסות שלכאורה נובעות ממקום עליון וקדוש. האדן בעצמו חושב שטוב שהוא מעמיס על עצמו מטלות רוחניות. אבל באמת זה טוב רק לפי דעתו של האדם, היינו באמת זה אל דבר טוב. זאת טעות של האדם בתפיסתו. המחשבה שעומס מוליד תמיד תוצאות טובות, זאת מחשבה של טעות. טירדה היא חוסמת את גילוי כח הרצון. ברגע שיש עומס האדם מרגיש שהוא איננו חי.

הסיבה שזה מדלדל את כוחו של האדם, כיון שהיופי וההוד של האדם הוא היכולת לרצות. מעלתו של האדם שיש לו רצון כמו הבורא, כיון שהאדם העמיס וכעת הוא לא מסוגל לגלות רצונו הוא מאבד את מעלתו.

אור הקודש בעז הרצון וחופשו, בהודו הרענן הוא מתגלה, ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל- המציאות הזאת מאבדת את מעלת הקודש הרעננה. הקודש הוא מבטא חופשית ורחבות של רצון. יש בתוך הרצון רעננות שאיננה מתאימה לטירדה. לכן הרב מביא פסוק להוכיח שלפעמים האדם חושב שהוא עמל בשביל ענייני קדושה אבל באמת העמל הזה, הוא טעות. העמל הזה לא מצליח להגיע אל הקב״ה אלא סתם יגיעה של האדם לעצמו. וכך מובא בפסוק בישעיה.

ישעיהו פרק מג פסוק כב

- *וְלֹא־אֹתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃*

אומנם פשט פסוק מדבר שעם ישראל פונה לעבודה זרה. אבל הרב דורש את הפסוק הזה לגבי העבודה של האדם. אדם יכול לחשוב שהוא פונה לקב״ה, אבל בעצם זה לא קריאה בשם ה׳. זאת יגיעה שאינה מתאימה לעבודת ה׳.

מתגלה כאן יסוד, עבודת ה' אומנם היא דורשת עבודה. אבל ביחד עם העבודה, היא צריכה ליצור הרחבה בנפשו של האדם. ההרחבה הזאת היא הכרחית לעבודת ה'. במקום בו האדם מרגיש שהעבודה גורמת לו צמצום, זאת לא יגיע שתוביל את האדם לעבודת הבורא.

והמעטת הטרחים היא אחת ממגמות התורה האלהית, הנותנת שביל חיים ומהלך ישר לכל כח הרצון ממבועו האמיץ, ממקור החיים- עבודת ה' מסירה מהאדם את טירדות העולם. לכן מצאנו במשנה במסכת אבות.

משנה מסכת אבות פרק ג משנה ה

- *רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ :*

התורה בסופו של דבר באה להרחיב את מחשבתו של האדם. התורה היא מסוגלת להפוך את האדם לחופשי מכל הקושי הנמצא בעולם. החופשיות הזאת היא אחת ממטרות התורה. כיון שהתורה היא מובילה את האדם לדבקות בבורא. הדבקות היא על ידי גילוי הרצון בדיוק כמו רצון הבורא. בשביל זה צריך להסיר מן האדם את הקשיים והעולם הנמצא בתוך העולם. לכן דווקא לקיחת עול התורה היא הופכת את האדם להיות חופשי.

וכן מובא במשנה במסכת אבות.

משנה מסכת אבות פרק ו משנה ב

- *אמר רבי יהושע בן לוי ... והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.*

מטרת החירות הנוצרת על ידי התורה, כדי שהאדם יוכל לגלות את השורש הרוחני מבוע הרוחני של הרצון.

פסקה נב. שבירת הרצון ושכלולו[68] (עמוד עו')

הרצון הוא מקור החיים. רצון האדם הוא באמת יסוד שכלולו והוייתו. אמנם הרצון הזה צריך הוא פתוח ועישוי, יותר מכל הכחות כולם.

בילדות האנושיות, הרצון הטבעי של האדם צריך חינוך של כניעה, של שבירה, ושל היפוך. כל זמן שהאדם הולך ומשתכלל, כך רצונו העצמי הולך ונהפך לטובה, ושבירתו של הרצון מאבדת טובה רבה.

הדבר קשה מאד בדמדומי חמה, בין פרק לפרק, שבתקופה חשובה של רוח האדם, שאז מעבר מזה מונח הרבה פראות ברצון, ששבירתו היא עליה ופתוח, ולעומת זה מונח ברצון כח אור וטוב, ששכלול העולם תלוי בהשארתו על פי תכונתו.

והבינה הישרה מוכרחת היא לפתור בזהירות את שאלת התחומין, באופן שישאר האדם מלא אומץ מצד הטוב שברצון שכבר נשתכלל, מצד אותם חלקי הנשמה שכבר נגאלו ויצאו מתהומות הגיהנם וממעמקי הקליפות, ומלא גם כן דכאות רוח, ותכונה של לב נשבר ונדכא, לעומת אותם חלקי הרצון, שעדיין חית האדם הרעה שרויה בהם, שהם צריכים זיכוך על ידי דכדוך ושבירה.

נושא הפסקה- פיתוח הרצון נעשה דרך שבירתו ועילויו.

ביאור הפסקה-

לאחר שבפסקה קודמת הרב הזהיר מהסכנה הנוצרת כשהאדם מאבד את רצונו. בפסקה זאת הרב נותן מקום מסויים ומבאר היכן טוב להשתמש בכלי של שבירת הרצון.

הרצון הוא מקור החיים. רצון האדם הוא באמת יסוד שכלולו והוייתו- הרב חוזר על היסודות שראינו לעיל. עד כמה הרצון הוא כח בסיסי באדם. הוא

[68] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ א' קצא'.

נותן את שורש החיים של האדם. כיון שהרצון הוא כל כך שורשי באדם לכן כשרוצים לשכלל את האדם צריך לעבוד על כח הרצון.

אמנם הרצון הזה צריך הוא פתוח ועישוי, יותר מכל הכחות כולם- למרות שהרצון מקורו עליון, דווקא בגלל זה צריך להשקיע הרבה בפיתוח ובעישוי של הרצון. העבודה עם הרצון היא נצרכת יותר מכל הכוחות. צורת העבודה עם הרצון כוללת שני דברים הפוכים, פיתוח שזה מעין הרחבה של הרצון מצד אחד. מצד שני עישוי, שזה מבטא את הכפיה. שצריך לכוף את הרצון כדי להובילו למקומו הנכון.

בילדות האנושיות, הרצון הטבעי של האדם צריך חינוך של כניעה, של שבירה- בתחילת החינוך של הילד צריך לתת לו גבולות. נתינת הגבולות היא יוצרת צמצום ושבירה של הרצון. אי אפשר להתחיל מן הרחבת הרצון, אלא חייבים כח מצמצם. אותו כח מצמצם הוא פועל בצורה של אתכפיא, מעין כפיה ואפילו לפעמים בצורה יותר חריפה של שבירת הרצון.

ישנה תפיסה של בעלי המוסר שמדברים רבות על שבירת הרצון. הם רואים את עבודת האדם בעיקר לגלות מה הוא רוצה ולשבור את רצונותיו. הרב נותן מקום לתפיסה הזאת רק בשלב הראשון בגידולו של האדם.

ושל היפוך. כל זמן שהאדם הולך ומשתכלל, כך רצונו העצמי הולך ונהפך לטובה- יש דרגה נוספת שפועלת עם הרצון בצורה של היפוך. דרגה זאת היא הפוכה מן השבירה, היא סוברת שצריך לרומם את הרצון לצורה משוכללת. הפיכת הרצון לטוב היא מעלה הבאה לאחר השבירה[69].

---

[69] היתרון בהחלשת כוח הרצון והחסרון בהחלשת הכח מבוארת באריכות בעין איה ברכות.

עין איה ברכות פרק ט' פסקה ריא'.

- *אם נרצה לדעת באיזה אופן יהי' האדם נכון יותר לפנות על ידו לדרך משרים, אם על ידי התגלות הרצון באופן נחלש או ע"י התגלותו באופנו המלא כל כחו. ולהיפך מה היא הסבה שמביאה את האדם לסור מדרך הישרה, אם מלואת כח רצונו או חלישותו. והנה לפי המושג החיצוני ידון האדם שאם הנטיה הכבירה תהיה מוחלשת באדם, יותר יהיה לו מקור לתכונות ישרות ומדות נעלות. א"כ עלינו לחשוב לכח מוסרו של אדם מקור חלישות כחו הטבעי הפנימי, ואבדן מוסרו מלואת כח בכל ענינו ותכונתו. אמנם אחר הידיעה החודרת בטבע הנפש אין הדבר כן, תכונת הרצון הטבעית כשהיא בכל תקפה וגבורתה הטבעית כפי אשר יצרה ד', לא תקצר נפשה לעולם בכל התנועות והמעשים המכשירים את החפץ הפנימי שיעלה בידו באופן ישר ואורח משפט. הרצון הבריא והחזק יש בו די אונים לסור למשמעת צדק וחק משרים, ויעשה דרכו בבטחה ע"פ התורה והמצוה. מה שא"כ*

בחסידות דיברו על שלשה שלבים בהתמודדות עם הרע. הכנעה, שלב המקביל לשבירה. בירור, היינו לגלות מה החלקים השלילים ומה החלקים הטובים. והמתקה, השלב בו האדם חוזר ומתקן את הרע. מביא את הדברים הטובים הנמצאים ברע. גם כלפי הרצון לאחר שקצת בתחילת החינוך שברנו וכפינו את הרצון, כעת אפשר לשכלל ולגלות את הטוב הנמצא ברצון.

ושבירתו של הרצון מאבדת טובה רבה- כאן הרב מזהיר שאסור לאדם להמשיך בדרך שבה הוא התחיל בתחילת החינוך. בשלב בו רצונו העצמי של האדם השתכלל האדם יכול לתת דרור לרצונו. האדם צריך לסמוך על נקיות הרצון ולהתחיל לגלות את רצונותיו. הרב מלמד שהאדם צריך לתת אמון ברצונו, הטוב. לאחר ההתחלה הכוללת שבירה, כעת אפשר ליישר את הרצון בצורה אחרת, בצורה של שכלול ועילוי.

דוגמא לצורך בשני הכוחות האלה אפשר לראות בדברי הרב בעולת ראיה. בתיאורו על המעבר בין יום כיפור לסוכות וכך כותב הרב.

בין יום כיפור לסוכות- עולת ראיה חלק ב' עמ' שסח'

- *התשובה וכל ההליכות המעשיות שלה, עם הרוח הכללית השולטת בעיקרה בימים המיוחדים לתשובה, עם גודל התועלת שלה לזכך את הנפשות. לעדן את הרוח ולטהר את המעשים מכעורם, היא מוכרחת להיות סופנת עמה איזו חולשה, שלא נמלט ממנה אפילו הגבור שבגבורים. כשמקמצים את עז הרצון, כשכופפים את עז החיים, ע"י הסלידה הפנימית, והנטיה לשוב מכל חטא, מתקמץ ג"כ הרצון של הטוב, עז החיים הטהורים מתחלש גם הוא. נמצא האדם סובל מטהרתו המוסרית חולשה כזאת, שסובל חולה שהתרפא ע"י הזרמה אלקטרית, שאמנם גרשה את הארס שבמחלתו, אבל החלישה את הכח החי והבריא שבו. שבים, ע"כ, ימים של שמחת קדש, של חדות נפש, לקומם אה הרצון הטוב ועז החיים הטהור. אז תהיה התשובה שלמה.*

הדבר קשה מאד בדמדומי חמה, בין פרק לפרק, שבתקופה חשובה של רוח האדם- יש שלב שהוא מאד קשה. השלב הזה הוא מבלבל. הרב ממשיל את השלב הזה כמו דמדומי חמה בין היום ללילה, בין האור לחושך. השלב הזה הוא

הרצון החלש, הוא לא יוכל להגביר חיילים כ"כ לחפוץ בנטייתו הפנימית במדה של גבורה אדירה כזאת, עד שיהיה חביב לו מאד וקל בעיניו כל האמצעיים המכשירים את החפץ שיהי באופן מלא בערך מספיק לתעודתו.

נמצא בין פרק לפרק.

נראה שעיקר השלב הזה הוא נמצא בגיל ההתבגרות של האדם. שלב שבו כבר המחנך, לא צריך ולא יכול לפעול באיכתפיא. זה שלב בו צריך לעבור לאט לאט לגילוי הרצון. הקושי לזהות מתי השלב הזה, כמו כן הקושי לגלות מה המינון. אלו דברים עדיין צריך איתכפיא ושבירה, ואלו דברים אפשר וצריך לשכלל את הרצון. הרב מבאר שזאת תקופה חשובה ברוח האדם, גיל זה הוא יסודי בתהליך חייו של האדם. לכן הגיל הזה צריך מאמץ ועיון מיוחד.

שאז מעבר מזה מונח הרבה פראות ברצון, ששבירתו היא עליה ופתוח, ולעומת זה מונח ברצון כח אור וטוב, ששכלול העולם תלוי בהשארתו על פי תכונתו - הרב מתאר שבגיל הזה יש ערבוב בין רצון פראי שלילי, לבין רצון מתוקן שאותו צריך לשכלל. רואים את התופעה הזאת בצורה משמעותית בבני נוער, מצד אחד הם יכולים יום אחד להיות בשיא הקדושה עם כל המרץ. למחרת הם יכולים לקחת את כל המרץ הזה, ולהשתמש בו לגילוי כוחות של בלאגן ופראות. הכח הזה של הפראות הוא יותר חזק מאשר שלב הילדות. הסיבה שיש הרבה כוחות כיון שהרצון כולו מתגדל ומתגלה בגיל הזה. אם האדם בגיל הזה יעסוק רק בשבירת הרצון הוא יפגע בפיתוח העולם האישי של האדם.

והבינה הישרה מוכרחת היא לפתוח בזהירות את שאלת התחומין - האדם צריך עבודה של בינה ישרה. הבינה מסוגלת לברר מתי האדם צריך להחליש את רצונו ומתי להגביר את רצונו. שלב הדמדומים מבטא שבדברים מסויימים צריך להמשיך את ההחלשה ואילו בתחומים מסויימים, כבר צריך לעבור להרחבת הרצון.

יש להעיר שאומנם בעיקר הדמדומים מופיעים בגיל ההתבגרות של האדם. אבל יסוד זה ממשיך להופיע בכל מהלך חייו של האדם. יש דברים שהאדם עדיין לא זיכך את רצונו ושם הוא צריך לפעול בהכנעה, ויש תחומים שהאדם כבר שכלל את רצונו. לכן צריך תמיד התבוננות יתרה בשביל לדעת באיזה תחום כדאי להרחיב רצונו והיכן צריך לפעול להיפך.

כח הבינה הוא ההתבוננות, שימת לב לפרטים. לכן בינה יתרה ניתנה באישה שהיא שמה לב לפרטים. ודווקא האמא היא יודעת לחנך, היא הכח המחנך ומגדל את הילד.

וכך כותב הרב בעין איה על כח הבינה היתרה שניתן באשה.

עין איה ברכות פ״ז פסקה לד׳.

- *והנה אמרו חז״ל שנתן הקב״ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש. וכבר יש מי שהרגיש בזה, שהוא עצמו נבנה ע״פ היסוד של יתרון השיחה שנטלו נשים, שאמנם הדבר נובע מקטנות מעלתם לגבי ערך שכל הגברים הכלליים. אמנם השיחה מתרחבת ע״י ההרגשה המוכנה בנפש להרגיש כל פרט וכל חלק במציאות ובחיים, שלא יתעלם בתוך הכללים הגדולים. ועל בינה יתירה זו של החיפוש הפרטי, הוכנה האשה, שהמה ג״כ משמשניות כדחז״ל . אמנם יפה הזדמן דבר זה אצל בחיר ד׳ בשעות שהי׳ מוכן לעלות על כסא המלוכה, להורות על מדת הבינה היתירה הזאת שראוי לו שישתדל לקנותה נוסף על שלימות מעלתו*

באופן שישאר האדם מלא אומץ מצד הטוב שברצון שכבר נשתכלל, מצד אותם חלקי הנשמה שכבר נגאלו ויצאו מתהומות הגיהנם וממעמקי הקליפות- על ידי הבינה היתרה האדם מכיר אלו כוחות כבר משוכללים. אותם כוחות משוכללים צריך לעבור לפתח ולגלות אותם. היתרון של אותם כוחות שהם יצאו מהנפילה שלהם. כשהאדם נולד יש לו הרבה כוחות שתפקידו של האדם לברר מתוך התוהו מתוך הערבוב. לאחר הבירור האדם לוקח את הכוחות הטובים שבירר ובהם משכלל את הרצון.

ומלא גם כן דכאות רוח, ותכונה של לב נשבר ונדכא, לעומת אותם חלקי הרצון, שעדיין חית האדם הרעה שרויה בהם, שהם צריכים זיכוך על ידי דכדוך ושבירה- לצד הכוחות המתוקנים בהם האדם משכלל ומגלה את רצונו. האדם צריך להתמלא דכאות רוח ושברון לב על הצדדים שהוא עדיין לא תיקן. שברון וחלישות גורם לאדם חלישות רצון. חלישות זאת עוזרת לאדם להתמודד מול הכוחות השליליים.

בעל התניא מקדיש פרק שלם לבירור מתי וכצד צריך האדם לעשות שברון לב. גם בעל התניא מבאר שיש חסרון אם האדם נמצא בעצבות כיון שכשיש עצבות לא יכול לנצח. מטרת העצבות היא רק כנגד הרוע. אם האדם יפעל בצורה נכונה עם העצבות הוא יקח רק את היתרון בעצבות. היתרון של העצבות הוא כשהיא אחר כך גורמת לאדם רוממות, ויכולת להביא את הכוחות הטובים[70].

[70] עי׳ באריכות בדברי בעל התניא.

וכך כותב הרב גם בשמונה קבצים.

קובץ ב' פסקה רסג.

- *כשקדושתו של אדם מגעת למדה כזו, **שהטוב שבעצמיותו הוא המכריע, אז יוכל להיות מתקיפי עולם** ... אבל בזמן שלא נזדכך עדנה, **והרע שבו מרובה על הטוב, אז ראוי לו להשפיל דעתו**, לשבר לבבו, להיות רך כקנה, **ורצונו יהיה רפה כמה דאפשר**, רק לדבר מצוה ברורה יחזקהו ויאמצהו ...*

- *ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי' שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו'.*

פסקה נג. אמוץ הרצון[71] (עמוד עז')

כשמרגיש האדם שרצונו הוא רפוי, צריך הוא להתאמץ לחזקו בכל מיני אימוץ, כדי שיוכל להוציא אל הפועל כל דבר טוב, שחק טבעו מתאים לו. וטוב יותר לעסוק באימוץ כח הרצון, מלעסוק בפרטים של הטבות מוסריות.

כמובן, בעת שעוסקים באימוץ הרצון, צריכים גם כן שלא לשכח מלעסוק בטהרתו ועדונו, ובהעלאת מדרגתו של הרצון אל הקדושה. אבל העסק היסודי אצל הלקויים בחלישות הרצון צריך להיות העסק בהגברת עצמיותו של הרצון על ידי עצות שונות טבעיות, מוסריות, שכליות, תורניות, ולא יירף משום עצה שתוכל להועיל למטרתה העליונה של אימוץ כח הרצון בכללו.

נושא הפסקה- כשרצון האדם רפוי, יעסוק באימוץ רצונו.

ביאור הפסקה-

כשמרגיש האדם שרצונו הוא רפוי, צריך הוא להתאמץ לחזקו בכל מיני אימוץ, כדי שיוכל להוציא אל הפועל כל דבר טוב, שחק טבעו מתאים לו- כשאדם מרגיש רפיון ברצונו זה נובע מהייאוש והקושי שלו לגלות את הטוב. הדרך בה האדם יכול לחזק את עצמו, הוא להאמין שאפשר לגלות את הטוב. כדי שהאדם יצליח הוא צריך להכיר שחיזוק הרצון הוא פועל נגד אותו ייאוש. האמון שהאדם יאמין שהוא יכול לפעול בשביל לגלות את הטוב, זה נובע מתוך הכרה שבאמת אצל כל אדם חוק טבעו הפנימי הוא חוק הרוצה טוב.

בדברי הרב מונח יסוד שהרצון תלוי בטוב והאדם בשורשו כולו מלא טוב. הרפיון נובע כיון שהאדם זנח את טבעו הבסיסי, אותו טבע הקשור אל הטוב.

וטוב יותר לעסוק באימוץ כח הרצון, מלעסוק בפרטים של הטבות מוסריות- אפשר לקחת מידה בודדת ולחזק אותה. לעבוד נקודתי, אבל יותר

[71] מקור הפסקה, שמונה קבצים קובץ ג' פסקה קמג'.

טוב ללכת אל השורש. לחזק את הרצון לגילוי טוב. להאמין שאפשר לגלות טוב. עיסוק בשורש הוא כמו מעט מן האור שמסוגל לדחות הרבה מן החושך. במקום להתעסק בבירור נקודתי על החושך.

כמובן, בעת שעוסקים באימוץ הרצון, צריכים גם כן שלא לשכח מלעסוק בטהרתו ועדונו, ובהעלאת מדרגתו של הרצון אל הקדושה- ברגע שמחזקים את הרצון צריך תוך כדי לברר שהחיזוק פועל על העידון והטהרה של הרצון. הדרך לבדוק האם הרצון נהייה יותר מעודן או יותר טהור, זה על ידי חיבור והעלאת הרצון אל הקדושה. ההכרה שהאדם יכיר את הקדושה, זה משפיע על הרצון. האדם יפעל לגלות כיצד רצונו מחובר בשורשו אל הקודש. אותו רצון אלוקי לטהרה של העולם ולקידוש העולם, הוא יופיע ברצון הפרטי של האדם[72].

אבל העסק היסודי אצל הלקויים בחלישות הרצון צריך להיות העסק בהגברת עצמיותו של הרצון- הרב חוזר ומדגיש שהעבודה המשמעותית הראשונה היא שהאדם יפעל לחיזוק רצונו. השלב השני לבדוק את טיב הרצון הוא יכול להופיע רק במקרה בו האדם כבר חזק. כשהאצל האדם יש עסק יסודי לקוי, אז קודם יחזק את הרצון, החיזוק צריך להופיע לא בצורה סתמית, אלא לחזק את העצמיות האישית של הרצון.

על ידי עצות שונות טבעיות, מוסריות, שכליות, תורניות, ולא יירף משום עצה שתוכל להועיל למטרתה העליונה של אימוץ כח הרצון בכללו- כיון שאימוץ הרצון הוא כל כך יסודי וחשוב, לכן האדם צריך להשתמש בכל הכלים שהוא יכול למצוא כדי לחזק את רצונו.

יש יכולת לאמץ את הרצון בצורה טבעית, עצם זה שהאדם בריא בגופו אוכל בריא, עושה ספורט וכדומה כוחות חייו וממילא רצונותיו מתגברים.

---

[72] עידון וטהרת הרצון כיסוד חשוב בתוך הרצון מופיע בדברי הרב בשמונה קבצים.

שמונה קבצים, קובץ ח' פסקה קפו.

- *הישרות הטהורה אומרת, שכל עמל המדע צריך שיהיה מכוון אל היסוד האידיאלי, לתן לרצון האנושי את הפנים היותר טהורים הראויים לו, לעדן את הרצון, לאמצו, לקדשו, לטהרו, להרגילו בחינוכים שונים שתהיה שאיפתו תמיד רוממה ושגיבה.*

יש אימוץ מוסרי, הדבר המוסרי הבסיסי שהאדם מרגיש שהוא רוצה דברים. לחשוב על דברים מוסריים שהרצון רוצה לגלות. עצם החשיבה על הרצון הוא פועל עילוי מוסרי.

אפשר לתת דוגמא לאימוץ מוסרי, דרך דברי הרב בשמונה קבצים.

שמונה קבצים קובץ ה' פסקה רמח.

- *כשמרגיש האדם את עצמו קטן ומרוחק, עלוב ומשופל, אז ידע כי ד' עמו, ולא עוד אלא שימצא כי השפלתו זו בעצמה באה מתוך ההזרחה שאור הגדול של השלמות העליונה האלהית מזריח בנשמתו בשרשה, ומתוך שציור הגדלות עובר וזורם בה בברקי אורה, מצטיירת יפה לעומתו קטנותו, שפלותו ואפלותו.*

לפי פסקה זאת מגלים דרך התמודדות. הקושי והחולשה נובעים מתוך הגדולה המוסרית של האדם. הצער והחלישות של הרצון בעומקם מגלים שהאדם הוא גדול. כיון שהרצון גדול, לכן הם האדם מרגיש חלש. החולשה יכולה להתחזק מתוך ההכרה הגדולה של הרצון הנמצא באדם.

יש אימוץ שכלי, מחשבתי. שהאדם מכיר את היכולת שלו, את היכולת לגלות רצונות טובים. המחשבה על השורש הטוב ממנו הוא נוצר כל זה מחזק את הרצון. בשונה מן החיזוק המוסרי הקשור יותר אל המוסר שהוא מופיע בעיקר במידות, אבל העילוי השכלי מופיע בעיקר בצד השכלי.

יש יכולת אימוץ נוספת מבחינה תורנית. ההתבוננות של האדם על השורש הרוחני של הרצון. הלימוד על קדושת הרצון, גילוי הרצון דרך התורה הוא הגילוי התורני.

רשימת הדברים שהרב רושם בשביל חיזוק הרצון, הרשימה מסודרת מלמטה למעלה. מהדבר התחתון הטבעי, עד הדבר העליון. הצד התורני הקיים במציאות.

פסקה נד. תור חזוק הרצון והגוף[73] (עמוד עח'- עט')

ביסום העולם בכלל, וביסומה של כנסת ישראל בפרט, הוא גורם, שבא הזמן של חיזוק הרצון בעולם , ועמו התור של חיזוק הגוף למטרות נעלות, והוא שקול כנגד סדרי תעניות וסיגופים בדורות הראשונים.

ואף על פי שעדיין לא יצא מן הכח אל הפועל הביסום הגמור, מכל מקום הדבר הולך ואור. ועל ידי התאחדות גמורה של כל פלוגות האומה בישראל, וחיבור כל המחשבות והרגשות העליונות והנמוכות בהם ובעולם, והופעת אור סתרי תורה ברבים בלבושים מתוקנים, יוכן העולם לאורו העליון של הביסום הגמור של אור הרצון הטוב בתועפות עוזו, עד כדי השליטה העליונה של ותגזר אמר ויקם לך.

לפעמים הרצון חלוש מפני חולשת הגוף, והצד הרוחני אינו מוכשר להתבסס יפה מפני חוסר אחיזה חמרית מבונה, והעזיבה החמרית מוסיפה מכאוב בזה, במקום שהבראת הגוף בסדר היא מעלה את האור הרוחני מחזקתו.

וכלל זה נוהג גם בעם כולו, ובישראל הוא מתגלה ביחוד בעיקבא דמשיחא, בתור תביעה של חיוזק חומרי, שמכל מקום מגמתה הפנימית היא עילוי הנשמה , והארתה המבהקת .

נושא הפסקה- חיזוק הרצון בא ביחד עם חיזוק הגוף.

ביאור הפסקה-

בפסקה זאת הרב מקשר את החשיבות לחיזוק הרצון ביחד עם חיזוק הגוף. הרב נוקט שהדברים באים ביחד. כשהאדם מחזק את כוחות גופו ממילא רצונו

[73] פסקה זאת כוללת ב' פסקאות. מקור הפסקאות חלק א' קובץ א' פסקה תשטו', חלק ב' קובץ א' פסקה תכו'.

מתחזק וכן להיפך הרצון מחזק את הגוף. פסקה זאת מעין המשך לפסקה קודמת בה הרב התעסק בדרכים לחיזוק הרצון וחיזוק כוחותיו של האדם.

ביסום העולם בכלל, וביסומה של כנסת ישראל בפרט, הוא גורם, שבא הזמן של חיזוק הרצון בעולם- הרב בתחילת הפסקה מבאר את האידיאל אליו העולם צועד. ביסום הוא מעין חוש הנמצא בין הריח שהוא חוש רוחני, לבין חוש הטעם. ביסום מבטא שלמות של עולם הרוח והחומר. העולם מתעתד להגיע לדרגת בישום, דרגה זאת היא מופיעה בעולם כולו, ובעם ישראל במיוחד בצורה מיוחדת. צורה בה הרצון מתחזק. כדי שהבישום יופיע צריך לחזק את הרצון ואת העולם.

ועמו התור של חיזוק הגוף למטרות נעלות- הבישום לא מסתפק בחיזוק הרצון. לא מספיק החיזוק הרוחני. הגוף המתחזק צריך להצטרף אל המטרות הנעלות. באמירה של הרב שיש 'תור של חיזוק הגוף'. הרב בעומק מגלה שיש מעין תורנות. יש שלבים שאי אפשר לחזק את הגוף, רק בזמן שהעולם מגיע לביסומו אז מגיע התור של חיזוק הגוף. כאן הרב עונה על השאלה, כיצד במשך דורות אנחנו התנגדנו לחיזוק הגוף, ואילו כעת אנו בעד חיזוק הגוף. בדברי הרב מבואר שיש שלבים ביכולת לגילוי הגוף.

והוא שקול כנגד סדרי תעניות וסיגופים בדורות הראשונים- כאן הרב מרחיב את חידושו. לא רק שיש זמן להביא את חיזוק הגוף, אלא שחיזוק הגוף עצמו שווה ערך כמו תענית וסיגופים.

חידושו של הרב הוא חידוש גדול, בתפיסה הקיימת בגלות, עיקר התיקון של האדם הוא דרך הסיגופים. דוגמא לתפיסה שצריך לעשות תעניות, היא מובאת בספר חסידים[74].

ספר חסידים (מרגליות) סימן קסז

- *מי שבא על אשת איש אם בא לשאול האיך יעשה תשובה ... וכך היתה התשובה אם בימות החורף הוא כשבא הקרח בנהר אם רצה ישבר הקרח וישב במים עד פיו או עד חוטמו כפי שעה שדבר עמה על העבירה עד שעת גמר העבירה וכן יעשה תדיר כל זמן שיש קרח ובימות החמה ישב בחפירה שנמלים שם ויסתום פיו או בכלי ששם הנמלים ויהא לו אח"כ כלי מים שירחוץ בו. ואם העת באותן הימים שאין קור וחום יתענה ורק לחם מים*

[74] הסיגופים מובאים גם כחלק מהמענה לנפילה של אנוסי ספרד שעשו חטאים בהסכמת להשתמד וכדומה.

יאכל בערב כי בראובן נאמר ששב לשקו ולתעניתו ואף על פי שעדיין לא הודה יהודה כי עדיין לא עשה מעשה תמר.

מקור שיכול להיות השראה לשיטה הזאת, הוא מופיע בגמ' מסכת יומא.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד א

- *עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם*

אומנם מצאנו שכבר לפני הרב היו כאלה שהתנגדו לתעניות. וכך כותב הרמח"ל.

ספר מסילת ישרים הקדמה

- *עד שידמו רוב בני האדם שהחסידות תלוי באמירת מזמורים הרבה ווידויים ארוכים מאד, צומות קשים, וטבילות קרח ושלג, כולם דברים אשר אין השכל נח בהם ואין הדעת שוקטה.*

גם בחסידות האריכו שעבודת התשובה, איננה תלויה בסיגופין. וכך כותב האדמו"ר הזקן בספרו התניא, באגרת התשובה[75].

תניא איגרת התשובה פרק א

---

[75] אומנם גם בחסידות היו אדמורים שסוברים שיש מקום לתעניות, אלא שהם הגבילו את החשיבות של הלב שיהיה נתון בתוך התעניות. וכך כתב בספר יושר דברי אמת.

יושר דברי אמת קונטרסים קונטרס השני

- *(ט). ובענין התענית בודאי לפי מעשינו היינו מחויבים להתענות כמה תעניתים כפי המבואר בכל ספרי המוסר ובפרט בס' ר"ח שער התשובה כי מי הוא נקי מחטאת נעורים, אבל באמת כפי שהעולם נוהגין ועושין המצות מצות אנשים מלומדה והכל למראה עיניהם ישפוטו ולא לפי האמת בהשכלת הלב והם סוברים ועושים הכל כגולם בלי השכלה ... ובאמת אם תוכל להתענות יום א' בשבוע ויהיה נפשך חשקה לזה עשה אבל שיהיה באופן הנ"ל שתתבודד א"ע מכל עסקים כל היום ותפשפש במעשיך וח"ו לא תחזיק א"ע שאתה פורע בזה חובך רק לבטוח על השי"ת שהוא מוותר לשבים בחרטה גדולה כפי החלוקי כפרה שהיה ר"י דורש [יומא פ"ו] ויותר מזה אם תוכל ותחשוק עשה רק שלא יהיה תיקונך קלקולך, ולדעתי כפי מה שהבנתי מדעת הקדושים אשר בארץ הנ"ל בדור הזה אשר גבר חלישות הכח ואם נתענה נחלש ולא נוכל להתפלל ולא ללמוד בודאי טוב להניח מזה רק הפעולה שעושה בתענית צריך לפעול בלא תענית:*

- *והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ ססי' ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וכו' בכל לבבך וכו' שובה ישראל עד ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אליך וכו'. ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית. ואפי' מי שעבר על כריתות ומיתות ב"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים. היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים (וכמ"ש ופקדתי בשבט וכו' ופקדתי דייקא) והיינו כשתשובתו רצויה לפניו ית' בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה אזי באתערותא דלתתא וכמים הפנים וכו' אתערותא דלעילא לעורר האהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים בעוה"ז וכמ"ש כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכו'. ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל במצות התשובה אף בכריתות ומיתות ב"ד. רק הוידוי ובקשת מחילה כמ"ש בתורה והתודו את חטאתם וכו'.*

הרב מבאר את שיטתו בכמה מקומות באריכות. אחד המקורות המפורסים דברי הרב באורות התחיה[76].

אורות התחיה פסקה לג.

- *גדולה היא תביעתנו הגופנית, גוף בריא אנו צריכים, התעסקנו הרבה בנפשיות, שכחנו את קדושת הגוף, זנחנו את הבריאות והגבורה הגופנית, שכחנו שיש לנו בשר קודש*

אורות התחיה פסקה לד.

- *ההתעמלות, שצעירי ישראל עוסקים בה בארץ ישראל לחזק את גופם בשביל להיות בנים אמיצי כח לאומה, היא משכללת את הכח הרוחני של הצדיקים העליונים, העוסקים ביחודים של שמות הקדושים, להרבות הבלטת האור האלהי בעולם, ואין גילוי אור אחד עומד בלא חבירו כלל.*

וכן כותב הרב בשמונה קבצים.

[76] אפשר לראות דברים נוספים גם בפתיחה שהרב פותח את אורות התשובה בצורך לעשות תשובה גופנית.

שמונה קבצים קובץ א' פסקה תרעז.

- *לגויות בריאות, טהורות ונקיות, הדורות במדתן גם בחיצוניותן, ולנשמות אציליות זכות, אמיצות ומלאות חן, לזה צריכים לשאוף להרבות בעולם, ובראש הכל בישראל, ומתחילת כל בין תלמידי חכמים. כל המחשבות שהן מפריעות את הקשר של המבוקש הכפול הזה, צריכים לדחות. וכל מטרת החיים צריכה להיות להוציא אל הפועל את המבוקש הקדוש הזה, בין על ידי אמצעיו המעשיים והשכליים, בין על ידי אמצעיו הרוחניים הסגוליים.*

ואף על פי שעדיין לא יצא מן הכח אל הפועל הביסום הגמור, מכל מקום הדבר הולך ואור - למרות שעדיין הביסום לא גלוי, יש תהליך. כיון שהביסום הוא תהליך לכן צריך לאט לאט לפעול את גילי האור. כמו אור שמש שאיננו מתגלה בבת אחת, אלא קמעא קמעא. כך גם ביסום העולם הוא תהליכי. ההבנה שזה תהליך, היא חשובה, כיון שהיא מבארת לנו כיצד למרות שהביסום עדיין לא גלוי בפועל בכל זאת אפשר להתחיל לגלות את כוחות הגוף.

ועל ידי התאחדות גמורה של כל פלוגות האומה בישראל, וחיבור כל המחשבות והרגשות העליונות והנמוכות בהם ובעולם - כיון שהביסום כולל את הגוף ואת הרצון. ממילא בתוך הכלליות הזאת נכללים כל הכוחות. הרצון הוא הכח העליון ביותר, ואילו הגוף הוא הדבר הנמוך. בתוך המרחב הזה נכנסים כל פלוגות האומה. כל הכוחות של האומה. כוחות אלו כוללים מצד אחד מחשבות ורגשות עליונים, מצד שני מחשבות והרגשות נמוכים. כל אלה בסופו של דבר משתייכים אל פעולת הביסום אליה אנו מצפים.

והופעת אור סתרי תורה ברבים בלבושים מתוקנים - הדרך לכלול בתוכו את כל העולם נעשה דרך גילוי סתרי תורה. אומנם גילוי סתרי תורה הוא הפיכת הספרים ללשון שהעם יוכל לקלוט. סתרי תורה בצורתם המקורית קשה לקלוט. לכן צריך להעביר את סתרי תורה, דרך לבושים. אותם לבושים הם יכולים לתת לאנשים הפשוטים יכולת לאחוז בשורש הרוחני העליון.

סתרי תורה מכירים את האור הנמצא בכל המציאות, לכן רוממות העולם תלויה בהתפשטות גלויה של סתרי התורה.

התגלות סתרי תורה התפשטה מתקופת האר"י ובצרוה משמעותית יותר בזמן החסידות. החסידות פעלה רבות בשביל התפשטות סתרי התורה. הרב ממשיך את התהליך, והרב בעצמו מלביש את הסתרים בלשון ספרותית שאנשים יוכלו לקלוט.

הרב באורות התורה כותב שגילוי סתרי תורה הוא דבר נצרך, אבל בשביל זה צריך מעין חציפות. וכך כותב הרב.

אורות התורה פרק י' פסקה טז.

- *בלא החוצפא דעקבתא דמשיחא לא היה אפשר לבאר רזי תורה בגילוי גמור. רק על ידי התעבות ההרגשות שעל ידי החוצפא יהיה אפשר לקבל הארות שכליות עליונות מאוד, וסוף סוף שהכל ישוב לתקון גמור.*

גם בחסידות מבארים שגילוי הפנימיות, הצריך חציפות. בחב"ד מספרים שהסיבה למאסרו של האדמו"ר הזקן, משום שהיה קטרוג על זה שהוא הפיץ את החסידות שהיא כוללת פנימיות ברבים[77].

יוכן העולם לאורו העליון של הביסום הגמור של אור הרצון הטוב בתועפות עוזו, עד כדי השליטה העליונה של ותגזר אמר ויקם לך - מתוך חיזוק כוחות הגוף והרצון ביסום העולם יתגלה. חיזוקים אלו פועלים בשביל שהעולם יתקדם לקראת הביסום המוחלט. אותו ביסום יוצר מציאות שהקב"ה מופיע בעולם בצורה שכל הטוב מתגלה בעולם. גילוי הטוב הוא ההשגחה המוחלטת הניכרת כיצד הקב"ה מנהל את העולם. וזה לשון הפסוק באיוב.

איוב פרק כב פסוק כח

- *וְתִגְזַר־אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל־דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר׃*

לפעמים הרצון חלוש מפני חולשת הגוף, והצד הרוחני אינו מוכשר להתבסס יפה מפני חוסר אחיזה חמרית מבונה - הרב ממשיך גם בחלק השני של הפסקה לבאר את הצורך בחיזוק הגוף והחומריות. הרב מתאר את החסרון שנוצר כשיש חולשת גוף. במציאות כזאת הרצון נחלש.

אפשר לראות את מבחינה פסיכולוגית, כשאדם חולה פיזית. כל רצונותיו נחלשים. ישנה הדרכה ידועה בשם הגאון הרב שלמה זלמן אוירבך. הגרשז"א

[77] שם מובא משל, לבן מלך שהיה חולה, ורפואתו הייתה שיקבל לאכול מהמרגלית של המלך, וכיון שהבן היה חולה מאד, היה צריך לשחוק את המרגלית ולרסק אותה. ולמרות שריסקו בקושי נכנס לפה של הבן. רוב המרגלית נשפך החוצה. בכל זאת בשביל רפואת הבן הדבר מצדיק את הפעולה. כך הפצת החסידות היא הרפואה של עם ישראל, למרות שמעלת החסידות הוא תורה במדרגת מרגלית.

היה מורה לתלמידיו, כדי שהבחור יגדל בתורה, הוא צריך לאכול טוב לישון טוב ואז גם ללמוד טוב. אי אפשר ללמוד טוב כשיש החלשה של כוחות חיים. כשהחיים מופיעים בצורה טובה וחזקה אז גם הצד הרוחני מתחזק.

והעזיבה החמרית מוסיפה מכאוב בזה, במקום שהבראת הגוף בסדר היא מעלה את האור הרוחני מחזקתו - אדם שמרגיש שכוחותיו הרוחניים חלשים ממשיך להחליש את כוחות הגוף. אבל הוא לא מבין שהפעולה היא הפוכה. הסדר הנורמלי והטוב שהבראת הגוף תפעל להבראה וחיזוק של הצד הרוחני. לכן הרב באורות התשובה פותח את הספר בתשובה הגופנית וכך כותב הרב.

אורות התשובה פרק א'

- *את התשובה אנו מוצאים בשלש מערכות: א) תשובה טבעית, ב) אמונית, ג) תשובה שכלית. בתשובה הטבעית יש שני חלקים: **תשובה טבעית גופנית** ותשובה טבעית נפשית.*

וכלל זה נוהג גם בעם כולו, ובישראל הוא מתגלה ביחוד בעיקבא דמשיחא - הקשר בין הגוף לרוח הוא מופיע בכל הפרטים הקיימים באומה. האומה הישראלית בנויה משילוב בין הרוח לחומר. אבל בתקופה לפני ביאת המשיח, תקופת עיקבתא דמשיח זה הזמן בו צריך חיזוק יותר גדול של כוחות החיים הגשמיים.

כיון שהאומה צריכה להחזיר את הכוחות המעשיים כדי לבנות את הארץ מחדש לכן בתקופה כזאת צריך חיזוק גשמי. בתיאור התקופה הרב משתמש בלשון של עיקבתא במשיח, ביטוי זה מופיע בגמ' סוטה. שם בגמ' (דף מט:) מבארים כמה תכונות של התקופה הזאת. אחת התכונות היסודיות שבתקופה הזאת מתגלה החוצפא. זה מתאים למה שהבאנו לעיל מאורות התורה, שהחוצפא היא הרצון לגלות כוחות חדשים. החוצפא הזאת היא מגלה את הכוחות הגשמיים בשיא כוחם. חוצפא מבטאת חיזוק של הכוחות הגשמיים. אומנם ודאי שיש בכל חוצפא חסרון אבל יש בזה גם צד טוב.

בתור תביעה של חיזוק חומרי, שמכל מקום מגמתה הפנימית היא עילוי הנשמה, והארתה המבהקת - בשורש של הרצון לפיתוח החומרי עומד הרצון הפנימי לעילוי הנשמה. אומנם זה רצון פנימי שלפעמים בצורה החיצונית לא רואים קשר בין הצד הגלוי לצד הפנימי. אבל הרב מכוון אותנו להבין שבשורש הרצון החומרי יש רצון לחיזוק של הנשמה. בעומד כל רצון החיים הוא בשביל לחזק ולעלות את הנשמה.

פסקה נה. התגלות גדולת הרצון[78] (עמוד פ')

עוד יתגלה בעולם גודל ערך הכח של רצון האדם, ומדרגתו במציאות כמה היא מכרעת, על ידי רזי תורה. וגילוי זה יהיה הכתר של כל המדע כולו, ויבוקש מכל העולם בישראל.

מכירים אנו את הגודל שיש בגרעין של הרצון. רצון האדם, כשמתמלא באש הגבורה, בברק החכמה, בשלהבת הקנאה, בלהט היופי, באור הקדושה, ביפעת החיים, ובכל המילוי של אוצרות אלו, כמה נשא ונשגב הוא, כמה ישות מצויה בו, כמה תהופות, ענג ועדן של טוהר ועז ספונים בקרבו. ובצנור של האורה האלהית הגבורה והטהורה, המשתפכת תמיד בנשמתו, הלא הכל זורם, גדולתה של הוית הרצון לפי הברכה של הקודש היא.

נושא הפסקה- הכרת גודל הרצון.

ביאור הפסקה-

עוד יתגלה בעולם גודל ערך הכח של רצון האדם, ומדרגתו במציאות כמה היא מכרעת- הרב מבאר בפסקה זאת על השלבים בו העולם יכיר כיצד הרצון משפיע ופועל בעולם. בעולם יתגלה כח הרצון כמה הוא מכריע את המציאות, הכרעת המציאות משמעותו שעל המציאות כולה מושפעת ומתנהלת לפי ההכוונה שהרצון מכוון את העולם. כל עוד העולם לא מכיר את כוחו של הרצון, העולם לא משקיע בפיתוח הרצון, אבל יגיע השלב בו יכירו את גדולת הרצון, ולכן ישקיעו בפיתוח הרצון.

על ידי רזי תורה- הדרך להכיר את גדולת הרצון, נובע מעיסוק ברזי תורה. רזי תורה הם פועלים בעיקר על ידי הכרת שורש הבריאה. כיון שבשורש הבריאה

[78] פסקה זאת כוללת שתי פסקאות משמונה קבצים. חלק א' קובץ א' פסקה קו'. חלק ב'- קובץ ב' פסקה שו'.

עומד הרצון, לכן רק רזי התורה מסוגלים להביא את האדם להכרה פנימית כזאת.

וגילוי זה יהיה הכתר של כל המדע כולו, ויבוקש מכל העולם בישראל- ישנו שלב בו העולם יכיר את הכח שנמצא בישראל. ההכרה הזאת תוביל את המדע להכיר שהרצון הוא המדע הכי עליון. המדע תמיד פועל בשביל לשכלל ולקדם את החיים. לאחר הכרת כח הרצון, המדע יבין שעיקר קידום העולם תלוי ברצון. לכן המדע הקשור אל הרצון יהיה הכתר של המדע.

הרב משתמש במושג כתר, כיון שהכתר הוא הספירה העליונה. ספירת הכתר היא נמצאת מעל החכמה והבינה. היא השורש של החכמה. הכתר הוא מסל את הרצון. קודם האדם מתעורר לרצות דברים ואז הוא מתחיל לחשוב כיצד להוציא את הרצון הזה אל הפועל.

ההכרה של כוח הרצון כיון שהיא נובעת מרזי התורה, כל האומות ירצו לקלוט את התורה העליונה הזאת. כיון שכל העולם יכיר את מעלת רזי התורה, לכן הוא יבוא אל עם ישראל כדי ללמוד תורה זאת. כיום אפשר לראות שהרבה גויים כשהם רוצים ללמוד תורה הם באים דווקא ללמוד את תורת הקבלה. הם מכירים ברמה מסויימת שיש עומק מיוחד, שהוא הכתר של החכמה הנמצא בקבלה. אותו עיסוק בפנימיות, יוביל את העולם להכרת גדולת הרצון.

מכירים אנו את הגודל שיש בגרעין של הרצון- בחלק זה של הפסקה, הרב מבאר את גדולת הרצון וכיצד היא פועלת בתוך כוחות חיים המביאים את הרצון לגילויו.

אנחנו מסוגלים להכיר את גודל הרצון גם לפני שהוא יוצא לפועל. אנו מכירים את כח הרצון גם כשהרצון הוא רק במעמד של גרעין. לכן אנו משקיעים בפיתוח אותו גרעין. עובדים בשביל הגדלת הרצון.

רצון האדם, כשמתמלא באש הגבורה, בברק החכמה, בשלהבת הקנאה, בלהט היופי, באור הקדושה, ביפעת החיים, ובכל המילוי של אוצרות אלו, כמה נשא ונשגב הוא- הרב רושם כאן רשימה של פעולות בהם הרצון יכול להתלבש. הגרעין הזה יכול להופיע בכל מיני צורות. הצורות האלה הם מבטאים כוחות חיים המוציאים אל הפועל את הרצון.

אש הגבורה, הוא הכח הראשוני שהאדם יש לו רצון לפעול. הוא מגלה בעצמו כוחות חיים מעשיים ולא מפחד ממעכבים.

ברק החכמה, זה גילוי הצד השכלי. אלא שכאן לא מדובר דווקא על חכמה רגילה, אלא ברק הנמצא בחכמה. היינו הרצון מגלה את החידושים הנמצאים בתוך החכמה. היכולת לחדש ולתת ברק חדש בשכל הוא נולד ברצון, ומגלה את מעלת הרצון.

בשלהבת הקנאה, כשלאדם יש רצון למשהו האדם מוכן להשקיע. ההשקעה היא השקעה שאינה מתפשרת. היכולת לקנא מבטאת רצון גדול, שלא מוותר. הקנאה נובעת מהכרה ברורה שהדבר שייך לי והוא בכוחי, זה נובע מהעומק של הרצון.

בלהט היופי, הרצון מתגלה גם בצד החיצוני של היופי. גם בתוך היופי יכול להיות להט פנימי. להט הגורם שהיופי הוא חשוב ועקרוני.

באור הקדושה, ודאי שהרצון מתגלה באור הקדושה של האדם. היכולת של האדם לקבל הארה מן הקדושה היא נובעת מהרצון הקיים באדם.

ביפעת החיים, כאן אומנם גם מדובר על יופי, אבל יופי סתם הוא מדבר על יופי חיצוני. לעומת זאת יפעת החיים זה כח המגלה את היופי הפנימי הנמצא בחיים. מעין חן פנימי הקיים בסדר יומו של האדם. יופי מכלול החיים, נקרא יפעה, וזה מופיע גם בצורה משמעותית בזכות הרצון.

הרב מסכם וכותב שכל מילוי כוחות אלו, הוא נוצר על ידי הרצון. זה שהרצון יכול למלא כל כך הרבה כוחות מוכיח עד כמה הרצון הוא גדול. הוא גרעין שניתן לתת לו צורות וגידולים שונים זה מזה.

כמה ישות מצויה בו, כמה תהופות, ענג ועדן של טוהר ועז ספונים בקרבו - כשהאדם מכיר את גודל הרצון, הוא מקבל כוחות חיים, הרב מכנה את כוחות החיים האלה בשם ישות. היינו ממשות, כמו שהמציאות נקראת יש לעומת החדלון שנקרא אין. כך האדם בעל הרצון יש בו הרבה ישות, ממשות.

בתוך אותה ישות יש עומק הנובע מתהומות. עם עונג והטהרה הנמצאים במעמקיו של הרצון. בדרך כלל ישות זאת מציאות שלילית, כיון שהיא כביכול מסמלת גאווה. אבל כאן הישות הנובעת מן הרצון היא פועלת לטובה. כיון שהאדם בא לחזק את הרצון הטוב שלו, לכן בתוך אותה ישות יש עומק המחובר אל העונג העדן והטהרה. דברים אלו מבטאים את החיבור אל העולם השלם, המקושר עם התענוג של עולם הבא גם עדן.

ובצנור של האורה האלהית הגבורה והטהורה, המשתפכת תמיד

בנשמתו - כמו שהסברנו מצד אחד האדם מרגיש ישות, שזה ממשות של הגוף וכוחות החיים. ומצד שני אותה ישות לא גורמת לו לגאווה, ולירידה. להיפך אותה גדלות מביאה לו טהרה ועומק, הסיבה כיון שכל החיזוק הוא נובע מצינור נקי. הצינור הוא מחבר את האדם אל האור האלוקי. הוא מביא לאדם זרם של קדושה העוברת דרך נשמתו של האדם. הרצון הוא בדיוק כמו אותיות של צינור. הרצון הוא הצינור דרכו מתגלית הטהרה והגבורה האלוקית. כיון שזה צינור המופיע את הכוחות האלהיים, לכן אין כאן חשש של גאווה ונפילה.

הלא הכל זורם, גדולתה של הויית הרצון לפי הברכה של הקודש היא - כיון שהכל זורם ממילא יש תוספת ברכה המופיעה בעולם. הרצון מגדל את העולם, הגידול תלוי בגודל הברכה הקיימת בקדושה. החיבור בין הקדושה לברכה מוצאים כבר בתיאור מעלת השבת כמו שמופיע בפסוק.

בראשית פרק ב פסוק ג

- *וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי **וַיְקַדֵּשׁ** אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ*

שמות פרק כ פסוק יא

- *כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְקֹוָק אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן **בֵּרַךְ** יְקֹוָק אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת **וַיְקַדְּשֵׁהוּ**׃ ס*

לכן השבת היא מקור הברכה, מתוך קדושת השבת מתגלה הכח לברכת העולם. כל הברכה תלויה במעמד הקדושה ובגילויו. ככל שקדושת הרצון תתגלה, כך תרבה הברכה בעולם.

פסקה נו. תקומת הרצון[79] (עמוד פא'- פב')

נפלו העולמות , בנפילת הרצון, האדם נפל בתהום החטא, נתקטן רצונו ונזדהם, הכל נחשך, הכל נתקטן, אומלל וקדר.

הוי, מה הומה הלב לתקן את החטא הגדול, להחזיר העטרה ליושנה, להאיר את העולמות כולם מתוך מחשכיהם.

ולתעודה אין קצית זו קרואים אנו, מסלותיה אנו סוללים, הולכים אנו בדרכי החיים, בעצות מלכו של עולם, להופיע אור על הכל, אור אלהי אמת, אור בלא מחשך. ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר.

והרצון הנעכר אל אורו יושב, כשיבוטא בחזקה ברצון עם עמו, הגוי הגדול אשר לו אלהים קרובים אליו, ירומם בעוזו, יבטא את רצונו באין מעצור, יסגל לו את עצמיותו, יאגור אל תוכו את כל נשמת האדם, כלביא יקום וכארי יתנשא, ישב רוחו, יגלה את הרצון העזיז והקדוש, את רצון אלהים בחיים, בעולם ובעולמות כולם, יבער את הרשעה, את השקר, את הזוהמא, את הפחדים, את החרפה, את המות עצמו מהעולם, יחדש את זיו המאורות, ישיב את אור השמים, אשר לבשו שקים וקדרו, לאיתנם, ועז אלהים זה הנה הוא עומד אחר כתלנו, קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות.

נושא הפסקה-תיקון הרצון הנעכר.

ביאור הפסקה-

נפלו העולמות , בנפילת הרצון- הרב מתאר את החסרון כשהרצון יורד

[79] פסקה זאת מורכבת משתי פסקאות המופיעות זו אחר זו בשמונה קבצים. קובץ ב' פסקאות שז'- שח'. (יש להעיר שפסקאות אלו מופיעות מיד לאחר הפסקה שראינו בפסקה הקודמת.)

ונופל. נראה שהרב מרמז על שבירת הכלים שהייתה בתהליך יצירת העולמות. היה שלב בו היו מעין מלכים שמלכו, וכיון שהכלים לא יכלו להכיל את האור, נשברו הכלים. שבירת הכלים הורידו את כל העולמות. אם כן הרב מקשר בין שבירת הכלים היא נפילת העולמות אל נפילת הרצון.

באוצרות הראיה מובא שיר בו הרב מתאר את שבירת הכלים, וכך כותב הרב.

אוצרות הראיה ח״ב עמ׳ 557- 558.

לפעמים מתגבר האור,

- *רוצה החפץ באור יותר עדין יותר פנימי,*

יותר אמת שהוא לעצמו

יותר עזיז בתכן תוכיותו.

מופיע האור על הכלי,

המחשבה על ההויה-

אין המעמד יכול להתקים,

אין התוכן הולם:

משתברים הכלים,

מתים המלכים,

מתים האלים,

נשמתם מסתלקת

מרקיעה לשחקים,

הגופים ירודים

לעלמא דפרודא

הקשר בין נפילת העולמות להגדלת הרצון בא לידי ביטוי בשיר הזה. הרב מסביר שהסיבה לנפילה, היא כיון שהאדם רוצה אור יותר עדין ויותר פנימי.

גם בעל הסולם מקשר בין הנפילה לרצון. בעל הסולם מבאר שכיון שהמלכים הגדילו את הרצון לקבל בצורה גדולה. כשהאדם רוצה רק לקבל זה יוצר שבירת כלים ונפילת העולמות.

האדם נפל בתהום החטא, נתקטן רצונו ונזדהם, הכל נחשך, הכל נתקטן, אומלל וקדר - הרב מבאר שנפילת הרצון נוצרת בעקבות החטא. כשהאדם חוטא, החטא מקטין את עצמו. כשהאדם מרגיש קטן, הרצון נופל. התוצאה שיש בעולם קדרות ואומללות.

הרב מחבר בין החטא לבין התהום. המילה תהום מזכירה את המילה 'תוהו'. המצב לפני בריאת העולם. מצב בו העולם שבור ללא סדר.

הוי, מה הומה הלב לתקן את החטא הגדול, להחזיר העטרה ליושנה, להאיר את העולמות כולם מתוך מחשכיהם - הרב מבאר שהאדם בעומק לבבו הומה לתקן את הנפילה. המיית הלב הוא געגוע ותשוקה פנימית. העולם כולו פועל להחזיר את המציאות לתיקונה. בדברי הרב מבואר שאותו געגוע הוא געגוע לחזור למה שכבר היה. החזרת עטרה ליושבה, היא המטרה שלנו. בגלל שאנו פועלים להחזיר את העטרה ליושנה, לכן פעולת התיקון נקראת תשובה. מהות התשובה היא לשוב ולחזור.

אנו רוצים להאיר את העולם, הארת העולם היא נוצרת על ידי החזרת הרצון מנפילתו. כשהרצון יחזור העולמות יאירו ויעלו.

ולתעודה אין קצית זו קרואים אנו - התעודה היא הייעוד, הייעוד שלנו הוא להחזיר את הרצון. זה ייעוד אין סופי. כיון שהרצון הוא אין סופי, לכן אין קץ לאותו ייעוד.

מסלותיה אנו סוללים, הולכים אנו בדרכי החיים, בעצות מלכו של עולם, להופיע אור על הכל, אור אלהי אמת, אור בלא מחשך. ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר - אותו ייעוד אנו פועלים לסלול לו דרך. כל מהלך חייו של ישראל, הוא בשביל לגלות את הרצון. בשביל זה אנו סוללים דרך. סלילת הדרך היא מתגלה בעצות מלך העולם. מלכו של עולם מביא אור על כל העולם.

ההליכה תחת האור הזה, היא הליכה תחת הנהגת ה'. לכן הרב מסיים בלשון הפסוק בדברים.

דברים פרק לב פסוק יב

- *יְקֹוָק בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃*

העולם יגיע למקום בו אין שום דבר שיוצא מחוץ לאלוקות. אין שום פירוד. הרצון מחבר את כל המציאות כולה תחת האחדות האלוקית.

והרצון הנעכר אל אודו יושב, כשיבוטא בחזקה ברצון עם עמו - הדרך להשיב את הרצון שנפל, דרך גילוי הרצון שנמצא אצל עם ישראל. הרב מכנה את הרצון שנפל בשם רצון שנעכר, היינו רצון עכור. כשהאדם רצונו מלא סיגים. צריך להשיב את הרצון העכור, אל מקורו. כשיש חיבור אל האור, שוב אין העכירות מסתירה.

הדרך להשיב את הרצון הוא על ידי ביטוי הרצון. ביטוי הרצון יכול להיות בצורה מעשית, שעם ישראל פועל בשביל לגלות את רצונו. אבל נראה שיש תכונה שמספיק לבטא את הרצון בדיבור. לכן הרב השתמש בלשון של ביטוי, היינו כל ביטוי של רצון שעם ישראל מגלה, הדבר פועל.

הגוי הגדול אשר לו אלהים קרובים אליו, ירומם בעוזו, יבטא את רצונו באין מעצור, יסגל לו את עצמיותו - גילוי הרצון תלוי בעם ישראל. כיון שאנו קרובים אל הקב"ה. מתוך קרבתנו אל הקב"ה כל רצוננו מכוון לרצון העליון. הקרבה של עם ישראל לקב"ה מובאת בפסוק בספר דברים.

דברים פרק ד פסוק ז

- *כִּי מִי־גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיקוָק אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃*

כדי שהרצון יתגלה צריך שעם ישראל יחזור לעצמיות שלו. כיון שאנו מחוברים אל הקב״ה, לכן רצוננו העצמי הוא מתקרב אל הרצון העליון.

יאגור אל תוכו את כל נשמת האדם, כלביא יקום וכארי יתנשא, ישב רוחו, יגלה את הרצון העזיז והקדוש, את רצון אלהים בחיים- כשעם ישראל יחזור אל עם ישראל כשהוא חוזר לעצמיותו, הוא מאגד ומאסף לתוכו את נשמת האדם. האיגוד של נשמת כל בני האדם, הוא יוצר ופועל תיקון לכל העולם. הביטוי להתקוממות של עם ישראל, בא לידי ביטוי בפסוק בספר במדבר.

במדבר פרק כג פסוק כד

- *הֶן־עָם כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד־יֹאכַל טֶרֶף וְדַם־חֲלָלִים יִשְׁתֶּה׃*

כשעם ישראל יתקומם ביחס לכל האומות, יקח את כל הכוחות ואת החללים מכל העולם, אז יוכל להשיב את רוחו. עם ישראל התפזר באומות ולוקח את העצמיות שהתפזרה בכל העולמות.

ההשבה של רוח עם ישראל, מחזירה את הרצון העז והקדוש הנמצא בעולם. אותו רצון מגלה את רצון הקב״ה בעולם. את מקור אלהים חיים.

בעולם ובעולמות כולם, יבער את הרשעה, את השקר, את הזוהמא, את הפחדים, את החרפה, את המות עצמו מהעולם- כדי לרומם את העולם צריך להלחם בחסרונות הקיימים בעולם. אותה מלחמה בחסרונות היא הכרחית בשביל גילוי האור. הרב מכנה אופנים שונים של חסרונות. התקדמות העולם מתוך החסרונות מופיעה בספר ישעיה.

ישעיהו פרק כה פסוק ח

- *בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי יְקוָק דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְקוָק דִּבֵּר׃ פ*

הסרת החרפה והמוות זה חלק מן התיקון שהעולם מבקש ורוצה. החרפה היא הבזיון של עם ישראל. כשעם ישראל יחזור לגדלותו הוא יסיר את החרפה ואת המות. מוות מבטא את החסרונות, שהעולם עדיין לא מתוקן.

יחדש את זיו המאורות, ישיב את אור השמים, אשר לבשו שקים וקדרו, לאיתנם, ועז אלהים זה הנה הוא עומד אחר כתלנו, קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות- כעת הפעולה של עם ישראל היא מתקדמת מהסרת הרע, אל חידוש ותיקון העולם. חידוש המאורות והשבת אור השמים.

הנביא ישעיה מתאר את החושך שנוצר בחרבן. אותו חושך נוצר בעקבות הלבשת שק על השמים. וכך מובא בפסוקים.

ישעיהו פרק נ פסוק ג

- *אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם׃ ס*

יבוא עוז ויחזיר לעולם את אורו. החזרת האור, היא נפעלת על ידי הקב״ה שנמצא אחר כתלנו. כמו שמופיע בפסוק. ההצצה מן החרכים היא כמו אור המאיר במציאות. האור הזה מסיר את הקדרות שהופיע בנפילת הרצון, ובהלבשה של קדרות השמים.

שיר השירים פרק ב

- *(ח) קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת׃ (ט) דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים׃*